

BUSKSKVETTEN

2010 * 26. årgang

BLÅSTRUPE

**Organ for Norsk Ornitologisk Forening
Avdeling Buskerud**

REDAKSJONELT:

REDAKTØR: Jens Erik Nygård
Brinken 19
3426 GULLAUG
Epost : jenygard@online.no

Stoff til Buskskvetten sendes fortrinnsvis direkte til redaktøren. Manuskripter leveres via epost. Stoff med ferdig layout kan med fordel leveres som pdf-fil. Buskskvetten blir utgitt som nett-tidsskrift. Etter årets slutt blir det produsert en PDF-fil med forside og innholdsfortegnelse.

Medlemskap :

Man blir medlem av gjennom Birdlife Norge. Fylkesavdelingen dekker inntil videre tidligere Buskerud fylke, og er ansvarlig for saker av felles interesse for lokallagene i fylket. Nye medlemmer får tilknytning til fylkesavdeling etter hvor de bor.

Blåstrupa på forsiden ble fotografert i Hol kommune i juli 2010. Bildet ble månedsvinner i juli og Årets bilde i 2010. Fotograf er Jostein Myre.
Kjernebiteren på baksiden ble fotografert i Lier i mai 2010.
Fotograf er Jens Erik Nygård.

Innhold :

Side 4	Jaktfalk i Buskerud. Rapport fra kartleggingsarbeid i 2009	Lars Egil Furuseth og Per Furuseth
Side 20	Kongeørn i Buskerud. Rapport fra kartleggingsarbeid i 2009	Jelstad, Furuseth, Furuseth og Lindal
Side 31	Hønsenhauk i Buskerud. Rapport fra midtfylket 2000–2009	Thor Erik Jelstad
Side 42	Vandrefalk i Buskerud 2009. Utbredelse og hekkestatus	Tore Gunnarsen
Side 57	Styrets årsberetning for NOF avd. Buskerud 2009	Egil Mikalsen
Side 60	Fuglelivet i Linnestranda naturreservat. Rapport 2009	Jens Erik Nygård
Side 74	Sjøfuglregistreringer langs kysten av Buskerud 2009	T. Andersen, E. T. Tollefsen, H. Bergø
Side 87	Referat fra årsmøte i NOF Buskerud 2010	Torger Ugstad
Side 88	Sandsvala i Buskerud - kartlegging av Årets fugl 2010	Steinar Stueflotten
Side 94	Sjeldne fugler i Buskerud 2009. Rapport fra LRSK i Buskerud	Steinar Stueflotten
Side 115	Fugler i Øvre Eiker 2009	Anders Hals
Side 143	Årsrapport 2010. Fiskeørnprosjektet i Buskerud 2007-2011	Steinar Stueflotten m.fl.
Side 158	Kråkefugler i Buskerud	Steinar Stueflotten

BILLEDGALLERI

Vinner i november. Polarsvømmesnipe, Lier.
Foto: Børre Eirik Helgerud

Vinner i september. Hønsenhauk, Lier.
Foto: Børre Eirik Helgerud

Vinner i oktober. Havørn, Hol.
Foto: Per Furuseth

Vinner i desember. Gråsisik, Hol
Foto: Per Furuseth

JAKTFALK I BUSKERUD

Rapport fra kartleggingsarbeid i 2009

Lars Egil Furueth og Per Furueth

Desember 2009

 **NATURVERNFORBUNDET
I BUSKERUD**

SAMMENDRAG

I 2008 ble det opprettet ei rovfuglgruppe i regi av Naturvernforbundet i Buskerud (NiB). Den består av rovfuglinteresserte personer med interesse og kompetanse innenfor forskjellige rovfuglarter og deres utbredelse i Buskerud.

Forfatterne har jobbet med registrering av jaktfalk i Buskerud siden begynnelsen av 1990 tallet. I januar 2009 lagde de en rapport (Furuseth og Furuseth 2009) som bygde på erfaringer fra dette arbeidet. Det ble her også vurdert tiltak og behov for videre kartleggingsarbeid.

Jaktfalken (*Falco rusticolus*) ser ut til, i Buskerud som innenfor dens utbredelsesområde i Norden for øvrig, å være i en motbakke hva gjelder reproduksjon og bestandsutvikling. Forfatterne har i denne rapporten fokusert spesielt på en oversikt over lokalitetene i Buskerud (vedlegg 1.), bestandsutvikling og reproduksjon de siste 15 årene, samt tiltak som bør gjøres for å bedre forutsetningene for jaktfalken.

Innenfor undersøkelsesområdet viser trenden de siste årene at jaktfalkens reproduksjon er urovekkende lav samt at raven *Corvus corax*, jaktfalkens bidragsyter til gode og stabile reirplasser, er fraværende i store deler av fjellområdene.

Feltarbeidet er utført av Per Furuseth, Lars Egil Furuseth og Martin Lindal

Magne Ove Furuseth takkes for å ha bidratt med opplysninger til rapporten. Thor Erik Jelstad og Tom Furuseth takkes for nyttige kommentarer og innspill til rapporten.

Forside: Jaktfalk med bytte, en rype, på hekkeplass. Ål, juni 2007. Foto: Tom Furuseth

Forfatterne:

Furuseth, Lars Egil

Dagali, 3580 Geilo e-post: furufugl@online.no tlf.: 992 91 477/ 32 09 38 37

Furuseth, Per

3577 Hovet e-post: p-furuse@online.no tlf.: 992 61 638

Rapporten er utgitt av:

Naturvernforbundet i Buskerud (NiB)

Åssideveien, 3322 Darbu

Fylkessekretær Per Ø. Klunderud

tlf.: 32 75 05 04, e-post: pedroklu@online.no

INNHold

1. INNLEDNING	4
2. METODIKK	5
3. RESULTATER	5
4. BESTAND OG BESTANDENDRINGER	7
5. ÅRSAKER TIL FÅ HEKKEFUNN	8
5.1. Lav bestand	8
5.2. Næringsmangel	8
5.3. Mangel på gode reirplasser	8
5.4. Forstyrrelser på hekkeklassen	10
5.5. Forringelser av hekkelokalitetene ved utbygging etc.	10
5.6. Etterstrebelser	11
6. TILTAK FOR Å BEDRE JAKTFALKENS LEVEVILKÅR	12
6.1. Bedre næringstilgang for jaktfalken	12
6.2. Sikre eller bygge reirplasser for jaktfalken	12
7. KONKLUSJON	13
8. FREMTIDIG ARBEID	14
9. LITTERATUR	15

Vedlegg: Jaktfalklokaliteter i Buskerud

1. INNLEDNING

Med bakgrunn i vår mangeårige erfaring med jaktfalken i Buskerud og vårt engasjement i Rovfuglgruppa i Naturvernforbundet Buskerud, besluttet vi å gjøre en innsats for å bidra til bedre kjennskap til artens status i fylket. Vi hadde som mål for 2009 å undersøke alle lokaliteter, både kjente og mulige som er nærmere beskrevet i vår rapport fra januar 2009 (Furuset og Furuset 2009), og foreta undersøkelser av ”nye” områder som kan ha potensial i seg som hekkehabitat. Arbeidet frem t.o.m. 2008 er gjort helt og holdent på frivillig basis uten noen økonomisk kompensasjon. I 2009 ble arbeidet støttet av Fylkesmannen i Buskerud, samt kommunene Nore og Uvdal, Hol og Hemsedal.

Det har vært få publiseringer om jaktfalkens hekkestatus i Buskerud. I en fylkesvis oversikt (Steen 1999) ble det vurdert at bestanden lå på 9 kjente revir og 7 mulige hekkelokaliteter, maksimum 16. I vår rapport fra 2009 (Furuset og Furuset 2009) vurderte vi bestanden til ut i fra nyere undersøkelser å ligge på 14 kjente og ytterligere 4 sannsynlige hekkelokaliteter. Altså en bestand på maksimum 18 revir. Den norske bestanden er antydnet å ligge på 250 - 385 par (Steen 1999), mens Gjershaug (1991) antyder bestanden til å ligge på 300-500 par. Buskeruds bestand utgjør dermed ca. 5-8 % av den nasjonale bestanden. Selv om dette kan virke lite må vi huske at Buskerud trolig har en betydelig andel av den totale jaktfalkbestanden i fjellområdene Hardangervidda, Hallingskarvet, Nordfjella/ Skarvheimen og Lærdalsfjella. Derfor har vi et viktig forvaltningsansvar for denne arten. Et høyere estimat for den norske bestanden er publisert i Rødlista til DN (Kålås mfl. 2006). Her er det nevnt 1000-2000 reproduserende individer. Vi er litt usikre på om dette kan direkte oversettes til 500-1000 kjente hekkelokaliteter/revir som vi baserer bestandsvurderingen på og som det også er gjort i de øvrige publiseringene det er vist til.

I Rødlista til DN (Kålås mfl. 2006) er jaktfalken plassert i kategorien *nær truet*.

Figur 1: Jaktfalk på vei til reiret med mat - en rype. Ål, juni 2007. Foto: Tom Furuset

2. METODIKK

Kartleggingsmetodene for 2009 har vært mye av de samme som ved tidligere undersøkelser. Det ble satset noe mer enn tidligere på å rekke over samtlige kjente revir, samt å spore opp eventuelle nye. Lokalitetene ble oppsøkt så tidlig som mulig. Det vil si i mars/april, enda mens det er godt skiføre i fjellet. Dette er viktig ettersom de aller fleste av lokaliteter ligger flere timers gange fra nærmeste vinterbrøytet vei. Samtidig er jaktfalken mer synlig på hekkeplassen denne tiden før den mer anonyme rugetiden starter. Etter vårløsningen reduseres ofte tilgjengeligheten pga. råttten snø og flomstore elver, fram til fjellet igjen er farbart tidlig på forsommeren. I de høyestliggende områdene strakk denne vanskelige perioden seg i 2009 til lang ut i juni. Selv om vi kompenserte dette med et intensivt kartleggingsarbeid i juli og august, førte den begrensa tilgjengeligheten til at vi mistet verdifull informasjon i en viktig periode av hekketida. Det gjelder spesielt de hekkinger som mislyktes tidlig i sesongen, og dersom dette skjedde i store fjellvegger.

3. RESULTATER

Årets kartlegging er den grundigste vi har gjort i de 20 årene vi har arbeidet med jaktfalk i Buskerud. Totalt sett var resultatet i 2009 dårlig. Det ble funnet ett nytt revir i 2009 (Hemsedal). Her ble det konstatert par med indikasjoner på hekking, men ingen unger kom på vingene. Av 13 kontrollerte lokaliteter ble det funnet fugl på 6. Av disse konstaterte vi hekkforsøk med unger i reiret på 4 lokaliteter. Det ene reiret raste ut like etter klekking, slik at bare 3 par gjennomførte vellykket hekking. Det kom 2 unger på vingene i hver av disse lokalitetene.

Jaktfalkens produktivitet blir gjerne målt i antall utflydde unger pr. vellykket hekking. På grunn av beliggenheten kan det være vanskelig å få nøyaktig ungeantall på mange lokaliteter. Derfor har vi ofte operert med minimumstall (fig. 2). For 2009 har vi derimot et sikkert ungeantall å bygge på. Dette året var det 2,0 unger per vellykket hekking. Det er lavt sammenlignet med en rekke andre undersøkelser. Som et eksempel kan nevnes et stort antall registreringer fra Sverige i perioden 1994 -2004 (Lindberg og Ekenstedt 2006). Her ramses det opp registreringer fra flere regioner. Slås disse sammen får vi et gjennomsnitt på 2,68 unger per vellykket hekking basert på 304 hekkinger.

NINA har siden 1991 gjennomført et kartleggingsarbeid for DN (Framstad mfl. 2009), såkalt TOV-prosjekt, i en rekke utvalgte områder i landet. Dette omfatter bl.a. jaktfalk ved Møsvatn i Telemark. Dette blir nabolokaliteter til noen av Buskeruds lokaliteter på Hardangervidda og dermed interessante. Her opereres det med antall unger per territorium. For dette området har det i perioden 1991-2008 variert fra ca. 0,3 til ca. 1,4 unger per territorium med et gjennomsnitt på ca. 0,76. Til sammenligning blir det med våre tall for 2009 0,46 unger per territorium.

I 2009 registrerte vi også minst en utflydd unge som ble matet av foreldrene. Den stammet trolig fra en lokalitet som ligger like utenfor fylkesgrensa til Buskerud (i Hordaland). Tallene fra alle nabolokaliteter til Buskerud er ikke med i statistikken vår, men vi følger dem opp i den grad vi har kapasitet til det.

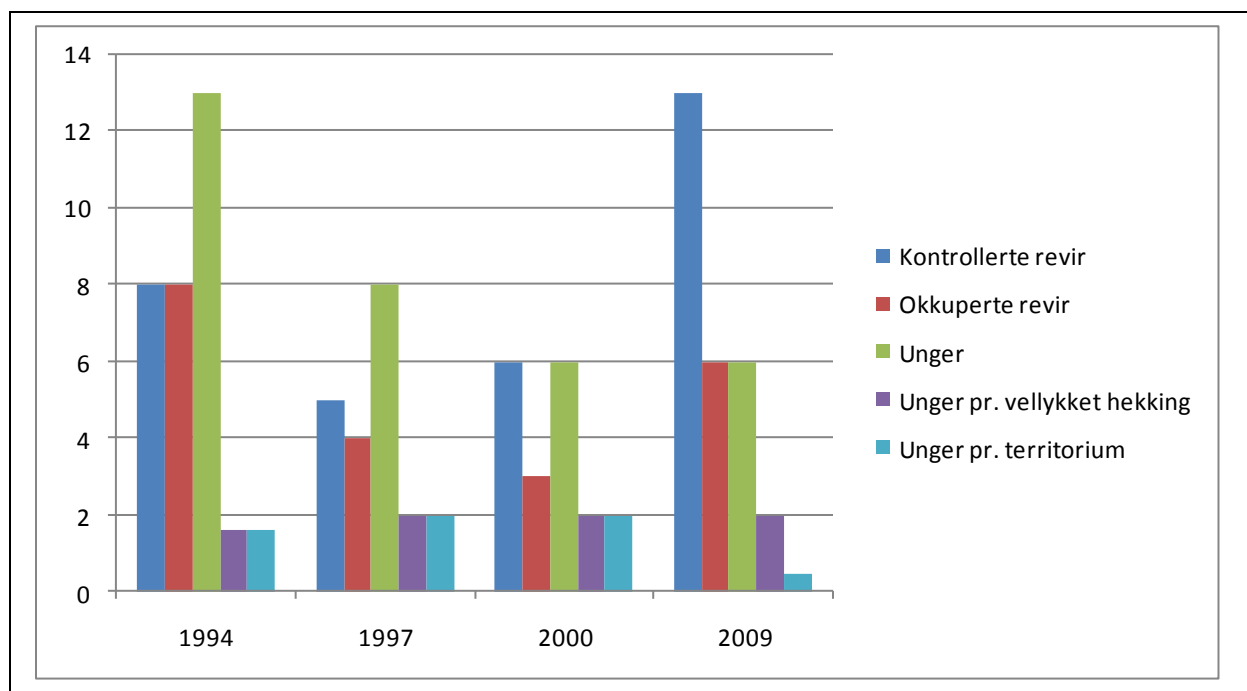
Mye av tanken med dette arbeidet har vært å forsøke å lete etter nye lokaliteter. Vi hadde før sesongen utpekt 4 sannsynlige lokaliteter samt en rekke andre potensielle lokaliteter. Dette ga

som resultat én ny lokalitet som var besatt med ett par (lok. He 3). I tillegg ga de negative resultatene også nyttig informasjon ved at disse potensielle lokalitetene kan avskrives for en tid. Av kapasitetsmessige årsaker ble ikke alle undersøkt. Feltarbeidet i 2009 ga oss et overraskende dårlig resultat. På forhånd vurderte vi de fleste av de 15 kjente lokalitetene som nokså sikre (jf. tabell 1). Det vil si lokaliteter med jevnlig hekking av jaktfalk helt tilbake fra 1980- og 1990-tallet.

På hele 8 av de kjente lokalitetene fant vi ikke tegn til hekkeforsøk (62 % av kontrollerte lokaliteter). Flere av lokalitetene ble oppsøkt først i juni og juli. Det er vanskelig å finne spor etter jaktfalken ved mislykket hekking, og vi kan derfor ha oversett slike par. Det gjelder spesielt der hekkingen avbrytes før klekking eller der hekking har skjedd på gresshulle.

Det som også overrasket oss, var fraværet av ravn og ravnereir ved mange lokaliteter. Dette gjaldt i 75 % av de lokalitetene hvor vi ikke registrerte hekkeforsøk av jaktfalk. Som tidligere nevnt er jaktfalken nær knyttet til raven og på mange lokaliteter kanskje helt avhengig av den (Furuseth og Furuseth 2009). Dersom raven uteblir vil dette få følger for jaktfalkens hekkesuksess. På en av lokalitetene (N 1) ser det ut til at jaktfalken overhode ikke finner god nok reirplass uten at raven har bygget reir (jf fig. 7). Her har ikke jaktfalken hekket siden ravnereirene falt ned foran sesongen 2006. Fram til og med 2005, da det hele tiden var gode ravnereir her, var dette en meget god og produktiv lokalitet.

Figur 2

Antall kontrollerte revir, okkuperte revir, utfløyne unger, utfløyne unger pr. vellykket hekking og unger pr. territorium fra fire utvalgte år. Antall oppgitte unger på hver av lokalitetene er for 2009 så godt som presise. For de øvrige årene må dette absolutt sees på som minimumstall. Dette fordi vi i materialet vårt har operert med "minste antall unger". Det kan ofte være vanskelig å få full oversikt over eksakt antall unger på mange av lokalitetene. Det er viktig her å se sammenhengen med hekkeresultatene og antall kontrollerte lokaliteter!

Tidligere oppfølging av disse kjente lokalitetene har vært for lite systematiske til at vi kan trekke noen sikre konklusjoner om reproduksjonen. Like fullt har hovedtrekkene vært at andelen lokaliteter med hekkforsøk har vært langt større enn det vi finner i dag i de samme områdene. Ravnens tilstedeværelse har også vært langt tydeligere før. I figur 2 er det gjort en historisk fremstilling fra fire utvalgte år.

4. BESTAND OG BESTANDESTRØMNINGER

Utover vårt eget materiale (Furuseth og Furuseth 2009), er det lite å finne av eldre opplysninger i litteraturen om jaktfalk i Buskerud. Selv muntlige beretninger om troverdige lokaliteter fra ”gamle dager” har vært vanskelig å spore opp. Derfor har vi ikke eldre tall å vise til enn innenfor de nærmere 20 årene vi selv har drevet kartlegging av jaktfalken i Buskerud. Men det kommer helt klart fram av tallmaterialet vårt at reproduksjonen har gått ned. Både hva gjelder antall par som går til hekking, antall par med vellykket hekking og antall unger som kommer på vingene (figur.2). Det er riktignok få hekkinger og lite tallgrunnlag å trekke noen bastante konklusjoner på. For nabofylkene Oppland og Telemark viser henholdsvis Opheim (2008) og Steen (2005) til at det trolig har vært en halvering av bestanden de siste 40-50 årene. I Telemark også en ytterligere nedgang siden 1980-tallet. Det er grunn til å tro at tilbakegangen har vært tilsvarende også hos oss. For de to øvrige nabofylkene Sogn & Fjordane og Hordaland, som også omfatter de samme fjellområdene, er det lite tallmateriale å finne. For øvrig viser Tømmeraas (1993) til enda eldre materiell fra Finnmark, der det trolig har vært en bestandsreduksjon på hele 87 % de siste 140 årene.

Totalt opererer vi i dag med 15 kjente lokaliteter i Buskerud (tabell 1). Disse ligger i kommunene Nore og Uvdal, Hol, Ål og Hemsedal. I tillegg har vi fortsatt 4 sannsynlige hekkelokaliteter som ikke har avklart status. Det sannsynlige estimatet for Buskerud ligger derfor trolig på oppunder 20 jaktfalklokaliteter. Det er viktig å merke seg at ikke alle lokalitetene er besatt til enhver tid. Se for øvrig kap.1.

Kommune	Kjente lokaliteter	Sannsynlige lokaliteter	Minimumsestimat
Nore og Uvdal	4	2	6
Hol	5		5
Ål	3	2	5
Hemsedal	3		3
Totalt i Buskerud	15	4	19

Tabell 1. Kommunevis fordeling av kjente og sannsynlige lokaliteter i Buskerud. Med kjente lokaliteter menes lokaliteter hvor jaktfalk er registrert hekkende minst en gang siden 1987. Med sannsynlige lokaliteter menes potensielle hekkeberg hvor arten er observert i hekketiden uten at hekking er registrert, eller at avstanden til nærmeste kjente lokalitet er akseptabel og biotopen ellers skulle tilsa at jaktfalken skulle kunne hekke.

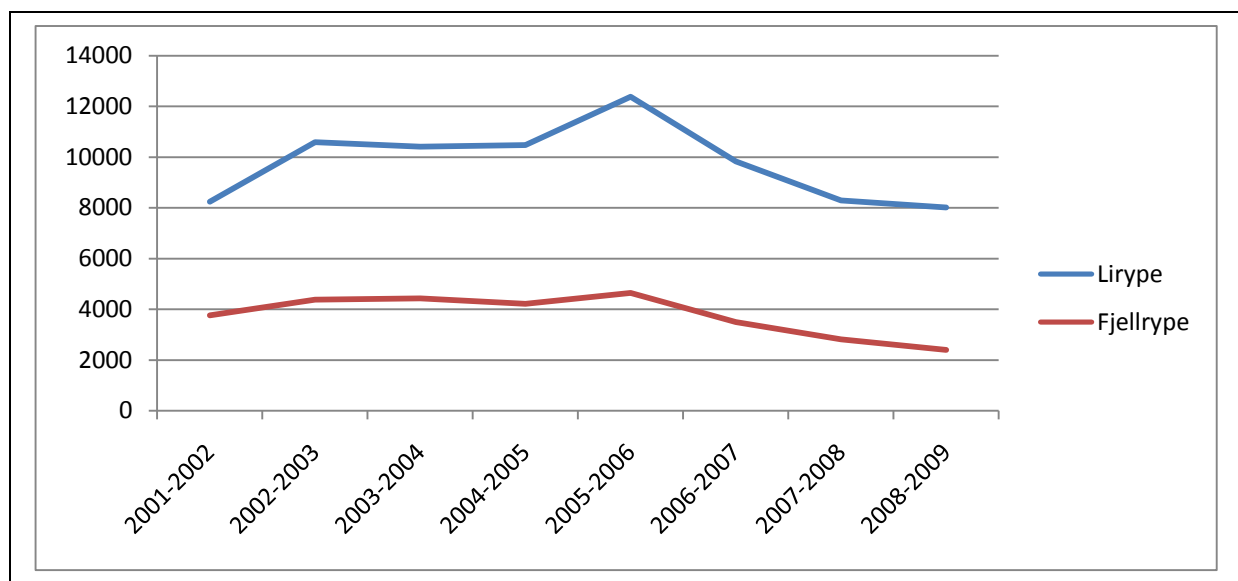
5. ÅRSAKER TIL FÅ HEKKEFUNN

5.1. Lav bestand

Dersom jaktfalkebestanden generelt er lav i hele utbredelsesområdet i Buskerud, dvs. Hardangervidda, Hallingskarvet, Nordfjella/ Skarvheimen og Lærdalsfjella, er det naturlig å tenke seg at det vil ta noe tid å fylle opp med nye fugler dersom bestanden får en knekk eller enkeltindivider forsvinner av ulike årsaker. I motsatt fall; dersom det hadde vært en solid bestand i disse fjellområdene ville hekkebestanden også tåle mer ved at fugler vil rykke inn i revirene der én eller begge fuglene ble borte.

5.2. Næringsmangel

Næringstilgangen betyr mye for hekkesuksessen. Jaktfalkens hovedføde er lirype *Lagopus lagopus* og fjellrype *Lagopus mutus*. Jaktfalklokalitetene i Buskerud ligger ofte så høyt til fjells at fjellrypa trolig utgjør størstedelen av byttedyrene i hekketiden (Furuseth og Furuseth 2009). Det er vanskelig å si noe sikkert om rypebestandene. En rypetelling som har foregått i Hein på østlige delen av Hardangervidda (Øvre Numedal Fjellstyre 2009) viser at det har vært en klar tendens til nedadgående bestand. Siden tellingen startet har antall observerte ryper per kvadratkilometer gått jevnt ned fra 18 i 2006 til 4 i 2009. En oversikt fra Statistisk Sentralbyrå (2009) over jaktutbytte på lirype og fjellrype for hele Buskerud i perioden 2001/02 - 2008/09 (fig.3) viser samme tendens. Sett i forhold til jaktfalkens hekkesuksess de senere år (spesielt i 2009) kan det lett trekkes linjer til antagelsene om at det nå er lavere bestander av rypa.

Figur 3: Jaktutbytte av lirype og fjellrype i Buskerud (Statistisk Sentralbyrå 2009).

5.3. Mangel på gode reirplasser

Jaktfalken bygger som kjent ikke reir selv. Den er derfor helt avhengig av å legge eggene på gressbevokste hyller eller hyller med grus/sand i fjellveggene. Aller helst velger den kvistreir som andre klippehekkende fugler som fjellvåk *Buteo lagopus* og ravn *Corvus corax* har bygd, og da spesielt ravn. Ravn bygger reirene nesten uten unntak i bratte fjellsider under fremspring der reirene er godt beskyttet mot vær og vind. Dette er også ideell plassering for jaktfalken. Ifølge våre foreløpige data (upublisert) som omfatter 62 reirplasser er hele 91,9 %

i ravnereir, 4,8 % på hyller uten kvistreir og 3,2 % i reir bygd av fjellvåk. Dette er noe som bekreftes i publiseringer av bl.a. Tømmeraas (1978,1990, 1994) og Steen (1999). Tømmeraas viser til flere undersøkelser med til sammen 136 jaktfalkhekkinger hvor 98,5 % var i ravnereir eller kunstige reir som etterlignet ravnereir. Steen viser til en undersøkelse fra Hardangervidda hvor 84,6 % av 52 reirplasser til jaktfalk lå i ravnereir. Svakheten ved en slik undersøkelse vil være at jaktfalkhekkinger i ravnereir lettere blir oppdaget enn om hekkingen foregår på en gresshylla. Spesielt gjelder det i store og uoversiktlige fjellvegger som det er en del av i nordre deler av jaktfalkens utbredelsesområde i Buskerud.

*Figur4: Unger av jaktfalk i et ravnereir der mestedelen av reiret har rast ut og ungene sitter og klamrer seg til selve gresshylla.
Nore og Uvdal, juni 2000. Foto:Lars Egil Furuseth.*

Fjellvåken starter hekkingen mye seinere på våren enn jaktfalken og ravnene og trenger derfor ikke samme beskyttelse mot vær og vind som disse. Den har derfor en tendens til å plassere reirene mer eksponert, noe som ikke gjør de så attraktive for jaktfalken. Fjellvåkirene varer heller ikke så lenge. Ikke sjelden er de borte etter første vinter.

Men også ravnereir har sine ulemper for jaktfalken. Selve underlaget som reiret bygges på gis gjerne mindre prioritet til fordel for et viktigere overheng. Resultatet blir at reiret ofte kan rase ut under hekketida etter at jaktfalken har overtatt det – selvsagt da med fatale følger. Dette er noe vi har opplevd flere ganger.

Jaktfalkens tilknytning til og avhengighet av ravnene blir også understreket av Potapov og Sale (2005) som refererer til en rekke kilder. Blant annet brukte Kishinskiy (1988) ravnens nordlige utbredelse til å kartlegge jaktfalkens utbredelse i Chukotka, i nordøst Sibir.

Spørsmålet er om det er nok hekkende ravn i fjellet som kan bidra med reir til jaktfalken. Ved gjennomgang av jaktfalklokalitetene i 2009 var det bemerkelsesverdig lite ravn og ravnhekkinger å se i de aktuelle fjellveggene hvor jaktfalken og ravnene har hekket side om side tidligere. Dette kan ha vært en tilfeldighet i år, men trenden har gått i denne retningen de siste årene. Dessuten var det også lite å se av gamle reir. Vi er usikre på om bestanden av ravn har gått ned i fjellet. Det sees til tider mye ravn og ravnflokker utenom hekketiden, og da spesielt i lavere strøk. Selv om dette langt på vei er ikke-hekkende fugler er det grunn til å tro at ledige plasser i en ravnlokalitet raskt ville fylles opp av nye fugler. Det er også vanskelig å forstå at næringsmangel skal være en årsak til lav hekkeaktivitet hos ravnene. Ravnene har helt klart et dårlig rykte i en rekke jegermiljøer og der det gjøres intens beskatning ved for eksempel bruk av kråkefeller, kan man tenke seg at dette får konsekvenser for hekkebestanden og dermed indirekte for jaktfalken. Det vil også gjelde for en rekke andre arter som er sterkt avhengig av ravn- og kråkereir (Tømmeraas 1990).

Fjellvåken er også en bidragsyter til jaktfalkens "boligtilbud", om enn i mye mindre grad enn ravnene. Men dette tilbudet er også redusert betraktelig de siste 10-15 årene ettersom det er

mye lenger mellom fjellvåkhekkinger i dag enn for bare 10-15 år siden. 1995 var et av de siste årene med mye fjellvåkhekkinger i disse fjellområdene. Frem til da hadde det med jevne mellomrom vært gode smånagerår og dermed til tider ”store” mengder med hekkende fjellvåker.

Det kan gjøres tiltak for å hjelpe jaktfalken med å sikre kvistreirene eller bygge helt nye på slike steder. Flere har gjort forsøk med dette (Tømmeraas 1978, 1991, 1993, 2004, Hansen 1994, Johansen & Østlyngen 2004). Noe som har ført til at jaktfalken har produsert stabilt høye kullstørrelser over mange år etterpå.

5.4. Forstyrrelser på hekkplassen

Jaktfalkens mest sårbare periode strekker seg fra midten av mars til juni. Spesielt sårbar er den under ruging og med små unger i reiret. I tiden mens det enda er skiføre i fjellet, gjerne ved påsketider med mye utfart, er jaktfalken utsatt for forstyrrelser, og da spesielt der den hekker i mindre fjellvegger. Undersøkelser viser at jaktfalken forlater eggene frivillig bare opptil 3 minutter av gangen (Tømmeraas 2004). Marginene er små før hekkingen blir spolert for eksempel dersom folk raster under et hekkeberg, gjerne uvitende om jaktfalkens tilstedeværelse. Vi kjenner ikke til konkrete tilfeller der hekkingen er spolert av slike årsaker, men så er det også vanskelig å påvise dette. Et faktum er at mange hekkinger avbrytes etter at rugingen er i gang. Forstyrrelser fra skuelystne og naturfotografer kan også være et moment.

5.5. Foringelser av hekkelokalitetene ved utbygging etc.

Jaktfalkenes hekkelokaliteter i Buskerud ligger vanligvis så langt til fjells at de i dag ikke er direkte utsatt for utbygging i form av veier, hytter, turistanlegg etc. Utbygging i nærheten som bidrar til økt ferdsel inn i jaktfalkens hekkeområde vil være en trussel. Dette kan indirekte føre til forstyrrelser for jaktfalken i den mest sårbare tiden.

Figur 5: En av de høyestliggende lokalitetene (H-2), ca 1450 moh og til alt overmål i en nordvendt fjellside! Foto: Lars Egil Furuseth

5.6. Etterstrebelser

Det var mye fokus på faunakriminalitet i forbindelse med jaktfalk en tid etter fredningen og frem til årtusenskifte (bl.a. Holme 1994). Senere er ikke dette viet så mye plass. Hvorvidt konkret reirplyndring fortsatt skjer i våre områder er ikke godt å vite. Vi har ingen klare indikasjoner på at dette har skjedd innenfor vårt undersøkelsesområde i den perioden vi har utført feltarbeidet, selv om det ved flere anledninger har vært tilfeller hvor ruging er avbrutt og reiret har vært tomt ved besøk seinere. Lokalitetene ligger vanligvis langt til fjells og det ville vært en tilfeldighet om slikt ble oppdaget. Men på en lokalitet i Telemark, som grenser til lokaliteter i Buskerud, skal det ha vært sterke mistanker til at dette har foregått (Steen og Sørli 2005, 2008).

Bevisst avlaving av jaktfalk skjer nok i noen tilfeller. Jaktfalken har alltid blitt sett på som en konkurrent blant enkelte rypejegere. Trolig i mindre og mindre grad ettersom kunnskapen om naturens samspill og viktigheten av mangfoldet er økende. Men med synkende rypebestand og dårlig jaktutbytte vil det være behov for finne ”syndebukker”. Uttalelser fra jegere, oppslag i pressen og diskusjoner på nettsteder som jegerforeningers hjemmesider osv. levner ingen tvil om at rovfugler generelt får mye av skylda. At det faller noen jaktfalker for rypejegerens skudd er det nok ikke tvil om. Selv om dette eventuelt bare skjer unntaksvis, rammer det jaktfalkbestanden hardt ettersom det dreier seg om fugler som har overlevd den vanskelige perioden etter at reirene er forlatt – eller enda verre; det er voksne etablerte fugler (Furuseth og Furuseth 2009).

Figur 6: Fôring av unger på reiret. Ål, juni 2007. Foto: Tom Furuseth.

6. TILTAK FOR Å BEDRE JAKTFALKENS LEVEVILKÅR

Med bakgrunn i vår erfaring med jaktfalkens situasjon og problemer vil det være *mangel på gode reirplasser og næringsmangel* som er av de årsakene vi har belyst i kap.5 som trolig mest virker på hekkeresultatene. Følgende tiltak kan være aktuelle:

6.1. Bedre næringstilgangen for jaktfalken

Næringstilgangen svinger naturlig fra år til år. Jaktfalkens reproduksjon vil da være så høyt i år med god næringstilgang at det ikke betyr så mye om reproduksjonen faller i år med dårligere næringstilgang. Det hele jevner seg nok ut til at bestanden holder seg oppe. Mye kan likevel tyde på at dagens rypebestander nå er nede på et minimum og med lengre og lengre tidsintervaller mellom toppårene, kan det tenkes at jaktfalken ikke greier å hente seg inn igjen med store kull disse årene.

Det kan være flere årsaker til lavere rypebestander og dermed dårligere næringstilgang for jaktfalken. Siden rypejakta står sterkt som en del av jaktkulturen i landet, har det vært fokusert mye på årsaken til de tidvis lave rypebestander. Det har vært søkelys på for høyt jaktpress, turistutbygging i fjellet med tilhørende økende ferdsel og forstyrrelser, innretninger som høgspentlinjer, gjerder og lignende som direkte skader/dreper rypa, dårligere beiteforhold (linket til klimaendring og beitepress fra sau), og naturlig beskatning fra predatorer som tar egg, unger og voksne fugler.

Sett i et lengre tidsperspektiv vil tiltak i form av restriksjoner på rypejakta være nødvendig. Det er allerede i dag gjennomført slike begrensninger i enkelte fjellområder i Norge og Sverige. I hovedsak handler dette om dagskvoter (bag limit). Enda mer effektivt kunne det kanskje være med en avkorting av jaktperioden. Som et resultat av en oppfatning i forvaltningskretser om at jakt ikke hadde betydning for endringer i rypebestanden, åpnet Direktoratet for naturforvaltning for generell vinterjakt på rype over hele landet tidlig på åttitallet. En del år senere ble også oppstartdatoen for småviltjakta 15. september fremskyndet til den 10. september. Med dagens kunnskap vet vi at uttak av rype etter jul i stor grad kan sammenlignes med uttak av hekkebestanden (Pedersen og Karlsen 2007). I forhold til den tidlige starten vet vi også at rypene til vanlig er et mye enklere jaktobjekt den første uka; de trykker bedre og vær og føreforhold er oftere på jegerens side. En avkorting av jaktperioden nevnes aldri som et bestandsretta tiltak blant jegere og i forvaltningskretser, men dette burde kunne være med å redusere uttaket av fugl uten at rekreasjonsverdien for jegerne nødvendigvis forringes.

6.2. Sikre eller bygge reirplasser for jaktfalken

Et noe mer hurtigvirkende og høyst realiserbart tiltak for jaktfalken kan være å sikre eksisterende reir/reirplass eller bygge nytt. Slike tiltak har vist seg å være effektive og har gitt jaktfalken gode, årevisse hekkeresultater. Carl Knoff (pers. medd.) viser til et tiltak på en jaktfalklokalitet i Hedmark hvor arten tidligere hadde gjennomført hekking med vekslende hell. Etter at reiret, et dårlig og slitt kvistreir på en liten hylle, ble restaurert og sikret høsten 2005 har det hekket jaktfalk her med fire unger på vingene hvert av årene f.o.m. 2006 t.o.m. 2009! Dette har krevd oppfølging med reingjøring og reparasjoner etter hver sesong. Andre kan også vise til lignende gode og stabile reproduksjoner ved å sikre selve reirplassen (Tømmeraas 1978, 1991, 1993, Hansen 1994, Johansen & Østlyngen 2004). Dersom man sikrer et slikt reir, ser til reiret etter hver sesong, renser reirskåla for gamle rester og eventuelt restaurerer reiret, kan dette gi jaktfalkene en god og sikker reirplass. Kanskje jaktfalken da ikke har behov for å hekke på andre mer usikre steder, men holde seg til en solid og sikker

reirplass? Vi ser at jaktfalken har lett for å veksle mellom forskjellige reirplasser. Noen ganger velger den da mindre bra hekkeplasser og hekkesultatet kan dermed ofte bli dårligere (Hansen 1994). Som nevnt tar jaktfalken vanligvis i bruk ravnereir, ofte jager den bort ravnene og overtar helt ferske og ubrukte reir fra samme sesong. Reirene slites kraftig ned etter en sesong med jaktfalkunger. Dette skyldes en kombinasjon av ren slitasje fra ungene og ikke minst at reirene fylles opp med bein- og matrester og ekskrementer. I tillegg kommer slitasjen vær og vind påfører reiret gjennom høst og vinter. Dermed vil ofte jaktfalken være avhengig av at ravnene bygger på reiret foran hver hekkesesong. Gjøres denne prosessen av mennesker, som vist til ovenfor, kan jaktfalken få en mye mer forutsigbar hekkeplass.

I tillegg kommer det faktum, som allerede tidligere er nevnt, at ravnene ofte bygger reiret sitt på vanskelig plasser med dårlig underlag for selve kvistreiret. Dermed vil risikoen for at reiret raser ut etter første sesongen, eller til og med under hekketiden, være tilstede. Dette vil naturlig nok få følger for reproduksjonen dette året.

Etter vår mening vil en slik sikring eller bygging av et "ravnereir" på samme sted som jaktfalken en gang har hekket, være et godt og forholdsvis enkelt tiltak for å sikre selve reirplassen til jaktfalken. At andre momenter, som for eksempel næringstilgangen etc., kommer inn og bestemmer utfallet av hekkesultatet, kan det være vanskelig å gjøre noe med. Det er synd om en art som jaktfalken, som ser ut til å slite nok som den gjør, også skal få problemer med selve reirplassen. Når jaktfalkpar, som ellers har produsert godt, ikke går til hekking over flere år bare pga. at ravnene ikke har bygget reir (eks lok. N 1), eller ellers har lav produktivitet nettopp pga. ustabile reirplasser, vil enkle grep fra menneskelig hold på denne måten bidra til bedre produktivitet på enkelte lokaliteter. Det vil ikke nødvendigvis være snakk om å iverksette disse tiltakene på helt nye lokaliteter, men av rasjonelle grunner å gjøre dette med reirplasser som jaktfalken allerede en gang har valgt.

7. KONKLUSJON

Kartlegging

For å ta vare på en fåtallig og sårbar art som jaktfalken er det viktig med mest mulig kunnskap. Vi mener derfor det er av stor betydning å fortsette med kartlegging av hekkelokaliteter og reproduksjon. Gode tidsserier vil gi det grunnlaget som er nødvendig for å trekke sikre konklusjoner og for å kunne iverksette tiltak.

Bruk av kunnskaps- og kartleggingsmaterialet

Kartleggingsarbeid og viten om de enkelte hekkelokalitetene og reirplassenes beliggenhet vil være et viktig verktøy i forbindelse med arealplanlegging. Vi tenker da for eksempel på planlegging i forbindelse med utbygging av skiløyper, turstier, veier, turistanlegg etc. Større utbygginger selv med relativ stor avstand fra lokalitetene kan få negative konsekvenser.

Restriksjoner på rypejakta

En eller annen form for begrensninger av rypejakta vil være nødvendig, selv om dette blir sett på som kontroversielt i mange kretser. Enten som en fredning av hele sesongen i noen år eller forkortning av jakt sesongen.

Sikring og bygging av reirplasser

Etter vårt syn vil det være hensiktsmessig å utføre enkle tiltak med sikring av selve reirplassen/hylla på et fåtall hekkelokaliteter allerede nå. Dette kan gjøres på enkle måter med reirbygging på egnede steder der jaktfalken har vist interesse for å hekke eller gjøre

hekkforsøk tidligere, uten at man gjør store inngrep eller lager voldsomme innretninger i fjellheimen. Dette vil trolig raskt gi positive virkninger på reproduksjonen.

8. FREMTIDIG ARBEID

Rovfuglgruppa i Naturvernforbundet i Buskerud ønsker å fortsette arbeidet med jaktfalken i Buskerud. Følgende arbeid vil bli prioritert:

- Fokusere på en kontinuerlig oppfølging av hekkeresultatene med tanke på å få så sikre data som mulig på reproduksjonen. Dette er viktig for å se om den negative trenden det ser ut til at vi er inne i nå fortsetter.
- Kartlegging av lokalitetene med fokus også på eventuelle andre lokaliteter som til nå er ukjente for oss.
- Arbeid med sikring av selve reiret på noen lokaliteter for å gi de allerede etablerte parene best mulige forhold til å fostre opp unger.
- Forsøke å bidra til informasjon overfor brukergrupper av fjellheimen med fokus på jaktfalkens sårbarhet.

Figur 7: Situasjon fra lokalitet N-1 (Nore og Uvdal, 2003), da raven enda bidro med gode reirmuligheter for jaktfalken her. Det øverste reiret huser 4 stor jaktfalkunger, reiret nedenfor er et ferskt og ubrukt ravnereir fra samme sesong. Her ble naboskapet trolig for påtrengende og raven ga opp til fordel for jaktfalken. I 2005 kom det fire unger på vingene fra det nederste reiret. For øvrig siste år ravnereir og dermed siste år med hekking av jaktfalk her. Foto: Lars Egil Furuseth.

9. LITTERATUR

- Furuseth, L. E., og Furuseth, P. 2009. Jaktfalk I Buskerud – Utbredelse og trusler. *Buskskvetten* 25.
<http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2009/Jaktfalk%20i%20Buskerud-Rapport%202008.pdf>
- Framstad, E. (red). 2009. Natur i endring. Terrestrisk naturovervåking i 2008: Markvegetasjon, epifytter, smågnagere og fugl. NINA rapport 490.
- Gjershaug, J.O. 1991. Rovfugler. S. 185-191 i: Hogstad, O. (red). *Norges Dyr, Fuglene I*. Cappelen forlag A.S., Oslo.
- Hansen, R. E. 1999. En byttedyranalyse fra en hekkeplass for jaktfalk *Falco rusticolus* på Hardangervidda. *Vandrefalken* 4:58-63.
- Holme, J., Lyssand, A. og Axelsen, T. 1994. Faunakriminalitet og annen naturkriminalitet – etterforskning og påtalebehandling. *Økokrims skriftserie nr. 8*, 222 s.
- Johansen, K. og Østlyngen, A. 2004, Kunstig reirplass for jaktfalk (*Falco rusticolus*) – et eksempel. *Proceedings from the Gyrfalcon workshop 28.september2004*. Umeå, Sverige.
- Kishinskiy, A. A. 1988. *Ornithofauna of Northeast Asia*, Nauka, Moscow.
- Kålås, J. A., Viken, Å. og Bakken, T. (red.) 2006. *Norsk Rødliste 2006- 2006 Norwegian Red List*. Artsdatabanken, Norge.
- Lindberg, P. og Ekenstedt, J. 2006. *Faktablad: Falco rusticolus – Jaktfalk*. Sveriges lantbruksuniversitet, Upsala.
http://www.artdata.slu.se/rodlista/Faktablad/falc_rus.PDF
- Opheim, J. 2008. Forekomst av jaktfalk i Oppland fylke. *Våre Rovdyr* 22:48-52.
- Pedersen, Hans Chr. og Karlsen, Dag H. 2007, *Alt om rypa*. Tun Forlag.
- Potapov, E., Sale, R. 2005. *The Gyrfalcon*. T & A D Poyser, London. 288 pp.
- Statistisk Sentralbyrå. 2009. Tabell:03886: Utbytte av småviltjakta (F)
http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&ilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=03886
- Steen, O. F. 1999. Jaktfalk i Norge - fylkesvis oversikt over hekkeplasser og anslag på hekkende par. *Vandrefalken* 4:48-51.
- Steen, O.F. og Sørli, B. 2005. Reirovervåking av jaktfalk i Telemark i 2005. *Våre Rovdyr* 19: 92-95.

Steen, O.F. og Sørli, B. 2008. Overvåking av hekkeplasser for jaktfalk og kongeørn i Telemark for å forebygge faunakriminalitet. *Våre Rovdyr* 22: 82-89.

Tømmeraas, P. J. 1978. Kunstige reirplasser for jaktfalk *Falco rusticolus* og vandrefalk. *Vår Fuglefauna* 1:141-151.

Tømmeraas, P.J. 1990. Falkens reirbyggere. Utdrag fra rovfuglstudiene ved Alta-Kautokeino- og Reisavassdragene. *Vår Fuglefauna* 13:205-214.

Tømmeraas, P.J. 1991. Falker s. 245-264 i: Hogstad, O. (red). *Norges Dyr, Fuglene 1*. Cappelen forlag A.S., Oslo.

Tømmeraas, P. J. 1993. The status of Gyrfalcon *Falco rusticolus* research in northern Fennoscandia 1992. *Fauna norv. Ser.C, Cinclus* 16:75-82.

Tømmeraas, P. J. 1994. Jaktfalk på Nordkalotten. *Våre Rovdyr* 18:36-47.

Øvre Numedal Fjellstyre. 2009. Resultater fra rypetaksering
<http://www.numedal.net/fjellstyre/uploads/Documents/Tetthet%202009.xls>

Kongeørn i Buskerud

Rapport fra kartleggingsarbeidet i 2009

Thor Erik Jelstad, Lars Egil Furusest, Per Furusest og Martin Lindal

Kongeørn og fjellrype. ©Jan Petter Bratsberg

Januar 2010

Sammendrag

Denne rapporten presenterer resultatene av en undersøkelse av bestand og reproduksjon hos kongeørn i Buskerud i 2009. Kartleggingen er utført av rovfuglgruppa i Naturvernforbundet i Buskerud. Det er en videreføring av fjorårets arbeid, og er den tredje fylkesdekkende rapporten vi utgir.

Reproduksjonen i 2009 var på minst 18 unger, mot minst 26 unger i 2008. Årets sesong er karakterisert ved en påfallende dårlig reproduksjon i de nordvestre deler av fylket, mens sørfylket ligger på omtrent samme nivå som i fjor. Det er grunn til å tro at en uvanlig lav rypebestand har bidratt til det dårlige resultatet i nordvest.

Hekkebestanden ble i 2007 estimert til 46-53 par. Med den nye viten vi har fått fra de to siste års kartlegging kan det være at dette estimatet er noe lavt. Videre kan vi nå med sikkerhet slå fast at det har skjedd en ekspansjon mot lavereliggende områder i sørfylket. Her er det nå flere steder etablerte par i områder hvor det neppe har vært kongeørn på mange tiår. Denne utviklingen vil vi følge nøye i årene som kommer.

Vi har funnet 3 nye revir i år, slik at antall bekreftede revir nå er 63. I tillegg har vi registrert reirbygging hos 2 subadulte par i lavereliggende områder i sørfylket. Det er trolig par under etablering.

Vi har kommet med innspill i flere areal- og utbyggingssaker som berører hekkelokaliteter. Videre har vi tatt opp 2 saker med Viken Skog om hogst nær reirplasser og vi har hatt gitt faglige råd til politiet i Nordre Buskerud i en sak om mulig faunakriminalitet.

I forbindelse med kartleggingen i 2009 er det brukt ca 1.200 timer i felt.

Vi takker Norges Naturvernforbund for økonomisk støtte til arbeidet. Takk også til Jan Petter Bratsberg for tillatelse til å bruke et av hans mange flotte kongeørnmotiver.

Naturvernforbundet i Buskerud (NiB)
Åssideveien, 3322 Darbu
Fylkessekretær Per Ø. Klunderud
Tlf. 32 75 05 04, e-post: pedrokl@online.no

Organisering og kartleggingsmetode

En rekke personer har i 2009 bidratt med opplysninger om forekomst og ungeproduksjon av kongeørn i Buskerud. I grove trekk har vi fordelt feltarbeidet slik:

Martin Lindal: Hemsedal. Lars Egil Furusest og Per Furusest: Nordfylket for øvrig. Thor Erik Jelstad: Sørfylket + Nes og deler av Gol. Med sørfylket mener vi Numedal til og med Rødberg, Hallingdal til og med Flå og øvrige kommuner i søndre del av fylket.

I tillegg har følgende personer deltatt i feltarbeidet: Kjell A. Dokka (Kongsberg), Tore Gunnarsen (flere kommuner), Magne Ove Furusest (Hol, Flå), Bent Fjeldheim og Vegard Finset Fjeldheim (Hemsedal). Henning Dunker har gitt viktige bidrag i grenseområdene mot Oppland. Gunnar Hagelund, Vestfold, har gitt opplysninger om hekking i Kongsberg.

Som tidligere har vi også i år fått nyttig informasjon fra mange enkeltpersoner. Vi retter en takk til alle som har bidratt med opplysninger.

Vi har i hovedsak fulgt samme arbeidsmetodikk som tidligere år, og viser til tidligere rapporter for en nærmere beskrivelse.

I forbindelse med kartleggingen er det brukt ca 1.200 timer i felt. Feltinnsatsen har vært noe større enn i 2008, noe som må sees i sammenheng med den lave reproduksjonen. Før man kan konkludere med at et par ikke hekker, kreves det ofte omfattende feltinnsats. Vi har lagt mye arbeid i revir hvor vi ikke har funnet hekking. Det er også brukt mye tid på etterkontroll seint i hekkesesongen, en metode som også i år har gitt gode resultater.

Rovfuglgruppa hadde en samling på Austvoll i Flå 27-28. mars. Her ble årets arbeid planlagt, og det ble også tid til en kort tur i felt. Som i fjor hadde vi en høstsamling i Hemsedal 11-12. september hvor årets resultater ble presentert og diskutert. Samlingen ble avsluttet med en tur i Skogshornområdet. Den sosiale delen av disse samlingene er viktig i et ellers nokså ensomt arbeid.

Lars Egil Furusest la fram resultatene fra årets kartlegging under et rovfugltreff på Tyrifjord hotell 31. oktober i regi av Naturvernforbundet i Buskerud. Han la også fram resultatene under et miniseminar hos Fylkesmannen 30. november, hvor rovfuglgruppas virksomhet ble presentert i tillegg til fiskeørnprosjektet. Lars Egil Furusest holdt et foredrag om kongeørn i Buskerud under et medlemsmøte i NOF Øvre Eiker lokallag 7. desember, hvor 46 personer var til stede.

Annen kartlegging

Vi har i de tidligere rapportene kort omtalt den kartlegging som er gjort i Buskerud på oppdrag fra DN. Vi kjenner ikke til at det er offentliggjort noen resultater fra dette arbeidet. Vi har imidlertid fått et statistisk uttrekk av data fra Rovbasen (uten detaljerte lokalitetsangivelser). Disse dataene viser avvik i noen kommuner. DN sitter på opplysninger om flere revir i Kongsberg enn vi har funnet, noe som bekrefter vår antakelse om at vi har mangelfulle data for denne kommunen. Bortsett fra det, viser oversikten at vi kjenner et betydelig større antall hekkelokaliteter enn det som var lagt inn i Rovbasen per august 2009.

Rovviltnemnda for region 2 la i november i år fram revidert forvaltningsplan for rovvilt. Vi merket oss at avsnittene som omhandlet forekomst og status for kongeørn i Buskerud ikke inneholdt noen referanser til det arbeidet vi har gjort og de rapporter vi har utgitt de 2 siste årene, til tross for at Fylkesmannen har fått tilsendt våre rapporter for begge disse årene.

Økonomi

Det frivillige arbeidet med kartlegging av kongeørn i Buskerud har tradisjonelt skjedd på ideell basis, uten økonomisk støtte.

Rovfuglgruppa har tatt et prinsipielt standpunkt om ikke å overlate stedfestet informasjon om hekkeplasser for kongeørn til offentlige myndigheter. En konsekvens av dette standpunktet er at det i praksis ikke er mulig å få økonomisk støtte fra offentlige myndigheter til gruppas arbeid med denne arten.

Norges Naturvernforbundet har de 2 siste årene støttet vårt arbeid økonomisk. Denne støtten dekker imidlertid bare en mindre del av utgiftene til kjøring og bompenger. Den manglende finansiering av gruppas arbeid med kongeørn utgjør en betydelig utfordring i forhold til å opprettholde et langsiktig og faglig tilfredsstillende kartleggingsarbeid.

Kartleggingsområde

Vår kartlegging dekker i utgangspunktet hele fylket. Vi har tidligere pekt på at Gol og Kongsberg er utilfredsstillende kartlagt. I Gol har funn av et nytt revir og sterke indikasjoner på ytterligere et revir bidratt til avklaring av situasjonen. I Kongsberg har vi derimot gjort små framskritt, tross en god del feltarbeid.

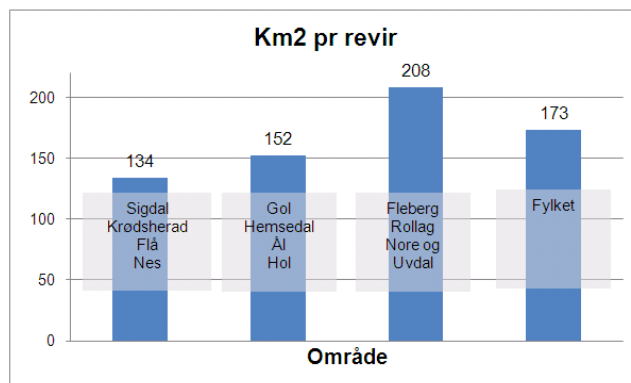
Funn av nye par under etablering i lavlandsområdene sør i fylket forteller oss at det nå finnes potensielle hekkeområder i nesten hele fylket. Dette har som konsekvens at kartleggingen blir mer komplisert og ressurskrevende, særlig i områder med trehekkning.

Resultater

Revir og reirplasser

Figur 1 viser km²/revir basert fordelt på ulike områder i fylket. Det er arealet i høydeintervall 300-1500 moh som er lagt til grunn i denne beregningen (kilde: Arealstatistikk 2003, Statens Kartverk). Ringerike og andre lavlandskommuner med spredt bestand er ikke medregnet. Heller ikke Kongsberg, da denne kommunen trolig har flere revir som vi ikke har funnet. Funn av nye revir i Ål og Gol har medført at revirstørrelsen i dette området er redusert fra 180 km² i 2007 til 152 km².

Figur1. Revirstørrelse pr område.

Ungfugl. Flå kommune. Foto: Per Furuseth

I Gol har vi funnet et nytt revir og sterke indikasjoner på enda et revir. Vi har fått informasjon om et for oss ukjent revir i nordfylket i grenseområdene mot Oppland med reir på begge sider av fylkesgrensen. Vi har ut i fra en skjønnsmessig vurdering valgt ikke å ta med dette reviret i våre tall. Derimot har vi valgt å ta med et revir lenger sør med reir både i Oppland (Sør-Aurdal) og Buskerud (Ringerike). Videre har vi funnet 2 nye revir i Ål kommune, noe som plasserer denne kommunen blant de med høyest tetthet i fylket.

I tillegg til disse 63 revirene har vi funnet det vi antar er par under etablering i hver av kommunene Sigdal og Lier som. Disse 2 parene har vi valgt ikke å ta med i reviroversikten. Begge parene har bygd reir i år, dog uten indikasjoner på hekkforsøk. Paret i Sigdal har vi fulgt siden det første gang dukket opp i 2007. Begge fuglene var da 2K. De har hele tiden holdt seg i samme område, men så langt vi har kunnet se, har de først i år bygd reir. Det kan indikere at vi vil se et mer seriøst hekkforsøk neste år.

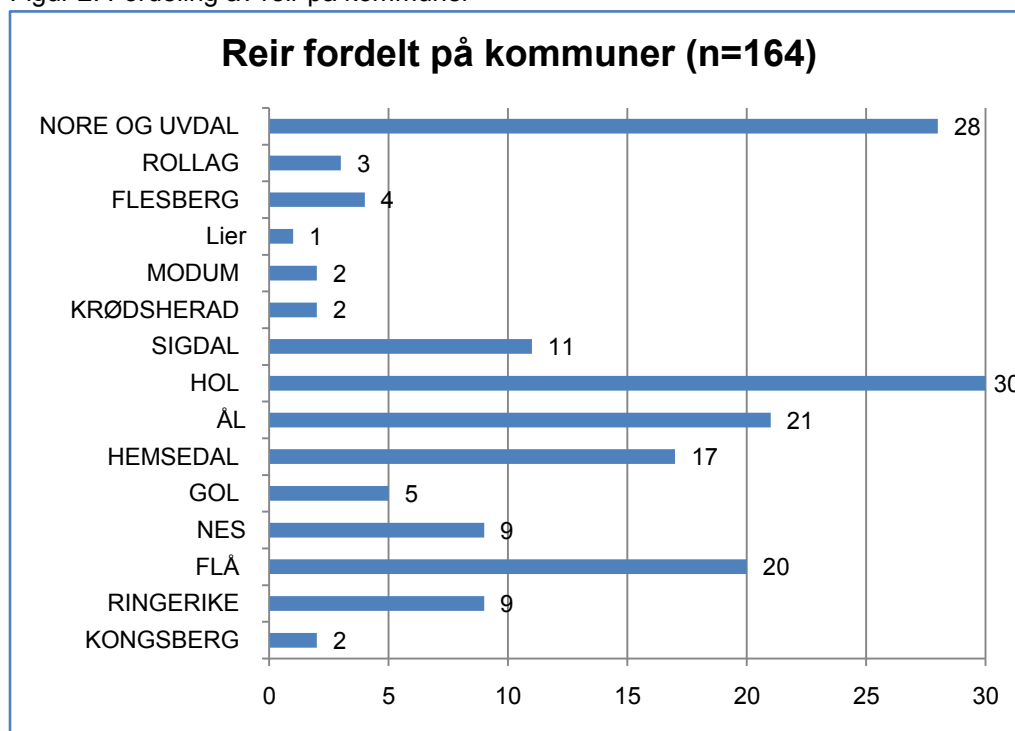
Statistiske data fra Rovbasen (omtalt ovenfor), tolker vi slik at det er kjent 4 revir i Kongsberg, mens vi bare har kunnet påvise ett. Som vi har påpekt, har vi mangelfulle data for denne kommunen. Våre egne undersøkelser og samtaler med en rekke lokalkjente personer i Kongsberg har ikke gitt oss sikre

opplysninger om hvor disse 3 ukjente parene finnes. Vi er likevel rimelig sikre på at det finnes mer enn ett par i Kongsberg, men stiller spørsmål ved om det kan være så mange som 4. Viltforvaltningen i kommunen opplyser at de ikke har kunnskap om noen av kongeørnparene i kommunen.

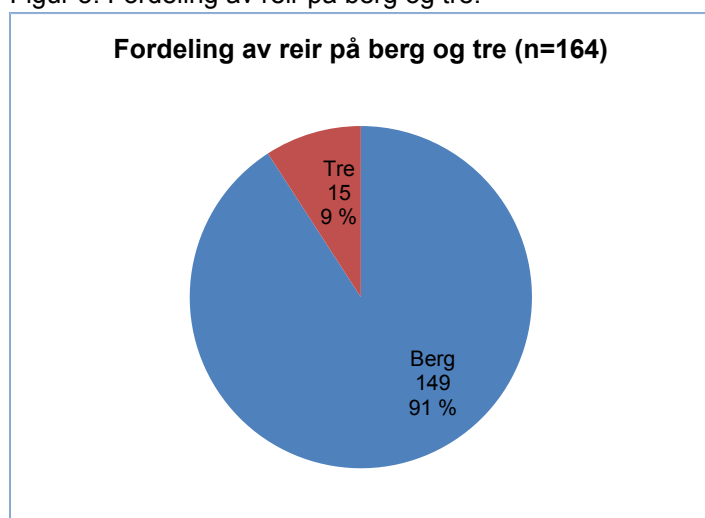
Våre observasjoner indikerer at det finnes ytterligere noen sannsynlige/mulige revir i fylket. Det bygger på observasjoner av utfargede individer i potensielle områder, uten at vi har gjort reirfunn. Det gjelder kommunene Gol, Hol, Nes og Nore og Uvdal. På den annen side må enkelte av revirene i oversikten ansees som usikre. Det skyldes dels liten aktivitet over flere år og dels usikkerhet om reviret er en del av naboreviret.

Figur 2 viser antall reir fordelt på kommuner. I mange hekkebiotoper finner en reir i ulike tilstander, alt fra fullt intakte reir til bare små reirrester og en må derfor gjøre et skjønnsmessig utvalg når en skal telle reir. Antall reir pr revir varierer mellom 1 og 8 og i gjennomsnitt er det 2,6 reir pr revir. Figur 3 viser fordeling av reir i berg og tre.

Figur 2. Fordeling av reir på kommuner

Figur 3. Fordeling av reir på berg og tre.

Reir i gran er sjelden. Foto: T.E. Jelstad

Hekkeresultater

Tabell 2. Hekkeresultater 2009

Kommune	Kjente revir	Kontrollerte revir	Okkuperte revir	Ingen aktivitet	Aktivitet	Oppgitt hekking	Vellykket hekking	Unger
Kongsberg	1	1	1	-	-	-	1	1
Ringerike	4	4	4	-	2	-	2	2
Flå	6	6	5	1	4	1	-	-
Nes	5	5	5	-	3	-	2	3
Gol	2	2	1	1	1	-	-	-
Hemsedal	5	5	5	-	4	-	1	2
Ål	8	8	6	2	5	-	1	2
Hol	10	10	8	2	4	2	3	3
Sigdal	4	4	3	1	-	-	3	4
Krødsherad	2	2	2	-	2	-	-	-
Flesberg	2	2	2	-	1	1	-	-
Rollag	2	2	1	1	1	-	-	-
Nore og Uvdal	12	10	9	1	7	1	1	1
Sum	63	61	52	9	34	5	14	18

Aktivitet: Påbygde reir eller observasjon av adulte individer, enten enkeltindivider eller par, uten at ruging er påvist.

Ingen aktivitet: Det er ikke observert potensielle hekkefugler og heller ikke funnet påbygde reir.

Okkuperte revir: Kontrollerte revir fratrukket revir med Ingen aktivitet, og er fordelt på Aktivitet, Oppgitt hekking og Vellykket hekking.

Oppgitt hekking: Oppgitt hekking der hvor det tidligere er påvist ruging eller unger.

Unger: Utflydde unger eller store reirunger (> ca 7 uker).

Tabell 3.

Nøkkeltall 2007 -2009

	2007	2008	2009
Kjente revir	58	60	63
Kontrollerte revir	55	59	61
Okkuperte revir	46	51	52
Andel okkuperte revir	84%	86%	85%
Unger	22	26	18
Unger pr kontrollert revir	0,40	0,44	0,30
Unger pr okkupert revir	0,48	0,51	0,35
Unger pr vellykket hekking	1,16	1,18	1,29
Dobbeltkull	3	4	4
Oppgitt hekking	4	5	5

Tabell 4.

Ungeproduksjon i 2007-2009 pr kommune

Kommune	2007	2008	2009
Kongsberg	-	1	1
Ringerike	3	-	2
Flå	2	3	-
Nes	1	3	3
Gol	1	-	-
Hemsedal	2	3	2
Ål	-	2	2
Hol	5	6	3
Sigdal	2	1	4
Krødsherad	2	-	-
Flesberg	1	1	-
Rollag	-	1	-
Nore og Uvdal	3	5	1
Sum	22	26	18

Tabell 5.

Ungeproduksjon i 2007-2009 pr region

Områder	2007	2008	2009
Nordfylket	10	19	10
Sørfylket	12	7	8
Sum	22	26	18

Med **Sørfylket** mener vi Numedal til og med Rødberg, Hallingdal til og med Flå og øvrige kommuner i søndre del av fylket.

Kommentar til resultatene

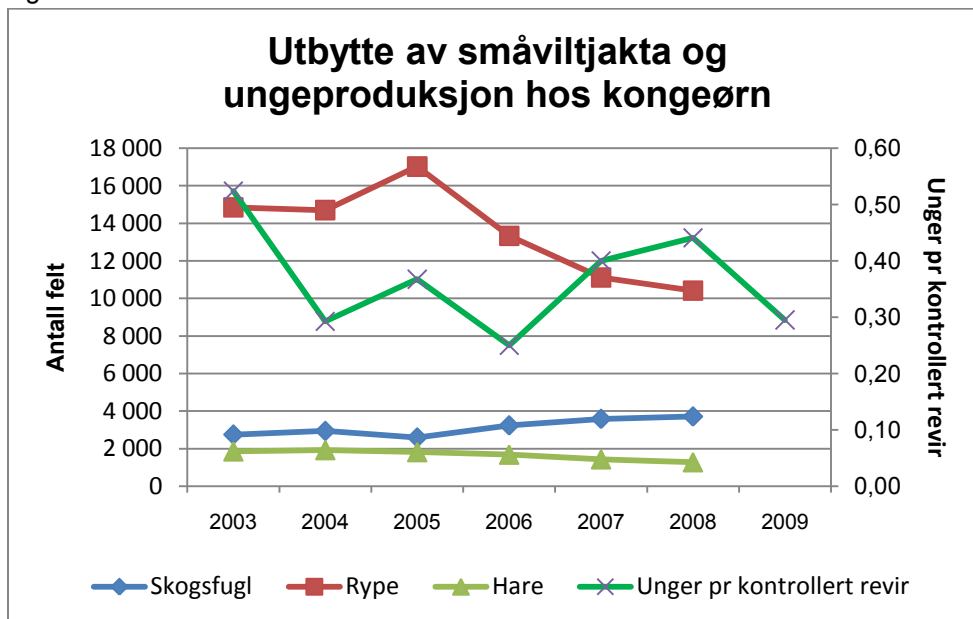
Tabell 2 viser hovedtallene for 2009, mens tabell 3-5 sammenligner årets resultater med de 2 foregående år.

Ungeproduksjon pr. kontrollert revir var ca 32 % lavere enn i 2008 og 25 % lavere enn i 2007. Selv om det er feilkilder i en slik undersøkelse, er det liten tvil om at 2009 har vært et markert dårligere år enn fjoråret. Av tabell 5 ser vi at ungeproduksjonen i nordfylket er nesten halvert sammenlignet med fjoråret, mens sørfylket har hatt en svak oppgang. Spesielt svake resultater er det i Nore og Uvdal hvor vi bare har funnet én vellykket hekking blant de 10 vi har kontrollert.

Som i tidligere rapporter vil vi presisere at antall unger er minimumstall. Erfaring fra tidligere viser at det selv med betydelig feltinnsats er lett å overse hekking. Unger som dukker opp seint på høsten er en klar indikasjon på det. Vår erfaring tilsier at de fleste par i det minste bygger på eller pynter ett eller flere reir. Når ingen kjente reir i et revir er rørt, er det en indikasjon på at det finnes uoppdagede reir. Vi har lagt mye jobb i leiting i slike revir i deler av fylket. Allikevel vil noe bli oversett.

Figur 4 viser utbytte av småviltjakt i Buskerud (Kilde: Statistisk Sentralbyrå) i perioden de siste årene for noen av kongeørnas viktigste byttedyr sammenholdt med unger pr kontrollert revir. For perioden 2003-2006 har det ikke vært koordinert kartlegging og like stor feltinnsats som 2007-2009, og dataene i denne perioden er derfor noe mer usikre enn de 3 siste årene. Vi har registrert 130 unger i 354 kontrollerte revir i perioden 2003-2009, dvs.18,6 unger pr år. Antall årlig kontrollerte revir i perioden har variert fra 41 til 61.

Figur 4

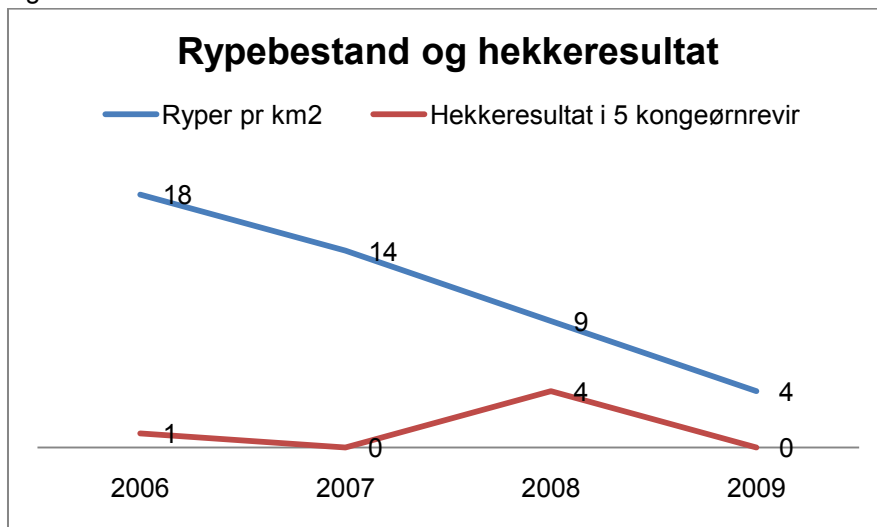

Figuren viser at utbytte av skogsfugl (orrfugl/storfugl) har hatt en oppadgående trend fra 2005, mens det i samme periode har vært nedgang i utbytte av harejakt. For rype har det også vært en markert nedgang etter 2005/2006. Innværende sesong mangler, men rapportene tyder på at nedgangen har fortsatt. Vi legger her til grunn at variasjonene i utbytte av de ulike småviltartene reflekterer variasjoner i bestanden av disse artene. Gitt denne antakelsen viser figur 4 at det ikke er noen klar sammenheng mellom bestandene av disse byttedyrartene og ungeproduksjonen hos kongeørna.

Figur 5 viser resultater fra rypetaksering i et område i Øvre Numedal Statsallmenning i perioden 2006-2009 (Øvre Numedal Fjellstyre 2009) sammen med hekkeresultatene fra 5 av de nærmeste kongeørnrevirene i området. Ingen av de to grafene viser noen klar sammenheng mellom bestanden

av de ulike byttedyrartene og hekkeresultatet for kongeørn. Som vi skrev i fjorårets rapport viser vår innsamling av byttedyr i nordfylket at hare og rype utgjør en vesentlig del av dietten. Øvre Numedal Statsallmenning er et utpreget høyfjellsområde hvor en må anta at rype er et viktig byttedyr. Som vi ser av figur 5, har det vært god ungeproduksjon for kongeørna i dette område (f.eks. 2008), selv om rypebestanden har vært lav. Vi er usikre på hvordan dette skal tolkes. Tilgangen på byttedyr må nødvendigvis spille en viktig rolle. Men det kan allikevel tenkes at andre faktorer spiller inn og gjør større utslag innenfor vide variasjoner i byttedyrtilgangen. I fjorårets rapport antydte vi at kongeørna har en syklus hvor den hekker annet hvert år. Både tabell 5 og figur 4 bygger opp under en slik antakelse. En forklaring kan være at påkjeningen ved å få fram unger er så stor at mange par velger å stå over hekking den påfølgende sesong. Andre faktorer som kan ha betydning er værforholdene tidlig i hekkesesongen og hannens dyktighet som jeger.

Figur 5

Andel okkuperte revir (tabell 3) har holdt seg på omtrent samme nivå (84-86 %) i perioden 2007-2009. I revidert Forvaltningsplan for rovvilt for region 2 indikeres det at andel besatte revir i Buskerud år om annet varierer mellom 70 og 85 %. Lignende synspunkter finner vi også i en artikkel i Våre Rovdyr (Steen m.fl. 2008). I et område som Buskerud med stabil eller svakt økende bestand, finner vi dette lite sannsynlig. Det strider etter vår oppfatning også mot kongeørnas biologi, som en langtlivende og revirtro art.

Populasjonsstørrelse

I fjorårets rapport estimerte vi hekkebestanden til å ligge i intervallet 46-53 par. Tar vi utgangspunkt i 63 kjente revir og andel okkuperte revir (86 %), får vi en bestand på 54 par. Tar vi hensyn til at det på den ene siden finnes noen sannsynlige/mulige revir som vi ikke har funnet og på den annen side usikkerhet om noen av de registrerte revirene, ender vi opp med et estimat på godt over 50 par. Det kan derfor være at vårt tidligere estimat på 46-53 par er noe for lavt.

Ringmerking

Tabell 6. Antall unger ringmerket i 2007-2009 pr kommune

Kommune	2007	2008	2009
Flå	2	-	-
Nes	-	1	-
Hemsedal	-	-	2
Ål	-	1	-
Hol	2	6	1
Nore og Uvdal	1	4	-
Sum	5	12	3

Ringmerkingen har skjedd i regi Hallingdal Ringmerkingsgruppe og er utført av Lars Egil Furuseth. Som følge av vårt standpunkt om ikke å gi stedfestet informasjon om reirplasser til offentlige myndigheter, ringmerker vi bare på lokaliteter som vi antar er kjent. Det lave antall unger som er ringmerket må sees i denne sammenheng.

Vi er kjent med at det er ringmerket ytterligere 4 unger i regi av andre, slik at det til sammen er ringmerket 7 unger i Buskerud i år (Knoff 2009). Vi vet ikke med sikkerhet hvor denne ringmerkingen har skjedd, og de er derfor utelatt i tabellen ovenfor.

Forvaltning og trusler

Småkraftverk i Flå

Denne saken, som vi også omtalte i fjorårets rapport, har vi fulgt opp ved deltakelse (Per Furuseth) på befarings i regi av NVE. Utbyggingen berører også andre viktige ornitologiske interesser, noe som ble påpekt fra vår side under befaringsen. Etter det vi kjenner til foreligger det ennå ingen innstilling fra NVE. I en tid hvor det er stort fokus på å øke andelen av fornybar energi, er det grunn til å frykte at hensynet til biologisk mangfold ikke blir tillagt stor vekt. Det var likevel vår oppfatning at representantene fra NVE under befarings klart så de innvendingene vi hadde.

Hogst nær reirlokalteter

Vi har tatt opp 2 saker med Viken Skog, én i Flå og én i Nes, hvor det er hogd nær reirplasser. Hogsten i Flå viste seg å være utført utenom hekkesesongen, mens vi ennå ikke har fått avklart omstendighetene rundt hogsten i Nes.

Økt utbredelse av kongeørna i lavereliggende områder gjør at vi må regne med flere konflikter med skogbruksinteresser. I de fleste tilfeller kan det løses ved at hogsten utføres utenom hekkesesongen, dvs. fortrinnsvis i perioden oktober-januar. Vi har valgt en policy hvor vi er svært tilbakeholdne med å opplyse om reirplasser til grunneiere, skogeierforening og kommuner. I skogsområdene må denne policyen veies opp mot risikoen for utilsiktede forstyrrelser ved hogst nær reirplassene. En situasjon vi mener best kan løses ved en konkret avveining for hver enkelt lokalitet i de mest utsatte områdene.

Kommunedelplan i Sigdal

Sigdal kommune har utarbeidet forslag til kommunedelplan for Trillemarka-Rollagsfjell, som ble lagt ut på høring tidligere i år. Det gjelder områder som ligger inntil Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat. Planene inneholder forslag til hytteområder som vil berøre 2 kongeørnrevir – planer som for øvrig har vært på tegnebrettet i mange år. For det ene vil realisering av planene innebære at alle kjente reirplasser blir forlatt. I det andre tilfellet er det mer usikkert, men vi antar det vil få negative konsekvenser. Rovfuglgruppa har innarbeidet sine synspunkter som en del av en større høringsuttalelse fra Naturvernforbundet i Buskerud.

Siden Sigdal kommune ble sterkt berørt av vernet av Trillemarka-Rollagsfjell, er det en viss grunn til å frykte at det vil bli "kompensert" ved en mer liberal innstilling fra overordnet myndighet i områdene som grenser inntil reservatet. I et slikt lys er dette en interessant sak som vil vise hvor sterkt hensynet til biologisk mangfold står når det oppstår konflikter med utbyggingsinteresser.

Masseuttak i Gol

Vi har kommet med et innspill til forslag om å regulere et område til masseuttak. I dette området hekket det kongeørn på 1980-tallet. I tillegg er det en hekkeplass for fjellvåk innenfor det foreslåtte planområdet. Observasjoner de siste 2 årene indikerer at det trolig fortsatt hekker kongeørn i området, uten at vi så langt har lokalisert noe reir.

Krav om bestandsregulering

De siste årene har det kommet krav om regulering av kongeørnbestanden fra flere hold. Det er særlig fra reinsdriftsnæringen i de nordlige landsdeler vi har sett slike utspill. Men etter hvert også fra saueneæringen og deler av jegermiljøet. I august 2009 gikk lederen for Hardangervidda villreinutvalg, Magne Torvtjønn, ut med et krav om ekstraordinær kongeørnjakt. Etter hans oppfatning er kongeørn som tar reinskalver årsaken til at man ikke har lyktes i å øke villreinstammen på vidda. DN avviste kravet umiddelbart og slo fast at det er uaktuelt å åpne for felling av kongeørn. Etter vår oppfatning er det grunn til uro over situasjonen og vi frykter en utvikling som på sikt kan ende med bestandsregulering slik vi har sett med jerv og gaupe. Denne utviklingen styrker vår oppfatning om at det ikke er riktig å gi detaljert informasjon om beliggenheten av reirplasser til forvaltningen, selv om regulering av kongeørnbestanden per i dag ikke er noen aktuell problemstilling i vårt fylke.

Videre arbeid

Vi har nå fullført 3 sesonger med fylkesdekkende kartlegging av bestand og reproduksjon av kongeørn i Buskerud. Det har gitt oss et godt bilde av situasjonen i fylket. Vårt fylke er utvilsomt blant de aller best kartlagte i landet.

I skrivende stund er det ikke avklart hvilket omfang arbeidet vil få neste år. Den positive utviklingen og artens solide stilling i fylket tilsier at man kanskje bør flytte fokuset over på mer sårbare arter. På den annen side mener vi det har stor verdi å etablere gode tidsserier. Kartlegging av kongeørn på et faglig godt nivå er dog ressurskrevende med lange avstander og mye kjøring. Som påpekt ovenfor har dette en økonomisk side som i øyeblikket representerer en betydelig utfordring. En mulig løsning er å gjøre en intensiv kartlegging i noen utvalgte områder kombinert med en mer begrenset oppfølging i øvrige områder. Det er nærliggende å ha et spesielt fokus på artens ekspansjon mot de sørlige og lavereliggende områder i fylket.

Vi ønsker etter hvert også å få lagt fram en grundigere presentasjon av våre data for en lengre tidsperiode. I en artikkel i Våre Rovdyr påpekes det at det aldri har vært gjennomført noen fylkesdekkende kartlegging av kongeørn i Buskerud før 2007 (Steen m.fl. 2008). En sammenstilling av det materiale rovfuglgruppa har, viser imidlertid at vi har god oversikt over fylket for hele perioden 2003-2009, jf. figur 4 og kommentarene til denne.

Vi har i år trukket inn nye personer i gruppas arbeid, bl.a. ved å knytte kontakter i kongeørnmiljøet i Oppland og å involvere flere personer fra det ornitologiske miljøet i Buskerud. Det har vært vellykket og vi ønsker å trekke flere inn i kartleggingen i årene som kommer. Arbeidet med kongeørn, fiskeørn og andre arter viser at interessen for rovfuglene er meget stor, og slike prosjekter er derfor velegnet som en del av organisasjonsbyggingen i det ornitologiske miljøet.

Artikkelforfatterne

Thor Erik Jelstad
Søyaveien, 3340 Åmot
te-jelst@online.no
Tlf. 908 68 938

Lars Egil Furuseth
Dagali, 3580 Geilo
furufugl@online.no

Per Furuseth
3577 Hovet
p-furuse@online.no

Martin Lindal
Granvegen 17, 3560 Hemsedal
martin.Lindal@hemsedal.kommune.no

Litteratur

Forvaltningsplan for gaupe, bjørn, jerv, ulv og kongeørn. Revidert 2009.
Rovviltnemnda i region 2. Vestfold,
Buskerud, Telemark og Aust-Agder.

Jelstad, T.E., Furuseth, L.E. og
Furuseth, P. 2007
Kongeørn i Buskerud. Rapport fra
kartleggingsarbeidet i 2007.
Buskskvetten, november 2007.
http://nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2007/Kongeorn_i_Buskerud_i_2007_v2.pdf

Jelstad, T.E., Furuseth, L.E.,
Furuseth, P., Lindal M. 2008
Kongeørn i Buskerud. Rapport fra
kartleggingsarbeidet i 2008.
Buskskvetten, november 2008.
http://nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2008/Kongeorn_Buskerud_2008.pdf

Knoff, C. 2009
Kungsørnen i Norge 2009
Kungsørnen 2009: 20-22

Statistisk Sentralbyrå
Tabell:03886: Utbytte av småviltjakta (F)
http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=03886

Steen, O.F., Midtgard, H. og Stensrud, I. 2008.
Bestandskartlegging av kongeørn i Buskerud
og Telemark i 2007.
Våre Rovdyr 1/2008: s.12-17.

Steen, O.F. og Sørli, B. 2008
Overvåking av hekkeplasser for jaktfalk og
kongeørn i Telemark for å forebygge
faunakriminalitet.
Våre Rovdyr 3/2008: s.82-89.

Tjernberg, M. & Landgren, T. 1999
Åldersbestämning av kungsörn
Kungsørnen 1999: s.16

Øvre Numedal Fjellstyre. 2009
Resultater fra rypetaksering
<http://www.numedal.net/fjellstyre/uploads/Documents/Tetthet%202009.xls>

Hønehauk i Buskerud

Resultater fra kartlegging i midtfylket 2000-2009

Thor Erik Jelstad

Ung hønehauk. Foto: Magnus Ullman.

Januar 2010

Sammendrag

Denne rapporten presenterer resultatene av en kartlegging av hønehawk i et 330 km² stort område i midtfylket i perioden 2000-2009. Hoveddelen av området er søndre del av Holleia og ligger i Modum, Krødsherad og Ringerike kommuner.

Arbeidet har hatt fokus på bestandsstørrelse, bestandstetthet, hekkesuksess og skogbrukets påvirkning. Alt feltarbeid er utført av forfatteren. Kartleggingen skal etter planen fortsette noen år til for å framskaffe et godt datagrunnlag som kan tjene som referanse for seinere undersøkelser.

Det er påvist 15 revir innenfor kartleggingsområdet. I deler av området er det høy bestandstetthet med ned mot 3 km mellom bebodde reir. Bestandstettheten for hele området vurderes til å ligge på omkring 5 par pr. 100 km², noe som trolig er blant de høyeste i fylket. Det er ingen klare indikasjoner på bestandsendringer i kartleggingsperioden.

I 10 års perioden er det avdekket en rekke tilfeller hvor hogstingrep har ødelagt reirbiotoper. For å redusere slike hendelser, har Viken Skog i 2009 fått oppdatert informasjon om alle kjente reirplasser i området.

Denne rapporten utgis av Naturvernforbundet i Buskerud (NiB), og må ses på som en del av det arbeidet som blir utført på rovfugl i fylket. Forfatteren er medlem av rovfuglgruppa i NiB.

Naturvernforbundet i Buskerud (NiB)
Åssideveien, 3322 Darbu
Fylkessekretær Per Ø. Klunderud
Tlf. 32 75 05 04, e-post: pedrokl@online.no

Innledning

Denne artikkelen presenterer resultatene fra kartlegging av hønsehauk i et område i midt fylket i perioden 2000-2009. Det er en del av et større område hvor hønsehauken er fulgt igjennom mange år. Området inneholder trolig noen av de beste biotopene for denne arten i fylket, og bestanden har holdt seg på et høyt og stabilt nivå siste tiårsperioden.

Feltarbeidet har vært utført med varierende innsats i perioden. Planen er å fortsette kartleggingen noen år framover med hovedfokus på en sikrere bestemmelse av bestandsstørrelse og oppfølging overfor skogbruket.

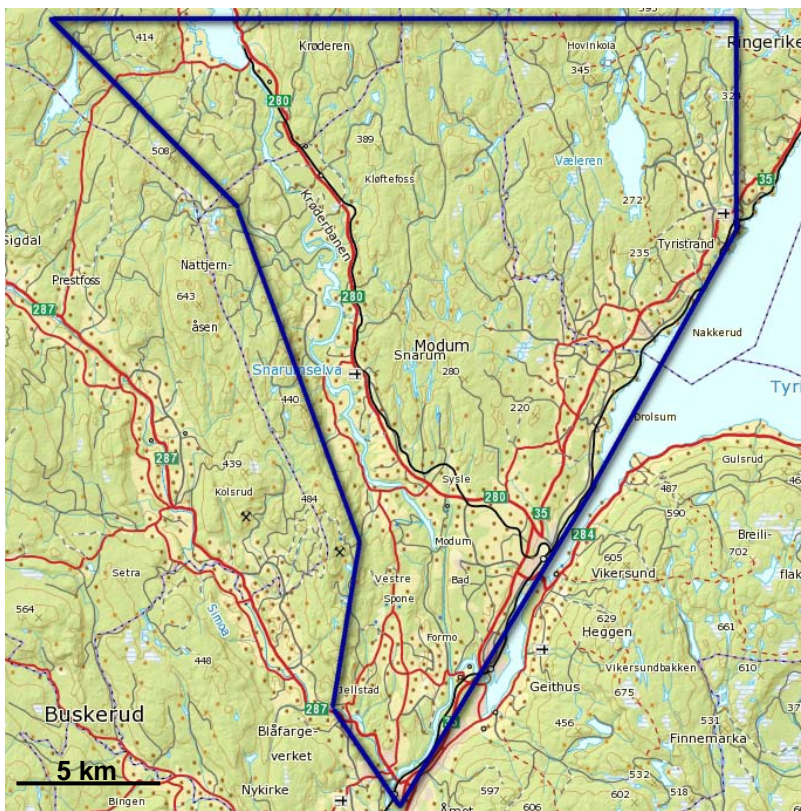
Beskrivelse av området

Figur 1 viser kartleggingsområdet som denne studien omfatter. Det går fra Åmot i sør, og er i øst avgrenset av Drammensvassdraget og Tyrifjorden til Tyristrand. I nord er det avgrenset av en linje fra Skjærsvjøen til Glessjøen. I vest er en linje litt vest for Snarumselva. Den delen som ligger mellom Snarumselva og Tyrifjorden, nord for RV 280 er en del av det kjente skogområdet Holleia. Høyden over havet går fra ca 50 m lengst i sør til ca 500 m i nord, med hoveddelen mellom 100 og 350 m.

Totalarealet utgjør ca 330 km². Området ligger i kommunene Modum, Ringerike og Krødsherad.

Geologisk består så godt som hele området av grunnfjell med gneis i de østre deler av Holleia og amfibolitt i vest. De midtre og nordre deler (Holleia) har et tynt dekke av løsmasser og morene og med furudominert skog på lavere bonitet som veksler med torvmyrer. Langs Tyrifjorden er det et belte med havavsetninger med større innslag av gran på høyere bonitet. Langs Snarumselva er det i nordre del breelvavsetninger med furumoer av lav bonitet, lengre ned barblandingskog på midlere og høyere boniteter. Disse furudominerte moene er typiske hekkeområder for hønsehauken (se Figur 2). Lengst i sør finner vi mest hav- og elveavsetninger med blandingsskog. Grankledde ravineområder preger deler av dette området.

Med unntak av en større eiendom i nordre del av Holleia ("Holleiaskogene"), består området mest av gårdsskoger av varierende størrelse. Dette gir et mosaikkpreget skogbilde, med gjennomgående små hogstflater og en relativt stor andel gammelskog og eldre produksjonsskog. Generelt er det god tilgang på hekkebiotoper for hønsehauken i slik skog. Det er mange tette bestander av yngre produksjonsskog av furu etter tidligere flatehogster (figur 7 og 10). Holleia har historisk blitt forbundet med tiur og tiurleik, og har trolig noen av Østlandets beste storfuglbiotoper (Berget 2009). Det er også gode vilkår for de andre skogshønsene.

Figur 1. Kartleggingsområde. Holleia er navnet på området mellom Snarumselva og Tyrifjorden, nord for RV280.

Metodikk

Kartlegging innenfor deler av området startet så tidlig som på slutten av 1970-tallet. Fram til siste halvdel av 90-tallet hadde dette et sporadisk preg. Fra slutten av 1990-tallet til 2003 var aktiviteten en del av Prosjekt Hønsehauk Buskerud (Steen 2004) og arbeidet fikk da et mer systematisk preg. Som følge av prioritering av andre arter, har arbeidet i perioden 2005-2008 hatt noe varierende intensitet. Fra 2009 er forfatterens kartlegging av hønsehauk konsentrert til det område denne rapporten omfatter.

I Prosjekt Hønsehauk Buskerud var målsettingen både å finne fram til bestandstetthet og innhenting av data om kullstørrelse etc. I denne perioden ble også mange kull ringmerket. I den kartleggingen som forfatteren har utført etter 2003, har fokuset vært på lokalisering av reirplasser og bestemmelse av bestandsstørrelse og tetthet. Kullstørrelse er bestemt ved observasjon fra bakken, noe som medfører stor risiko for underestimering. Slike data er derfor ikke presentert her.

Lokalisering av nye reirplasser har dels skjedd ved systematisk leting med utgangspunkt i allerede kjente reirplasser. Med utgangspunkt i en normal avstand på ca 4 km mellom bebodde reir og 2 kjente nabolokaliteter, kan man beregne omtrent hvor neste lokalitet finnes. Deretter oppsøker man egnede biotoper i det potensielle hekkeområdet. Det er en tidkrevende metode, men med erfaring og tålmodighet gir det gode resultater. Mange av reirene er funnet på denne måten.

En mer effektiv metode er lytting etter ungenes tiggerop i tiden etter at disse har forlatt reiret, fra midten av juli til ut i august. Ungene er i denne perioden fortsatt knyttet til reiriområdet og tiggeropene kan høres på lang avstand. Denne metoden er særlig godt egnet til å finne nye reir i kjente revir.

Hønsehauken lever i motsetning til mange andre rovfugler en nokså skjult tilværelse. Kunnskapen om denne arten blant jegere, skogs- og friluftsfolk er langt lavere enn for eksempel om fiskeørn og musvåk. Det er derfor sjelden man får opplysninger om reirplasser fra disse gruppene. Så godt som alle reirplasser i dette materialet er funnet av forfatteren ved systematisk leting, som beskrevet ovenfor.

Figur 2. Mange av reirplassene i midt fylket ligger på moene langs hovedvassdragene.

Resultater

Innenfor kartleggingsområdet er det funnet 15 revir hvor det har vært aktivitet i kartleggingsperioden. Disse er listet opp i tabell 1 sammen med hekkeresultatene for de enkelte revir. I et av revirene (nr 12) som ble funnet i 2009, er det ikke påvist aktivitet, men reirets beskaffenhet sammen med opplysninger fra hytteeiere i området tilsier at det må ha vært i bruk av hønsehauk i løpet av perioden. I enkelte revir er det kjent hekking flere tiår tilbake, i et av tilfellene helt tilbake til begynnelsen på 1960-tallet. I disse revirene har det vært i bruk en rekke reir innenfor en radius på noen hundre meter.

Når en i tabell 1 gjør fradrag for de tilfeller hvor revir ikke er kontrollert eller ikke funnet, står en tilbake med 102 forekomster. Figur 3 viser fordeling av hekkestatus på disse revirene. Andel vellykket

hekking utgjør 62 %. Inkluderer en revir med aktivitet eller mislykket hekking blir tallet 70 %. Det er verdt å merke seg at det i dette materiale bare er ett tilfelle av mislykket hekking – et tilfelle som er nærmere omtalt under avsnittet Forvaltning og vern nedenfor.

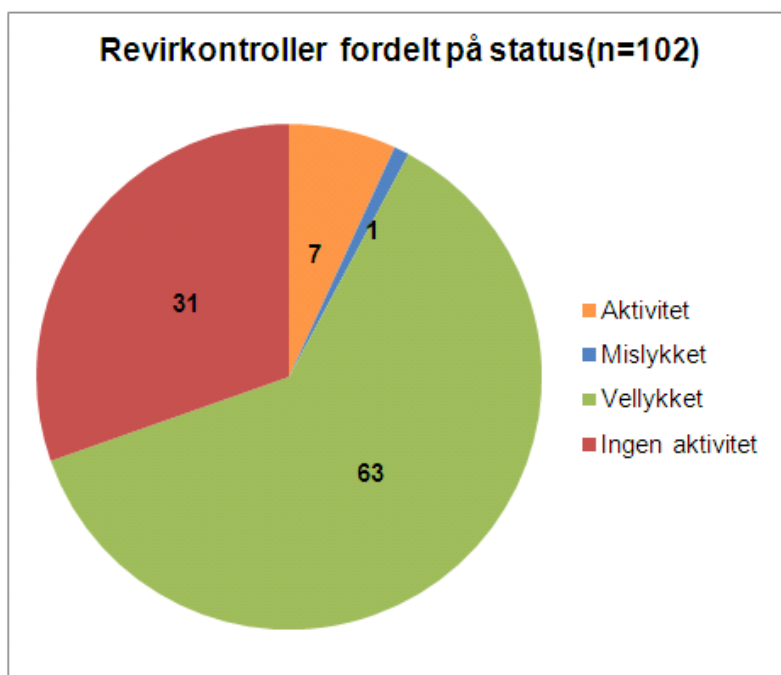
Tabell 1. Hekkeresultater for revir som inngår i undersøkelsen.

Revir	Funnet	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1	2003	-	-	-	H	A	I	I	-	I	H
2	<2000	H	I	H	H	I	H	I	I	H	I
3	2004	-	-	-	-	I	I	H	H	H	H
4	2001	-	H	H	H	H	H	H	H	H	H
5	<2000	H	H	H	H	I	H	I	H	H	H
6	<2000	H	A	H	H	H	H	H	H	H	H
7	2002	-	-	A	A	I	H	H	I	I	H
8	2004	-	-	-	-	H	H	H	H	H	H
9	2003	-	-	-	H	H	H	H	I	I	I
10	2002	-	-	H	H	I	I	I	-	I	I
11	<2000	H	A	I	H	H	I	I	H	H	H
12	2009	-	-	-	-	-	-	-	-	-	I
13	2009	-	-	-	-	-	-	-	-	-	H
14	<2000	-	-	-	I	I	I	-	-	-	H
15	2002	-	-	H	H	A	A	I	-	H	M

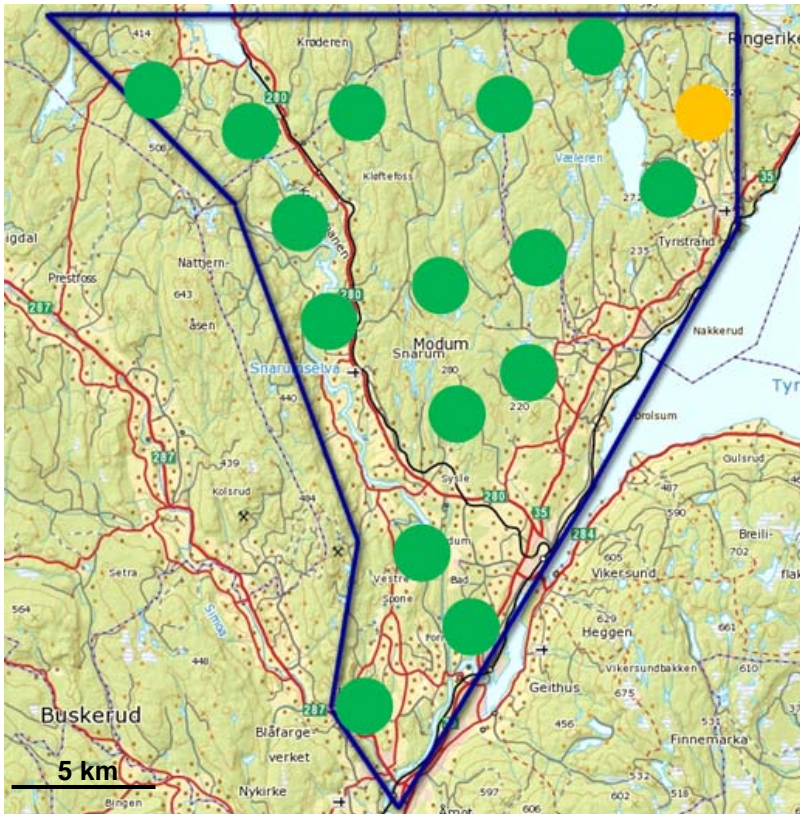
Koder

- H Vellykket hekking (store reirunger eller utflydde unger)
- A Påbygd reir eller voksne fugler i reirområdet, men hekking ikke påvist
- I Ingen aktivitet
- M Mislykket hekking (avbrutt under ruging eller unger omkommet)
- Ikke undersøkt/ikke oppdaget

Resultatene må sees i lys av at kartleggingen har hatt varierende intensitet og varighet igjennom kartleggingsperioden. Områdene i nordøst (Tyrstrand) og de nordre delene av Holleia er dårligere kartlagt enn de søndre områdene og områdene langs Snarumselva. De er også fulgt over en kortere tidsperiode.

Figur 3 viser status på revir kontrollert i perioden 2000-2009.

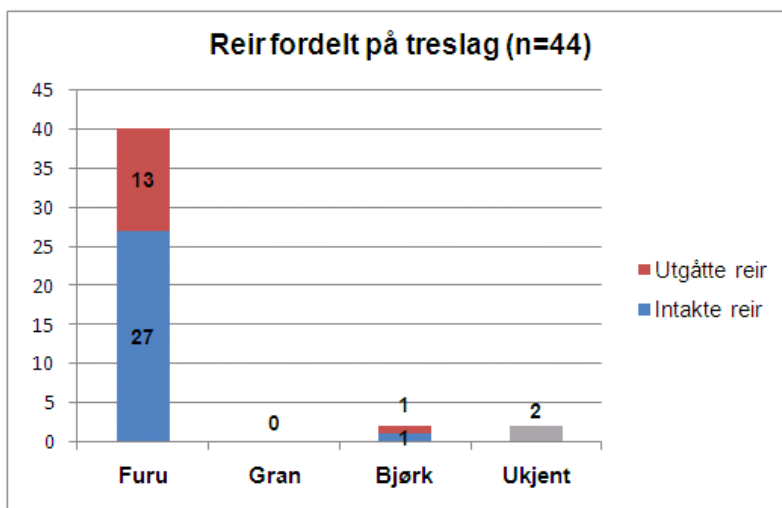

Figur 4 viser fordeling av de 15 revirene. I tillegg er det tatt med 1 revir (gul sirkel) med usikker status.

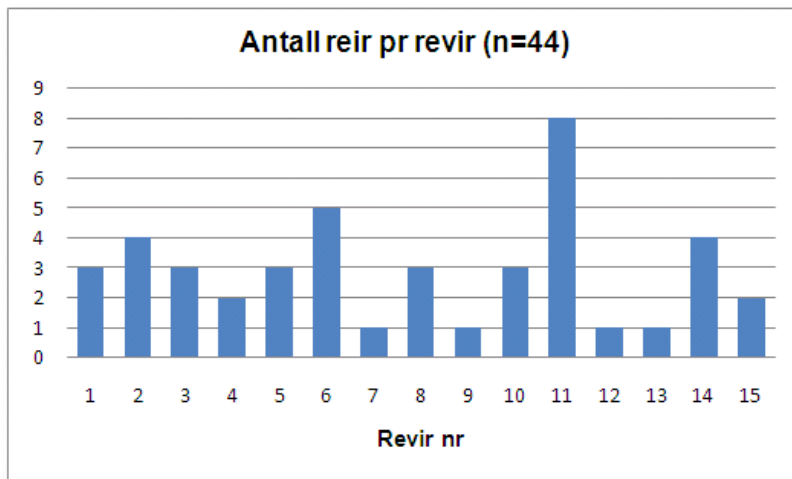
Reir og valg av reirtrær

Figur 5 viser reir fordelt på treslag. Totalt er det i kartleggingsperioden funnet 44 reir. Av disse har 15 (35 %) gått ut i perioden. Furu er det helt dominerende reirtreslaget med 40 av 44 (91 %) kjente reir i perioden. I et større materiell (Jelstad 2008), hvor mesteparten av de foreliggende data inngår, var 87 % av 100 kjente reir i furu. Merk at det ikke er funnet noen reir i gran. Det er vesentlig vanskeligere å oppdage reir i gran, og det må antas at slike reir er underrepresentert. Ukjent reirtre gjelder observasjon av utflydde unger uten at reiret er funnet.

Som det framgår av figur 5 er det betydelig avgang av reirplasser. I de revir hvor det har vært minst 5 hekkforsøk (minimum reirbygging), er det i gjennomsnitt brukt 3 reirplasser pr revir. Det finnes eksempler på revir med hyppig skifte av reirplass. I revir 11 har det i perioden vært 8 kjente reirplasser hvorav 5 er intakte pr 2009. Av disse har det vært hekking i 4 reir i perioden. Det er ingen åpenbar årsak til de hyppige skiftene av reirplass i dette reviret. På den annen side finnes det revir hvor det samme reiret benyttes år etter år, såkalte kontinuitetsreir. I revir 4 (tabell 1) har det vært vellykket hekking i alle år fra 2001. I 8 av disse årene har samme reirplass vært benyttet, på tross av at biotopen tilsynelatende inneholder godt med egnede reirtrær

Figur 5. Furu er det dominerende reirtre.

Figur 6. Antall reir som er registrert i perioden fordelt på revir.

Bestandstetthet og bestandsutvikling

Kartet i figur 4 viser at det er varierende bestandstetthet innenfor kartleggingsområdet. Med utgangspunkt i et totalareal på 330 km² og 15 revir får vi en tetthet på 4,5 par pr 100 km². Det tilsvarer ca 4,7 km mellom parene. Steen (2004) anslår tettheten i fylket til 3 par pr 100 km², men angir samtidig at den i enkelte områder kan gå opp i 4-5 par/100 km².

Av tabell 1 framgår det at det ikke i noen av årene er påvist fugler eller hekking i alle revirene. I 2009, hvor det ble gjort relativt grundig feltarbeid, ble det registrert hekking i 11 av 15 undersøkte revir, mens det i 4 revir ikke ble påvist noen aktivitet. Det gir en tetthet på 3,3 par pr 100 km². Det er imidlertid et åpent spørsmål om disse 4 revirene faktisk var tomme. Generelt er det meget lett å overse hønsehauken, særlig dersom paret ikke hekker, hekking mislykkes eller de har flyttet til et reir langt fra kjente reir. I de tilfeller hvor et revir har vært uten aktivitet i ett eller flere år for så å dukke opp med hekking seinere (tabell 1), er årsaken nesten alltid at det er funnet en ny reirplass i reviret. Intensivt leting i slike revir resulterer ofte i nye reirfunn. Dersom alle kjente reir er tomme, må en derfor som en hovedregel gå ut fra at paret har flyttet til et nytt reir.

I deler av studieområdet er det overraskende liten avstand mellom bebodde reir. I 2009 var de 3 nærmeste naboavstandene mellom par med vellykket hekking 2,7 km, 3,0 km og 3,2 km. Det gir en vesentlig høyere tetthet enn det som er angitt ovenfor. Fordelingen som er vist på kartet i figur 4 indikerer at det i noen områder finnes uoppdagede revir. Spesielt i nordøst er det områder som er dårlig undersøkt.

Med utgangspunkt i dette og de forhold som er påpekt ovenfor, er det rimelig å tro at bestanden i studieområdet er på minst 5 par/100 km². Undersøkelser i de kommende årene vil forhåpentligvis gi et sikrere estimat. Hønsehaukbestanden i dette området er trolig en av de tetteste i Buskerud.

Gjennom kartleggingsperioden har antall kjente revir økt fra 8 i 2000 til 15 i 2009. Det er først og fremst et resultat av grundigere kartlegging. Det er vanskelig å si noe sikkert om bestandsendringer i løpet av 10 års perioden. Men det er ingen klare indikasjoner på nedgang i bestanden. De revir som var besatt i begynnelsen av perioden er fortsatt besatt. Og som påpekt ovenfor er det stedvis høy bestandstetthet. En gjennomgang av bestandsundersøkelser i Fennoskandia indikerer en 35 % nedgang i bestanden fra 1950 til 1970 tallet, mens bestanden etter det har vært relativt stabil (Gundersen m.fl. 2004). Redusert tilgang på byttedyr, spesielt i vinterhalvåret, antas å være årsaken til den nedgangen som fant sted etter 1950. I barskogområdene er skogsfugl, nøtteskrike, hakkespetter, hare og ekorn viktige byttedyr i vinterhalvåret.

Samtaler med eldre jegere indikerer at bestanden på 50-tallet i de nordre deler av Holleia var tettere enn i dag. Avstanden mellom kjente, nå utgåtte hekkeplasser, var flere steder omkring 3 km i dette området. I Holleia var storfuglbestanden omkring 1950 langt større enn i våre dager og ekornet er heller ikke like tallrikt som tidligere (Berget 2009). Det er derfor rimelig å tro at hønsehaukbestanden på 50-tallet var større enn i dag også i disse områdene, men det er betydelig usikkerhet knyttet til slike vurderinger. Selv om skogsfuglbestanden har gått tilbake også i kartleggingsområdet, er den fortsatt

relativt god og blant de beste på Østlandet (Berget 2009). Det er trolig en av grunnene til at hønehauken fortsatt holder godt stand i dette området.

Forvaltning og vern

Skogbruk

Det er tidligere publisert en artikkel hvor det er omtalt flere tilfeller hvor hekkebiotoper er negativt påvirket av skogbruket (Jelstad 2008). For en mer grundig omtale av skogbrukets påvirkning, henvises det til denne artikkelen. Her skal bare kort omtales 2 tilfeller fra de siste årene.

Figur 7. Ikke alle reir ligger i gammel skog. Bildet viser et reir i et tett bestand av yngre furuskog

Figur 8 viser en reirbiotop hvor det vinteren 2008/2009 ble utført en større flatehogst nær inntil en reirplass som var markert på kommunens viltkart. Dette reiret ble funnet i 2003, hvor det da var vellykket hekking i reiret. I de etterfølgende årene har reiret stått tomt. Men i 2009 var det igjen vellykket hekking, på tross av at reiret nå ligger temmelig eksponert nær hogstflata. Også andre steder i midt fylket er det eksempler på at reir blir brukt, selv om de blir stående eksponert som følge av hogst (Jelstad 2008). Det synes som eksisterende reir blir tatt i bruk, også i biotoper hvor man ellers aldri ser hønehauken bygge reir.

Figur 8. Sirkel angir reir nær flatekant etter hogst vinteren 2008/2009.

I dette konkrete tilfelle var det meste av tømmeret kjørt vekk før hogsten ble oppdaget og saken rapportert til Viken Skog. Det viste seg at skogbruksleder ikke hadde gjort tilstrekkelig undersøkelser

før hogst, og Viken tok selvkritikk for det som hadde skjedd. Gjenliggende tømmer ble ikke kjørt til fabrikk

Det andre eksemplet er hentet fra et revir som har status usikker, se figur 4. Bildet i figur 9 viser biotopen etter en hogst som trolig har skjedd vinteren 2008/2009. Begge reirene på bildet har etter hogst blitt stående isolert på en hogstflate. I reiret til høyre hekket det musvåk i 2009. Hekkebiotopen, som ble funnet høsten 2006, har seinere ikke blitt fulgt opp og det er derfor usikkert om det har hekket hønsehauk i noen av reirene.

Figur 9. Hekkebiotop etter hogst. Musvåk hekket i reiret til høyre i 2009

Viken Skog v/skogbruksleder som stod for hogsten, var selv kjent med begge reirplassene før hogst. Med henvisningen til at de mente dette var musvåkreir mener de at hogsten er forsvarlig gjennomført, og de vil følgelig ikke registrere dette som et avvik. Et slikt standpunkt er det vanskelig å akseptere. For det første er hogsten utvilsomt negativ også for musvåken. Dernest burde det vært gjort undersøkelser for å avklare om også hønsehauken brukte noen av reirene. Det er mange eksempler på reir som vekselvis brukes av musvåk og hønsehauk.

Det har vært mye fokus på hogstflatenes negative betydning for hønsehauken. Men bestandsskogbruket skaper også tette bestander av yngre skog, noe som reduserer jaksuksessen (Gundersen m.fl. 2004). Det er de siste årene tynnet en del av de mange unge, tette furubestandene i området. På sikt gir det en skogstruktur som trolig er gunstig for hønsehauken.

Figur 10. Tynning av yngre furuskog er antakelig gunstig for hønsehauken.

Viken Skog fikk sommeren 2009 ajourført informasjon om alle kjente reirplasser for hønehauk, både innenfor studieområdet og omkringliggende områder. Dialog direkte med skogbruket virker å være mer effektivt enn å gi dataene til kommunene. Erfaringen viser at det i kommunene er varierende interesse og vilje til å følge opp og ivareta slike verdier, og ofte tar det svært lang tid før informasjonen når fram til skogeier.

Faunakriminalitet

Det er velkjent at mange hønehaukreir i tidligere tider regelmessig ble plyndret. Samtaler med eldre jegere bekrefter at det også har skjedd i dette området. I studieperioden er det ingen klare indikasjoner på at fugler er skutt i hekketiden eller at reir er plyndret. Heller ikke i et større materiale som også omfatter omkringliggende områder finnes det noen sikre bevis på at så har skjedd (Jelstad 2008). Allikevel må en anta at det kan ha skjedd og at en og annen hønehauk blir skutt under småviltjakta. Men det er ingen grunn til å tro at det har et omfang som påvirker bestandssituasjonen i nevneverdig grad.

I 2009 er revir 15 (tabell 1) klassifisert som mislykket hekking. Etter å ha påvist hekking på forsommeren, ble reiret kontrollert 3. juli. Reirets beskaffenhet og mye skitt på bakken under reiret, fortalte at det må ha vært store unger i reiret. Reiret var imidlertid tomt. På denne tiden kan ungene ha forlatt reiret, men de oppholder seg da normalt i umiddelbar nærhet av reiret. På tross av grundig leting ble ingen unger sett eller hørt denne dagen og ved besøk de påfølgende dager. Årsaken til at hekking trolig har mislykkes er uklar. På bakgrunn av observasjoner gjort i reirbiotopen, ble saken rapportert til miljøkoordinatoren i Nordre Buskerud Politidistrikt.

Litteratur

- Berget, A. 2009: Holleia, tiurens rike.
Forlaget Tom & Tom, 175 pp.
- Grønlien, H. (red.): *Hønsehauken i Norge. Bestandens status og utvikling de siste 150 år.* NOF Rapportserie 5-2004.
- Gundersen, V., Rolstad, J. 2000. *Rev Vulpes vulpes og mår Martes martes i boreal skog: Har habitatfragmenteringen medført økt predasjonstrykk?* – Fauna 53 (4):186-198.
- Gundersen, V., Rolstad, J. & Wegge, P. 2004. *Hønsehauk og skogbruk - en gjennomgang av bestandsutvikling, økologi og trusler.* - INA fagrapport 2. 35 pp.
- Hagen, Y. 1952. *Rovfuglene og viltpleien.* Gyldendal, Oslo, 622 pp
- Jelstad, T. E. 2008. [Hønsehauk i Buskerud. Avgang av reir og skogbrukets rolle.](#) Buskskvetten 2008.
- Steen, O.F. 2004. *Hønsehauken i Buskerud – tetthet, bestand og hekkesuksess.* Vår Fuglefauna 27:18-24.
- Viken Skog 2007. *Reirbiotoper for hønsehauk, retningslinjer for forvaltning i samsvar med Levende Skog.* 19.12.2007. <http://www.viken.skog.no>
- Viken Skog 2007b. *Miljørapport hogst.* 10.8.2007. <http://www.viken.skog.no>

Artikkelforfatter:

Thor Erik Jelstad
Søyaveien, 3340 Åmot.
te-jelst@online.no
Tlf. 908 68 938

Vandrefalk i Buskerud 2009

Utbredelse og hekkestatus

Tore Gunnarsen

Februar 2010

Sammendrag

Denne rapporten sammenfatter resultatene fra arbeidet med kartlegging av forekomst og hekkesuksess hos vandrefalk (*Falco peregrinus*) i Buskerud i 2009. Hovedvekten har vært lagt på å følge opp tidligere års kjente forekomster i kombinasjon med en omfattende og systematisk leting etter nyetableringer i fylket.

Trenden er at arten fremdeles er i en god utvikling. Det ble registrert 41 territorielle par mot 36 i 2008. Av disse parene var det 28 som lyktes med hekkingen, og disse fikk totalt 73 unger på vingene. De tilsvarende tall for 2008 var henholdsvis 26 par og 52 unger.

Det ble i Buskerud produsert 1,78 unger pr. territorielt par, 2,28 unger pr. hekkesuksess og 2,61 unger pr. vellykket hekking.

Viktigste årsak til det store antall unger i 2009 var at parene med vellykket hekking i snitt fikk hele 2,61 unger på vingene mot fjorårets rekordlave antall 2,0.

Totalt ble 41 av 82 fuglers bein kontrollert for fargeringer. Det er fremdeles hele 26,8 % av disse som har fargeringer etter tidligere års merking av Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge.

For å hindre uønsket fjellklatring i kjente hekkeberg vil en i 2010 prøve å få i stand et nærmere samarbeid med lokale klatremiljøer. Det vil også bli arbeidet for å få til et samarbeid med lokale klatrere for å kunne hente ned egg fra lokaliteter hvor en mener å kunne se at hekkingen har mislyktes. Dette for å kunne sende egg til senere analyser, primært med tanke på miljøgifter.

Feltarbeidet er i hovedsak utført av Tore Gunnarsen, men viktige bidragsyttere har også vært Torgrim Breiehagen, Kjell Arne Dokka, Lars Egil Furuseth, Per Furuseth, Hans Jørgen Hovelstad, Thor Erik Jelstad og Martin Lindal.

Forside: Adult hann av vandrefalk. Foto: Thor Østbye

Forfatter:

Tore Gunnarsen,
Fjordsvingen 22,
3400 Lier

e-post: tore@storeferder.no

Tlf.: 32 84 60 30 (p), 905 45 285 (m)

Rapporten er utarbeidet for Fylkesmannen i Buskerud av:

Naturvernforbundet i Buskerud (NiB)
Åssideveien, 3322 Darbu
Fylkessekretær Per Ø. Klunderud
Tlf. 32 75 05 04, e-post: pedroklu@online.no

INNHold

1. Innledning.....	4
2. Materiale og metoder.....	5
3. Resultater.....	7
a. Bestand og bestandsutvikling.....	7
b. Ungeproduksjon.....	8
c. Mislykkede hekkinger.....	10
d. Geografisk spredning.....	11
e. Merkede individer i bestanden.....	12
4. Tiltak.....	13
5. Takk.....	13
Litteraturliste.....	14

1. Innledning

Vandrefalk (*Falco peregrinus*) er en art som har vist en god bestandsutvikling etter at arten i tidsrommet 1950-70 nesten ble utradert på klassiske hekkeplasser både i Norge og Sverige. Fra 2006 vurderes arten nå så tallrik at den har blitt plassert under gruppen *nær truet* i Norsk Rødliste (Kalås et al. 2006).

En rekke miljøgifter hadde en stor negativ effekt på arten, ikke bare i Fennoscandia, men hele artens globale utbredelsesområde var påvirket (Hickey 1969, Lindberg 1977, Ratcliffe 1980). Etter hvert som man skjønnte effektene av bl.a. stoffer som DDT, PCB m. fl. i naturen, ble flere slike stoffet forbudt brukt i en rekke land og arten kunne starte en langsom gjenoppbygging av bestanden.

Eldre norske anslag er svært usikre, men i et forsiktig anslag av Lindberg et al. (1988) ble den norske bestanden omkring 1900 satt til å kunne ha vært i størrelsesorden 500-1000 par. Ved tidspunktet for den store tilbakegangen fra omtrent 1950, ble den av Willgoth (1977) anslått til fremdeles å bestå av flere hundre par.

I 1976 var det bare sju lokaliteter der det kunne dokumenteres at det fremdeles fantes vandrefalk i Norge (Schei 1984). Det siste kjente forekomsten i Oslofjordområdet var i Vestfold hvor en rugende hunn ble skutt i 1967 (Steen 2009a).

I Sverige var situasjonen like truende. Midt på 70-tallet var det kun 15 par igjen i den svenske populasjonen, og i 1976 kom ikke en eneste unge på vingene (Lindberg 2008).

Prosjekt Pilgrimsfalk startet på dette tidspunktet en rekke tiltak for reetablering av arten på vestkysten av Sverige. Ett av disse tiltakene gikk ut på å ta av eggene fra de få hekkehyllene en kjente og ruge disse ut i oppdrettsanlegg (double-clutching). Det viste seg da ofte at disse eggene enten var ubefruktet eller så fulle av miljøgifter at de ikke ble klekt. Det spesielle var at de falkene som var fratatt eggene og la et eggkull nummer to, framviste en større evne til å få levedyktig avkom. En regnet med at de nå hadde vært så lenge på hekkeplassene at de sannsynligvis hadde fått en lavere giftgehalt i kroppen enn det de hadde rett etter returen fra vinteroppholdet på kontinentet (Lindberg op. cit.).

Svenskene hadde også rene avlsfugler i store bur. Fuglene var samlet inn fra forskjellige områder i Sverige, Norge, Finland og Skottland. Det ble vektlagt å få en størst mulig genetisk variasjon i avlsstammen. Vandrefalk i dette området tilhører alle nominatrasen (*Falco p. peregrinus*). En anså det som sikkert at en ville fått en innavlsdepresjon dersom en bare gikk ut i fra sydsvenske fugler. Senere studier (Vogt 2007) har vist at det er genene fra disse avlsfuglene som nå dominerer den felles norsk-svenske bestanden.

I løpet av noen år bygget man opp en avlsstamme på ca. 50 par. I 1982 ble så de første ungene satt ut i Bohuslän. I 1990 var avlen som størst, og hele 40 unger ble produsert dette året. Flere av disse svenske tiltakene var viktige handlinger som siden skulle legge grunnlaget for spredning av arten til Oslofjordområdet.

Det skulle gå hele 14 år etter artens forsvinning før det første paret reetablerte seg i Oslofjordområdet. Det var i Telemark i 1981 (Steen 2009a), mens det første paret i Buskerud ble funnet i Lier i 1985 (Steen 1990).

I Norge ble Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge startet i 1988, og prosjektet hadde et nært samarbeid med det svenske prosjektet. Det ble i 1988 funnet fem par av vandrefalk i Oslofjordområdet.

De første årene ble flere egg fra Norge sendt til Sverige for å bli ruget ut der. Når ungene hadde fått en viss størrelse, ble de reeksportert til Norge og satt ut hos par som hadde et lavt antall unger. Også svenske avlsunger ble satt ut hos oss. Resultatet av tiltakene var at reetableringen av arten har kunnet skje mye raskere enn fra en liten og ustabil bestand, men etter ca. år 2000 har det ikke blitt vurdert som nødvendig å utføre flere slike hjelpetiltak for den norske bestanden.

I 2002 ble det funnet 62 territorielle par i fylkene fra Aust-Agder nordøstover til Hedemark og Østfold. Av disse befant 19 seg i Buskerud. Ved nye opptellinger i det samme geografiske området besto bestanden i 2006 av mer enn 100 par og med hele 29 par i Buskerud. Buskerud fylke har hele tiden vist den tallmessig største bestanden i området, men det er også som et resultat av den omfattende ornitologiske virksomheten i fylket.

Bestanden av vandrefalk har de siste årene vist en stabil og god utvikling, men Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge har etter 2006 ikke lenger prioritert å følge opp med årlige undersøkelser av bestandsutviklingen for hele Buskerud. Det ble i 2008 dannet en egen rovfuglgruppe i Naturvernforbundet i Buskerud. Denne gruppen vurderte betydningen av en videreføring av arbeidet til å være av stor faglig verdi. Dette fordi en vil kunne få en kontinuerlig tidsrekke som etter hvert vil vise når det vil begynne å skje en utflating i bestandstilveksten. Det ble derfor i 2008 laget en egen rapport (Gunnarsen 2008) om den videre bestandsutviklingen i Buskerud.

I 2009 ble det i tillegg også søkt om midler fra Fylkesmannen i Buskerud. Denne søknaden gikk på nærmere populasjonsundersøkelser av artene vandrefalk og jaktfalk (*Falco rusticolus*). Søknaden ble innvilget i april 2009, og kr. 20 000 har blitt brukt til arbeidet.

Rovfuglgruppa har primært jobbet med kongeørn (*Aquila chrysaetos*), men mye innsamling av materiell for de tre artene foregår i de samme geografiske områdene. Det er derfor rasjonelt at innsamling av data om de store falkene kan skje parallelt.

2. Materiale og metoder

Vandrefalk er en art som i større grad enn noen annen rovfugl er lett å lokalisere og å følge opp rent visuelt. Ved at den i vårt fylke i hovedsak hekker i store bratte bergvegger, går mye av letingen etter nye par ut på å besøke slike ofte markante vegger. Ved at de samme fjellveggene kontrolleres hvert år, gir de observerte nyetableringene et ganske nøyaktig bilde av artens bestandsutvikling. Noen par kan likevel overses et år eller to, men totalresultatet gir likevel et ganske eksakt bilde av bestandsstørrelse og utvikling. Et lite antall plasser kan likevel bli oversett da antall fjellvegger er meget stort i Buskerud. Veggene har i første omgang kanskje ikke blitt vurdert til å kunne ha et vandrefalkpar. Noen ganger er veggene så liten og bortgjemt at den ikke har blitt oppdaget ved befaringer eller ved rene kartstudier, men har blitt oppdaget ved tilfeldigheter i etterkant.

De fleste parene etablerer seg ved veggene i siste halvdel av mars. De fleste etablerte par vil som regel være på plass omkring 20. mars, og det er i mars og april de fleste nyetableringer oppdages. Stor feltaktivitet er i denne etableringsfasen svært viktig for å finne nyetableringer, men også for å dokumentere kjente paretableringer med tanke på å dokumentere artens hekkesuksess.

Figur 1: Ved tidlig ankomst i mars har mange vanlige byttedyr ennå ikke ankommet. Innledningsvis i hekkeperioden må i noen tilfeller derfor også hunnen bidra i jakten. Her er det en kvinand hann som våren 2009 har måttet bøte med livet på isen hos et par i Hol kommune. Den tydelig mindre hannen til venstre.
Foto: Per Furuset.

Fuglene er i denne perioden svært aktive i luftrommet over og utenfor veggen. Er det et etablert par på stedet, vil fuglene gjerne drive på med lek i luftrommet ved veggen. En vil ofte også kunne høre fuglene lokke på hverandre. Spesielt høres hunnen tydelig når hun tigger etter mat fra hannen. Fuglene foretar ofte parring på ei hylle eller i et tre, og observasjoner av den typen er viktig for å kunne indikere start av et hekkeforsøk på stedet.

Rugestart skjer i Buskerud slutten av april, og de fleste parene vil omkring 20.-25. april ha lagt seg på og ruger fast. Likevel vil det kunne være et avvik på pluss/minus en uke. Godt etablerte par kan starte opp nesten en uke før, mens nyetableringer eller sent ankomne fugler ville kunne være tilsvarende sene. Par sør i fylket vil vanligvis også legge eggene sine opp til en uke før de fuglene som finnes lengst nord i dalførene.

Rugeperioden er normalt på 28-33 dager, og fuglene opptrer i denne perioden svært anonymt. En kan sitte ved veggen i 3-4 timer uten at en ser noen antydning til hekking. Det er først når hannen kommer inn med byttedyr og det skjer et tilhørende rugeskifte, at en kan se eller høre fuglene. I mai måned er derfor feltaktiviteten noe redusert, men en gjør likevel ofte viktige oppdagelser i denne måneden. Totalt fravær av fuglene kan indikere at det kan ha gått galt med hekkeforsøket, eller at fuglene kan ha flyttet over til en annen nærliggende vegg. Vandrefalken bygger ikke noe eget reir, men legger eggene direkte i en reirgrop som krafses opp i underlaget på ei vanligvis beskyttet hylle. De kan også benytte et gammelt ravnereir. Det at fuglene ikke gjennomfører en tidkrevende reirbygging, gjør at hunnen lett kan ombestemme seg vedrørende reirets plassering. Den reirhylla som hun kanskje kan ha vist interesse for innledningsvis, kan ha blitt overgitt og enkelte ganger er fuglene blitt funnet igjen i en annen vegg. I noen tilfeller har denne ligget både en og to kilometer unna.

Når ungene klekkes i slutten av mai, øker igjen muligheten for å følge fuglene bedre. Hannens besøksfrekvens for mating øker, og dette gjør at fuglene er lettere å oppdage. Hunnen varmer ungene mye den første uken etter klekkingen, men etter hvert setter hun seg ofte godt eksponert i et tre samtidig som hun passer på ungene. Dette er det tidspunktet av hekkingen hvor muligheten for avlesning av eventuelle fargeringer på hunnens bein er størst.

Hanner blir flyvedyktige ca. 38 dager gamle, mens de litt større hunnene blir flyvedyktige ca. 42 dager gamle. Dette medfører at ungene kommer på vingene omkring 10. juli, men med de tidsmessige variasjonene beskrevet for eggleggingstidspunktet.

Når ungen etter hvert utvikler flyvedyktigheten, blir de svært aktive i luftrommet utenfor bergveggen. Ofte følger de etter hannen når han drar ut på jakt. De kan enkelte ganger foreta seg ganske store forflytninger bort fra veggen, men som regel kommer de tilbake til veggen etter en stund. Å telle bare unger som sees i luftrommet utenfor veggen, kan i mange tilfeller derfor være villedende. Ved for få eller kun korte opphold kan avlesningen fort bli gal. En mett og nettopp foret unge kan sitte inaktivt i et tre, mens det resterende kullet kan være svært aktive og godt eksponert. Perioden juni og juli er derfor besøksmessig svært godt dekket, men også ut i august har lokalitetene blitt besøkt. Ved flere av lokalitetene sees ungene et godt stykke ut i august.

Ingen av selve hekkehyllene har fysisk blitt besøkt i hekketiden. Dette krever bruk av fjellklatrer og har av praktiske årsaker blitt nedprioritert. Antall lokaliteter er nå så høyt at dette ikke lenger vil være gjennomførbart i praksis. Antall lagte egg er derfor ikke undersøkt, kun store unger som har eksponert seg på selve hylla, eller som har kommet på vingene, er talt opp. Ved et fåtall av hyllene har det likevel vært mulig å se de helt nyklekte ungene i selve reirgropa, og i alle de tilfellene har samtlige unger kommet på vingene.

Buskerud fylke har et areal på 14 930 km² og vandrefalken finnes nå spredt over mesteparten av fylket, men ingen lokaliteter er ennå funnet over tregrensen. I praksis har det blitt gjennomført en utstrakt

reisevirksomhet og totalt har det blitt registrert ca. 11 500 km med bilkjøring. Antall felttimer er anslått til nærmere 675 timer.

Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge har ikke vært villige til å bidra med opplysninger til denne rapporten, men vi vurderer ikke dette til å ha noen større betydning for konklusjoner vedrørende bestandsstørrelse og ungeproduksjon.

3. Resultater

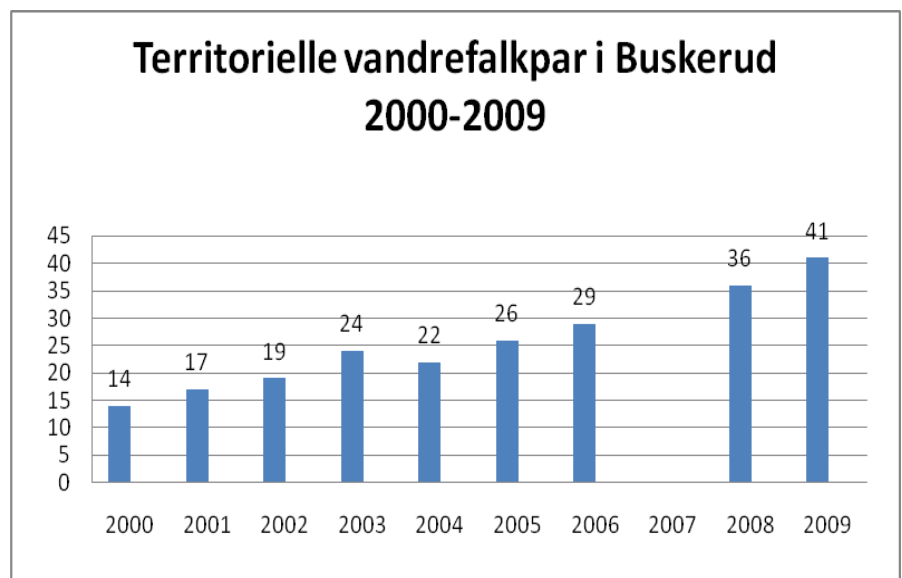
3.a. Bestand og bestandsutvikling

Arten viser også dette året en god bestandsutvikling i Buskerud fylke. Det ble i 2009 funnet 41 territorielle vandrefalkpar mot 36 i 2008 (Figur 2). Dette er en årstilvekst på 13,9 %.

Ser en på utviklingen i Buskerud fra år 2000 og fram til 2009, har gjennomsnittlig årlig tilvekst ligget i en størrelsesorden på ca. 13,2 %. Tilveksten i Sverige har i perioden 1998-2005 ligget i området 5 til 10 % (Lindberg 2008). Tilveksten i Buskerud er altså høyere enn i den svenske bestanden og dette indikerer at bestandspotensialet her kan være svært godt og at mange egnede hekkplasser ennå er ubesatt. En annen viktig årsak kan også være at hubro fremdeles kun finnes på et fåtall plasser i Buskerud, mens det i mange sørsvenske områder finnes hubro i den samme veggen som falkene forsøker å etablere seg. Denne arten er i hekketiden kanskje falkenes farligste predator ved at voksne fugler og unger kan bli tatt på reirhylla om natten.

Figur 2

Antall territorielle par i Buskerud i perioden 2000-2009. Resultater fra tidligere år er basert på rapporter fra Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge (Steen 2002, 2003, 2004, 2006, 2007, 2008) og Gunnarsen (2008). De samme referansene er også grunnlagsmaterialet i senere figurer. År 2008 er justert opp med ett par i forhold til Gunnarsen (2008).

Det er i 2009 fremdeles ikke mulig å se noen utflatende tendens i bestandsutviklingen av vandrefalk i Buskerud.

Det ble funnet vandrefalkpar på fem nye lokaliteter i 2009. I tillegg ble vi på høsten kjent med en for oss ukjent lokalitet i Kongsberg kommune. Her ble det produsert to unger både i 2007 og 2008, mens det i 2009 ikke kom noen unger på vingene.

En lokalitet etablert i 2007 har dette året dessverre stått tomt, mens det på en av de først etablerte vandrefalk-lokalitetene i Buskerud nå hadde kommet en reetablering. Denne spesielle veggen hadde nå stått tom siden 1999, men fuglene gjorde aldri noe seriøst hekkforsøk i veggen.

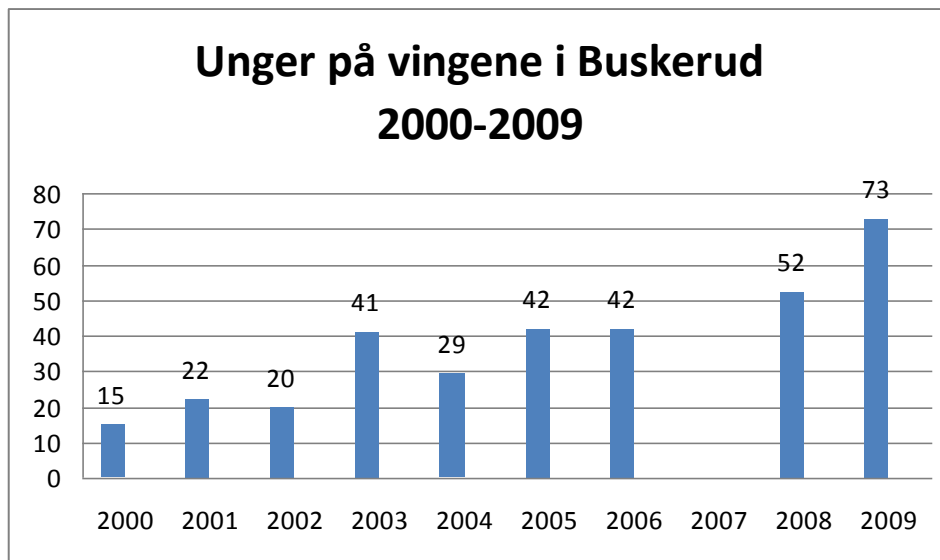
Totalt er det i Buskerud nå kjent minst 48 lokaliteter hvor det er eller har vært pardannelse etter reetableringen av arten i 1985.

3.b. Ungeproduksjon

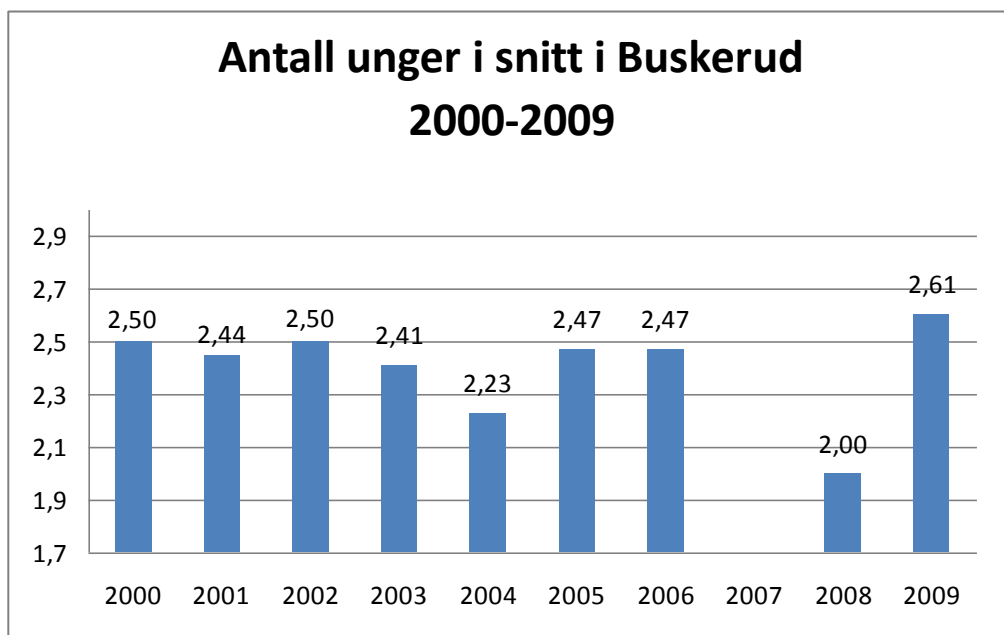
Totalt ble det sett 73 flyvedyktige unger og disse ble produsert av 28 par. Dette er en gledelig stor økning fra 2008. Da kom det 52 unger på vingene og disse var produsert av 26 par. Hovedårsaken til den store økningen av produserte unger er altså ikke den økte tilveksten av par, men av antallet unger produsert pr. par. Snittet for 2009 var på 2,61 unger, mens det i 2008 kun var på 2,0. Gjennomsnittet flyvedyktige unger pr. vellykket hekking er det høyeste som er registrert etter år 2000. Det er interessant at det skjer etter 2008 som var et tilsvarende bunnår.

Figur 3

Antall flyvedyktige unger av vandrefalk i Buskerud i perioden 2000-2009.

Antall produserte unger er det klart største etter nyetableringen av arten i Buskerud i 1985. Disse ungene vil først være reproduktive i 2011 og det vil ikke overraske om en dette året vil se flere nyetableringer i både Buskerud og omkringliggende fylker.

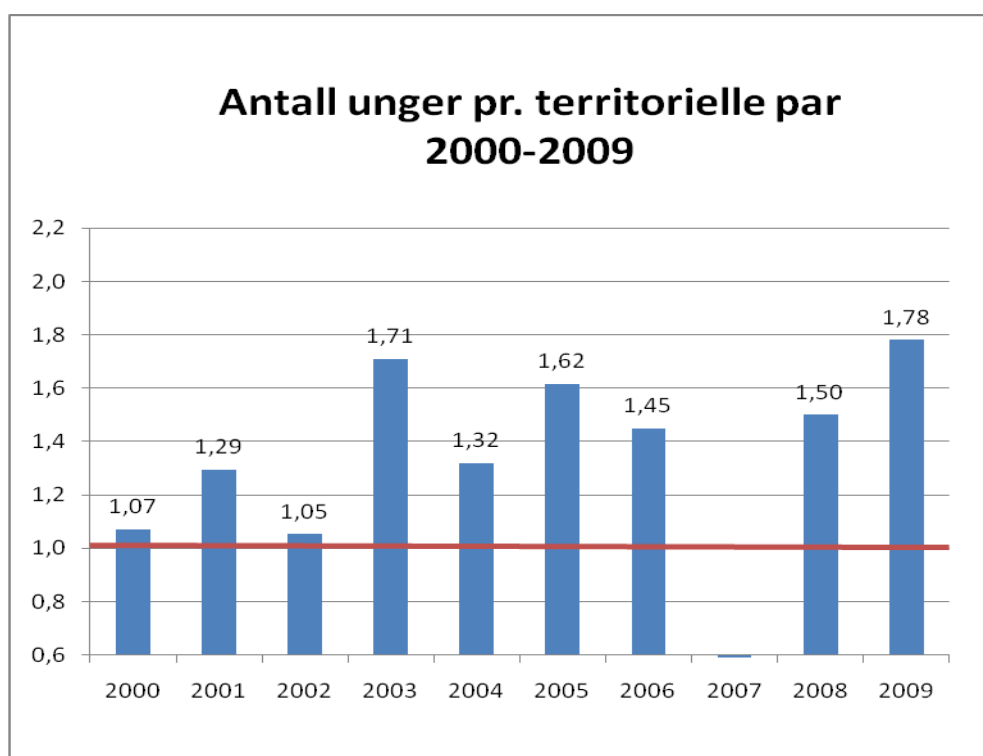

Figur 4

Antall unger av vandrefalk produsert pr. vellykket hekking i perioden 2000-2009.

Av de 41 parene var det minst 32 par som med rimelig sikkerhet gikk til hekking. Dette gir et snitt på 2,28 unger pr. hekkeforsøk, men dette tallet er likevel heftet med noe usikkerhet da reirhyllene ikke ble besøkt rent fysisk. Fuglenes adferd i kombinasjon med mange års felterfaring med arten er et viktig estimatsgrunnlag.

Det totale antall unger som kommer på vingene kan være god en indikator på om en hekkesesong er vellykket eller ikke, men forteller egentlig lite om selve bestandsutviklingen. Antall unger pr. territorielt par gir et langt bedre bilde av artens bestandsutvikling. Ratcliffe (1993) har funnet at dersom antall unger pr. revirhevdende par synker til 0,8 og forblir i dette området over flere år, vil bestanden gå tilbake. I nordamerikanske overvåkningsprogram brukes 1,0 som kritisk verdi for arten (U.S. Fish and Wildlife Service 2003). Det ble i Buskerud for 2009 produsert hele 1,78 unger pr. territorielt par mot 1,50 året før. Dette er tall som indikerer at bestandsutviklingen i vårt geografiske område fremdeles er god og stabil.

Figur 5

Antall unger pr territorielle par av vandrefalk i Buskerud i perioden 2000-2009. Rød strek markerer faregrensen brukt av nordamerikanske overvåkningsprogram av arten (U.S. Fish and Wildlife Service 2003).

Steen (2009b) angir hekkesuksessen i Oppland i 2008 til hele 2,22 unger/territorielt par. Dette er et tall som ligger langt over snittet for Buskerud i perioden 2000-2009. Resultatet er i utgangspunktet svært overraskende da de to fylkene bør ha mange likhetstrekk i reproduksjonen. Forskjellen kan sannsynligvis forklarerer med forskjellig metodikk ved innsamling av materiale. I Oppland ble hovedvekten av innsamlingsmaterialet gjort etter at ungene var klekt eller var flygedyktige. I Buskerud ble parene i større grad fulgt opp i mars og april, og mislykkede hekkinger har dermed kunnet bedre dokumenteres.

Årsaken til den store forskjellen i Buskerud mellom de to årene 2008 og 2009 kan skyldes en lang rekke faktorer. Svært interessant er det likevel at trenden allerede ved tidspunktet for eggklekking både i 2008 og

2009 kom tydelig fram. Det var begge årene lite frafall under selve yngelpleien på hekkehylla, noe som lett kunne indikere næringsmangel eller vanskelige værforhold.

Det ser heller ut til at fuglenes kondisjon ved selve eggleggingstidspunktet har vært av større betydning. Vanskelige ernæringsmessige forhold i vinterkvarterene eller mangel på byttedyr i den kritiske eggleggingsfasen kan ha påvirket antall lagte egg eller befruktningsgraden ved selve parringen. Det er ikke forsøkt noen nærmere komparative studier av forholdene disse to årene, men ville være interessant som et spesialstudium av artens populasjonsdynamikk.

Ser en på fordelingen av kullstørrelsen i de to årene 2008 og 2009, ser en også klart den store forskjellen i reproduksjonen disse to årene.

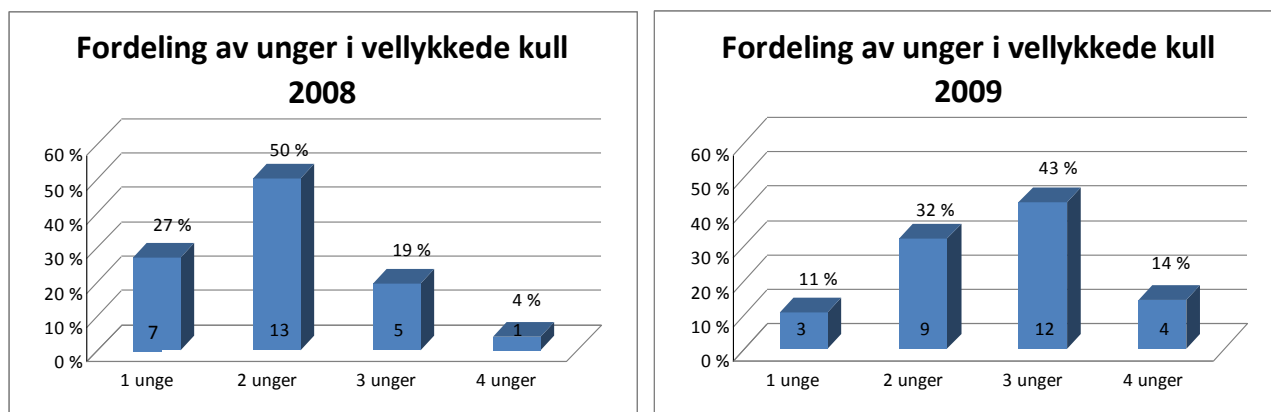

Fig. 6 og 7

Fordeling av kullstørrelse hos vandrefalk i vellykkede kull i Buskerud i 2008 og 2009. De to årene er lagt ut i to figurer for visuelt å forsterke trenden. Resultatet for 2008 fra Gunnarsen (2009).

Det er flere rimelige forklaringsårsaker til at bestanden likevel kan fortsette å øke så markant i fylket. I bunnen må det være tilgjengelige hekkeberg som har egnede hekkehyller og rimelig næringstilgang. Dette er fremdeles tilfelle i Buskerud, spesielt i de nordligste dalførene.

En rimelig forklaring er at det i nærliggende områder allerede er et overskudd av individer. Dette kan allerede være tilfelle i de sydligste områdene av Buskerud og disse vil spre seg ut i områder hvor egnede hekkeplasser fremdeles står ledige.

Vestkysten av Sverige har hatt en svært god reetablering og har nå få egnede lokaliteter ledige. Mange av disse lokalitetene er besatt av hubro, noe som vanskeliggjør etableringen av vandrefalk i mange vegger. I Buskerud kjenner vi i 2009 til minst fire hunner som har svenske ringer.

3.c. Mislykkede hekkinger

Bare 28 av 41 par fikk unger på vingene. Hva skjebnen til de enkelte parene som har falt fra har vært er svært vanskelig å gi en eksakt forklaring på. Et fåtall par kan ha flyttet til omkringliggende vegger og kanskje ikke ha blitt gjenoppdaget, men det er neppe snakk om mange par. Det har ofte blitt søkt spesielt grundig etter slike par som har forsvunnet, men i de fleste tilfellene gjenoppdages de i den opprinnelige veggen. De har da ikke hatt flyvedyktige unger i nærområdet, og alt tyder på at selve hekkingen bare har gått galt. Fuglene har da en så lav aktivitet ved veggen at de ganske enkelt ikke har blitt oppdaget.

Vandrefalk har få naturlige fiender, men hubro er en art som kjent for å kunne ta rugende fugler eller unger på reiret. På en lokalitet hvor det var mislykket hekking både i 2008 og 2009, ble ropende hubro hørt i en

nærliggende vegg så sent som 26/6-09. Det ble observert ungedun av vandrefalk på hylla i 2008, men ingen unger kom likevel på vingene. I 2009 så det ut til at hannen forsvant tidlig i hekkesesongen, og hunnen ble sittende alene igjen i berget.

Vi har også mistanke om forekomst av hubro i nærheten av minst en lokalitet til. Der forsvant begge de voksne fuglene både i 2008 og 2009. Det er mange store berg i dette området og det ble søkt grundig etter fuglene på midtsommeren, men begge fuglene var og forble borte.

Ved en lokalitet i Ringerike hvor det ble mislykket hekking, hadde en stor tørrfuru falt ned over hekkehylla og dratt med seg mye av vegetasjonen på hylla. Eksakt tidspunkt for hendelsen er usikkert, men det skjedde sannsynligvis en stund etter rugestart. Fuglene var da fysiologisk sett ikke lenger i stand til å legge et nytt eggkull, og begge fuglene ble værende ved veggen gjennom sommeren.

Ved en nyetablert lokalitet var hannen kun ett år og fremdeles ikke kjønnsmoden. Individet viste også stor grad av umodenhet i parforholdet og prøvde blant annet aktivt å stjele mat fra hunnen. Normal oppførsel i et velfungerende parforhold hos denne arten er at det er hannen som bringer mat inn til hunnfugl og unger. Det ble da heller ikke gjort noe hekkeforsøk på denne lokaliteten.

Hanner er kun unntaksvis kjønnsmodne ett år gamle. Normalt er to år alderen for førstegangshekkere i vårt område, mens det i populasjoner med stor tetthet er vanligere med en alder på nærmere tre år før de har fått sikret eget revir og make (Hunt 1988). At hunnen ble sittende med en ettårig hann er en indikasjon på at det fremdeles ikke er et overskudd av voksne individer i Buskerud.

Ved minst to lokaliteter ble hunnene sett aktive på hekkehylla etter at normal klekking skulle ha skjedd. Hunnen ruget periodevis, noe som tyder på at eggene enten var ubefruktet eller at fostrene kan ha vært døde i eggene. Dessverre hadde vi ikke kapasitet eller muligheter for å gå opp i disse reirene for å hente ned eggene. De burde da eventuelt ha blitt sendt inn for undersøkelse av blant annet miljøgifter. Det er mulig at det samme forholdet kan være tilfellet på flere enn disse to lokalitetene.

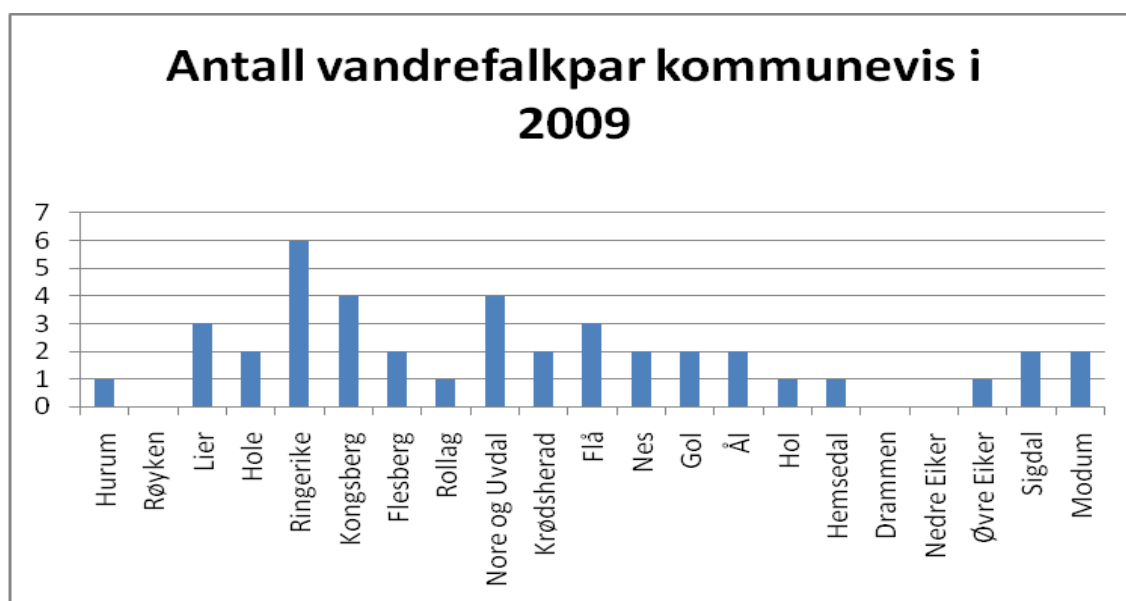
Andre vikarierende årsaker kan være kraftig regnvær med tilhørende oversvømmelse av reirgropa, egg tatt av predatorer som mår, rev, mink eller ravn, forstyrrelser fra menneskelig aktivitet, infertile individer, miljøgifter, brå død hos ett av individene, etc.

Mange av disse mulighetene er incidenter som en må være til stede i hendelsesøyeblikket for å kunne oppfatte. Siden er det bare et fakta at hekkingen har gått galt, men uten mulighet til å fastslå den virkelige årsaken.

3.d. Spredning i fylket

Vandrefalken er nå spredt over hele fylket (Figur 8) og det er bare tre kommuner som nå ikke har hekkende fugler. Gledelig er det at det første registrerte paret ble funnet i Hemsedal kommune, og at paret i Hol ble reetablert. Dette er de to høyest liggende lokalitetene i Buskerud med henholdsvis 900 og 780 m over havet. Begge stedene gikk fuglene til hekking, men dessverre fikk ingen av disse to parene unger på vingene.

Høyest forekomst av arten har Ringerike med seks par. Deretter følger Nore og Uvdal samt Kongsberg med fire og Lier og Flå med tre par. Fremdeles mangler Drammen, Nedre Eiker og Røyken arten, men det er kun et tidsspørsmål før i hvert fall Nedre Eiker får sin første etablering. Årsaken til at arten ikke er etablert der er sannsynligvis at den presumptivt beste hekkeveggen er belastet med mye aktivitet i form av fjellklatring og kiting/hanggliding.

Figur 8
Kommunevis fordeling av vandrefalk i Buskerud 2009.

3.e. Merkede individer i bestanden

Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge har i Buskerud fram til 2004 foretatt et omfattende arbeid med fargemerking av unger på reirhyllene. Her i Buskerud har flere av de som har bidratt til denne rapporten tidligere vært svært aktive i dette fysisk krevende arbeidet. Også i flere andre fylker i Oslofjordområdet har det vært utført et omfattende merkearbeid og det svenske Projekt Pilgrimsfalk merker fremdeles de fleste ungene på hekkehyllene i sydsverige.

Som en konsekvens av dette arbeidet er det fremdeles en overraskende stor andel av de voksne fuglene her i Buskerud som bærer slike fargeringer. Av de 82 fuglene i Buskerud har hele 41 individer blitt grovavlest, det vil si at det har blitt kontrollert om de har ringer eller ikke. Av de 41 individene var det 11 individer (26,8 %) som bar koderinger. Av disse var fire sannsynligvis svenske fugler, alle hunner. Dette stemmer godt med tidligere års erfaring med at hunnene vandrer lenger bort fra sitt fødested enn hannene.

Tabell 1:
Fargemerkede individer avlest i Buskerud i 2008 og 2009.

Andel fugler med ringer		2008		2009	
Hanner	Ringer	4	28,6 %	3	16,7 %
	Uten	10	71,4 %	15	83,3 %
Hunner	Ringer	5	31,3 %	8	34,8 %
	Uten	11	68,8 %	15	65,2 %
Antall individer kontrollert		30		41	
Andel (%) med ringer			30,0 %		26,8 %

På den ene av de svenske hunnene ble koderingene avlest. Dette var på en lokalitet i Lier og hun har blitt kontrollert også tidligere år. Hun ble første gang avlest på denne lokaliteten i 2004 og har siden hekket her årlig. Selv ble hun klekket ut på en lokalitet nær Göteborg i 2001. Hennes mor, som også hadde fargeringer, var selv oppvokst på en lokalitet i Vestfold i 1997. Hun hadde en svensk far som også var født i 1997. En ser her tydelig at det er genetisk utveksling mellom den norske og svenske bestanden.

Dette er også et godt eksempel på hvor utrolig informativt og viktig en slik fargemerking kan være. Det er svært ønskelig at flere av disse individene blir forsøkt avlest i 2010. Kun et fåtall individer har blitt kontrollert med eksakt avlesing av farger og individkode i 2009. Dette er et meget tidkrevende arbeid og er ofte vanskelig å kombinere med at et stort antall hekkeplasser skal kontrolleres kontinuerlig gjennom hekkesesongen.

4. Tiltak

Vandrefalk er i utgangspunktet en ganske robust art når det gjelder menneskelig aktivitet i nærheten av hekkeberget. Skytebaner og ferdsel venner fuglene seg forbausende lett til, men de reagerer sterkt når fjellklatrere benytter selve veggen de har hekkehylle i. De blir hengende i luftrommet over veggen og varsler på inntrengeren. En slik klatreaktivitet kan i mange tilfeller holde på i timevis. Dersom eggene utsettes for sterk varme fra sol eller lave temperaturer, kan dette være direkte livstruende for embryo i egget.

Ved en lokalitet i Krødsherad ble i mai en klatregruppe på fire personer oppdaget i det de skulle påbegynne nedstiging fra toppen. Hunnen lå på det tidspunktet og ruget på eggene. Ved å kontakte politiet og oppgi registreringsnummeret på bilen de benyttet, klarte politiet å komme i telefonisk kontakt med en i klatregruppa. Politiet fikk forklart situasjonen og fikk dermed klatrerne til å avbryte aktiviteten.

I en etterfølgende samtale med klatrerne fikk vi forklart situasjonen ytterligere. De viste stor forståelse for problemstillingen, men sa at de ikke var kjent med forekomsten av vandrefalk i veggen. De lovte oss at de ikke skulle gjenoppta klatringen i veggen før i august og det hører med til historien at alle fire ungene i juli kom på vingene.

Ved ingen av de 13 mislykkede hekkingene ble det sett klatreaktivitet, men på en lokalitet i Hole ble hekkeaktiviteten brått og uventet avbrutt. Dette reiret ligger i en vegg hvor vi tidligere år har kommet over klatreaktivitet i hekkesesongen.

En lokalitet i Lier som i 2008 var svært utsatt for klatring, ble dette året forskånet for denne aktiviteten. I fjor hang 4-5 klatretau innen en avstand på bare 20 meter fra hekkehylle, i år var det ingen spor etter slike sikringstau i klatrerutene. Samtaler med lokalt klatremiljø i Drammen hindret en reprise av hendelsene dette året.

Det vil våren 2010 bli tatt ytterligere kontakt med klatremiljøet i Drammen. Det vil være nødvendig med en gjennomgang av de mest populære og utsatte veggene. De "veggansvarlige" må bli informert om en eventuell hekking og få hindret klatreaktivitet i veggen. Dette er klatrere som fungerer som kjentmann for tilreisende som ønsker å besøke bestemte klatrevegger her i Buskerud.

En ønsker også å oppnå et samarbeide med klatremiljøet for i noen tilfeller å kunne ha tilgang på deres klatrekompetanse. Reirplasser hvor en ser at hekkingen avbrytes eller mislykkes, har ofte fremdeles egg i reirgropa. Disse ville det være svært interessant å få hentet ned. En har da siden mulighet for å kunne få disse eggene undersøkt med spesiell fokus på miljøgifter.

5. Takk

Jeg vil til slutt takke alle bidragsytere for informasjon og tips i sesongen 2009. Foruten artikkelforfatteren selv har viktige bidragsytere vært Torgrim Breiehagen, Kjell Arne Dokka, Lars Egil Furusest, Per Furusest, Hans Jørgen Hovelstad, Thor Erik Jelstad og Martin Lindal.

En takk også til Fylkesmannen i Buskerud som har bidratt med økonomiske midler til denne undersøkelsen.

En spesiell takk også til Thor Erik Jelstad og Per Øystein Klunderud for gjennomlesing og ideer til artikkelen.

Litteraturliste:

- Gunnarsen, T. 2008. *Vandrefalk i Buskerud 2008*. Rapport fra Naturvernforbundet i Buskerud, 12 s. ,
Busksvetten 25.
<http://www.nofbuskerud.net/Busksvetten/Arkiv/2009/Vandrefalk%20i%20Buskerud%202008.pdf>
- Hickey, J.J. 1969 (red.). *Peregrine Falcon Populations: Their Biology and Decline*. Madison, University of Wisconsin Press.
- Hunt, W.G. 1988. *The natural regulation of peregrine falcon populations* in pp. 667-676 in *Peregrine Falcon Populations. Their Management and Recovery*, Ed. T.J. Cade, J.H. Endersson, C.G. Thelander & C.M. White. The Peregrine Fund, Inc., Boise, Idaho.
- Kalås, J.A. ,Viken, Å. & Bakken, T. (red.) 2006. *Norsk Rødliste 2006 - 2006 Norwegian Red List*. Artsdatabanken, Norge
- Lindberg, P. 1977. The Peregrine Falcon in Sweden. In: Chancellor, R. D. (red.). World Conference on Birds of Prey, Wien 1975. International Council for Bird Preservation. S. 329-38.
- Lindberg, P. ,Schei P.J., Wikman M. 1988: *The Peregrine Falcon in Fennoscandia*. In: Cade T.J., Enderson J.H., Thelander C.G. & White C.M.E (eds). *Peregrine Falcon Populations. Their Management and Recovery*, pp. 159-172. The Peregrine Fund, Inc., Boise, Idaho.
- Lindberg, P. 2008. *Åtgärdsprogram för pilgrimsfalk, 2008-2009*. Naturvårdsverket, rapport 48 s.
- Ratcliffe, D. 1980, 1993. *The Peregrine Falcon*. 1:st & 2:nd edition. T & AD Poyser. London
- Schei, P.J. 1984. Siste nytt om vandrefalken I Norge. *Vår Fuglefauna 7*: 217-223.
- Steen, O. Frydenlund. 1990. *Rovfugler i Buskerud*. Rapport nr. 1. 20s.
- Steen, O. Frydenlund. 1990. Hekkeresultater i Sørøst-Norge 1990. *Vandrefalken 1*: 11-33.
- Steen, O. Frydenlund. 2002. Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge. Årsrapport 2001. 19s.
- Steen, O. Frydenlund. 2003. Vandrefalk i Sørøst-Norge og noen nabofylker i 2002. *Våre Rovdyr 17 (1)*: 4-13.
- Steen, O. Frydenlund. 2004. Vandrefalk i Sørøst-Norge og noen nabofylker i 2003. *Våre Rovdyr 18 (1)*: 20-25.
- Steen, O. Frydenlund. 2006. Vandrefalk i Sørøst-Norge i 2004. *Våre Rovdyr 20 (1)*: 22-25.
- Steen, O. Frydenlund. 2007. Vandrefalk i fylkene rundt Oslofjorden og tre nabofylker i 2005. *Våre Rovdyr 21 (1)*: 22-27.
- Steen, O. Frydenlund. 2008. Vandrefalkens reetablering på Sør- og Østlandet. *Vår fuglefauna 31 (2)*: 54-60.
- Steen, O. Frydenlund. 2009a. The Peregrine Falcon recovery in SE Norway. In: Sielicki J & Mizera T. (eds). *Peregrine Falcon populations – status and perspectives in the 21st century*. Turul/Poznan University of Life Sciences Press, Warsaw–Poznan 2009, pp. 259-266.
- Steen, O. Frydenlund. 2009b. Vandrefalk i Oppland 2008. *Våre Rovdyr 23 (1)*: 16-20.
- Vogt, Y. 2007. Vandrefalken tilbake: Oppdrettsfalkens gener vant! *Våre Rovdyr 20 (3)*: 22-27.

Willgohs, J.E. 1977 Birds of Prey in Norway. In: Chancellor R.D. (ed). Report of Proceedings. Word Conference on Birds of Pray, pp.143-148. International Council for Bird Preservation, Vienna.

Styrets årsberetning for NOF avd. Buskerud 2009

1 Styrets sammensetning:

Leder:	Egil Mikalsen	NOF Øvre Eiker l.l.
Styremedlem:	Terje Bakken	NOF Øvre Eiker l.l.
Styremedlem:	Hans-Jørgen Nilsen	NOF Øvre Eiker l.l.
Styremedlem:	Jan Mjåland	NOF Drammen og omegn l.l.
Styremedlem:	Knut-Åge Bergerud	NOF Drammen og omegn l.l.
Kasserer:	Anne Sørensen	NOF Øvre Eiker l.l.

Andre funksjoner underlagt NOF avd. Buskerud:

Web. Ansvarlig:	Jens Erik Nygård
Revisor:	Per Øystein Klunderud
Landstyremedlem:	Egil Mikalsen
LRSK:	Steinar Stueflotten (sekretær), Jon Ludvig Hals, Kent Myrmo og Frode N. Bye.

2 Styremøter:

Det har vært avholdt ett styremøte i perioden med 5 saker behandlet.

3 Landstyremedlem:

Egil Mikalsen har representert NOF avd. Buskerud på landsmøtet til NOF sentralt i Trondheim den 25. april 2009. Der ble den største forandringen at landstyret ble vedtatt lagt ned, så da forsvinner den posten ut av foreningen.

Det ble også opprettet en hurtigarbeidene gruppe som skulle se på NOF's organisering for og får en litt mer smidig organisasjon.

4 LRSK:

LRSK har behandlet hele 44 sjeldenhets saker som krever beskrivelse, og registrert over 400 funn av sjeldne arter i fylket i 2009. 8 av sakene er videresendt til og godkjent av NSKF. Dette gjelder funn av amerikablesand i Strandafjorden (Ål), amerikakrikkand på Fiskumvannet (Øvre Eiker) og rovterne ved Gråøya (Røyken), samt følgende E-arter (rømlinger): svartsvane (Øvre og Nedre Eiker), brudeand (Nedre Eiker) og gullfasan (Lier). Disse tre E-artene samt amerikablesand er nye arter for Buskerud. Av andre godbiter kan nevnes islom (Øvre Eiker), gråstrupedykker (Lier), avosett (Lier), dvergmåke (Lier), polarmåke (Modum), svartterne (Lier og Øvre Eiker), lappugle (Øvre Eiker og Ringerike), svarttrødstjert (Øvre Eiker), gulbrynsanger (Hemsedal) og pirol (Øvre Eiker). Avosett er ny art for fylket. Dessuten ble havørn påvist hekkende for første gang i fylket (Røyken) i 2009 og sædgås for første gang i 2008 og 2009 (Nore og Uvdal). De fleste funn av sjeldne arter blir nå registrert på Artsobservasjoner, noe som har lettet arbeidet for LRSK en god del.

5 NOF avd. Buskerud har hatt følgende prosjekter:

Sjøfugltelling for Fylkesmannen i Buskerud.

Det har vært tellt sjøfugl i Buskerud sin del av Oslofjorden. Det er gjort av Tonny Andersen, Erland Tollefsen, Håkon Bergø og Beate Aase Heidenreich

FISKEØRNPROSJEKTET

2009 var tredje året i fiskeørnprosjektet i Buskerud og Sande & Svelvik kommuner i Vestfold.

Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom Naturvernforbundet og NOF i Buskerud. Ca. 20 personer deltok aktivt i feltarbeidet i 2009.

Det ble utført 154 kontroller av i alt 59 reir/lokaliteter. Av disse var 35 lokaliteter i bruk i 2009, derav 30 i Buskerud, 3 i Sande og 2 i Svelvik. Dette er totalt sett to reir mer i bruk enn i 2008. Bare 26 av de 35 reirene (74 %) var i bruk begge år. Sju reir gikk ut av bruk, derav ett reir som falt ned pga snølast sist vinter. Det ble funnet fem nye reir og konstatert hekking på fire gamle lokaliteter som ikke var i bruk i 2008. Et av de nye reirene lå i en mobiltelefonmast. Det andre med slik plassering i Buskerud.

Det ble påvist vellykket hekking i 25 reir i Buskerud. I Sande & Svelvik ble ikke hekkeresultater kontrollert i alle reir dette året. Minst 42 unger vokste opp eller antas å ha vokst opp til flygedyktig alder i Buskerud. Dette er ca. 30 % flere enn i 2008, men antall flygedyktige unger per vellykket hekking var omtrent det samme som i de to foregående årene. Andelen avbrutte/mislykkede hekkinger var derimot lavere - bare 17 % mot ca. 30 % de to foregående årene.

Etter årets sesong er bestandsanslaget for Buskerud oppgradert til 45 par og for Sande & Svelvik til 6 par. Prosjektet har også i 2009 gitt innspill til beskyttelse av arten i noen forvaltningssaker.

FUGLELIVET I ØVRE EIKER

Etter to års intenst arbeid, ble boka "Fuglelivet i Øvre Eiker" utgitt i november 2009. Boka dokumenterer et utrolig rikt fugleliv i en liten innlandskommune. Status for fuglenes bidrag til det biologisk mangfoldet i kommunen presenteres for publikum gjennom 232 sider og 230 fargebilder. Boka gir en detaljert gjennomgang av de 258 artene som er observert i kommunen og med status for hver enkelt art sin forekomst. 242 av disse artene er observert ved Fiskumvannet alene. Dette utdypes videre gjennom kapitler om endringer i fuglefaunaen, høydepunkter på observasjonsfronten og omtale av rødlistearter.

Boka gir også ytterligere kunnskap om fuglelivet og naturen i kommunen med kapitler om: naturgrunnlaget, historien - fuglelivet i gamle dager, om fugl og fuglekikking, fugletårnet ved Fiskumvannet, fuglelivet året rundt, ringmerking og foreningens historie.

En rekke av foreningens medlemmer og støttespillere har bidratt med tekst og bilder, blant andre Olav Såtvedt, Arne Nævra, Anders Hals, Dagfinn Kolberg, Tom Schandy og Ragnar Otto Eriksen. Steinar Stueflotten har vært redaktør og Per Øystein Klunderud prosjektansvarlig for bokprosjektet.

Boka er utgitt av Norsk Ornitologisk Forening, Øvre Eiker lokallag, i samarbeid med NOF avd. Buskerud og Naturvernforbundet i Buskerud på Forlaget Tom & Tom, ved Tom Schandy i Vestfossen. Boka ble formelt lansert ved en høytidelig tilstelning på Fossesholm i Vestfossen 15.11.09. Boka er blitt meget godt mottatt og nesten hele opplaget på 1500 bøker var solgt ved utgangen av året. Øvre Eiker kommune foretok et støttekjøp på 500 bøker. Av de øvrige 1 000 eks. som utgiverne hadde for salg var 850 bøker solgt ved årsskiftet. Forventa overskudd for prosjektet i 2009 kan angis til ca. 140 000 kr.

6 Buskskvetten:

Buskskvetten kom i 2009 ut med 107 sider i web utgave. Det er 38 sider færre enn i 2008. Hovedstoff var årsrapporten om Fiskørnprosjektet og 3 rapporter om

rovfugler i Buskerud.

7 Saker som leder/styret har jobbet med:

Det har vært avholdt et møte i fylkeslaget som var årsmøte i Lier.

Leder har vært i NRK Østafjells (radio) i forbindelse med hagefugltelling siste helga i januar. Har svart på diverse henvendelser fra media. Har levert høringsuttalelse i forbindelse med ny forvatningsplan for Fiskumvannet naturreservat.

8 Regnskap:

Se eget oppsett.

9 NOF's prosjekter:

NOF avd. Buskerud har Fiskørnprosjektet gående.

NOF avd. Buskerud skal gjenninnføre årets fugl i Buskerud

for styret: Egil Mikalsen
leder

Fuglelivet i Linnestranda naturreservat. Rapport 2009

av Jens Erik Nygård

I 2009 var innsatsen på Linnestranda tilbake på nivået for 2007. Det ble sett 144 arter i løpet av 173 dager, noe som ga 2 nye arter. Dermed er totalantallet arter på Linnestranda oppe i 206.

Observasjonsarbeidet

Antall dager med besøk hver måned:

Januar	4	Juli	14
Februar	2	August	15
Mars	11	September	17
April	27	Oktober	17
Mai	30	November	12
Juni	18	Desember	6

Observatørene

I dette året tok registreringer av observasjoner på Artsobservasjoner.no av for alvor, og det førte til at vi har fått inn observasjoner fra langt flere personer enn tidligere. Observatørene er listet i rekkefølge etter hvor mange arter de har innrapporter fra Linnestranda. Navneforkortelse er også gitt.

Rolf E. Andersen, Tranby	REA	126
Jens Erik Nygård, Lier	JEN	123
Bent Ellingsen, Drammen	BEL	119
Steinar Stueflotten, Drammen	SST	98
Bård Kyrkjedelen, Asker	BKY	84
Tom Egil Hverven, Drammen	TEH	71
Tor Fjesme, Lunde	TFJ	59
Eli Gates, Hurum	EGA	56
Eirik Kristoffersen, Vikersund	EKR	50
Børre Eirik Helgerud, Drammen	BEH	50
Geoffrey Acklam	GAC	49
Leif Bjørn Lunde, Vigrestad	LBL	43
Christoffer Mikalsen, Mjøndalen	CMI	42
Stig Flem, Nannestad	SFL	38
Terje Bråthen, Røyken	TBR	29
Jan Gylder, Drammen	JGY	29
Jarl Marius Abrahamsen, Vanse	JMA	29
Vegard Bunes, Vanse	VBU	27
Harald K Andersen, Steinberg	HKA	27
Kristoffer Bøhn, Fjellstrand	KBØ	27
Jens Tøndel Fossum, Kongsberg	JTF	25
Nils Kristian Grønvik, Trondheim	NKG	23
Arild Espelien	AES	22
Markus Espelien	MES	22
Jan Fredrik Bøhler-Iversen, Ilseng	JFB	20
Øivind Syvertsen	ØSY	20
Jørn Helge Magnussen, Herre	JHM	19

Øivind W. Johannessen, Stathelle	ØJO	18
Raymond Birkelund, Engavågen	RBI	18
Fred Arve Fahre, Hvalstad	FAF	9
Carsten Lome	CLO	7
Ola Betten, Bolsøya	OBE	7
Annhild Lorentzen, Bolsøya	ALO	7
Tom Engstrøm, Mjøndalen	TEN	3
Arild Andersen, Horten	AAN	1
Hans Petter Rømme	HPR	1
Kristin Vigander, Jar	KVI	1
Roger Andreassen, Drammen	RAN	1

I tillegg har Jorunn Villand (JVI) levert observasjoner.

Takk til alle som har tatt en tur innom Linnestranda og som bidrar med verdifulle observasjoner. Spesiell takk til Bent, Rolf og Steinar for gjennomlesing og kommentarer til manus.

Nye observasjoner legges helst inn på www.artsobservasjoner.no/fugler eller til meg på epost: [jeny-gard@online.no](mailto:jenygard@online.no). Linnestranda har egen hjemmeside på Internett. Den er plassert under NOF Buskeruds hjemmeside som har adressen <http://www.nofbuskerud.net>. Observasjonsskjema kan lastes ned med oversikt over alle de 206 artene.

Været i 2009

Vinteren 2008-2009 ble strengere enn på lenge, og isen på bukta utenfor elvemunningen forsvant først 7.4. Snøsmelting og dårlig avrenning i området ved jordhaugene, førte til en smeltevannsjø som noen dager i april trakk til seg store mengder av fugl. Selv om snøen lå lenge denne våren, utviklet våren seg raskt og den var både varmere og tørrere enn normalen. Sommeren var våtere og varmere enn normalen og mens høsten var relativt tørr og varm. (normalen er beregnet fra årene 1961 - 1990). Fjorden frøs til igjen 19.12.

Resultater

Det ble observert 144 arter. To nye arter ble sett i 2009, nemlig avosett (1. obs i Buskerud) og svartterme. Gråstrupedykker ble sett for 2. gang, det samme ble polarsnipe og tundralo. En havelle som oppholdt seg hos oss en lengre periode var 3. observasjon av arten, dvergmåke, fjellvåk og myrhauk ble også sett for 3. gang.

Andre forholdsvis sjeldne arter som ble observert var lerkfalk, myrhauk, tundrasnipe, kvartbekkasin, blåstrupe og grankorsnebb.

Sothøne gjorde hekkforsøk i Dynodammen. Dette er første gang for denne arten. Enkeltebekkasin ble konstantert hekkende for 2. gang.

Noen arter som har vært årvisse har i år sviktet: Det gjelder stjertand, dvergsnipe, myrsnipe, busk-skvett!, stjermeis og rosenfink.

Bird Race

Den årlige tårnkonkurransen mellom fugletårnene på Linnestranda, Fiskumvannet og Grunnane ble avholdt 4.10, og seieren i år gikk til Fiskumvannet med 43 arter mot Linnestrandas 37 arter og Grunnanes 36 arter.

Miljøstatus

Arbeid med en forvaltningsplan for Linnestranda er startet. Det er laget innspill til forvaltningplanen og gjennomført befaringer.

Vi registrerer at problemene med forstyrrelser på grunn av fiske fra land og sjø, og i økende grad kajakpadling, fortsetter (se eksempel på neste side).

Bekjemping av fremmede springfrø-arter ble gjennomført i juli måned.

Alle usignerte bilder er tatt av artikkelforfatteren.

Artsgjennomgang

KNOPPSVANE

Status: 1 – 3 par er hekkende årlig, og den kan sees hele den isfrie perioden.

2009: Et par hekket på dammen og ett par på Gilhusodden. Største antall var 32 ind. 13.9 (BEL, JEN, REA).

SANGSVANE

Status: Sees årlig i lite antall tidlig vår og sein høst. Arten er blitt sjeldnere på Linnestranda i forhold til på 70-tallet, da det kunne forekomme store flokker.

2009: 11 observasjoner i periodene 2.4 - 21.4 og 5.11 - 19.12. Største antall var 8 ind. overflygende mot øst 18.4 (JEN, REA).

SÆDGÅS

Status: Sjelden. Sist sett i 2007

KORTNEBBGÅS

Status: Passerer Linnestranda i store flokker om våren, færre blir observert om høsten. Kan enkelte ganger lande for å raste, men i de fleste tilfeller flyr de over for å raste på Tyrifjorden.

2009: 10 observasjoner ble gjort i perioden 5.4 - 19.4. Største antall var hele 1000 ind. som rastet i elvemunningen 9.4 (JEN). I flokken var en rekke fargeringsmerkede individer: De fleste av dem var merket i Vest Stadil Fjord på vestkysten av Jylland i Danmark, men også noen i Recherchefjorden på Svalbard!

GRÅGÅS

Status: Observeres med jevne mellomrom. Dette er lokalt hekkende grågjess som for det meste holder til langs Drammenselva.

2009: Ble observert på 20 dager i perioden 1.4 - 6.9. Største antall var 11 ind. 18.4 (JEN, REA).

STRIPEGÅS

Status: Sjelden. Sist sett i 2008.

HVITKINNGÅS

Status: Sjelden.

2009: 13 ind. 9.4 (JEN), 3 ind. 22.5 (TEH), 110 ind. 13.9 (BEL, JEN, REA). Sistnevnte er maks antall noen sinne! Dessverre fikk de ikke ro til å raste lenge.

KANADAGÅS

Status: Vanlig. Har hekket ett år.

2009: Ble observert på 30 dager. Største antall var 32 ind. 6.9 (JEN).

RUSTAND

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1978.

GRAVAND

Status: Økende forekomst, ser nå ut til å ha etablert seg som hekkfugl på Linnestranda.

2009: Arten sett på 52 dager i perioden 7.4 - 17.8. Også i 2009 hekket den på Linnestranda. 2 voksne og 9 dununger ble først sett 20.6 (BEL, JEN) og familien ble sett fram til 17.8 (REA). Da var det 5 ungfugler igjen.

MANDARINAND

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1999.

BRUNNAKKE

Status: Vanlig i trekktidene.

2009: Ble observert på 31 dager fra 6.4 - 16.11. Største antall var 8 ind. 13.4 (REA).

SNADDERAND

Status: Sjelden, men nesten årlig forekommende.

2009: Et par ble sett 22.4 (JEN).

KRIKKAND

Status: Meget vanlig i trekktidene.

2009: Ble sett på 53 dager i perioden 7.4 - 30.10. Største antall 106 ind. 9.4 (BEL, JEN).

AMERIKAKRIKKAND

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2008.

STOKKAND

Status: Meget vanlig i den isfrie perioden. Årlig hekkende 1-3 par.

2009: Ble observert 139 dager i perioden 24.2 - 12.12. Største antall var 200 ind. 9.11 - 11.11 (REA). Minst 2 hekkinger må ha vært gjennomført i 2009.

STJERTAND

Status: Årviss i lite antall i trekktidene, men ikke i 2009.

KNEKKAND

Status: Årviss i lite antall.

2009: 1 ad. hann 13.5 - 16.5 (BEH, BEL, JEN, REA)

SKJEAND

Status: Årviss i lite antall

2009: 1 hunn 18.4 (JEN, REA), 1 hunn 19.4 (BEL, JEN, REA, SST), 1 ind. 21.4 (BEL), ett par 27.4 - 29.4 (JEN).

TAFFELAND

Status: Sjelden i trekktiden. Sist sett i 2008.

TOPPAND

Status: Meget vanlig i trekktidene, i størst antall på høsten.

2009: Ble sett på 78 dager i perioden 24.2 - 12.12. Største antall 68 ind. 9.10 (BEL, REA).

BERGAND

Status: Sjelden.

2009: 3 ind. 19.5 (GAC) og 1 hunn 19.8 (CMI, HKA).

ÆRFUGL

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1997.

HAVELLE

Status: Meget sjelden.

2009: Ett 1k ind. var stasjonært på Linnestranda fra 24.10 (SST) til 21.11 (BKY, JEN). Ble også sett av VBU, TFJ, BEL, REA, GAC, ØWJ, JHM. 3. observasjon av arten på Linnestranda!

SVARTAND

Status: Sjelden.

2009: 1 hunn 2.5 (BEL, JEN, SST), 1 ad hann 5.11 - 8.11 (BEL, JEN, REA, SST), 1 - 6 hunnfargede ind. 13.11 - 29.11 (overnevnte observatører + BKY og GAC).

SJØORRE

Status: Sjelden. Sist sett i 2007.

KVINAND

Status: Meget vanlig i trekketidene, også sett i hekketida. Mulig hekkefugl.

2009: Ble observert på 92 dager i perioden fra 21.3 - 12.12. Største antall 68 ind. 17.4 (REA). Ble også sett på 7 dager i juli. Et hunn med 4 dununger dukket opp 20.6 - 27.6 (BEL, JEN).

LAPPFISKAND

Status: Sjelden, men ser nå ut til å være årlig.

2009: 2 ad. hunner 15.4 (JEN), ett par 17.4 (EGA, JEN, REA), 1 hunnfarget ind. 17.10 - 19.10 (BEH, BEL, BKY, GAC, JEN, LBL, REA, SST)

SILAND

Status: Vanlig om våren, økende forekomst.

2009: Observert på 56 dager i perioden 3.4 - 10.10. Største antall var 14 ind. 13.9 (BEL, JEN, REA).

LAKSAND

Status: Vanlig på vår- og høsttrekk.

2009: Observert på 79 dager i perioden 24.2 - 12.12. Største antall 20 ind. 19.4 (BKY, REA, SST).

FASAN

Status: Vanlig, tilstede hele året, sannsynlig hekkefugl. I tilbakegang?

2009: Observert på 18 dager i perioden 21.3 - 16.11. Største antall 2 hunnfargede ind. 23.10 (REA).

SMÅLOM

Status: Sjelden. Sist sett i 2008.

STORLOM

Status: Nesten hvert år 1-2 ind., på våren.

2009: 1 ind på trekk øst 15.4 (REA) (ny tidligste vårobservasjon), 4 ind. på trekk nordøst 16.4. (REA), 1 ind. rastende 10.5 (BKY, JEN).

GULNEBBLOM/ISLOM

Status: Meget sjelden, sett 1 gang i 2006.

DVERGDYKKER

Status: Nesten årviss i lite antall senhøstes. Sist sett i 2006.

2009: 1 ind. 19.8 (CMI, HKA), 1 ind 22.8 (BEL, JVI) og 1 ind 18.10 (SST).

TOPPDYKKER

Status : Vanlig på vårtrekk, økende forekomst de siste åra.

2009: Observert på 53 dager i perioden 11.4 - 13.6 og 15.10 - 24.10. Største antall 9 ind. 26.4 (BEL, JEN).

HORNDYKKER

Status : Nesten årviss i lite antall.

2009: 1 ind. 19.4 (BEL, BKY, REA, SST), 1 ad rastende 30.8 - 2.9 (BEL, JEN, REA).

GRÅSTRUPEDYKKER

Status : Meget sjelden.

2009: Et ind. 14.4 (REA) var 2. obs av arten på Linnestranda!

HAVSULE

Status : Meget sjelden. Funnet død i 2006.

STORSKARV

Status: Forekommer i en lokal ikke-hekkende populasjon av mellomskarv (*Phalacrocorax carbo sinensis*) som er innvandret de siste åra, og overtrekkende flokker av nordlig storskarv (*P. c. carbo*) som sees på vårtrekk.

2009: Observert på 122 dager i perioden 24.2 - 12.12. Største antall var 510 ind. på vei nord 19.4 (BEL, BKY, JEN, REA, SST). Største antall lokale skarver var 54 ind. 18.9 (REA). Fargeringsmerke grønn 2TR ble sett igjen 9.8 (JEN) og 20.9 (REA), og rød L0K den 23.8 (JEN) og 10.9 (REA) og 20.9 (REA). Ny rød P2V ble sett 23.10 (REA). Grønne ringer har dansk opphav og røde har norsk opphav (fra kolonien på Øra, Fredrikstad)

GRÅHEGRE

Status: Kan sees på Linnestranda store deler av den isfrie perioden, som oftest 1-2 ind.

2009: Ble observert på 67 dager i perioden 24.2 - 12.12. Største antall var 6 ind. 7.8 (GAC).

VEPSEVÅK

Status: Sjelden.

2009: 1 hann ble sett overflygende 28.7 (JVI) og ett ind. rastende 13.8 (JVI). 4. og 5. observasjon av arten på Linnestranda!

Foto: Jorunn Villand

SIVHAUK

Status: Fåtallig. Nesten årlig.

2009: 1 ind. hunnfarget overflygende 10.5 (BKY), 1 ind. lavtflygende ned på østsiden 17.5 (BEL) og 1 2K ind. hunnfarget 18.5 (REA).

MYRHAUK

Status: Meget sjelden.

2009: 1 ind. 13.4 (JEN, REA) og 1 hunn overflygende 14.4 (REA). Dette er 3. og 4. observasjon av arten på Linnestranda!

HØNSEHAUK

Status: Årviss i vinterhalvåret

2009: 1 ind. over åsen 25.4 (JEN, REA, SST), 1 ind. i tretopp på østsiden 5.5 (JEN), 1 ind. over åsen 25.7 (BEL), 1 1K ind. 23.8 (TFJ), 1 ind. 4.10 (SST) og 1 ind. passerte rett foran tårnet 27.10 (BEL, REA).

SPURVEHAUK

Status: Vanligste rovfugl på Linnestranda.

2009: Ble sett på 13 dager i perioden 24.2 - 21.11. Største antall 2 ind. 30.8 (BEL, JEN) og 29.9 (JEN). En tiggende ungfugl av sannsynlig denne arten ble hørt av REA den 10.9.

MUSVÅK

Status: Årviss på trekk i lite antall.

2009: Ble sett på 15 dager i perioden 12.4 - 4.10. Største antall 2 ind. 23.8 (SST) og 26.9 (JEN).

FJELLVÅK

Status: Meget sjelden.

2009: 1 ind. overflygende 13.9 (BEL, JEN, REA). Dette er 3. observasjon av arten.

FISKEØRN

Status: Regelmessig fiskende i sommerhalvåret.

2009: Observert på 10 dager i perioden 13.4 - 23.8. Største antall 2 ind 4 ganger. Ble sett spise fanget fisk på stokkene i vannet foran tårnet både 17.7 og 18.7 (BEL)!

TÅRNFALK

Status: Sjelden.

2009: 2 ind overflygende 13.9 (BEL, JEN, REA).

DVERGFALK

Status: Sjelden. Sist sett i 2008.

LERKEFALK

Status: Sjelden. Sist sett i 2003.

2009: 1 ad overflygende 31.8 (REA) og 2 ind. overflygende 13.9 (BEL, JEN, REA).

JAKTFALK

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2008.

VANDREFALK

Status: Sjelden.

2009: 1 ind. overflygende 9.8 (JEN), 1 ind. næringsøkende 23.8 (TFJ), 1 ind stupte ned og slo etter duer 4.10 (BEL, SST), 1 ind. overflygende 30.10 (TFJ).

JERPE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1998.

ORRFUGL

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1996.

VANNRIKSE

Status: Sjelden, men enten økende eller kanskje vanligere enn vi tror. Sist sett 2008.

MYRRIKSE

Status: Sjelden. Sist sett 2008.

ÅKERRIKSE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2006.

SIVHØNE

Status: Tidligere hekkefugl, nå sjeldnere.

2009: 1 ad næringsøkende 2.7 (JEN), 1 1K 7.8 (GAC), 1 ind. 6.9 (JEN), 1 1K 13.9 (BEL, JEN, REA), 2 1K ind. 15.9 (BEL, JEN), 1 1K ind. 4.10 (SST) og 1 ind. 15.10 (BEL).

SOTHØNE

Status: Årviss i lite antall i trekktidene.

2009: Årets første observasjon var 3 ind. 9.4 (BEL, JEN). Ett par gjorde hekkeforsøk på Dynodammen i perioden 1.5 - 27.5. Dette er første hekking registrert på Linnestranda. Høstfunn: 1 ind. stasjonært 2.9 - 15.9 (BEL, BKY, JEN, NKG).

TRANE

Status: Sjelden, men nesten årviss overflygende. Sist sett i 2008.

TJELD

Status: Vanlig om våren, økende forekomst.

2009: Observert på 32 dager i perioden 7.4 - 2.7. Største antall 14 ind. 19.5 (BEL, GAC).

AVOSETT

Status: Meget sjelden

2009: Observert for første gang i Buskerud! den 8.6 av Børre Eirik Helgesen (BEH).

Foto: Børre E. Helgesen.

DVERGLO

Status: Vanlig på trekk.

2009: Observert på 46 dager i perioden 11. 4 - 9.8. Største antall 6 ind. 21.5 (REA).

SANDLO

Status: Vanlig.

2009: Observert på 68 dager fra 5.4 - 7.8. Største antall 18 ind. 18.5 (REA).

HEILO

Status: Sjelden, men årviss på trekk, sees oftest på jordene.

2009: 1 - 4 ind. ble hørt og sett ved jordhaugene 17.4 (REA, TEH).

TUNDRALO

Status: Meget sjelden.

2009: 1 ind. ble sett 19.9 (REA). Dette er 2. observasjon på Linnestranda! Ble første gang sett i 1978.

VIPE

Status: Meget vanlig, hekkefugl i jordbrukslandskapet.

2009: Observert på 68 dager fra 19.3 - 23.8. Største antall var 25 ind. 31.3 (REA) og 7.4 (JEN). Også i år ble hekking konstantert i nærheten av jordhaugene.

POLARSNIFE

Status: Meget sjelden.

2009: En flokk på 7 ind. ble sett overflygende 20.9 (REA, JEN). Dette er 3. observasjon på Linnestranda! Forrige gang var i 1977.

DVERGSNIPE

Status: Årlig i lite antall på trekk. Sist sett i 2008.

TEMMINCKSNIFE

Status: Årlig i lite antall på trekk.

2009: Ble observert på 8 dager i perioden 14.5 - 21.5. Største antall 23 ind. 17.5 (TFJ).

TUNDRASNIPE

Status: Sjelden.

2009: 1 ind. rastende 13.7 (BEL).

FJÆREPLYTT

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1995.

MYRSNIPE

Status: Årviss på trekk i lite antall. Sist sett i 2008.

BRUSHANE

Status: Årviss på trekk i lite antall.

2009: 2 hanner 25.4 (JEN), 1 hann 1.5 (FFA), 1 hann 2.5 (BEL, JEN, SST), 2 hunner 14.5 (JEN), 3 ind. 8.8 (REA) og 1 hann og 2 hunner 9.8 (BEL, JEN).

KVARTBEKKASIN

Status: Sjelden.

2009: 1 - 2 ind. stasjonære i vannkanten vest for tårnet i dagene 17. - 19.10 (BEL, BKY, GAC, JEN, LBL, REA, SST).

ENKELTBEKKASIN

Status: Vanlig på trekk. Hekker enkelte år.

2009: Hekking på Gilhusodden ble konstantert, da to unge individer og en varslende ad ble påtruffet i skogen nær parkeringsplassen. Ble observert på 22

dager i perioden 26.4 - 25.10. Største antall var 37 ind. 13.4 (REA).

DOBBELTBEEKKASIN

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2007.

RUGDE

Status: Sjelden. Regelmessig rugdetrekk ble registrert i 2008.

2009: 1 ind. i sumpen på østsiden 7.4 (JEN), 1 ind. ved tårnstien 9.4 (JEN) og 1 ind. overflygende 25.10 (VBU).

SMÅSPOVE

Status: Årviss på trekk i lite antall

2009: 2 ind. 15.5 (JEN), 5 ind. 16.5 (BEL, BKY, JEN, REA, SST), 2 ind. 17.5 (REA), 1 ind. 3.6 (EGA, JEN, SST).

STORSPOVE

Status: Vanlig på trekk, oftest om våren.

2009: Observert på 16 dager i perioden 5.4 - 16.8. Største antall var tilsammen 25 ind. på returtrekk 9.4. (JEN).

SVARTHALESPOVE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2003.

SOTSNIFE

Status: Sjelden. Sist sett i 2008.

RØDSTILK

Status: Årviss på trekk i lite antall.

2009: Observert på 10 dager i perioden 13.5 - 8.8. Største antall var 12 ind. 13.5 (JEN).

GLUTTSNIPE

Status: Vanlig på trekk

2009: Observert på 36 dager i perioden 21.4 - 28.8. Største antall var 8 ind. 2.5 (BEL, JEN, SST).

SKOGSNIPE

Status: Meget vanlig, sannsynlig hekkefugl.

2009: Observert på 45 dager fra 5.4 - 24.10. Kurtise og parring ble observert på grunnene 21.4 (BEL) og 25.4 (JEN). Største antall var 28 ind. ved jordhaugene 14.4 (REA).

GRØNSTILK

Status: Årviss på trekk i lite antall.

2009: Observert på 16 dager i perioden 26.4 - 21.7. Største antall 6 ind. 16.5 (JEN).

STRANDSNIPE

Status: Meget vanlig, sannsynlig hekkefugl.

2009: Observert på 78 dager i perioden 12.4 - 25.10. Største antall var 15 ind. 12.5 (BEL, JEN) og 13.5 (JEN).

STEINVENDER

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2008.

Ubestemt FJELLJO/TYVJO

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1995.

DVERGMÅKE

Status: Meget sjelden.

2009: 1 1K og 1 2K ind. sammen 16.5 (BEL, JEN, REA, SST). Dette er 3. observasjon av arten på Linnestranda!

HETTEMÅKE

Status: Meget vanlig.

2009: Ble observert på 128 dager i perioden 31.3 - 14.11. Største antall 200 ind. 9.4 (BEL, JEN). Den 12.6 ble et fargeringsmerket individ J49K observert. Fuglen er minst år gammel og ble merket minst 3 år gammel i Travparken i Kristiansand 25.4.2004.

FISKEMÅKE

Status: Meget vanlig året i den isfrie perioden. Hekker av og til på bøyer utenfor Gilhusodden.

2009: Observert på 113 dager i perioden 26.3 - 14.11. Største antall var 200 ind. 13.4 (REA) og 27.4 (BEL).

SVARTEHAVSMÅKE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2005.

SILDEMÅKE

Status: Vanlig i lite antall i sommerhalvåret.

2009: Ble observert på 90 dager i perioden 31.3 - 19.9. Største antall var 40 ind. 9.8 (JEN).

GRÅMÅKE

Status: Meget vanlig året rundt.

2009: Ble observert på 134 dager fordelt over hele året. Største antall var 130 ind. 24.10 (SST).

GRØNLANDSMÅKE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2001.

POLARMÅKE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1978.

SVARTBAK

Status: Meget vanlig i den isfrie perioden.

2009: Ble sett på 124 dager, fordelt over hele året. Største antall var 20 ind. 5.4 (JEN).

SPLITTERNE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1978.

SVARTTERNE

Status: Meget sjelden.

2009: Første observasjon på Linnestranda ble gjort 15.5 (JEN) av ett ad. ind.

MAKRELLTERNE

Status: Vanlig i sommerhalvåret. Sporadisk hekkende.

2009: Ble sett på 48 dager i perioden 1.5 - 13.9. Største antall var 4 ind. flere ganger. Ble sett rugende på bøye utenfor Gilhusodden 6.6 (JEN).

RØDNEBBTERNE

Status: Sjelden.

2009: 1 1K rødnebbterne sett rastende 23.8 (TFJ) (ikke behandlet av LRSK).

LOMVI

Status: Nesten årvisst opptreden de seinere åra.

2009: 5 ind. 18.10, 1 ind. 19.10 og 2 ind. 31.10 (alle REA).

ALKE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2007.

ALKEKONGE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2006.

BYDUE

Status: Er blitt sjelden etter at fast oppholdsted ved Gilhus er blitt borte.

2009: 1 ind. 20.3 (REA), 4 ind. 1.4 (REA), 2 ind. 20.5 (REA), 2 ind. 21.5 (REA), 3 ind. 24.5 (TFJ), 6 ind. 31.12 (REA).

SKOGDUE

Status: Årlig i lite antall.

2009: 1 ind. 25.4 (JEN, REA, SST), 7 ind. 4.5 (BEL), 2 ind. 11.5 (BEL), 2 ind. 20.5 (BEL, JEN), 2 ind. 19.8 (CMI, HKA) og 1 ind. 31.8 (REA).

RINGDUE

Status: Meget vanlig i sommerhalvåret. Hekkefugl.

2009: Ble sett på 108 dager i perioden 18.3 - 10.10. Største antall var 150 ind. trekkende mot sør 26.9 (JEN). Arten ble konstantert hekkende også i 2009.

TYRKERDUE

Status: Var vanlig på 70-tallet, nå sjelden. Har hekket. Ble sist sett i 2008.

GJØK

Status: Sees eller høres nesten årlig.

2009: 1 ind. ble hørt fra østsiden av elva 21.5 (REA).

KATTUGLE

Status: Sjelden. Sist sett i 2005.

JORDUGLE

Status: Meget sjelden. Sist sett 2004.

HUBRO

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2008.

TÅRNSEILER

Status: Vanlig i sommerhalvåret

2009: Ble sett på 39 dager i perioden 16.5 - 11.9. Største antall var 400 ind. 18.5 (REA).

ISFUGL

Status: Blir nesten årlig observert på Linnestranda, som er et av de sikreste stedene i Norge for arten. Hekking lengre oppe i Lierelva er meget sannsynlig, men ikke sikkert påvist. Sist sett i 2008.

VENDEHALS

Status: Sjelden. Sist sett i 2008.

GRÅSPETT

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1973.

GRØNNSPETT

Status: Vanlig på Dynos område, høres fra reservatet.

2009: Observert på 50 dager i perioden 25.3 - 21.11. Største antall var 2 ind. 25.10 (REA).

SVARTSPETT

Status: Sees eller høres nesten årlig.

2009: 1 ind. 2K+ ble sett 30.1 (GAC), 1 ind. ble hørt 6.9 (JEN) og 1 ind. ble sett 16.11 (GAC).

FLAGGSPETT

Status: Forholdsvis vanlig i vinterhalvåret. Har hekket.

2009: Ble observert på 10 dager fra 19.4 - 19.10. Største antall var 3 ind. 30.8 (BEL, JEN).

HVITRYGGSPETT

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1973.

DVERGSPETT

Status: Vanlig, hekkefugl.

2009: Ble observert på 47 dager fra 3.4 - 26.9. Største antall var 3 trommende hanner 25.4 (JEN, REA, SST). De ble hørt på Gilhusodden, ved tårnet og på østsiden. Den 20.6 ble en nylig utflyet unge matet av en voksen hann (BEL, JEN).

SANGLERKE

Status: Meget vanlig, hekkefugl i jordbrukslandskapet.

2009: Ble observert på 63 dager i perioden 18.3 - 24.10. Største antall var 15 ind. i flere småflokker 27.9 (BEL). Voksne med tiggende unger ved jordhaugene 7.6 (BEL).

SANDSVALE

Status: Vanlig i sommerhalvåret.

2009: Observert 28 dager fra 29.4 - 7.8. Største antall var 100 ind. 18.5 (REA).

LÅVESVALE

Status: Vanlig i sommerhalvåret. Sannsynlig hekkefugl.

2009: Observert 68 dager fra 12.4 - 10.10. Største antall var 500 ind. 18.5 (REA). Dette er det største antall registrert noensinne!

TAKSVALE

Status: Vanlig i sommerhalvåret. Sannsynlig hekkefugl.

2009: Observert 39 dager i perioden 18.4 - 23.8. Største antall var 300 ind. 18.5 (REA). Dette er tangering av maksimumsantall. Datoen 18.4 er ny tidligrekord for arten med hele 6 dager!

TREPIPLERKE

Status: Sjelden på Linnestranda, til tross for at den er vanlig i skogområder i nærheten. Sist observert i 2008.

HEIPIPLERKE

Status: Vanlig på trekk vår og høst.

2009: Observert 16 dager i periodene 9.4 - 22.5 og 30.8 - 29.9. Største antall var 20 ind. på trekk sørover 6.9 (JEN). Forekomsten av heipiplerke var markert dårligere i år enn vanlig, både i antall og utstrekning.

SKJÆRPIPLERKE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2007.

GULERLE

Status: Vanlig på trekk, fortrinnsvis om høsten.

2009: Ble observert 9 dager i perioden 10.5 - 22.5, 2 ind. ble sett ved jordet på Gilhusodden 2.7 (JEN) og kun ett ind. på høsttrekk 17.8 (REA). Største antall var 24 ind. 18.5 (REA).

VINTERERLE

Status: Årviss på trekk i lite antall. Passerer på vei til og fra hekkeplassene i Lierdalen. Mulig hekking i 2009.

2009: Ble observert 22 dager i perioden 21.3 - 18.9. Største antall var 4 ad hanner i sumpen på østsiden 29.3 (JEN). Både voksne og ungfugler var stasjonære på Linnestranda i slutten av juni og begynnelsen av juli, noe som gjør at vi mistenker hekking av arten i år.

LINERLE

Status: Meget vanlig, hekkefugl.

2009: Observert 112 dager i perioden 1.4 - 21.11. Største antall var 30 ind. 6.9 (JEN). Hekking ble konstantert i 2009.

SIDENSVANS

Status: Sporadisk forekommende i vinterhalvåret.

2009: 9 ind. 25.10 (JEN), 1 ind. 9.11 (REA) og 4 ind. 21.11 (BKY).

FOSSEKALL

Status: Nesten årviss på trekk. Passerer på vei til og fra hekkeplassene i Lierelva.

2009: 2 ind. 18.10 (REA) og 1 ind. 9.11 (REA).

GJERDESMETT

Status: Vanlig, men varierende i antall, hekkefugl.

2009: Ble sett 60 dager fra 18.3 - 12.12. Største antall var 6 ind. 31.10 (JEN).

JERNSPURV

Status: Vanlig i lite antall om våren, hekkefugl.

2009: Observert 51 dager i perioden 5.4 - 12.7. Kun 1 høstobservasjon 1 ind. 20.9 (REA). Største antall var 4 syngende hanner 25.4 (JEN, REA, SST). 3 unge jernspurver ble sett 14.7 (BEL)

RØDSTRUPE

Status: Meget vanlig, hekkefugl.

2009: Observert 91 dager i perioden 1.1 - 22.11. Største antall var 10 ind. 9.4 og 12.4 (BEL, JEN).

NATTERGAL

Status: Vanlig i hekketiden, trolig årlig hekkende.

2009: Ble observert 13 dager i perioden 17.5 - 13.6. Største antall var 3 ind. 21.5 (REA). Et svakt år for nattergalen.

BLÅSTRUPE

Status: Sjelden.

2009: 1 hann ble hørt og sett syngende i sivet foran tårnet 16.5 (BEL, JEN, REA). 1 ind. samme sted 22.8 (BEL). Dette er første observasjoner siden 2001.

RØDSTJERT

Status: Sjelden. Sist sett i 2008.

BUSKSKVETT

Status: Tidligere hekkefugl, nå sjelden. Sist sett i 2008.

STEINSKVETT

Status: Nesten årvisst i lite antall.

2009: 1 ind. 13.4 (REA), 1 ad. hann 4.5 (JEN), 1 hunn 20.5 (BEL, JEN) og 3 1K ind. 21.7 (BEL).

RINGTROST

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2003.

SVARTTROST

Status: Vanlig, hekkefugl

2009: Ble observert 93 dager fra 1.1. - 22.11. Største antall var 7 hanner sett 28.3 (JEN).

GRÅTROST

Status: Meget vanlig, hekkefugl i stort antall

2009: Ble sett på 127 dager spredt over hele året. Største antall var 200 ind. overflygende 18.10 (REA).

MÅLTROST

Status: På trekk i lite antall

2009: Observert på 15 dager i periodene 10.4 - 22.5 og 4.10 - 25.10. Største antall 4 syngende hanner 13.4 og 15.4 (REA).

RØD Vingetrost

Status: Meget vanlig, hekkefugl i stort antall.

2009: Observert på 95 dager fra 5.4 - 22.11. Største antall var 30 ind. 20.9 (REA).

Duetrost

Status: Sjelden.

2009: Ett ind. ble sett på Gilhusodden 9.6 (TEN)

GRESSHOPPESANGER

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1997.

Sivsanger

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1998.

BUSKSANGER

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2008.

MYRSANGER

Status: Årlig? hekkende i lite antall.

2009: Observert på 27 dager i perioden 27.5 - 21.7. Største antall var 4 syngende hanner 13.6 (JEN). En ung myrsanger ble fotografert 20.7 (BEH).

Foto: Børre Eirik Helgerud

Rørsanger

Status: Vanlig i sommerhalvåret, hekkefugl.

2009: Ble observert på 44 dager i perioden 13.5 - 23.8 (JEN). Største antall var 8 ind. 1.8 (JEN).

Gulsanger

Status: Vanlig om våren.

2009: Ble observert på 29 dager i perioden 13.5 - 25.7. Største antall var 5 syngende hanner 30.5 (JEN).

Møller

Status: Årvisst i lite antall om våren.

2009: 1 syngende hann 21.5 (REA) og 1 ind. ved tårnet 22.8 (BEL).

Tornsanger

Status: Årvisst i lite antall om våren. Sannsynlig hekkefugl.

2009: Ble observert på 13 dager i perioden fra 19.5 - 21.7. Største antall var et par observert 22.6 (JEN).

Hagesanger

Status: Vanlig, hekkefugl.

2009: Ble observert på 25 dager fra 16.5 - 21.7. Største antall var 6 syngende hanner 21.5 (BEL, REA).

MUNK

Status: Meget vanlig i sommerhalvåret, hekkefugl.

2009: Ble sett 62 dager fra 23.4 - 23.8. Største antall var 12 ind. 11.5 (BEL).

BØKSANGER

Status: Sjelden. Sist sett i 2008.

GRANSANGER

Status: Vanlig på trekk. Påvist hekkende i 2009!

2009: Ble observert på 97 dager fra 7.4 - 25.10. Største antall var hele 15 syngende hanner 25.4 (JEN, REA). Den 23.4 ble fugl med reirmateriale i nebbet (bildet) observert ved tårnstien. Dermed er hekking på Linnestranda påvist for første gang. Sang ble hørt fra flere individer gjennom hele hekkesesongen.

LØVSANGER

Status: Meget vanlig, hekkefugl

2009: Ble observert 76 dager fra 15.4 - 14.9. Største antall var 30 ind. 9.8, 14.8 og 23.8 (alle JEN).

FUGLEKONGE

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2008.

GRÅFLUESNAPPER

Status: Vanlig i lite antall om våren. Sannsynlig hekkefugl.

2009: Ble observert på 14 dager i perioden 9.5 - 4.9. Største antall var 6 ind. 7.6 (BEL, BKY).

SVARTHVIT FLUESNAPPER

Status: Tidligere vanlig i lite antall om våren. Nå sjeldnere. Hekkefugl.

2009: Ble observert på 10 dager i perioden 18.5 - 13.6. Største antall var 2 syngende hanner observert 30.5 - 1.6 (JEN).

SKJEGGMEIS

Status: Sjelden. Ikke observert siden 2007.

STJERTMEIS

Status: Sees sporadisk i små familieflokker i vinterhalvåret. Hekker noen år?. Sist sett i 2008.

LØVMEIS

Status: Vanlig hele året, men kan være nokså stillferdig og usynlig i perioder. Hekkefugl.

2009: Observert på 49 dager i perioden 1.1 - 22.11. Største antall 4 ind. flere ganger. Mating av unge ble sett flere ganger i begynnelsen av juni.

GRANMEIS

Status: Art som bruker området om vinteren, men ellers holder til i nærliggende barskogsområder. Synes å ha blitt sjeldnere de siste åra.

2009: 1 ind. 1.1 (BEL, JEN), 1 ind. 4.1 (JEN), 2 ind. 7.4 (JEN), 1 ind. 15.4, 1 ind. 5.5 (BEH) og 1 ind. 4.9 (EKR).

SVARTMEIS

Status: Sjelden.

2009: 2 ind. i granplanting ved Gilhus gård 10.4 (BEL).

BLÅMEIS

Status: Meget vanlig året rundt, hekkefugl.

2009: Observert på 142 dager spredt over hele året. Største antall var 30 ind. 1.1 (JEN).

KJØTTMEIS

Status: Meget vanlig året rundt, hekkefugl.

2009: Ble observert på 132 dager spredt over hele året. Største antall var 20 ind. 25.10 (VBU, ØJO, JMA).

SPETTMEIS

Status: Vanlig, hekkefugl

2009: Ble observert på 69 dager fordelt over hele året. Største antall 5 ind. 27.9 (BEL).

TREKRYPER

Status: Tidligere bare i vinterhalvåret, nå økende forekomst, også hekkefugl.

2009: 1 ind. observert 7.11 (JEN).

TORNSKATE

Status: Sjelden. Sist sett i 2008

VARSLER

Status: Sjelden.

2009: 1 ind. på nær holdt i skogen bak tårnet 24.2 (REA).

NØTTESKRIKE

Status: Årviss i lite antall

2009: 1 ind. 6.4 (TEH) om våren, forøvrig observert 8 dager fra 22.8 - 24.9. Største antall 4 ind. 19.9 (REA) og 4.10 (BEL, SST).

SKJÆRE

Status: Meget vanlig året rundt, hekkefugl

2009: Observert på 116 dager fordelt over hele året. Største antall var 20 ind. 21.3 (JEN) og 20 ind. 10.10 (REA).

NØTTEKRÅKE

Status: Årviss i lite antall.

2009: 1 ind. 19.4 (BEL, REA, SST) om våren, for øvrig 7 observasjoner i perioden 10.9 - 27.10. Største antall var 8 ind. 19.9 (REA).

KAIE

Status: Overnatter på Gilhusodden i store flokker vinterstid sammen med kråker.

2009: Observert på 4 dager i perioden 15.3 - 3.6 og 14 dager i perioden 26.9 - 29.11. Største antall var 300 ind. 30.10 (TFJ).

KORNKRÅKE

Status: Sjelden. Sist sett i 2007.

KRÅKE

Status: Meget vanlig, hekkefugl. Overnatter på Gilhusodden i store flokker vinterstid sammen med kaier.

2009: Ble observert på 142 dager fordelt over hele året. Største antall var 150 ind. 7.9 (REA). Hekking ble påvist i krattet 100 meter vest for tårnet.

RAVN

Status: Årviss i lite antall.

2009: 1 ind. 16.4 (CMI), 1 ind. 18.4 (JEN, REA), 3 ind. 16.5 (REA), 1 ind. 17.5 (REA) og 1 ind. 4.10 (BEL, SST).

STÆR

Status: Vanlig, hekkefugl.

2009: Observert på 69 dager i perioden 19.3 - 10.10. Største antall var 200 ind. 7.9 (REA).

GRÅSPURV

Status: Vanlig i lite antall, hekkefugl. Tilstede hele året.

2009: Observert på 73 dager fordelt over hele året. Største antall var 25 ind. 21.7 (BEL) og 19.12 (JEN).

PILFINK

Status: Meget vanlig, hekkefugl. Tilstede hele året

2009: Observert på 79 dager fordelt over hele året. Største antall var 23 ind. 14.9 (NKG).

BOKFINK

Status: Meget vanlig i sommerhalvåret, hekkefugl.

2009: Observert på 95 dager i perioden 18.3 - 3.10. Største antall var 40 ind. 13.4 (JEN, REA).

BJØRKEFINK

Status: Årlig på trekk i lite antall.

2009: 2 ind. 13.4 (REA), 2 ind. 18.4 (BEL, JEN, REA), 1 ind. 13.9 (REA), 4 ind. 20.9 (REA) 4 ind. 9.10 (BEL, REA), 2 ind. 10.10 (REA) og 1 ind. 8.11 (BEL).

GRØNNFINK

Status: Meget vanlig, hekkefugl.

2009: Ble observert på 114 dager spredt over hele året. Største antall var 30 ind. 21.11 (SST). Nylig utflytne unger ble sett så seint som 23.8 (JEN).

STILLITS

Status: Vanlig, hekkefugl.

2009: Ble observert på 72 dager i perioden 15.3 - 21.11. Største antall var 18 ind. 20.9 (REA). Så seint som 14.8 ble det sett en familie med nylig utflytne unger (JEN).

GRØNNSISIK

Status: Vanlig i vinterhalvåret, kan ha invasjonstypen forekomst, noen år også om sommeren.

2009: Ble observert på 91 dager i perioden 5.4 - 30.12. Største antall var 500 ind. 20.9 (REA) og 10.10 (BEL, REA). Grønnsisiker med unger ble observert 13.7 (BEL).

TORNIRISK

Status: Årviss i lite antall. Hekker enkelte år.

2009: 3 ind. 29.3 (SST), et par 18.4 og 25.4 (JEN, REA), 1 ind. på jordet ved Gilhusodden 11.5 (JEN), 1 ind. 16.5 mulig reirbesøk (REA), 1 hann 18.5 og 20.5 (REA), 1 hunn ved Gilhusodden 28.5 (SST), 1 ind. 8.6 (BEL, BEH, JEN) og 1 ind 2.9 (REA). Sannsynlig hekking i tujahekken ved veien til Gilhusodden i år.

BERGIRISK

Status: Sjelden.

2009: 40 ind. 12.4 (BEL, JEN) og 25 ind. 13.4 (REA).

GRÅSISIK

Status: Vanlig i vinterhalvåret. Se kommentar under brunsisik.

2009: Ble observert på kun 11 dager i 2009. Om våren 9 dager i perioden 5.4 - 18.5 og om høsten 2 dager 29.11 og 12.12. Største antall var 20 ind. 29.11 (JEN).

BRUNNSISIK

Status: Denne er nylig utskilt fra gråsisik som egen art, ble tidligere betegnet som underart cabaret. Den er mer brunlig i drakten enn den nordlige nominatrasen. Begge har trolig alltid forekommet på Linnestranda, men har ikke blitt systematisk registrert. Sist sikkert observert i 2008.

GRANKORSNEBB

Status: Sjelden, sist observert i 2004.

2009: Det var et invasjonår for grankorsnebb i 2009, noe vi også merket på Linnestranda. 1 ind. 30.10 (TFJ), 1 ind. 8.11 (JEN), 3 ind. 9.11 (REA) og 1 ind. 22.11 (BEL).

ROSENFINK

Status: Nesten årviss i lite antall på våren. Sist sett i 2008.

DOMPAP

Status: Vanlig i vinterhalvåret.

2009: Ble observert på kun 10 dager i 2009, 3 i januar - april og 7 i oktober - desember. Største antall var 4 ind. 21.11 (BKY).

KJERNEBITER

Status: Sjelden. Hekkefugl.

2009: 2 ind. 14.5 (TEH) og 2 ind. 27.5 (RBI).

LAPPSPURV

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1978.

SNØSPURV

Status: Meget sjelden. Sist sett i 2007.

GULSPURV

Status: Meget vanlig, hekkefugl.

2009: Ble observert på 50 dager i perioden 25.1 - 7.11. Største antall var 5 ind. 24.10 (BEL). En voksen med mat for unger ble sett ved jordhaugene 6.6. (JEN).

HORTULAN

Status: Meget sjelden. Sist sett i 1993.

SIVSPURV

Status: Meget vanlig i sommerhalvåret, hekkefugl.

2009: Ble observert på 104 dager i perioden 5.4 - 14.11. Største antall var 30 ind. 13.4 (REA).

Pattedyr:

Mink og rådyr forekom fast innenfor området også i 2009. Elgen var tilstede på ettervinteren med 3 ind. og satte sitt preg på området. En bever svømte opp elva 19.4 (REA). En rev ved jordhaugene 20.4 (BEL).

Ny art! En steinkobbe ble observert med fanget fisk i elvemunningen 7.11 (SST).

Sjøfuglregistreringer langs kysten av Buskerud 2009

Norsk Ornitologisk Forening
Avdeling Buskerud

Rugende ærfugl på Ramvikholmen 2009. Foto: Tonny Andersen

*Tonny Andersen, Erland T. Tollefsen og
Håkon Bergø*

Sammendrag

Siden 1974 har det foregått regelmessige tellinger av hekkende sjøfugl i indre og midtre deler av Oslofjorden. Disse tellingene har inkludert samtlige sjøfuglkolonier i Buskerud. Frem til 1999 hadde Geir Andersen og Morten Bergan ansvaret for disse tellingene. I løpet av dette året overtok Norsk Ornitologisk Forening (NOF) avd. Buskerud ansvaret for tellingene i koloniene som ligger ved Breidangen – utenfor Hurumlandet.

Denne rapporten oppsummerer resultatene av tellingene i Breidangendelen av Buskerud i 2009, som ble gjennomført av Tonny Andersen, Erland Tollefsen, Håkon Bergø og Beate Aase Heidenreich. Ansvarlig for gjennomføringen av tellingene er NOF avd. Buskerud.

Årets tellinger viste totalt 1142 hekkende par innenfor de fem inventerte lokalitetene. Dette er totalt sett svært likt forrige telling i 2007 hvor 1128 par ble registrert.

Begrenset til de forskjellige lokalitetene er det forøvrig større og mindre forandringer.

På lokalitetene Ertsvikskjær og Ramvikholmen har bestandene gått kraftig ned. Ertsvikskjær har siden 2001 mer enn halvert sin bestand, mens Ramvikholmens bestand i samme tidsrom er redusert med nesten tre fjerdedeler, og nesten kan regnes som utgått som sjøfugl koloni.

For Vealøs og Tofteholmen er totalbestanden relativt stabil, og innenfor det som er normalen de siste ti åra.

Mølen er områdetets største sjøfuglkoloni og huser halvparten av alle registrerte hekkende par.

Det er fjerde telling på rad hvor kolonien på Mølen er områdetets største. Dette understreker betydningen av en god forvaltning av denne utsatte hekkeplassen. Spesielt viktig er det at Mølenes sydspiss forvaltes ut i fra at denne innehar Breidangens største koloni av fiskemåke og makrellterne og samtidig ligger mest utsatt til for forstyrrelser fra øyas fritidsbåtturisme. Bedret merking av områder med ferdselsrestriksjoner er et tiltak som bør vurderes.

Tonny Andersen

Innhold

SAMMENDRAG	2
1 INNLEDNING	4
1.1 OMRÅDEBESKRIVELSE	4
1.2 METODIKK	4
2 RESULTATER	5
2.1 LOKALITETSVIS OVERSIKT	5
<i>Tabell 1 viser en lokalitetsvis oversikt over hekkende sjøfugl funnet i området i 2009</i>	5
<i>Tabell 2 gir en samlet artsvis oversikt over samtlige år med registreringer i området</i>	6
2.2 DEN SAMLEDE BESTANDEN AV HEKKENDE PAR SJØFUGL I BREIDANGEN	6
2.3 UTVIKLINGEN AV DE MEST TALLRIKE MÅKENE	7
2.4 LOKALITETSOMTALER	7
<i>Ertsvikskjær</i>	7
<i>Mølen</i>	7
<i>Ramvikholmene</i>	7
<i>Tofteholmen</i>	8
<i>Vealøs</i>	8
2.5 ARTSOMTALER	8
<i>Grågås</i>	8
<i>Hvitkinngås</i>	8
<i>Gravand</i>	8
<i>Ærfugl</i>	9
<i>Siland</i>	9
<i>Stokkand</i>	9
<i>Tjeld</i>	10
<i>Fiskemåke</i>	11
<i>Gråmåke</i>	12
<i>Sildemåke</i>	12
<i>Svartbak</i>	12
<i>Makrellterne</i>	13
.....	13

1 Innledning

1.1 Områdebeskrivelse

Denne rapporten omfatter tellinger som er gjennomført i kystområdene langs Buskeruds del av Breidangen, det store bassenget innerst i Ytre Oslofjord. Totalt er fem lokaliteter undersøkt.

1.2 Metodikk

Årets tellinger ble gjennomført etter de samme metoder og prinsipper som tidligere. Lokalitetene beskrevet i rapporten ble inventert 21. mai 2009.

I store kolonier går minst to tellere i land og teller antall reir med egg og/eller unger. I store stormåkekolonier teller tellerne hver sine, avgrensede områder av kolonien. I små eller oversiktlige kolonier (f.eks. i bergvegger og skråninger) teller vi rugende fugler fra båt.

I stormåkekolonier lar reirene seg gjerne ikke artsbestemme. Der blir alle stormåkenes reir talt opp under ett og fordelt på de tre stormåkeartene etter den relative forekomsten av voksne fugler av disse artene. Dette kan forskyve det relative forholdet i bestandsestimatet mellom spesielt gråmåke og sildemåke noe, i mindre grad svartbak (fordi vi normalt klarer å skille svartbakens rede fra de to andre artene). Det er imidlertid samme usikkerhet ved hver telling, og så lenge samme metodikk brukes, vil man kunne se en trend ut fra resultatene fra år til år.

De heldekkende tellingene er lagt til omkring 20.05., i tida rett før klekkingen starter for fullt i hettemåke- og gråmåkekoloniene. På den måten gjør vi svært liten skade når vi beveger oss i koloniområdet.

En ulempe ved den valgte telledatoen er at vi ikke får med oss alle par som allerede har mislyktes med hekkingen, eller som allerede har klekket og forlatt området (ender og gjess).

En annen ulempe er at vi ikke får med oss par som ennå ikke har lagt egg, dvs. storparten av makrellternebestanden, en vesentlig del av fiskemåkebestanden og en mindre del av sildemåkebestanden.

Metoden som er brukt er et kompromiss mellom kravet til nøyaktighet, budsjetter og ønsket om å forstyrre sjøfuglene minst mulig.

Foruten å gjøre reiretelling, telles også alle klekte kull på sjøen. Klekte kull er i tabellene henført til nærmeste navnsatte lokalitet. Eksakt hekkeplass er som regel ikke kjent. Hos enkelte arter, spesielt blant vadere, er det svært vanskelig og tidkrevende å lokalisere reiret. Her blir hekkeatferd som varsling, engstelig oppførsel og avledende manøvrer brukt som kriterier.

2 Resultater

Tellingene viser at det totalt ble registrert 1142 hekkende par sjøfugl i Breidangen i 2009. Dette er en svak økning i forhold til foregående telling i 2007 hvor det ble registret 1128 par.

2.1 Lokaltetsvis oversikt.

Tabell 1 viser en lokalitetsvis oversikt over hekkende sjøfugl funnet i området i 2009.

Tabell 1. Resultater av sjøfugltellingene i 2009.

Sjøfuglregistreringer langs kysten av Buskerud, Resultater 21. Mai 2009						
Arter	Lokalitet					Antall hekkinger pr. art
	Ertsvikskjær	Mølen	Ramvik holmen	Tofteholmen	Vealøs	
<i>Knoppsvane</i>	1				1	2
<i>Kanadagås</i>	2					2
<i>Grågås</i>		1		1	3	5
<i>Hvitkinngås</i>					3	3
<i>Gravand</i>						0
<i>Ærfugl</i>	43	27	26	40	31	167
<i>Siland</i>						0
<i>Stokkand</i>						0
<i>Strandsnipe</i>						0
<i>Sandlo</i>						0
<i>Tjeld</i>	2	7	1	3	1	14
<i>Hettemåke</i>						0
<i>Fiskemåke</i>	1	226		2	3	232
<i>Gråmåke</i>	4	156	2	103	80	345
<i>Sildemåke</i>	1	143		40	160	344
<i>Svartbak</i>	3	7		3	5	18
<i>Makrellterne</i>		9		1		10
Hekkinger pr. lokalitet	57	576	29	193	287	
Totalt antall hekkinger i Breidangen						
						1142

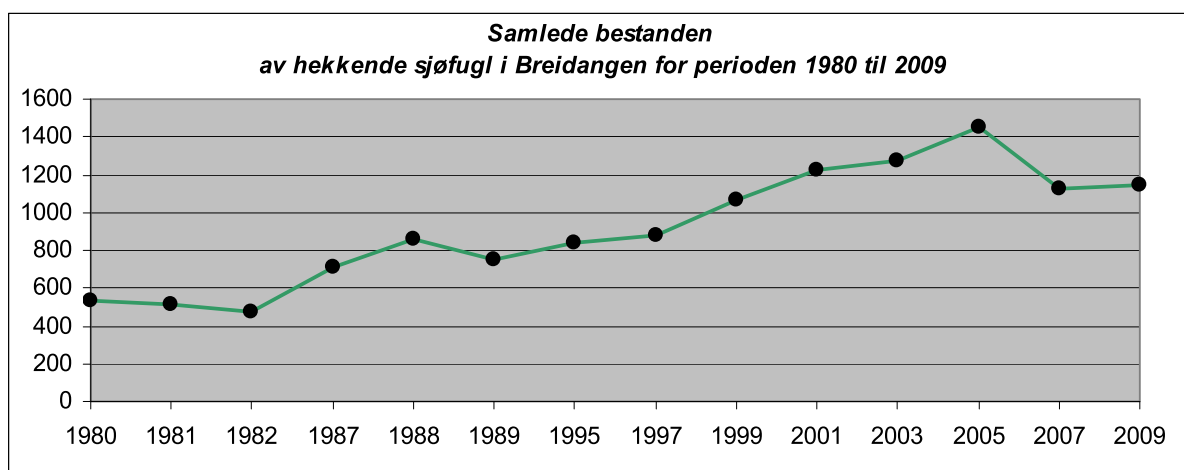
Tabell 2 gir en samlet artsvis oversikt over samtlige år med registreringer i området.

Tabell 2. Samlede resultater av sjøfugltellingene i Breidangen (Buskeruddelen) i Oslofjorden 1974-2007.

År	Hettemåke	Fiskemåke	Gråmåke	Sildemåke	Svartbak	Makrellterne	Stokkand	Ærfugl	Siland	Gravand	Kanadagås	Grågås	Hvitkinggås	Knoppsvane	Tjeld	Strandsnipe	Sandlo	Totalt
1974	1	83		39	0	5					0	0		0				128
1980	16	237	107	113	1	43		2			0	0		0	10			529
1981	60	275	60	81	0	30		3			0	0		0	7			516
1982	15	223	112	84	1	24		1			0	0		0	10			470
1987	96	213	228	119	4	25	1	14			0	0		0	12			712
1988	43	226	313	176	6	19	0	64			0	0		0	12			859
1989	24	189	277	158	6	7	0	78			0	0		0	16			755
1995	0	99	395	231	10	1	1	83			4	1		1	12			838
1996	0					10								1				11
1997	0	113	519	115	15	3	0	83	15	2	1	2	0	0	12	0		880
1999	0	124	456	338	5	0	0	116	0	0	3	0	0	0	23	0	0	1065
2001	1	140	581	277	24	18	0	161	0	0	3	0	1	2	14	2	0	1224
2003	0	336	481	231	8	43	1	157	3	1	2	0	1	2	13	0	0	1279
2005	76	370	553	269	18	14	0	110	11	0	4	0	2	2	20	1	0	1450
2007	3	229	403	300	11	15	1	146	0	0	0	2	2	2	11	2	1	1128
2009	0	232	345	344	18	10	0	167	0	0	2	5	3	2	14	0	0	1142

2.2 Den samlede bestanden av hekkende par sjøfugl i Breidangen

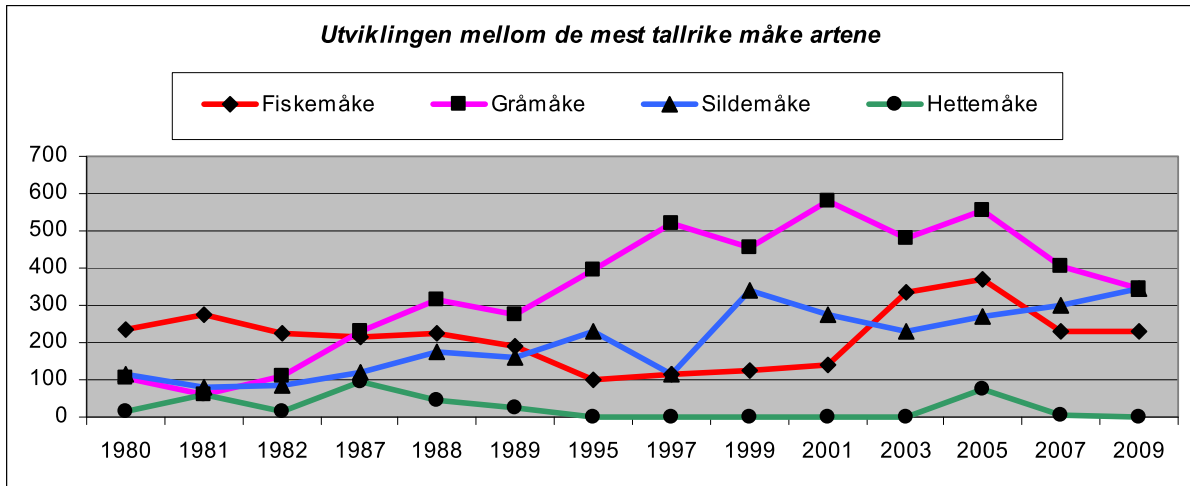
Den samlede bestanden av hekkende par sjøfugl i området har vist en økende tendens fra tellingene i 1980 frem til 2005. Tellingene i 2009 viste et stabilt antall hekkende par i forhold til foregående telling.

Figur 1. Utviklingen av sjøfuglbestanden i Breidangen 1980-2009.

2.3 Utviklingen av de mest tallrike måkene.

Gråmåke har i en årrekke vært områdets mest tallrike sjøfuglart. Med de siste års nedgang i bestanden og totalt 345 par i 2009 for gråmåke er det overveiende sannsynlig at sildemåkens flerårige positive trend og med 344 registrerte par i 2009 vil overta som områdets mest tallrike i nær fremtid.

Figur 2. Utviklingen av de mest tallrike måkeartene i Breidangen 1980-2009.

2.4 Lokalitetsomtaler

Ertsvikskjær

57 hekkende par er laveste resultatet på mange år på Ertsvikskjær. Dette er mer enn en halvering siden toppåret 2005. Hovedårsaken til dette er nedgangen i hekkende gråmåke her, med kun 4 par, noe som er 65 par færre enn i 2005. Ærfugl er nå den dominerende arten for stedet, og bestanden er stabil med 43 par. Nytt for området er 2 par kanadagås som ble registrert med kull på sjøen. Totalt hekket syv arter her.

Mølen

Sjøfuglkolonien på Mølen var i 2009 den desidert største i Breidangen, med totalt 576 hekkende par. Med en økning på 110 par siden forrige telling, var denne eneste koloni med markant positiv trend for området. Økningen var størst for sildemåke, mens det var mindre forandringer blant de andre artene, av de åtte som totalt ble funnet hekkende. Hettemåke er igjen borte som hekkefugl, etter comebacket i 2005 med 76 par..

Mølen utmerker seg fortsatt som en av Breidangen viktigste hekkeplasser for sjøfugl.

På sydspissen ligger den desidert største fiskemåkekolonien med 226 par. Her ligger også størsteparten av makrellternebestanden, mens østsiden huser den største stormåke kolonien for hele området med 156 par gråmåke, 143 par sildemåke og 7 par svartbak.

Ramvikholmene

Med kun 29 hekkende par er det et resultat godt under gjennomsnitt for Ramvikholmene. Ærfugl, med 26 par er nå den dominerende arten her, og kun to andre arter ble i tillegg registret hekkende her, gråmåke med 2 par og tjeld 1 par. Dette lave tallet er en trend som har vist seg den siste tiden for Ramvikholmen. Tilbake i 2001 hadde for eksempel øya en bestand på 110 hekkende par.

Tofteholmen

Totalt 193 hekkende par sjøfugl på øya er et resultat som viser en svak nedgang i forhold til tidligere tellinger. Øya er i hovedsak en stormåkekoloni, med 103 par gråmåke, som er den dominerende arten på øya. Sildemåke har 40 par og ærfugl 40 par. Totalt ble det funnet 8 hekkende sjøfuglarter.

Vealøs

Hekkebestanden på Vealøs hadde også en svak nedgang i antall hekkende par, men kolonien er fortsatt av meget betydelig størrelse med 287 hekkende par i 2009. Det er gråmåke og sildemåke som utgjør den største andelen av bestanden, med henholdsvis 80 og 160 par. Øya huser også områdets største Gåsebestand med 3 par grågås og 3 par hvitkinngås. Ni sjøfuglarter ble totalt funnet hekkende her.

Sjøfugl utenfor Mølen. Foto Tonny Andersen.

2.5 Artsomtaler

Knoppsvane

To par ble funnet hekkende, hvorav et par hekket på Vealøs og et par på Ertsvikskjær. Arten er stabil i området, og begge parene har hekket på samme plass i flere år.

Kanadagås

Arten har hatt en liten, varierende bestand. To par ble registrert hekkende i området i 2009. Begge parene ble registrert på Ertsvikskjær, hvorav det ene paret på øya mens det andre hadde kull på sjøen.

Grågås

Totalt fem grågåspar ble funnet hekkende i området. Dette er høyeste antall i tellingenes historie. Et par hekket på Mølen, et par på Tofteholmen, mens tre par hadde tilhold på Vealøs.

Hvitkinngås

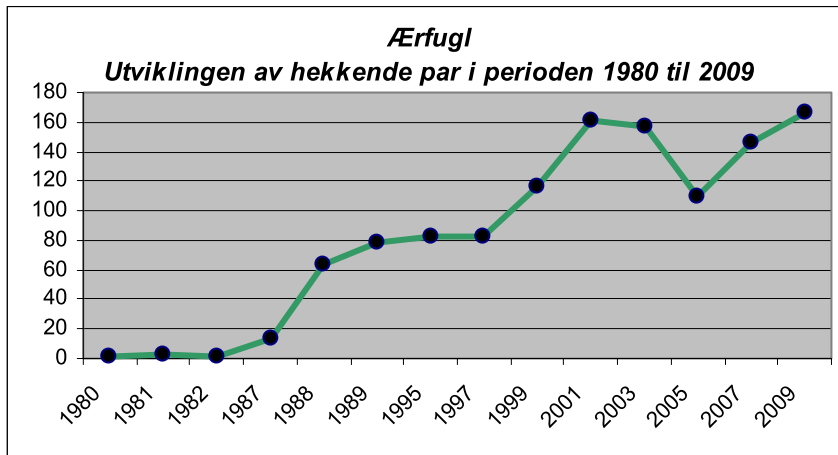
Tre hekkende par ble registrert i 2009, alle i kolonien på Vealøs. Det ser nå ut til at arten er blitt et fast innslag som hekkefugl i Breidangen, og bestanden har økt gradvis siden første par ble registrert i 2001 på samme sted.

Gravand

Totalt ble tre par sett av arten under tellingene, men uten grunnlag for å bekrefte de som hekkende par.

Ærfugl

Bestanden av ærfugl ser ut til å holde seg stabilt høy, med 167 hekkende par i 2009. Av grafen i figur 3 ser vi at ærfuglbestanden har nådd en ny maksimalregistrering.

Figur 3. utviklingen i ærfuglbestanden i Breidangen 1980-2009.

Siland

Arten er vanlig å se i området som par og i større ansamlinger. Arten starter hekkingen seint og lar seg derfor ikke registrere som hekkende art under denne tellingen.

Stokkand

Noen få enkeltindivider og par ble observert i området, men ingen ble registret hekkende eller med hekkeatferd..

Strandsnipe

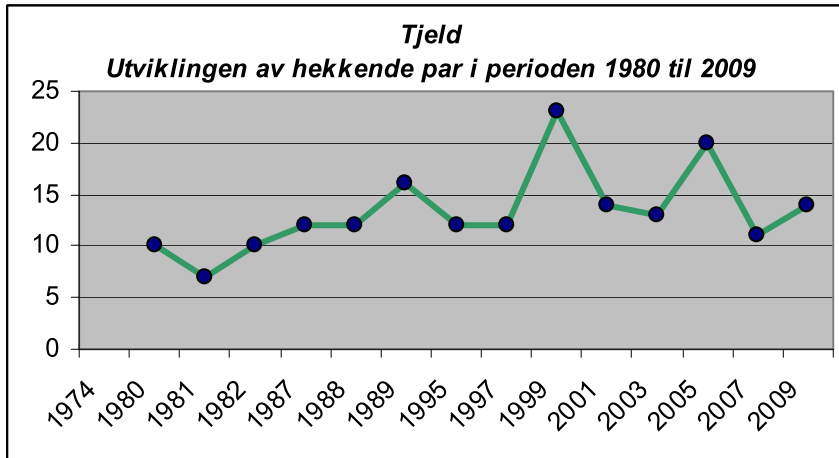
Ingen par ble registrert hekkende eller med hekkeatferd under årets tellinger. Arten har normalt noen par innenfor området og kan være underrapportert da det er svært tidkrevende å lete opp reiret.

Sandlo

Arten ble ikke observert i området under årets tellinger.

Tjeld

14 hekkende tjeldpar ble funnet i 2009, og dette er en liten økning fra forrige telling. Tjeldens reir kan være svært vanskelig å oppdage, men den har ofte en svært høylytt og intens atferd ved opphold i nærheten av reiret. Atferden gir derfor en god indikasjon på hekking. Arten ser ut til å ha en stabil hekkebestand innefor området.

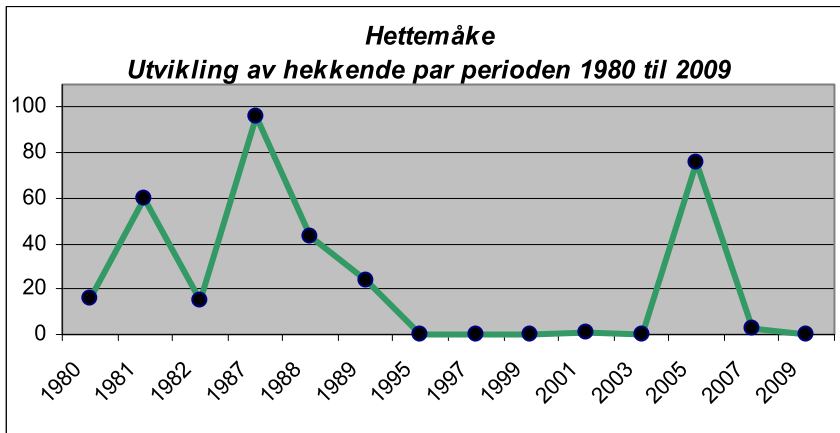
Figur 4. utviklingen i tjeldbestanden i Breidangen 1980-2009.

Tjeldens reir er ofte svært vanskelig å få øye på. Det er som oftest bare en liten fordypning i det eksisterende underlaget i strandkanten. Foto: Beate Aase Heidenreich.

Hettemåke

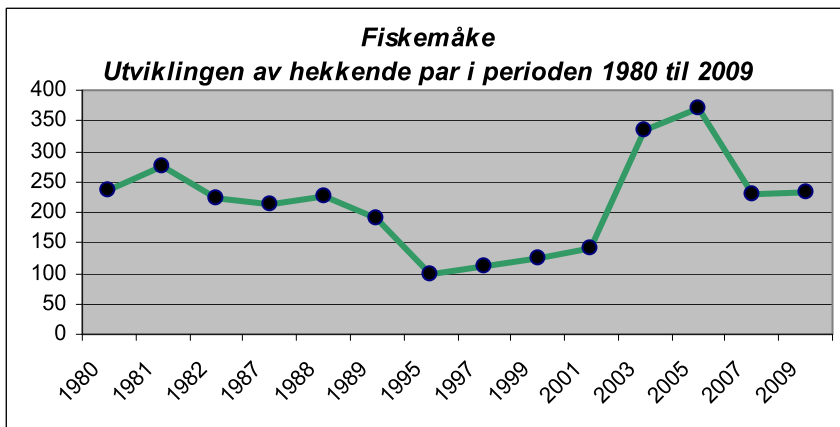
Utviklingen over tid har vært svært dårlig for hettemåke, noe figur 5 viser. Årets telling viste ingen hekkende par hettemåke. Etter comebacket i 2005 med 76 par falt registrerte par til kun 3 i 2007, og den er nå helt borte fra området som hekkefugl igjen.

Figur 5. utviklingen i hettemåkebestanden i Breidangen 1980-2009.

Fiskemåke

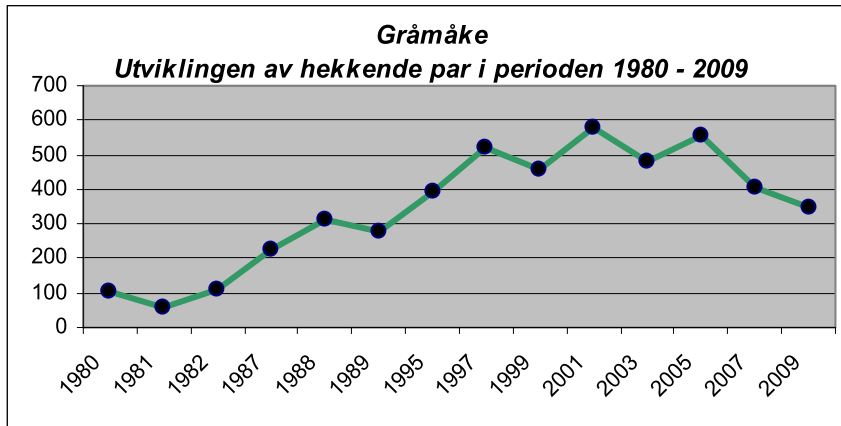
232 par ble registrert i 2009 og dette er svært likt forrige telling. Hovedandelen av bestanden hekker på Mølens sydspiss med 226 par, mens det er et fåtall par spredt på de andre koloniene bortsett fra Ramvikholmen. I forhold til utviklingen over tellingenes historie, ser vi at årets tall ligger på et gjennomsnittlig nivå for området.

Figur 6. utviklingen i fiskemåkebestanden i Breidangen 1980-2009.

Gråmåke

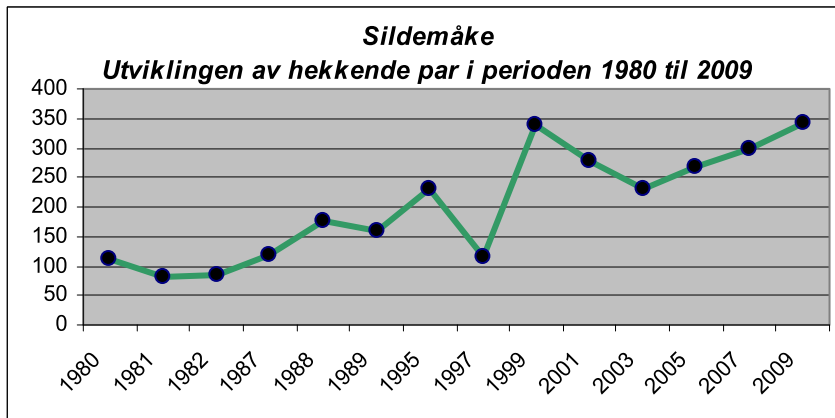
Det ble registrert en fortsatt nedgang av gråmåke i området. Totalt ble 345 par registrert hekkende. Mølen har den største bestanden med 156 par, fulgt av Tofteholmen med 103 og Vealøs med 80 par.. Gråmåke har i en årrekke vært områdets mest tallrike sjøfuglart. Med de siste års nedgang i bestanden er det overveiende sannsynlig at sildemåkenes flerårige positive trend, og med 344 registrerte par i 2009, vil overta som områdets mest tallrike i nær fremtid.

Figur 7. utviklingen i gråmåkebestanden i Breidangen 1980-2009.

Sildemåke

Sildemåkebestanden viste, som eneste måkeart i området, en liten økning. Bestanden på Vealøs er den største for arten i området, og huser omtrent halvparten av de registrerte 344 hekkende par.

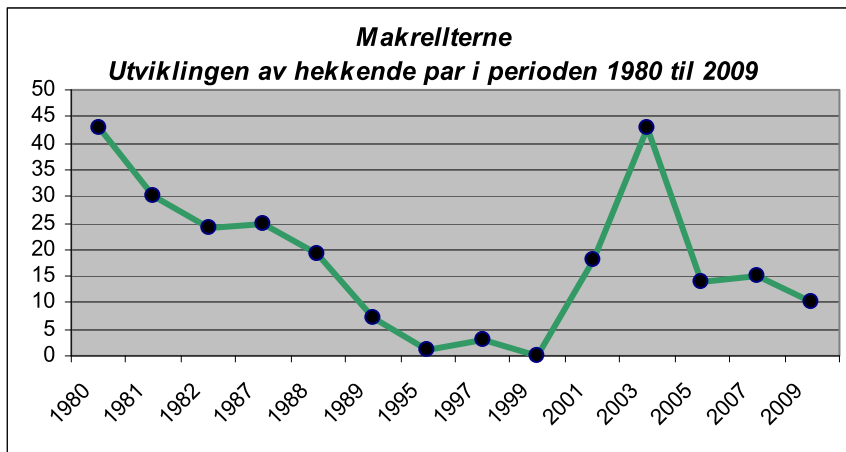
Figur 8. utviklingen i sildemåkebestanden i Breidangen 1980-2009.

Svartbak

Det ble registrert 18 hekkende par under tellingene i 2009. Dette ligger omtrent på samme nivå som tidligere registreringer. Arten opptrer ikke i samme antall som sine slektninger gråmåke og sildemåke, men hekker gjerne fåtallig og spredt innenfor de samme stormåkekoloniene.

Makrellterne

Det ble kun funnet 10 par hekkende makrellterne under årets tellinger, et antall som er relativt lavt for arten i tellingenes historie. Mølen var den klart viktigste lokaliteten for denne sårbare arten. Mens kun ett enslig par ble registrert på Tofteholmen.

Figur 9. utviklingen i makrellternebestanden i Breidangen 1980-2009.

Telling i stormåke koloni på Mølen. Foto: Beate Aase Heidenreich.

Referat fra årsmøte i NOF avd. Buskerud
Torsdag 25. februar 2010 kl. 1900.

Sted: Lier frivillighetssentral, Bruveien 2 i Fosskvartalet.

De fremmøtte var: Egil Mikalsen, Terje Bakken, Hans-Jørgen Nilsen, Knut-Åge Bergerud, Jens Erik Nygård og Torger Hj. Ugstad.

Sak. 1. Godkjenning av årsmøteinnkalling og dagsorden.

Godkjent uten kommentarer.

Sak. 2. Valg av dirigent, referent og tellekorps på 2 personer.

Som dirigent ble Egil Mikalsen valgt, og som referent Torger Hj. Ugstad. Tellekorps ble ikke valgt.

Sak. 3. Årsberetning for NOF avd. Buskerud.

Godkjent uten kommentarer.

Sak. 4. Regnskap.

Godkjent uten kommentarer.

Sak. 5. Fastsettelse av kontingent for 2010.

Kontingent foreslås uforandret med kr. 5.- pr. medlem pr. år.

Sak. 6. Innkomne forslag.

En økning på premien i fotokonkurransen fra kr. 400.- til kr. 500.-.

Godkjent uten kommentarer.

Sak. 7. Arbeidsplan for 2010-2011.

Fiskeørnprosjektet forsetter i sitt fjerde år.

Sak. 8. Valg.

Valget ble gjort i 2009.

Sak. 9. Eventuelt.

Ingen saker.

Referent

Torger Hj. Ugstad.

Sandsvala i Buskerud – kartlegging av Årets Fugl 2010

av Steinar Stueflotten

Innledning

Sandsvala ble valgt til Årets Fugl i 2010 av Norsk Ornitologisk Forening. Bakgrunnen for dette valget var at vi i Norge hadde liten kunnskap om artens populasjonsstatus, noe som er bekymringsfullt fordi sandsvala går kraftig tilbake i andre europeiske land. NOF ønsket derfor å gjennomføre en total-kartlegging av den norske hekkebestanden av sandsvaler i 2010. Målet var å oppsøke alle kjente og potensielle hekkeplasser for arten for å kartlegge:

- antall kolonier og geografisk lokalisering av disse,
- registrere koloniens beskaffenhet (naturlig habitat/sandtak/annet),
- antall reirganger/aktive reirganger,
- status for koloniene ift. forstyrrelser og potensielle ødeleggelser.

Flere medlemmer av NOF avd. Buskerud har bidratt til årets kartlegging. Ved innledningen til hekkesesongen ble det sendt ut et opprop til bufu-lista (bufu@yahoogroups.com) og til NOF Øvre Eiker lokallags medlemmer med oppfordring om å registrere sandsvalekolonier denne sommeren. Ca. ti medlemmer responderte på oppropet, og det ble gjennomført en ganske grundig kartlegging av alle kommunene i sørfylket og i deler av Hallingdal.

Metodikk

Flere tidligere kjente hekkeplasser og et stort antall nye, potensielle lokaliteter ble undersøkt i løpet av sesongen, primært i perioden medio juni til medio juli. Alle kommunene i sørfylket (Hurum, Røyken, Lier, Drammen, Nedre Eiker, Øvre Eiker, Kongsberg, Modum og Hole) ble rimelig godt undersøkt, til dels også de sørlige delene av Ringerike, Krødsherad, Flå og Nes. Totalt ble 77 aktuelle lokaliteter undersøkt. Noen potensielle lokaliteter, som ved nærmere undersøkelse viste seg å være helt uegnet som hekkeplass for sandsvaler, er ikke med i denne oversikten. Lokalitetene ble bl.a. plukket ut på vanlige turkart (Norgesglasset) og ved å studere flyfotografier på "Norge i bilder". Hver lokalitet ble kategorisert til en av følgende fem habitatstyper: 1) Sand/grustak, aktivt, 2) Sand/grustak, lite brukt, 3) Pukkverk/steinbrudd/massedeponi,

4) Blokkmur/brukar og 5) Andre (utgravde grus-skreinter dannet i forbindelse med diverse anlegg og byggearbeider, eventuelt naturlig utraste elve-skreinter). Antall reirganger ble talt opp og eventuelle trusler mot koloniene notert. Siden det ved korte besøk på en lokalitet er vanskelig å fastslå nøyaktig hvor mange reirganger som er i bruk (se nedenfor), har metodikken gått ut på å registrere antall reirganger i koloniene. Antall sandsvaler som flyr i området og minimum antall reirganger som er i bruk, er også blitt notert på de fleste av lokalitetene.

Påviste kolonier i 2010

I forbindelse med årets kartlegging ble det funnet sandsvalekolonier på 30 av de 77 undersøkte lokalitetene, blant disse var det 5 gamle kolonier tilsynelatende uten aktivitet i år. Dvs. at bare 25 (32 %) av alle undersøkte lokaliteter hadde aktive sandsvalekolonier. Tilslagsprosenten var høyest i sørfylket. Der ble det funnet aktive kolonier på 35 % av de undersøkte lokalitetene. I Hallingdal ble det bare funnet 2 aktive kolonier ved Nesbyen, noe som kun utgjør 17 % av de undersøkte lokalitetene i området.

Det var ikke alltid at vi fant kolonier der vi mest forventet det. Flere kjente lokaliteter hvor det hadde vært hekking tidligere – på noen så seint som for et par år siden, var i år uten sandsvaler. I flere store, aktive grustak med fine skreinter, ofte gunstig plassert nær elver og vassdrag, var det ingen sandsvaler å se, mens det i andre tilsynelatende mindre optimale lokaliteter kunne være kolonier. Et eksempel på det siste var en koloni i et gammelt steinbrudd ved Skott på Burud i Øvre Eiker. Området benyttes i dag som lagerplass for anleggsbrakker til Cramo. I den ene enden av lagerplassen var det dumpet en 3 meter høy grushaug som på den ene siden hadde en fin liten skrent etter et masseuttak. I denne lå det en sandsvalekoloni på 40 reirhull plassert bare 1,5-3 m over bakken, se foto på neste side.

Tabell 1 viser en kommunevis oversikt over de 30 påviste koloniene. De fem lokalitetene som har antall reirganger i parentes, er de fem antatt gamle koloniene hvor det ikke ble påvist aktivitet i 2010.

Sandsvalebekoloni i en 3 m høy grushaug i et gammelt steinbrudd ved Burud, Øvre Eiker. Foto: S.Stueflotten.

Tabell 1: Registrerte sandsvalebekolonier i Buskerud 2010.

Kommune	Lokalitet	UTM (32V)	Type habitat	Høyde [moh]	Dato undersøkt	Antall reirganger
Hurum	Storsand	NM 8914	1	80	08.07.2010	27
Hurum	Verket	NM 8009	1	50	15.07.2010	(8)
Lier	Lyngås	NM 6938 3182	1	95	25.06.2010	25
Lier	Elge	NM 6848 3183	1	90	25.06.2010	100
Lier	Elvehøy	NM 6895 3202	2	40	25.06.2010	10
Lier	Meren	NM 6931 3438	1	60	25.06.2010	25
Drammen	Kopervikdalen	NM 6940 2088	3	50	23.06.2010	40
Nedre Eiker	Ryggkollen	NM 5948 2375	1	80	23.06.2010	30
Nedre Eiker	Nerkollen	NM 590 244	1	40	23.06.2010	45
Øvre Eiker	Mastebogen	NM 529 108	5	60	28.06.2010	16
Øvre Eiker	Stryken	NM 5147 2647	4	10	23.06.2010	5
Øvre Eiker	Hoensmarka	NM 5001 2823	1	50	23.06.2010	100
Øvre Eiker	Skott, Burud	NM 4952 3183	3	50	27.06.2010	40
Kongsberg	Vettestad	NM 466 002	1	75	01.07.2010	15
Kongsberg	Gudskiste	NM 3546 0959	2	175	01.07.2010	6
Kongsberg	Saggrenda Ø	NM 3453 0964	3	175	01.07.2010	(2)
Modum	Haugfoss	NM 493 421	4	70	06.07.2010	7
Modum	Geithus N	NM 538 454	1	120	26.06.2010	(20)
Modum	Vikersund	NM 557 477	4	65	31.05.2010	10
Modum	Såstad	NM 489 511	2	130	26.06.2010	8
Modum	Stryken, Snarum	NM 477 548	1	145	26.06.2010	30
Modum	Finnerud	NM 541 569	2	175	26.06.2010	(1)
Modum	Slettmoen	NM 456 622	1	190	26.06.2010	75
Hole	Bymoen	NM 693 619	1	95	04.07.2010	60
Ringerike	Lahaugen	NM 691 653	1	80	10.07.2010	7
Ringerike	Prestmoen	NM 6820 6660	1	75	04.07.2010	50
Ringerike	Soknasand	NM 524 816	1	180	14.07.2010	32
Krødsherad	Veikåker	NM 3605 7955	1	170	10.07.2010	(5)
Nes	Grøteplass	NN 0815 1116	5	180	05.08.2010	8
Nes	Myrefjorden Ø	NN 057 159	1	160	10.07.2010	35

Hvilke habitatstyper benytter sandsvala i Buskerud?

Tabell 2: Fordeling av lokaliteter på ulike habitatstyper i kommunene.

Kommune	Sum antall kolonier	1. Sand/Grustak, aktive	2. Sand/Grustak, gamle/lite brukt	3. Pukkverk/steinbrudd/massedeponi	4. Blokkmurer/brukar	5. Andre
Hurum	2	2				
Lier	4	3	1			
Drammen	1			1		
Nedre Eiker	2	2				
Øvre Eiker	4	1		1	1	1
Kongsberg	3	1	1	1		
Modum	7	3	2		2	
Hole	1	1				
Ringerike	3	3				
Krødsherad	1	1				
Nes	2	1				1
Sum antall (andel av sum)	30	18 (60 %)	4 (13 %)	3 (10 %)	3 (10 %)	2 (7 %)
Ant. lokaliteter undersøkt (andel av sum)	77	36 (47 %)	17 (22 %)	17 (22 %)	3 (4 %)	4 (5 %)
Andel m/koloni	39 %	50 %	24 %	18 %	100 %	50 %

Sandsvaler som hekker i en blokkmur på Hokksund Camping, Øvre Eiker. Foto: S.Stueflotten.

Hele 73 % av koloniene ligger i sand- og grustak, derav 60 % i aktive grustak. Slike lokaliteter med

jevnlig fornyelse av utraste skrenter, framstår som den klart mest attraktive habitatstypen for arten i

Buskerud. I Sør-Sverige ligger til sammenligning ca. 90 % av sandsvalekoloniene i grustak (Svensson mfl. 1999). Mange gamle og lite brukte grustak kan fortsatt ha brukbare skrenter, men flere slike lokaliteter er nå delvis utjevnet og i ferd med å gro igjen. Mens halvparten av de aktive grustakene hadde sandsvalekolonier, hadde bare 24 % av de gamle og lite brukte grustakene det samme. I massedeponier tilknyttet steinbrudd var det til sammenligning bare 18 % som hadde sandsvalekolonier. Litt overraskende var det å finne hele tre små kolonier plassert i blokkmurer/brukar: en i Stryken på Hokksund Camping, en i brua ved Rema 1000 på Vikersund og en i Haugfoss bru ved Blåfargeverket. Tidligere kjente vi bare til den ene kolonien i Stryken (se foto). Det ble også funnet to kolonier i utgravde grusskrenter dannet i forbindelse med diverse anlegg og byggearbeider (habitatstype "Andre"). Det ble ikke funnet noen kolonier i naturlig utraste elvekanter på tross av at det ble lett spesielt etter dette.

Alle de påviste koloniene i Buskerud lå < 200 moh, dvs. under den marine grensa hvor de fleste større glasifluviale sand- og grusavsetningene befinner seg. Gjennomsnittlig høyde over havet for de 30 påviste koloniene var: 101 ± 54 moh. Fra tidligere vet vi at sandsvala kan hekke høyere enn dette, bl.a. flere steder i øvre deler av fylket i følge Atlasprosjektet (1977-1986). Men det ble ikke rapportert om noen slike kolonier i 2010. Kun en potensiell lokalitet, som ligger 640 moh i Hol kommune, ble besøkt i 2010.

Hvor mange av reirgangene er i bruk?

Selv om en oppholder seg ved en koloni i opptil en time, kan det være vanskelig å fastslå nøyaktig hvor mange av reirgangene som er i bruk, spesielt tidlig i sesongen. Erfaringer fra årets kartlegging indikerer at mellom 1/3 og 2/3 av reirgangene er i bruk, typisk 50 %. Dette stemmer bra med to tidligere undersøkelser i utlandet som er referert til i Cramp (1988), der henholdsvis ca. 50 % og ca. 2/3 av reirgangene

var i bruk. Også opplysninger på Artsobservasjoner fra andre steder i Norge i 2010, indikerer det samme. Selv i ungeperioden kan foreldrenes matingsfrekvens variere mye. Observasjoner ved et par kolonier, viste at noen reir ble besøkt så hyppig som hvert 5. til 10. minutt, mens i andre kunne det gå over 30 minutter mellom hvert matingsbesøk. Tilgang på insekter og avstanden foreldrefuglene må fly, avgjør dette.

Hvor store er koloniene?

Hvis normalt bare 50 % av reirgangene er i bruk, gir dette en gjennomsnittskoloni på 14 par, og antall par vil variere mellom typisk 3 – 50 par, slik også Haftorn (1971) angir. Dette tyder på at kolonistørrelsene ikke har forandret seg vesentlig siden 1960-tallet, og at en bestandsnedgang derfor mest sannsynlig må skyldes en redusert utbredelse heller enn mindre kolonier.

De største koloniene med en gjennomsnittsstørrelse på ca. 20 par og med opp til 100 reirganger, finner vi i den mest attraktive habitatstypen – aktive sand- og grustak (se Tabell 3). De to største koloniene i 2010 med ca. 100 reirganger, ble funnet i Egge grustak i Lier og i Hoensmarka grustak i Øvre Eiker. Kolonier med over 100 reirhull er relativt sjeldne i Buskerud. De største koloniene vi kjenner til fra tidligere er en koloni på ca. 300 par ved Breiehagen, Stranda-fjorden (Ål) juni-juli 1962 (T.Breiehagen), 150 par i Hoensmarka grustak (Øvre Eiker) i juli 1974 (K.Værnes), og > 150 reirhull i Meren grustak (Lier) i juni 2007 (S.Stueflotten). Observasjoner av 300-400 sandsvaler i Svendsrudvika (Hole) 15. og 16.07.00 (V.Bunes), tyder på at det må ha vært en ganske stor koloni i nærheten dette året (Bymoens grustak?). Gamle og delvis gjengrodde grustak byr sjelden på optimale forhold for sandsvala. Følgelig er koloniene her normalt ganske små (< 10 par). Noen massedeponier i steinbrudd kan ha flere fine utraste skrenter etter masseuttak, og relativt store kolonier - f.eks. en med 40 reirhull i Kopervikdalen i Drammen (en hekkeplass som er blitt benyttet i flere år).

Tabell 3: Kolonistørrelser i ulike habitatstyper.

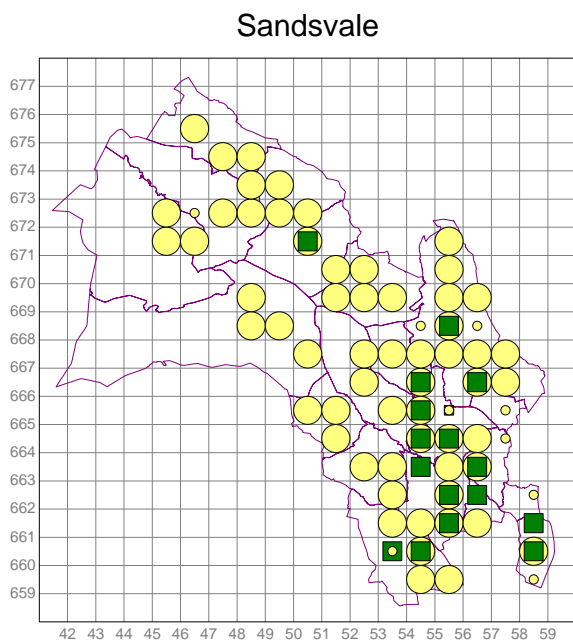
Habitatstype	Antall kolonier	Antall reirganger	Gjennomsnitt ± stdav	Gj.sn. antall par (50 % i bruk)
1. Sand/Grustak, aktive	18	5 -100	38 ± 29	19
2. Sand/Grustak, gamle/lite brukte	4	1 - 10	6 ± 4	3
3. Pukkverk/steinbrudd/massedeponi	3	2 – 40	27 ± 22	14
4. Blokkmurer/brukar	3	5 - 10	7 ± 3	4
5. Andre	2	8 - 16	12 ± 6	6
Totalt	30	1 -100	28 ± 27	14

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Kartet på neste side viser sandsvalas utbredelse i Buskerud i Atlas-perioden (1977-1986) og i 2010. Som vi ser, er det en påfallende forskjell mellom

artens utbredelse i 2010 og den vi hadde for ca. 30 år siden. I Atlas-prosjektet ble sandsvala påvist hekkende i hele 59 10x10 km UTM ruter, mot bare 16 ruter (27 %) i 2010. Selv når vi bare sammenligner de godt undersøkte kommunene i sørfylket, er

utbredelsen mindre i 2010 enn i Atlas-perioden (14 ruter mot 18 ruter med påvist hekking - dvs. 78 %).

Atlaskart (10x10 km UTM ruter) for sandsvale med utbredelse i fylket for ca. 30 år siden (gule prikker) og i 2010 (grønne prikker).

I Hallingdal synes tilbakegangen å ha vært enda større. Her ble hekking bare påvist i 1 rute mot 13 ruter i Atlas-perioden (8 %), og bare 17 % av de undersøkte lokalitetene hadde aktive kolonier i 2010. På flere tomme, men fortsatt egnede lokaliteter, hadde det vært hekking tidligere år – noen steder helt fram til for bare et par år siden. Så selv om vi tar hensyn til at observasjoner over en tiårsperiode alltid vil resultere i flere kolonier enn observasjoner gjort kun ett enkelt år, så viser årets kartlegging at det har vært en betydelig tilbakegang for sandsvala i fylket i løpet av de siste 30 årene.

Hvor mange par hekker det så i Buskerud? Antall registrerte reirganger i aktive kolonier i 2010 var 806, derav 674 i de ni godt undersøkte kommunene i sør fylket, noe som tilsvarer hhv. 400 og 340 par gitt at bare 50 % av reirgangene var i bruk, (hhv. 540 par og 450 par med 2/3 av reirgangene i bruk). Sum areal under 200 moh i de ni godt undersøkte kommunene er ca. 1030 km² (tilsvarende for hele Buskerud er ca. 1680 km² eller 11,3 % av landarealet, kilde: SSB). Det betyr en bestandstetthet på minst 0,33 par/km² og enn tetthet av kolonier på ca. 2 kolonier per 100 km². Til sammenligning lå typisk bestandstetthet i lavlandet i Europa på 1990-tallet på 0,4 – 1,2 par/km² (Hagemeyer & Blair 1997). Høyest kolonitetthet (< 200 moh i sør fylket) hadde Nedre Eiker (6 per 100 km²), Lier (4 per 100 km²) og Modum (3 per 100 km²).

Ut fra årets kartlegging kan vi anslå en hekkebestand i Buskerud på 560-800 par i 2010, gitt usikkerheten i antall reirganger som er i bruk og at vi må anta at noen kolonier kan være oversett i årets

undersøkelse. Med samme utbredelse som i Atlas-perioden, ville Buskerud hatt en sandsvaleb Bestand på 2000-3000 par. Selv om vi dobler dette anslaget, gir det en betydelig mindre bestand enn hva vi kan utlede som Buskeruds naturlige andel (9 % av antall Atlas-ruter med konstatert hekking) av en anslått norsk bestand på 100 000–250 000 par for 30 år siden (Ålbu 1994). Dette anslaget må opplagt ha vært for høyt. Hvis disse tallene stemmer, kan det indikere en bestandsnedgang i Buskerud på hele 70 % i løpet av de siste 30 årene. Virkelig nedgang er trolig noe mindre enn dette da vi må anta at arten tidligere hadde en noe høyere bestandstetthet.

Det er framsatt flere teorier om årsaker til bestandsnedgangen til sandsvala i Europa. Noen hevder det er blitt mindre tilgang på egnede hekkeplasser de siste tiårene (færre grustak og utruste elveskrenter). Andre mener at hovedårsaken ligger i forverrede overvintringsforhold i Afrika. Siden utbredelsen i fylket var betydelig større for 30 år og at det i 2010 bare var 32 % av alle potensielle lokaliteter som hadde aktive sandsvalekolonier, er det rimelig å tro at det ikke er mangelen på egnede hekkeplasser som begrenser bestanden i fylket. Således synes årets kartlegging i Buskerud å støtte teorien om at det må være andre årsaker til den observerte bestandsnedgangen, f.eks. redusert overlevelse pga forverrede forhold under trekket eller på overvintringsplassene.

Jeg har i sommer også kartlagt sandsvalekolonier i Rauma kommune i Møre og Romsdal. Der ble det påvist 8 kolonier på i alt 19 undersøkte lokaliteter i høydebeltet 15-110 moh, dvs. et tilslag på 42 % - litt høyere enn i Buskerud. Gjennomsnittlig antall reirganger var 29 (5-50), tilsvarende ca.15 par per koloni, det samme som i Buskerud. Totalt ble det funnet 230 reirganger (ca. 115 par). Kommunens areal under 200 moh er ca. 180 km². Dette gir en tetthet på 0,64 par/km², dvs. noe høyere enn i Buskerud.

Ut fra årets kartlegginger i Buskerud og Rauma kommune, ser det ut til at sandsvala hekker på ca. 30-40 % av aktuelle og egnede lokaliteter i lavlandet < 200 moh, med typisk 2-4 kolonier per 100 km². Gjennomsnittlig kolonistørrelse ligger på 15-20 par (30 reirhull), og gjennomsnittlig bestandstetthet på ca. 0,5 par//km² (0,3-0,7 par//km²).

Ingen av de påviste koloniene i Buskerud var direkte truet eller i ferd med å ødelegges under våre besøk på lokalitetene denne sommeren.

Vår- og høsttrekk

Sandsvala er en trekkfugl som overvintrer i Afrika sør for Sahara. Arten ankommer Buskerud i månedsskiftet april/mai, gjennomsnittlig ankomstdato: Fiskumvannet (Øvre Eiker) 26.04. (19 år), Linnestranda (Lier) 05.05. (18 år), tidligst: Fiskumvannet 17.04.04. og Linnestranda 25.04.10. På

Fiskumvannet synes ankomsttidspunktet å ha vært relativt stabilt i flere tiår, mens på Linnestranda har sandsvala kommet noe tidligere de siste fem årene. Høsttrekket starter i slutten av august og pågår til ut i midten av september, seinest observert ved Fiskumvannet 26.09.97 (J.T.Bollerud, M.Sjøblom). Sandsvala opptrer sjelden i flokker på mer enn noen titalls individer, maks. 200 ind på vårtrekket Linnestranda 18.05.07 (R.E.Andersen), og maks. 300 ind på høsttrekket Linnestranda 06.08.1977 (Ø.Syvertsen), men det er sjelden å se mer enn 100 ind sammen både på vår- og høsttrekket.

Andre resultater

Årets sandsvalekartlegging ga også et par andre interessante resultater. Det ble funnet hele ti hekkende par med dverglo i grustak og på massedeponier (1 par i Hurum, 5 i Lier, 2 i Øvre Eiker og 2 i Modum). Bare ett av disse parene ble funnet på en lokalitet som også hadde en aktiv sandsvalekoloni (Lyngås grustak i Lier). Det ble også påvist flere varslende steinskvetter, flere med unger, på sju av de undersøkte lokalitetene. Steinskvett er primært en fjellfugl i Buskerud som kun hekker spredt og fåtallig i lavlandet. Da Eli Gates var på sandsvalejakt i grustaket på Verket i Hurum den 3. juli, fikk hun øye på en slangeørn som fløy over området. Et sensasjonelt funn som, hvis det blir godkjent av NSKF, er ny art for Buskerud!

Takksgelser

Følgende personer takkes for registrering og rapportering av sandsvalekolonier i 2010: Kristoffer Bøhn, Bent Ellingsen, Bård Engelstad, Per Furuseth, Eli Gates, Barbro W. Hagen, Anders Hals, Thorstein Holtskog, Eirik Kristoffersen og Bjørn Roar Skullestad.

Referanser

- Cramp, S. (ed) 1988, Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa, Vol.V. pp.235-248.
- Haftorn, S. 1971. Norges Fugler.
- Hagemeyer, W.J.M. and Blair, M.J. (Ed) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. Poyser, London.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.
- Ålbu, T. 1994: Sandsvale. s.320 i Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.) 1994. Norsk Fugleatlas. NOF, Klæbu.
- <http://www.birdlife.no/fuglekunnskap/nyheter/?id=531>

Sandsvalekoloni med unger i reiråpningene i et gammelt grustak ved Myrefjorden, Nes. Foto: P.Furuseth.

Sjeldne fugler i Buskerud 2009

Rapport fra den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen (LRSK) i Buskerud

av Steinar Stueflotten

Det ble observert seks nye arter for fylket og rekordmange sjeldne arter i 2009. Første kjente hekkefunn av havørn i Buskerud var også et høydepunkt dette året.

Saksbehandling

Denne rapporten er basert på ca. 555 registrerte observasjoner av 102 arter og to hybrider. Antall arter er rekordhøyt i LRSK sammenheng – hele 19 % flere arter enn i 2008. Antall registreringer er også ca. 11 % høyere enn året før. Økningen i antall funn skyldes hovedsaklig at mange funn nå blir registrert i det nye rapporterings-systemet Artsobservasjoner på internett. Det ble f.eks. registrert 420 observasjoner av LRSK-arter her i 2009 og 530 i 2008 (inkluderer flere dubletter). 15 av funnene i denne rapporten er fra årene før rapporteringsåret 2009.

LRSK/NSKF har i forbindelse med denne rapporten ferdigbehandlet 46 godkjenningssaker. Av disse er tre saker (7 %) ikke godkjent, mens en sak ble henlagt (arten kunne ikke fastslås med sikkerhet). Det ble oversendt åtte saker fra 2009 til NSKF for godkjenning: [svartsvane] (2), [brudeand], amerikablesand, amerikakrikkand, stork, rovterne og [gullfasan]. Alle disse funnene er blitt godkjent. Et mulig funn av en mongolturteldue ua. *meena* fra 2008 ble ikke godkjent. Vi venter fortsatt på NSKFs godkjenning av sædgås underart *rossicus* (2006). 65 % av godkjenningssakene var fotodokumentert i 2009, den høyeste andelen til nå (50 % i 2008).

LRSK har ikke avholdt noe møte i 2009. Saksbehandlingen har skjedd via e-post.

LRSKs arbeid avhenger av god tilgang på observasjoner. Derfor er det viktig at flest mulig rapporterer inn sine funn av sjeldne arter via rapporteringssystemet Artsobservasjoner (AO) på internett, eller ved å sende dem direkte til LRSKs sekretær. AO har som nevnt, ført til en kraftig forbedring av rapporteringsomfanget de siste par årene. Over 85 % av alle funn i denne rapporten er registrert der, jamført 70 % i 2008.

For arter som krever dokumentasjon, er det viktig at observatøren gir en så fyldig beskrivelse av fuglen og dens atferd som mulig, slik at forveksling med andre arter kan utelukkes. En oversikt over hvilke arter som skal rapporteres og hvilke som krever beskrivelse, finner du bakerst i denne rapporten.

Vi takker alle rapportører som har bidratt til å holde kunnskapen om sjeldne arters forekomst i fylket oppdatert.

Noen hovedtrekk fra forekomsten i 2009

Fugleåret 2009 kunne oppvise rekordmange sjeldne arter, blant disse hele seks nye arter for fylket. I tillegg til amerikablesand og avosett ble det observert fire nye, sjeldne E-arter (arter som regnes som rømlinger): svartsvane, knoppand, brudeand og gullfasan. Andre sjeldenheter som bør nevnes, er: mandarinand (funn nr.11), amerikakrikkand (funn nr.7), islom (funn nr.6), gråstrupedykker (funn nr.8), stork (funn nr. 5), lappspove (funn nr.11-13), polarmåke (funn nr.8), rovterne (funn nr.5), svartterne (funn nr.12), turteldue/mongolturteldue (funn nr.11 av turteldue), lappugle (funn nr.5 og 6), pirol (funn nr.8), gulbrynsanger (funn nr.2), lappmeis (funn nr.3) og vierspurv (funn nr.5). Verdt å nevne er også funn av svartrødstjert og gresshoppesanger, samt vinterfunn av stjertand, toppdykker, vandrefalk, trane, vintererle, jernspurv, måltrost og munk. Første konstaterte hekking av havørn og hekkefunn nr.2 av sædgås og storskarv i Buskerud ble også gjort dette året.

Tabell 1: Funnstatistikk per kommune (inkl. godkjente etter-rapporteringer fra 2007 og 2008).

Kommune	2007	2008	2009
Drammen	8	2	8
Flesberg	3	5	1
Flå	5	4	1
Gol	4	13	12
Hemsedal	3	7	11
Hol	30	41	65
Hole	44	38	43
Hurum	58	54	49
Kongsberg	25	20	23
Krødsherad	0	1	0
Lier	48	40	45
Modum	4	6	11
Nedre Eiker	17	16	22
Nes	14	5	5
Nore og Uvdal	2	9	21
Ringerike	36	33	62
Rollag	1	0	1
Røyken	9	3	6
Sigdal	1	6	0
Øvre Eiker	93	114	105
Ål	13	43	49

Kommuneoversikten viser antall funn per kommune de tre siste årene. Øvre Eiker topper som vanlig lista. Størst økning har Hol og Ringerike som nå har rykket opp på henholdsvis 2. og 3. plass, og passert Hurum og Ål som de nest beste kommunene. Det er interessant å merke seg at nordfylket nå står for ca. 30 % av antall observerte sjeldenheter. Dette innebærer en dobling på to år. Tidligere lå denne andelen på < 10 %.

Endringer i rapporteringslista

Alaskasnipe, svartsvane og brudeand er f.o.m. 2010 tatt ut av rapporteringslista til NSKF og overført som beskrivelsesarter til LRSK.

Oppbygging av rapporten

Denne rapporten er bygd opp etter samme mønster som tidligere år. Opplysningene i artsomtalen settes opp på følgende vis: (1) fuglens norske navn, (2) vitenskapelig navn, (3) antall funn/individer i parentes (funn/individer før rapportåret - funn/individer i rapportåret), (4) eventuelt angivelse av hvilken funnkategori som er med i rapporten (f.eks. vinterfunn). R betyr at arten er rapporteringsart og at LRSK ikke krever beskrivelse av funn, mens NSKF betyr at funnet er godkjent av NSKF, (5) år, (6) kommune i alfabetisk rekkefølge, (7) antall individer (normalt ikke angitt hvis 1), (8) kjønn og alder hvis bestemt, (9) lokalitet, (10) dato(er), (11) * bak dato angir positivt belegg, og en parentes med symbol angir beleggstype (F - fotografi, V - video/filmopptak, L - lydopptak og D - drept eller funnet død hvis den er innsamlet og skinnlagt/utstoppet), (12) navn på den som observerte fuglen (ved opptil tre observatører angis samtlige, ved flere enn tre bare rapportør/ hovedobservatør), (13) kommentarer til observasjonen(e).

For noen arter er det innrapportert mange funn. Arter med fem eller flere funn presenteres derfor i tabellform og i kronologisk rekkefølge for å spare plass og gi en bedre oversikt over funnmengden. Disse artene forekommer normalt temmelig regulært i fylket. Hekkefunn er angitt med (H) i tabellene.

Antall oppgitte funn/individer gjelder bare funn som er innrapportert til og godkjent av LRSK.

Rapporterte og godkjente funn

Sangsvane *Cygnus cygnus* sommerfunn/hekking R

2009 GOL: 1 par på skjermet lokalitet Golsfjellet 29.05. (G.Numme), rugende 01.06. (I.Måge, mfl) og m/8 pull 23.06. (N.B.Vistad), også et par på en annen lokalitet Golsfjellet primo juni (I.Måge, T.Breiehaugen, mfl).

HOLE: 2 ad Vik, Steinsfjorden 15.07. (E.&B.Johansen).

KONGSBERG: 1 ad rastende Tarmsvann 30.05. (K.A.Dokka).

NES: 1 par m/2 unger på skjermet lokalitet aug. (S.Wolff Frydenlund).

NORE OG UVDAL: 1 par rugende Feitfisk-tjønnan 12.06. (P.Martinsen via J.S.L. Ludvigsen).

RINGERIKE: 2 ind Nordfjorden 17.05. (K.Myrmo), 2 ad Nordfjorden 29.06. (V.Bunes), 1 ind Synneren 01.07. (E.Ween).

ROLLAG: 3 ad overflygende Myklevatn 21.05. (Ø.Engen, D.Kjærnet).

ØVRE EIKER: 1 ad med skadet vinge sett jevnlig på Fiskumvannet april-juni (S.Stueflotten, mfl.).

Arten hekker fast på noen få lokaliteter i fylket, bl.a. i Nes og Gol kommuner. Bestand trolig økende. 1 ad med skadet vinge har oversomret på/ved Fiskumvannet hvert år siden 2001.

Sædgås *Anser fabalis* (30/166 – 1/9) R

2009 NORE OG UVDAL: 1 par m/2 store unger + 5 ad på skjermet lokalitet 14.07. (S.Byrkjeland).

Sædgåsa ble påvist hekkende på Hardangervidda i Buskerud for første gang i 2008. Et hekkefunn som var både overraskende og sensasjonelt! Arten hekket på samme lokalitet i 2009.

[Svartsvane] *Cygnus atratus* (0/0 – 1/1) NSKF

2009 ØVRE EIKER: 1 ad Vestfosselva v/Foss og Fiskumvannet ca. 07.03.-29.03.* (F) (*S.Dokka, M.Sjøblom, S.Stueflotten, mfl.).
NEDRE EIKER: 1 ad Drammenselva v/Mjøndalen 10.04. (C.Mikalsen) og Miletjern 15.-16.04.* (F) (C.Mikalsen, S.Stueflotten, J.E.Nygård).

Svartsvane er opprinnelig en australsk art, som nå er vanlig parkfugl flere steder i Europa, også i Norge, og som også skal reprodusere i vill tilstand i noen land. Funn er plassert i kategori E (funn av arter som regnes som rømlinger i Norge). Svartsvane trakk bort sammen med ni sangsvaner 16.04. kl.08 (J.E.Nygård). Den ble sett ptNØ over Fornebu kl.09:15 samme dag (J.E.Røer).

Svartsvane Vestfosselva 21.03.09. Foto: S.Stueflotten

Kortnebbgås *Anser brachyrhynchos* vinterfunn R

Det ble ikke registrert noen vinterfunn i 2009. Vårtrekket startet 30.03., jf. gjennomsnittlig ankomstdato: 04.04. (13 år). Vårtrekket varte til 17.05. Det ble til sammen registrert over 13 000 ind ptN gjennom Buskerud denne våren, de fleste i dagene 09.-10.04. og 19.04. Høsttrekket varte fra 12.09. til 27.09., og det ble til sammen registrert ca. 3 300 ind ptS gjennom Buskerud denne høsten. En sein flokk på 105 ind ble sett på et jorde ved Svendsrud (Hole) 21.11.

Tundragås *Anser albifrons* (20/27 – 2/2) **R**

2009 HOLE: 1 ad ved utløpet av Storelva 06.-13.11. (K.Myrmo).
 RINGERIKE: 1 ind ua. albifrons Juveren 21.11.* (F) (K.Myrmo).
 ØVRE EIKER: 1 ind Fiskumvannet 15.04. (C.Mikalsen, J.Å.Ruud).

Arten observeres nesten årlig i trekktidene vår og høst, hyppigst i Nordre Tyrifjorden.

Hybrid grågås x kanadagås *Anser anser x Branta canadensis* (5/5 – 1/1)

2006 RINGERIKE: Mælingen 04.04.* (F) (K.Myrmo), Karlsrudtangen 19.11.* (F) (K.Myrmo).
 2007 RINGERIKE: Synneren 31.03.* (F) (K.Myrmo).
 2008 HOLE: Vikbukta 13.11.* (F) (K.Myrmo). RINGERIKE: Synneren 08.04.* (F) (K.Myrmo).
 2009 HOLE: Vikbukta 20.10.* (F) (J.Myre).

Alle de fotodokumenterte individene viste karaktertrekk til typiske hybrider mellom grågås og kanadagås, som er den vanligst forekommende gåsehybriden i Norge. 1-2 ind av slike hybride gjess er sett flere ganger i Tyrifjordsområdet de siste årene, og alle funnene dreier seg trolig om de samme individene. Dette er første gang denne hybriden er godkjent med fotodokumentasjon i Buskerud.

Hybrid grågås x kanadagås Vik 20.10.09. Foto: J.Myre

Hvitkinngås *Branta leucopsis* (82/261 – 9/146) **R**

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
08.04.	4	Solumsmoen, Modum	O.Tobiassen
09.04.	13	Linnesstranda, Lier	J.E.Nygård
10.04.	3 ptN	Tofte, Hurum	T.Bøhler
03.05.	2 par (H)	Vealøs, Hurum	S.Stueflotten, T.Bøhler, E.Gates
16.05.	2	Geitungholmen, Røyken	B.Kyrkjedelen
19.-22.05.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	E.Kristoffersen, J.T.Fossum
22.05.	3	Linnesstranda, Lier	T.E.Hverven
24.05.	6	Drøbaksundet, Hurum	H.Anker Johansen
13.09.	110	Linnesstranda, Lier	J.E.Nygård, R.E.Andersen, B.Ellingsen

Flokken på 110 ind på Linnesstranda 13.09. er det største antallet som er observert i Buskerud.

Ringgås *Branta bernicla* (12/952 – 1/1) **R**

2009 ØVRE EIKER: Eikeren 13.-15.04. (Ø. Haarklau Johansen, M.Sjøblom).

Ringgjess sees normalt bare sjeldent på vårtrekket i Buskerud (ultimo mai – primo juni). Observasjoner så tidlig som i april, er uvanlig. Det ble også sett en ringgås av den mørkbukede, østlige underarten *bernicla* på Fiskumvannet 13.04.08.

[Knoppand] *Cairina moschata* (0/0 – 1/1)

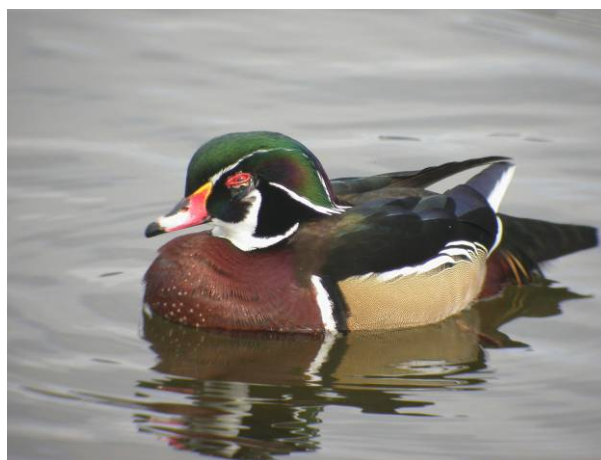
2009 ØVRE EIKER: 1M + 2F Fiskumvannet 29.10. (C.Mikalsen).

Knoppanda (moskusand) stammer opprinnelig fra Mellom- og Sør-Amerika. Tamformen er en vanlig holdt pryddand i Norge. Observasjoner av rømte knoppender er derfor plassert i kategori E (arter som regnes som rømlinger). LRSK kjenner til at rømte knoppender er sett flere ganger tidligere i Buskerud, men slike funn blir sjelden rapportert til LRSK. Dette er faktisk det første godkjente funnet i fylket.

[Brudeand] *Aix sponsa* (0/0 – 1/1) **NSKF**

2009 NEDRE EIKER: 1 hann i Drammenselva ved Mjøndalen og Krokstadelva 25.03.-04.04.* (F) (*J.Lysaker, S.Stueflotten, B.Ellingsen).

Brudeand er opprinnelig en amerikansk art som er en vanlig parkfugl og pryddand i Europa. Arten er derfor plassert i kategori E (funn av arter som regnes som rømlinger). Dette er der første funnet av denne flotte anda i Buskerud. Det er en person i Krokstadelva som skal holde forskjellige pryddender i fangenskap. Brudeanda som dukket opp i Drammenselva, er mest sannsynlig en rømling derfra. Fra 11.04. til langt ut på høsten 2009, oppholdt det seg en brudeand hann i Lågendeltaet på Lillehammer (Op), kanskje det samme individet som ble sett i Nedre Eiker?

Brudeand hann Mjøndalen 28.03.09. Foto: S.Stueflotten

Mandarinand *Aix galericulata* (10/10 – 1/1) **R**

2009 HURUM: 1 ad hann Mellomdammen, Sætre 11.10. (B.Ellingsen).

Funn av mandarinand er plassert i kategori C (forvillede arter som reproducerer i vill tilstand). Denne hannen var ringmerket.

Amerikablesand *Anas americana* (0/0 – 1/1) **NSKF**
2009 ÅL: 1 par Tangvika, Strandafjorden 08.05.* (F)
(P.Furuseth, T.Breiehagen).

(Nord-Amerika). Denne sjeldne nordamerikanske arten observeres nesten årlig i Norge, men svært sjelden i par som dette. Dette er første funn av arten i Buskerud.

Amerikablesand par, Strandafjorden 08.05.09.
Foto: P.Furuseth.

Snadderand *Anas strepera* (35/64 – 2/6) **R**
2003 ØVRE EIKER: 1 M Fiskumvannet 19.09.* (F)
(K.A.Dokka).
2009 LIER: 1 par Linnestranda 22.04. (J.E.Nygård).
RINGERIKE: 2 par Synneren 21.04. (J.Myre
A.Labråthen).

Arten observeres nesten årlig på vårtrekket (april-mai) og høsttrekket (sept-okt).

Amerikakrikkand *Anas carolinensis* (6/6 – 1/1) **NSKF**
2009 ØVRE EIKER: 1M Fiskumvannet 15.04.* (F)
(C.Mikalsen).

(Nord-Amerika). Dette er det andre funnet av denne nordamerikanske arten på Fiskumvannet. Første funn her ble gjort 02.05.06 (J.L.Hals, mfl).

Stjertand *Anas acuta* (5/5 – 2/2) vinterfunn/hekk. **R**
2009 NEDRE EIKER: 1M Drammenselva ved Steinberg 09.-31.01.(14.04.) (B.H.Larsen, E.Fossum, J.T.Fossum, S.Stueflotten) og 1M Drammenselva ved Mjøndalen 27.12. (B.Ellingsen).

Vinterfunn av stjertand er sjeldne i Buskerud (antall funn/ind på artslinjen gjelder bare vinterfunn). Dette er andre vinteren på rad at denne(?) hannen har overvintret i Drammenselva. Fåttallig hekkefugl i nordfylket.

Stjertand hann, Steinberg 10.01.09. Foto: J.T.Fossum

Knekkand *Anas querquedula* (? – 7/11) **R**

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
18.04.	1M	Storelva v/Helgelandsmoen, Ringerike	K.Myrmo
25.04.	1M	Karlsruvtangen, Ringerike	J.L.Hals, V.Ree, K.Myrmo, mfl.
01.05.	1 par	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.L.Hals, J.T.Bollerud, S.Stueflotten, mfl.
02.05.	1 par	Steinsvika, Hole	K.Myrmo
13.-16.05.	1M	Linnestranda, Lier	J.E.Nygård, R.E.Andersen, mfl.
16.-20.05.	1 par	Svendsrudvika, Hole	K.Myrmo
02.07.	1F m/1 pull	Svarstadvika, Hole	V.Bunes

Arten observeres regelmessig, men fåttallig, spesielt om våren (april-mai). Gjennomsnittlig ankomstdato: 24.04. (29 år). Det har vært antatt at knekkanda kan hekke i nedre Buskerud enkelte år, men dette er bare andre gangen hekking er påvist i fylket.

Skjeand *Anas clypeata* (? – 7/16) **R**

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
13.04.	2 par	Nordfjorden, Ringerike	K.Myrmo, (J.T.Fossum)
18.-21.04.	1F	Linnestranda, Lier	J.E.Nygård, R.E.Andersen, mfl.
19.04.	1M	Røsshalmstranda, Ringerike	J.T.Fossum, J.L.Hals, K.Myrmo
24.-26.04.	1 par	Karlsruvtangen, Ringerike	J.L.Hals, K.Myrmo, V.Ree, mfl.
27.-29.04.	1 par	Linnestranda, Lier	J.E.Nygård
04.-10.05.	1 par	Hovsfjorden, Hol	P.Furuseth, T.Vang, T.Breiehagen
14.05.	1M	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.T.Bollerud
19.05.	2 par	Verket, Hurum	E.Gates
10.09.	1F	Miletjern, Nedre Eiker	C.Mikalsen
18.10.	2 hunnf.	Synneren, Ringerike	K.Myrmo

Arten observeres fåttallig, men regelmessig, spesielt i trekketidene vår (medio april – mai) og høst (sept – okt), gjennomsnittlig ankomstdato: 25.04. (26 år).

Taffeland *Aythya ferina* (? – 2/4) **R**

2009 NEDRE EIKER: 1 par Drammenselva ved Krokstadelva 22.10. (C.Mikalsen).
ØVRE EIKER: 1 par Fiskumvannet 23.04. (E.Kristoffersen), 1M Fiskumvannet 03.05. (J.L.Hals, J.Å.Ruud).

Arten har vært sett regelmessig i Fiskumvannet og Nordre Tyrifjorden både vår (medio april – medio mai) og høst (medio sept – medio nov), sjeldent ellers. Gjennomsnittlig ankomstdato: 18.04. (23 år).

Bergand *Aythya marila* vinter/hekkefunn (? – 2/3H) **R**

2009 GOL: 1 hunn m/7 pull Golsfjellet 15.07. (T.V.Jansson).
NORE OG UVDAL: 1F m/2 pull + 1F m/4 pull Austre Bakkatjønn 14.08. (E.Sekse).

Sparsom hekkefugl i øvre deler av fylket. Sees ellers årlig på vår- og høsttrekket.

Havelle *Clangula hyemalis* (? – 4/11) **R**

2009 HURUM: 1 hunnf. Verket 27.10. (E.Gates).
LIER: 1K Linnesstranda 24.10.-21.11. (S.Stueflotten, J.E.Nygård, R.E.Andersen, mfl.).
NORE OG UVDAL: 1F m/6 pull Vestre Bakkatjønn 16.07. (H.Husebø).
RINGERIKE: 2 ind Nordfjorden 24.10. (V.Bunes).

Sjelden hekkefugl i indre fjellstrøk, ellers fåtallig og kun sporadisk i lavlandet vår (april-mai) og høst (oktober-november).

Svartand *Melanitta nigra* vinter/hekkefunn **R**

2009 MODUM: 1M Bergsjø 17.01. (J.L.Hals), 2F Fure, Tyrifjorden 27.12. (J.T.Johnsen).
NORE OG UVDAL: 2F m/7+7 juv Austre Bakkatjønn 14.08. (E.Sekse).

Sjelden men nesten årvisst vintergjest, hyppigst observert rundt Hurumlandet. Hekker i fjellet i nordfylket. Flere observasjoner i aktuelle hekkebiotoper.

Svartand hunn, Krækkjahalltjørne (Hol), 03.07.09.
Foto: J.Myre

Sjørre *Melanitta fusca* (? – 15/80) **R**

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
29.04.	1M	Strandafjorden, Ål	P.Furuseth
01.05.	1	Nordfjorden Ø, Hole	J.T.Fossum, K.Myrmo
02.05.	4	Strandafjorden, Ål	T.Breiehagen
09.-16.05.	8-18 ind	Strandafjorden, Ål	T.Breiehagen, P.Furuseth, T.Vang
14.05.	11M+7F	Strandafjorden, Ål	P.Furuseth
14.05.	1M+2F	Ustedalsfjorden, Hol	P.Furuseth, B.Sloan
21.05.	5M+3F	Ånevatnet, Nore og Uvdal	P.Furuseth
23.05.	4M	Sautjernet, Lauvdalen, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
24.05.	2 par	Hurdstølstjørni, Storhovda, Ål	K.Bøhn
28.05.	5M	Strandafjorden, Ål	T.Breiehagen
29.05.	1	Hovsfjorden, Hol	J.Moldsvor, mfl.
30.05.	1 par	Vassfjorden, Ål	C.Mikalsen
07.06.	1 par + 1M	Strandafjorden, Ål	T.Breiehagen
13.06.	5	Vassfjorden, Ål	A.Målsnes
14.06.	3	Strandafjorden, Ål	A.Målsnes
16.06.	6	Nyset, Ål	A.Målsnes
16.07.	1M	Austre Bakkatjønn, Nore og Uvdal	H.Husebø
20.07.	1 hunnf.	Kvannenuten, Ål	via B.Kyrkjedelen
14.08.	1F/7 pull+ 1F/6 pull	Austre Bakkatjønn, Nore og Uvdal	E.Sekse
23.08.	1F/3 pull	Ruketjørn, Hol	D.H.Gjerde, mfl.
16.-28.11.	2-4 ind (3M+1F)	Ekrebukta, Hurum	E.Gates, S.Stueflotten
21.11.	1M	Drøbaksundet, Hurum	E.Gates
29.11.	2F	Vikersund, Modum	S.Stueflotten
12.12.	7	Ekrebukta, Hurum	E.Gates

Sjørren hekker spredt i indre fjellstrøk, og sees sporadisk i lavlandet utenom hekketida og på kysten høst og vinter. Mange funn de siste par årene sfa. økt rapportering fra nordfylket.

Lappfiskand *Mergus albellus* (120 – 5/11) **R**

2000 NES: 1M Myrefjorden, Nesbyen 15.01. (P.Furuseth).

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
21.-22.03.	1M	Vollebukta, Verket, Hurum	E.Gates, S.Stueflotten
09.-10.04.	1M+1F	Synneren, Ringerike	K.Myrmo
15.04.	2F	Linnesstranda, Lier	J.E.Nygård
17.04.	1M+1F	Linnesstranda, Lier	R.E.Andersen, E.Gates, mfl.
18.-19.04.	1M+3F	Synneren, Ringerike	K.Myrmo, J.L.Hals, J.T.Fossum
21.04.	1F	Synneren, Ringerike	J.Myre, A.Labråthen
17.-19.10.	1 hunnf.	Linnesstranda, Lier	B.Kyrkjedelen, J.E.Nygård, mfl.

Arten overvintrer regelmessig, oktober – april. Ingen vinterfunn i 2009.

[Rakkelhane] *Tetrao urogallus x tetrrix* (8/9 – 0/0)
2006 KONGSBERG: 1M Raje, Skrim 15.04.* (F)
(K.A.Dokka).

Vi kjenner bare til sju tidligere observasjoner av rakkelhaner i Buskerud, men hybridene forekommer nok hyppigere enn dette funnmaterialet kan tyde på. Rakkelhanen på Skrim dukket opp i boka til Olav Sâtvedt (2009): Fugler i Kongsberg. Funn av hybride arter skal godkjennes av LRSK og det kreves fotodokumentasjon.

Vaktel *Coturnix coturnix* (? – 11/14) **R**
Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
29.05.	1	Gomnes, Hole	V.Ree
31.05.	1	Fjell, Røyse, Hole	J.T.Fossum, M.Lundström
08.06.	1	Svenskerud, Vikersund, Modum	E.Kristoffersen
11.-14.06.	1	Lio, Hemsedal	O.Huso, B.Fjeldheim, V.Finset Fjeldheim
27.06.	1	Eiterklepp, Nore og Uvdal	H.Gregersen, F.Gregersen, mfl.
27.06.	1	Vikersund, Modum	E.Kristoffersen
27.06.	1	Vakermoen, Ringerike	K.Myrmo
27.06.	1	Selte+Sørums, Steinsletta, Hole	K.Myrmo
27.06.	1	Stadumbakken, Hole	K.Myrmo
30.06.	2	Vaker, Ringerike	V.Bunes
01.07.	1	Tuva, Hol	K-I.Fuglesten, mfl.
02.07.	3	Selte+Sørums, Steinsletta, Hole	V.Bunes, R.Solvang
02.-03.07.	2	Borge, Skoger, Drammen	S.Stueflotten
11.07.	2	Selte, Hole	E.Kristoffersen
19.08.	1	Skinnes, Øvre Eiker	Ø.Sand
25.08.	1 ad m/2-3 pull	Midtre Sørums, Steinsletta, Hole	R.Hals Gylseth via V.Ree

Arten observeres årlig i nedre deler av fylket fra ultimo mai til primo august. Gjennomsnittlig ankomstdato: 29.05. (17 år). Funnet på Sørums (Hole) 25.08. er det andre påviste hekkefunnet i Buskerud. Det første ble gjort på Hals (Øvre Eiker) i aug 2007. Observasjonen ved Tuva på Hardangervidda, 1180 moh, er den høyeste i fylket til nå. Tidligere kjenner vi til to funn ca. 900 moh. Mange observasjoner av vaktel de tre siste årene.

[Gullfasan] *Chrysolophus pictus* (0/0 – 1/1) **NSKF**
2009 LIER: 1M lille Frydenlund, Lierstranda 22.10.* (F) (K.Rom).

Bildet av en rømt gullfasan hann, som ble oppdaget i et boligområde på Lierstranda, ble publisert i Drammens Tidende 24.10.09 med spørsmål om dette kunne være en stor papegøye. Arten står på NSKFs liste over E-arter (arter som regnes som rømlinger).

Smålom *Gavia stellata* (? – 8/21) **R**
Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
10.04.	2	Tofte, Hurum	T.Bøhler
12.04.	2	Haraldstangen, Hurum	T.Bøhler

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
04.05.	2	Holsfjorden, Hol	P.Furuseth
09.05.	1	Holsfjorden, Hol	T.Breiehagen, T.Vang
10.05.	4	Holsfjorden, Hol	P.Furuseth
16.05.	1	Nordfjorden, Ringerike	K.Myrmo
17.05.	4	Rødtangen, Hurum	Ch.Jakobsen
22.05.-01.06.	2	Vassfjorden, Ål	K.Bøhn, C.Mikalsen
07.06.	3	Vassfjorden, Ål	S.Sannes
16.06.	1	Nyset, Ål	A.Målsnes
01.-03.08.	1	Fetjastølsdalen, Ål	T.Breiehagen
06.08.	3	Holsfjorden, Hol	P.Furuseth
08.08.	5	Holsfjorden, Hol	T.Breiehagen, A.M.Monclair

Arten hekker spredt i nordfylket og sees regelmessig på vårtrekket i Tyrifjorden, i seinere år også på kysten av Hurum, mer sporadisk ellers i lavlandet i nedre deler av fylket. Gjennomsnittlig ankomstdato: 15.04. (13 år). Normalt sjelden å se på høsttrekket og om vinteren.

Islom *Gavia immer* (5/5 – 1/1)

2009 ØVRE EIKER: Fiskumvannet 08.05.* (F) (J.T.Fossum).

Det er sjelden at denne store arktiske lomen besøker Buskerud, og dette er første gangen at arten er sett i Fiskumvannet og Øvre Eiker. Fuglen var i vinterdrakt.

Dvergdykker *Tachybaptus ruficollis* (>100 - 16/21) **R**
Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
09.01.	1	Killingstrømmen, Ringerike	V.Ree
13.01.	1	Vestfosselva, Vestfossen, Ø.Eiker	E.Kristoffersen
17.-22.01.	1	Myrefjorden, Nesbyen, Nes	P.Furuseth
25.01.	1	Holsfjorden, Hol	P.Furuseth
06.02.	1	Hokksund, Øvre Eiker	H.Gregersen
08.02.	1	Håvardøyne, Nesbyen, Nes	P.Furuseth
09.+17.02.	1	Langebru, Øvre Eiker	M.Sjøblom, E.Kristoffersen
25.02.+11.03.	1	Holsfjorden, Hol	P.Furuseth
21.03.	1	Myrefjorden, Nesbyen, Nes	P.Furuseth
19.-22.08.	1	Linnestranda, Lier	C.Mikalsen, H.K.Andersen, B.Ellingsen
07.09.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	C.Mikalsen
20.09.	2	Juveren, Ringerike	J.T.Fossum
04.10.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	C.Mikalsen, K.Figenschou
10.-11.10.	1	Lågen, Hostvet, Kongsberg	B.R.Skullestad, O.F.Steen, mfl.
16.10.	4	Lågen, Efteløt, Kongsberg	F.T.Brandbu
18.10.	1	Linnestranda, Lier	S.Stueflotten
30.11.	1	Krokstadelva, Nedre Eiker	J.L.Hals
20.+28.12.	1	Vestfossen, Øvre Eiker	J.T.Fossum, S.Stueflotten, A.Hals
28.-29.12.	2	Drammenselva v/Steinberg, N.Eiker	J.T.Fossum

Regelmessig overvintrende i lite antall i nedre Buskerud. Mange funn i 2009. Flere av fuglene kan dreie seg om de samme individene.

Toppdykker *Podiceps cristatus* hekking/vinterfunn R

2009 HOLE: 1 par rugende Vik, Steinsfjorden 05.05. (O.Betten), 1 ad Steinsfjorden 01.07. (P.W.Bøe), 3 ad + 2 pull Vik 14.07. (R.Solvang), 1 ad + 2 juv 08.08. (H.A.Johansen). 1 ind Vik 02.12. (J.M.Mjelde).

LIER: 1 par hekket nord i Ulvenvannet på grensa til Asker 16.05. (B.Kyrkjedelen), rugende 08.07. (P.Gylseth).

RINGERIKE: hekkforsøk, 6-7 par bygde reir på Karlsrudtangen 16.05., reirene ble seinere over-svømmet (K.Myrmo). Maks 36 ind 24.10. (V.Bunes).

ØVRE EIKER: minst 4 par hekket og fikk fram >5 unger på Fiskumvannet (S.Stueflotten mfl.), maks 24 ind 01.05. (J.L.Hals, mfl.). Første obs.: 10.04., siste: 22.11.

Fiskumvannet og Steinsfjorden er de sikreste hekkplassene i fylket. Gjentatte hekkforsøk på Karlsrudtangen de siste årene, har alle mislykkes. Et vinterfunn i Vik, Steinsfjorden 02.12.09 er sjeldent for denne arten.

Gråstrupedykker *Podiceps grisegena* (7/7 – 1/1)

2009 LIER: Linnestranda 14.04.* (F) (R.E.Andersen).

Overvintrer regelmessig langs kysten av Sør- og Midt-Norge, men er sjelden å se i Oslofjords-området. Hyppigst observert om høsten. 14.04. er tidligste funn i Buskerud til nå, øvrige vårfunn er gjort i mai.

Horndykker *Podiceps auritus* (? – 13/26) R

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
18.04.	2	Strandafjorden, Ål	P.Furuseth
18.04.	1	Nordfjorden, Ringerike	K.Myrmo
19.04.	1	Gilhusodden, Linnestranda, Lier	S.Stueflotten, R.E.Andersen, mfl.
26.04.	1	Eikredammen, Hemsedalen	S.Sannes
28.04.-30.05.	>1 par H	Lok.1, Golsfjellet, Gol	T.Breichagen, A.M.Monclair, mfl.
29.04.	7	Golsfjellet, Gol	G.Numme
01.-02.05.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.L.Hals, J.T.Bollerud, mfl.
01.-04.05.	1	Skjøttelvik, Hurum	T.Böhler
29.06.	1 par m/unger	Lok.2, Golsfjellet, Gol	K-I.Fuglesten
11.07.+09.08.	1 ad +1 pull	Lok.1, Golsfjellet, Gol	T.Breichagen, A.M.Monclair
15.07.	4 ad +1 pull	Golsfjellet, Gol	T.V.Jansson
16.07.	4	Vik, Steinsfjorden, Hole	E.&B.Johansen
04.08.	1	Røsshalmstranda, Ringerike	E.Kristoffersen
30.08.+02.09.	1 ad	Linnestranda, Lier	J.E.Nygård, B.Ellingsen, mfl.
31.08.	1K	Linnestranda, Lier	R.E.Andersen
18.10.	2	Svendsrudvika, Hole	K.Myrmo

Arten sees regelmessig i sørfylket på vårtrekket (medio april - mai) og høsttrekket (august - november). 2-3 par har hekket på Golsfjellet de siste årene.

Storskarv *Phalacrocorax carbo* hekking R

2009 HURUM: 8 ad med reir i bruk (egg/unger) Saltskjær 16.06. (E.Soglo).

Storskarv (trolig underart *sinensis*) ble første gang påviste hekkende på Saltskjær i Hurum (Bu) i 2008.

Gråhegre *Ardea cinerea* hekking R

2009 ØVRE EIKER: 1 par, reir med pull i furu ved Rud 01.06. (P.Ø.Klunderud, S.Stueflotten).

Arten hekker fåtallig i Buskerud, men konkrete reirfunn blir sjelden rapportert. Det har lenge vært mistanke om hekking i området rundt Fiskumvannet. S.Raaen som bor like ved dette reiret, bekreftet at gråhegra har hekket der minst siden 2005. J.T. Johnsen observerte gråhegre-unger i et tre ved Heimtun i samme området i 2007.

Stork *Ciconia ciconia* (4/4 – 1/1) NSKF

2009 RINGERIKE: 1 ad Trollmyra avfalls plass, Eggemoen 24.-25.03.* (F) (K.Myrmo, J.L.Hals, mfl.).

”Sture Stork” på Trollmyra 24.03.09. Foto: K.Myrmo

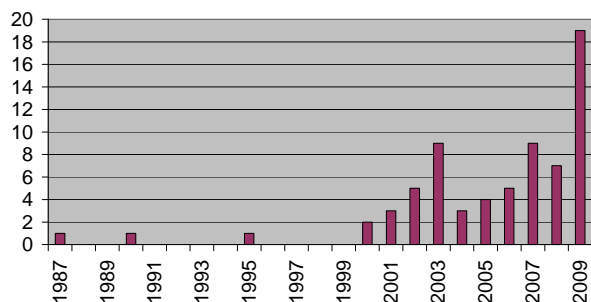
(Europa, Nord-Afrika og Midtøsten). Denne storken hadde tilhold på Trollmyra avfalls plass som ligger på grensa mellom Ringerike (Bu) og Jevnaker (Op) kommuner. Fuglen ble observert i begge kommuner. Forrige gang en stork ble sett i Buskerud, var i mai 1999. Dette var ganske sikkert den berømte storken Sture Stork som overvintret på Heggvin søppelplass ved Hamar vinteren 2008/2009. Utover i mars 2009 streifet Sture Stork en del rundt på det indre Østlandet og det var i den forbindelse at den ble sett på Trollmyra. Alle observasjoner av Sture Stork er automatisk godkjent av NSKF. Vinteren 2009/2010 skal Sture Stork ha overvintret ved Orust i Bohuslän, men allerede i mars var den tilbake i Sør-Norge igjen.

Havørn *Haliaeetus albicilla* (36/38 – 10/12)

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
11.01.	1	Breie, Strandafjorden, Ål	E.Breie
12.01.	1 ad	Holsfjorden, Hol	B.Furuseth
15.03.	1 subad	Helgelandsmoen, Hole	K.Myrmo
25.03.	1 ad	Langebru, Øvre Eiker	C.Mikalsen
27.03.	1	Åros, Røyken	K.Å.Bergerud
10.04.	1	Sangefjellet, Ål	T.Breichagen
18.04.	1 ad	Strandavatnet, Hol	M.O.Furuseth
26.04.+ 05.05.	1 ad	Mørkvannet, Hurum	L.Mathiesen
15.06.	2	Mørkvannet, Hurum	L.Mathiesen
24.- 25.06.	1	Holmsbu, Hurum	A.Stensrud
30.06.+ 01.07.	1 ad	Gråøya, Røyken	O.M.Bjurstedt
ult. juli	1 ad + 1 juv (H)	Skjernet lok. Røyken	K.Å.Bergerud, mfl.
05.08.	1	Mørkvannet, Hurum	L.Mathiesen
15.08.	1 ad	Skarvanstølstjørne, Ål	M.O.Furuseth
21.08.	1 ad	Strandafjorden, Ål	A.Målsnes
06.09.	1 ad	Sætrepollen, Hurum	R.E.Andersen
24.10.	1	Seteråsen, Hurum	L.Mathiesen
21.11.	1 ad	Sætre, Hurum	S.Stueflotten
29.12.	1 ad	Hovsenga, Ringerike	K.Rolid

Antall observasjoner av havørn i Buskerud

Arten observeres nå årlig i Buskerud, og stadig hyppigere som det framgår av grafen ovenfor. De fleste observasjoner blir gjort i vinterhalvåret (november - mars). De seinere åra er arten blitt observert stadig hyppigere i Røyken og Hurum, også i hekketida. Dette har sammenheng med at havørna i 2008 hekket på Håøya i Frogn (Ak), for første gang i Oslofjordsområdet på over 126 år. Reiret på Håøya skal ha falt ned påfølgende vinter, og paret flyttet da reiret over til Buskerud-sida av fjorden, der de hekket vellykket og fikk fram en unge i 2009. Dette reiret ble ikke oppdaget før ungen var flygedyktig i slutten av juli. Dette er første kjente hekkefunn av havørn i Buskerud! Observasjoner i Røyken og Hurum regnes som ett funn av 3 ind. Også flere av observasjonene i Ål og Hol dreier seg trolig om de samme individene.

Havørnungen på reiret i Røyken 28.07.09.

Foto: K.Å.Bergerud

Sivhauk *Circus aeruginosus* (? – 22/24) R

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
26.04.	1F	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.L.Hals, S.Stueflotten
01.05.	1F	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.L.Hals, J.T.Bollerud
01.05.	1 hunnf.	Landehagen, Kongsberg	B.R.Skullestad, I.T.Steen, O.Engeland
09.05.	1 ad M + 1 2K/3K M	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.T.Bollerud, S.Stueflotten, mfl.
10.05.	1 hunnf.	Linnesstranda, Lier	B.Kyrkjedelen
10.+ 12.05.	1 hunnf.	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.T.Fossum, E.Kristoffersen, mfl.
16.05.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.Å.Ruud
17.05.	1 3K M	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten, T.Fjesme
17.- 18.05.	1 2K F	Linnesstranda, Lier	B.Ellingsen, R.E.Andersen
18.05.	1 hunnf.	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.T.Fossum
21.05.	1M	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.T.Fossum, J.L.Hals, K.Myrmo
07.06.	1 2K+ F	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten
15.06.	1 2K M	Fiskumvannet, Øvre Eiker	B.Ellingsen
29.06.	1 hunnf.	Bergsvingen, Øvre Eiker	P.Ø.Klunderud
01.07.	1 ad F	Tuva, Hol	K-I.Fuglesten, mfl.
03.07.	1 3K? M	Steinsletta, Hole	V.Bunes
08.07.	1F	Fiskumvannet, Øvre Eiker	B.Ellingsen, J.T.Bollerud
26.07.	1M	Fiskumvannet, Øvre Eiker	P.Ø.Klunderud
15.08.	1F	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten
22.08.	1	Steinsletta, Hole	K.Myrmo
29.08.	1F	Miletjern+Dr.elva, Nedre Eiker	C.Mikalsen, mfl. J.T.Fossum, mfl.
30.08.	1K	Karlsruvtangen, Ringerike	K.Myrmo
01.09.	2 1K	Unnelsrud, Skoger, Drammen	K.A.Nygård
03.09.	1K	Svarstadvika og Svendsrudvika, Hole	R.Solvang
05.- 06.09.	1K	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.L.Hals, J.T.Bollerud

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
12.-13.09.	1K	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten, mfl. J.L.Hals
24.09.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	T.Bakken

Årvisst på vår- og høsttrekket ved Fiskumvannet, mer sporadisk ellers. Observasjoner i fjellet i øvre deler av fylket, som den 1/7 er sjeldne. Flere av observasjonene i Øvre Eiker dreier seg trolig om de samme individene. Gjennomsnittlig ankomstdato: 26.04. (21 år).

Myrhauk *Circus cyaneus* (? – 33/55) R

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
13.-14.04.	1F	Linnesstranda, Lier	R.E.Andersen, J.E.Nygård
14.04.	1M	Fiskumvannet, Øvre Eiker	E.Kristoffersen
20.04.	1M	Røren+Bergsvingen, Øvre Eiker	M.Sjøblom, B.V.Nyhus
27.04.	1M	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.Å.Ruud
01.-03.05.	1 par	Torsetvatnet, Nore og Uvdal	G.B.Gade
02.05.	2F	Vats, Ål	A.W.Clarke., mfl.
06.05.	1M	Hotvedt, Kongsberg	B.R.Skullestad
16.05.	2M ptØ	Strandavatnet, Hol	M.Fredriksen, T.Hansen
21.05.	1 hunnf.	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.T.Fossum, J.L.Hals, K.Myrmo
21.05.	1 par	Twist, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
21.05.-22.05.	1M / 1 par	Lauvdalen, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
23.05.	1M	Leveld, Ål	K.Bøhn
31.05.	1M	Vesle Hengsvatnet, Ål	B.Kyrkjedelen
31.05.	1M	Dyrebotn, Ål	P.Furuseth
01.06.-02.06.	1 par / 1M	Grønli, Vats, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
07.06.	1 hunnf. (2K M?)	Flesaker, Øvre Eiker	S.Stueflotten, T.Schandy
13.06.	1M	Twist, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
13.06.	1M+1F	Djup, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
14.06.	1 ad M	Grønli, Vats, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
19.06.	1M	Helsingset, Ål	E.Frantzen
21.06.	1F	Havsdalen, Hol	T.Breiehagen
21.06.	1 ad M	Ustaoset, Hol	M.O.Furuseth
28.06.	1F	Holværvatnet, Hol	J.Myre
29.06.	1 par H	Skjermet lok., Ål	K-I.Fuglesten, mfl.
30.06.-01.07.	1 par	Tuva, Hol	K-I.Fuglesten, mfl.
01.07.	2F	Store Beihovdtjørne, Ål	K-I.Fuglesten, mfl.
01.07.	1M+1F	Fiskeløktjørni, Ål	K-I.Fuglesten, mfl.
01.07.	1 ad M	Twist, Ål	K-I.Fuglesten, mfl.
01.07.	1 par	Synningstølen, Ål	R.E.Andersen
11.07.	Reir/5 pull	Skjermet lok., Hol	P.Furuseth
18.07.	Reir/2 pull	Skjermet lok., Nore og Uvdal	L.E.Furuseth
25.07.	1 ad M	Vats, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
06.08.	2 hunnf.	Hals, Øvre Eiker	A.Hals
08.08.	1M	Fjellset, Hol	J.Myre
30.08.	1 ad M	Øyen-Lågen, Kongsberg	B.R.Skullestad
04.10.	1M	Skaret, Aslegarden, Hol	P.Furuseth
04.10.	1 hunnf.	Fiskumvannet, Øvre Eiker	C.Mikalsen, K.Figenschou

Arten hekker fåtallig i fylkets nordlige deler, noe som også flere hekkefunn i 2009 viser. I nedre deler observeres den fåtallig, men regelmessig på vårtrekket (medio april – mai) og høsttrekket (ultimo august – oktober), gjennomsnittlig ankomstdato: 20.04. (30 år), tidligere i seinere år. Mange funn de to siste årene.

Myrhauk hann, Ustaoset 21.06.09. Foto: M.O.Furuseth

Kongeørn *Aquila chrysaetos* (42 – 8/8) lavlandsfunn R

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
08.02.	1	Junger, Øvre Eiker	D.Kolberg
14.03.	1	Gulskogen, Drammen	M.Woldstad
21.03.	1 subad	Krokstadelva, Nedre Eiker	T.Bakken
25.03.	1 ad	Jondalen, Kongsberg	J.T.Bollerud, mfl.
09.04.	1 (2K-3K)	Bergsvingen, Øvre Eiker	J.T.Bollerud, B.Ellingsen, mfl.
19.05.	1 ad	Loesmoen, Øvre Eiker	J.T.Bollerud, R.Ugland
04.10.	1K ptS	Hals, Øvre Eiker	A.Hals
24.10.	1 ptSV	Embretfoss, Modum	E.Kristoffersen

Arten hekker spredt i høyreliggende deler av fylket og har i seinere år også begynt å etablere seg som hekkefugl enkelte steder i lavlandet (Jelstad mfl. 2008). Slike hekkefunn/indikasjoner er ikke referert i denne rapporten. Som oftest er det ungfugler som blir sett på streif i lavereliggende deler av fylket, særlig i vinterhalvåret. Mange lavlandsfunn i 2009.

Fiskeørn *Pandion haliaetus* hekkefunn R

2009 var det tredje året i fiskeørn-prosjektet i Buskerud 2007-2011 (Stueflotten 2009). 30 reir var i bruk i 2009, ett mer enn i 2008. Det ble påvist vellykket hekking i 25 reir, og det kom minst 42 unger på vingene. Dette er det beste produksjonsåret i prosjektperioden. Kommuner med påvist hekking i 2009: Flå (2), Hurum (1), Kongsberg (4), Krødsherad (2), Modum (2), Nedre Eiker (1), Nes (1), Ringerike (10), Rollag (1), Røyken (1), Sigdal (2) og Øvre Eiker (3).

Dvergfalk *Falco columbiarius* (9 – 0) vinterfunn **R**
2009 RINGERIKE: 1K Snyta 28.11. (K.Myrmo).

Ikke et egentlig vinterfunn, men vi tar likevel med dette seine individet fra Ringerike.

Lerkefalk *Falco subbuteo* (147 – 20/29) **R**
Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
25.04.	1	Rypekroken, Lierskogen, Lier	J.T.Bollerud, A.Nævra
12.05.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	E.Kristoffersen, T.Bakken, mfl.
25.05.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	A.Nævra, M.Sjøblom
27.05.	2	Fiskumvannet, Øvre Eiker	R.Birkelund
28.05.	2	Holmen, Lier	R.Solvang
03.06.	1	Austvoll, Flå	P.Furuseth
07.06.	2	Hals, Øvre Eiker	A.Hals
09.06.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.Myre
17.06.	2 1K	Bergsjø, Modum	J.L.Hals
08.07.	1	Sølbergjern, Ringerike	V.Ree, M.Brandt, B.H.Larsen
12.07.	2	Hokksund, Øvre Eiker	T.E.Høgås
15.08.	2	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten
15.08.	1	v/Hokksund, Øvre Eiker	S.Stueflotten
17.08.	1 1K	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.T.Bollerud, M.Sjøblom
30.08.	3	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.T.Fossum
31.08.	1	Linnestranda, Lier	R.E.Andersen
04.09.	1	Hals, Øvre Eiker	A.Hals
06.09.	1	Stein, Hole	J.L.Hals, K.Myrmo
10.09.	1	Verpetjern, Hurum	P.Gylseth
13.09.	2	Linnestranda, Lier	J.E.Nygård, R.E.Andersen, mfl.
19.09.	1K	Damtjern/ Skumtjern, Kongsberg	O.Såtvedt
27.09.	1	Pamperud, Røyse, Hole	V.Ree

Arten er påvist hekkende på tju lokaliteter i Buskerud, og sees jevnlig i sommerhalvåret i nedre deler av fylket. Gjennomsnittlig ankomstdato: 04.05. (22 år).

Jaktfalk *Falco rusticolus* (? – 10/12) **R**
Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
25.02.	1	Skjernet lok., Hol	P.Furuseth
10.04.	1	Hemsedal, Hemsedal	S.Snartland
06.06.	1	Hovsfjorden, Hol	B.Sloan
13.06.+ 28.06.	1	Djup, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
28.06.+ 01.07.	1	Tvist, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød, mfl.
12.07.	1 par	Skjernet lok., Nore og Uvdal	J.S.L.Ludvigsen
26.07.	1K	Lauvdalen, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
15.08.	2 1K	Reineskarvet, Ål	M.O.Furuseth
08.11.	1K	Averøya, Ringerike	J.L.Hals

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
31.12.	1	Mørekvamdalen, Hemsedal	S.Snartland

Jaktfalken hekker spredt i fjellet i øvre deler av fylket, og sees bare sjeldent på streif i lavlandet. Man kjenner bare til 15 kjente hekkelokaliteter for jaktfalk i Buskerud (Furuseth og Furuseth 2010).

Vandrefalk *Falco peregrinus* (8 - 2) vinterfunn **R**
2009 ØVRE EIKER: 1 ad F Bomenga, Hokksund 27.02. (M.Sjøblom), 1 ad F Bergsvingen 02.12. + 17.12. (M.Sjøblom, B.V.Nyhus).

Arten hekker flere steder i nedre Buskerud (Gunnarsen 2010), men er sjelden å se om vinteren. 1 ad hunn har overvintret i området Hokksund-Vestfossen (Øvre Eiker) de siste to vintrene.

Vannrikse *Rallus aquaticus* (61/72 – 5/6) **R**
Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
01.-02.05.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.L.Hals, J.T.Bollerud
12.-13.05.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten
02.07.	1	Svendsrudvika, Hole	V.Bunes
15.08.	1 rm	Miletjern, Nedre Eiker	C.Mikalsen, E.Mikalsen
03.10.	1+	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten
21.10.	1	Fiskum gml. kirke, Øvre Eiker	H.Hveding, R.Clausen, Ø.Svendsen
24.10.	2	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.L.Hals
01.11.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten

Arten er i seinere år blitt observert årlig i perioden mai – november, hyppigst ved Fiskumvannet. Gjennomsnittlig ankomstdato: 10.05. (11 år). Funnet på Miletjern er første gang en vannrikse er blitt fanget og ringmerket i Buskerud.

Vannrikse Miletjern 15.08.09. Foto: C.Mikalsen

Myrrikse *Porzana porzana* (41/48 – 1/1) **R**
2009 RINGERIKE: 1 sy Synneren 30.05.-06.06. (J.T.Fossum, M.Lundström, V.Ree).

Arten observeres nesten årlig i nedre deler av fylket i perioden mai-juni. Gjennomsnittlig ankomstdato: 22.05. (15 år).

Åkerrikse *Crex crex* (58 – 4/8) R

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
23.-27.05.	1	Kårtvet, Øvre Eiker	O.Temtemoen, Å.Klunderud, S.Stueflotten
24.05.-15.06.	1	Hvam, Kongsberg	S.Bjørseth, B.R.Skullestad, S.Stueflotten, mfl.
28.-30.05.	1	Horn, Lier	R.Solvang, S.Stueflotten
31.05.-13.06.	1-2	Rud, Øvre Eiker	M.Bakke, M.Lilleeng, mfl.
07.06.	1	Klunderud, Øvre Eiker	O.Temtemoen
08.-13.06.	1	Rustan N, Øvre Eiker	S.Stueflotten, P.Ø.Klunderud, T.Schandy, mfl.
27.06.	1	Steinsletta, Hole	K.Myrmo
02.-03.07.	2-3	Sørum, Steinsletta, Hole	V.Bunes, R.Solvang, J.T.Fossum
02.07.	1	Austjordet, Ringerike	R.Solvang
11.07.	1	Selte, Steinsletta, Hole	E.Kristoffersen

Mange observasjoner i 2009. Observasjonene i Øvre Eiker antas å dreie seg om to forskjellige individer da det den 12/6, i forbindelse med et feltkurs på Darbu folkehøyskole, ble hørt to individer samtidig i området Rud-Rustan (ref. Mona Bakke). Habitatsdata m.m. ble innsamlet til NOFs Åkerrikseprosjekt i 2009. Alle åkerriksene i Kongsberg, Øvre Eiker og Lier sang i graseng. Ingen av disse individene ble gjenfunnet ved kontroller i slutten av juni etter at engene var slått. Åkerriksene på Steinsletta og Austjordet i juli oppholdt seg i kornåkre. Det er ikke utenkelig at fuglene i sør har flyttet nordover etter at grasengene ble slått. Arten ankommer normalt Buskerud ultimo mai, gjennomsnittlig ankomstdato: 27.05. (13 år).

Åkerrikse Rustan N 11.06.09. Foto: T.Schandy

Sivhøne *Gallinula chloropus* (? - 6) hekking R

2009 HURUM: 1 ad + 1 pull Nedredammen, Sætre 12.06. (R.E.Andersen) og 2 ad + 3 1K 19.07. (R.E.Andersen), ellers sett 03.05.-24.10. LIER: 1 par m/3 pull Lahelldammen 19.-24.06. (J.Mjåland), 1 ad + 2 pull 23.06. (R.Solvang), ellers sett 15.05.-24.10. NEDRE EIKER: 1 ad 17.05. og 4 1K i liten dam på innsida av E134 ved Nedberg 09.07. (S.Stueflotten). 1-2 ad ble observert i Miletjern flere ganger i april-mai (C.Mikalsen, S.Stueflotten), men ingen sikker hekkeindikasjon. 1 juv 12.09. og 22.09. kan likevel tyde på hekking i Miletjern dette året. RINGERIKE: 1 ad m/2 pull Solbergstjern 24.04. (V.Ree, B.H.Larsen, M.Brandt) og 1 ind 17.06. (K.Myrmo). 1 ad + 1 juv Bergstjern, Haugsbygda 14.07. (R.Solvang).

Arten ankommer i siste halvdel av april og holder seg normalt i vårt område til ut i oktober. Gjennomsnittlig ankomstdato: 17.04. (19 år). Arten hekket på de tradisjonelle lokalitetene i Nedredammen (Hurum), Lahelldammen (Lier) og trolig også Miletjern (Nedre Eiker), og på den nye hekkelokaliteten som ble oppdaget i 2008 ved Nedberg i Nedre Eiker. I tillegg ble det påvist hekking/sannsynlig hekking på to nye lokaliteter i Ringerike.

Trane *Grus grus* (? – 6) hekking/vinter R

2009 HEMSEDAL: 1 par reirbygging på fast, skjermet lokalitet 03.05. (P.Thornes). HOL: 1 par med 1 unge Budalen 02.07. (K-L.Fuglesten, E.Jakobsen, mfl.). HOLE: 1 juv stod i snøvær og spiste spillkorn sør for veien ved Svendsrud 04.12. (K.Myrmo). NORE OG UVDAL: rugende på fire skjermede lokaliteter 21.05. (P.Furuseth).

Fåtallig hekkefugl i Buskerud. Det er gjort flere observasjoner av traner på passende hekkebiotop i 2009, men bare observasjonene ovenfor med bekreftet hekkeforsøk/hekking. Observasjonen fra Svendsrud 04.12. er etter det LRSK kjenner til, første vinterfunn i Buskerud. Det ble også sett et seint ind på Steinsletta 13.11. (C.Lome).

Avosett *Recurvirostra avosetta* (0/0 – 1/1)

2009 LIER: 1 ad Linnesstranda 08.06.* (F) (B.E.Helgerud).

Avosett blir observert årvisst i Sør-Norge, spesielt om våren (april - primo juni). Dette er første funn av arten i Buskerud.

Avosett Linnestranda 08.06.09. Foto: B.E.Helgerud

Dverglo *Charadrius dubius* (? – 5) hekking **R**

2009 KONGSBERG: 1 ad m/4 pull Funkelia 27.06.-02.07. (B.Dalen, B.Engelstad).
 MODUM: 2 par varslende/engstelig Skalstad 28.06. (J.L.Hals).
 RINGERIKE: 1 par med avledningsmanøver Årbogen ved Begna 26.06., det 6. året på rad (J.Rundhaug), 1-3 varslende ind Hovsenga NØ 30.06.-02.07. (R.Solvang), 1 par med avledningsmanøver Eggemoen 08.-16.07. (A.Lillethun).

Fåtallig hekkefugl i Buskerud som LRSK ønsker mer informasjon om.

Boltit *Charadrius morinellus* (? – 3/6) **R**

2009 HEMSEDAL: 2 ad m/1 pull Bulidalen 05.07. og 1 ind på en annen lokalitet 06.07. (S.Snartland).
 HOL: 2 ind Halnetunga 10.07. (J.Myre).

Hekker spredt i høyfjellet i øvre deler av Buskerud, men hekkefunn blir sjelden rapportert til LRSK. Sjelden på vårtrekket i lavlandet.

Tundralo *Pluvialis squatarola* (33 – 1/1) **R**

2009 LIER: 1K Linnestranda 19.09. (R.E.Andersen).

Arten opptrer forholdsvis regelmessig, men fåtallig på høsttrekket (medio august – primo oktober) i nedre deler av Buskerud, sjeldent ellers. Dette er første funn på Linnestranda siden 1978.

Polarsnipe *Calidris canutus* (18 – 1/7) **R**

2009 LIER: 7 ind Linnestranda 20.09. (R.E.Andersen, J.E.Nygård).

Arten opptrer normalt bare sporadisk og i lite antall på høsttrekket i Buskerud (ultimo juli – primo oktober). Dette er første funn på Linnestranda siden 1977.

Dvergsnipe *Calidris minuta* (? – 1/1) **R**

2009 HURUM: Ekrebukta, Filtvet 04.09. (E.Gates).

Arten observeres nesten årlig i lite antall på høsttrekket (medio august – september) i nedre deler av fylket, sjelden på vårtrekket (mai). Dette er etter det LRSK kjenner til, det første funnet av arten i Hurum.

Temmincksnipe *Calidris temminckii* (? – 1/23) **R**

2009 LIER: 1-23 ind Linnestranda 14.-21.05. (J.E.Nygård, R.E.Andersen, B.Ellingsen, mfl.), maks 23 ind 17.05. (T.Fjesme.), ca.15 ind sett flere ganger i perioden 16.-19.05.

Arten hekker sparsomt i øvre deler av fylket, observeres sporadisk i nedre deler, hyppigst på vårtrekket (mai), mer sporadisk på høsttrekket (medio august – ultimo september). 23 ind er det største antallet som er sett på trekket i fylket til nå.

Tundrasnipe *Calidris ferruginea* (22 – 1/1)

2009 LIER: 1 ad Linnestranda 13.07. (B.Ellingsen).

Arten observeres sporadisk i lite antall (typisk 1-3 ind, oftest 1K) på høsttrekket i nedre Buskerud. Adulte arktiske sniper blir av og til sett på tidlig høsttrekk som dette. Dette er det 6. funnet av arten på Linnestranda.

Fjæreplytt *Calidris maritima* (? – 1/1) **R**

2009 HURUM: 1 rastende ind Mølen 13.10. (K.Johannessen).

Arten hekker spredt i indre fjellstrøk, men få hekkefunn blir rapportert. Meget sjelden å se på trekket og om vinteren i nedre deler av fylket.

Fjæreplytt Mølen 13.10.09. Foto: K.Johannessen

Kvartbekkasin *Lymnocyrtus minimus* (? – 1/1)

2009 LIER: 1+ ind Linnestranda 17.-19.10. *(F) (J.E.Nygård, B.Kyrkjedelen, B.Ellingsen, L.B.Lunde, R.E.Andersen, S.Stueflotten, G.Acklam).

Arten observeres oftest på høsttrekket fra medio september til medio november. Den 17.10.09 skal det visstnok ha blitt sett 2 ind på Linnestranda, men bare 1 ind er fotodokumentert og godkjent av LRSK.

Kvartbekkasin Linnestranda 18.10.09.
Foto: S.Stueflotten

Dobbeltbekkasin *Gallinago media* (? – 4/8) R

2009 HOL: 1 ind Veslefjorden, Geilo 13.05. (B.Sloan),
5M Tuva-myrene 30.06. (K-L.Fuglesten,
E.Jakobsen, mfl.).
ÅL: 1 ind Helsingset 19.06. (E.Frantzen), 1 ad M
store Beihovdtjørne 01.07. (K-L.Fuglesten, mfl.).

Arten hekker spredt i øvre deler av Buskerud, og ses sporadisk på vår- og høsttrekket i nedre deler av fylket.

Lappspøve *Limosa lapponica* (10 – 3/7)

2009 HOLE: 5 ind Svendsrudvika 28.09. (J.Å.Ruud).
ØVRE EIKER: 1 ind Råen, Fiskumvannet
13.04. (J.T.Fossum) og 1 ind Hegstad,
Fiskumvannet 26.04. (S.Stueflotten).

Arten observeres ikke årlig i Buskerud (sist 01.05.06). De fleste observasjoner er gjort ved Fiskumvannet og i Nordre Tyrifjorden på vårtrekket medio mai og høsttrekket i august-september. 13.04. er det nest tidligste funnet i Buskerud til nå, tidligst 1 ind Averøya (Ringerike) 10.04.93 (K.Myrmo). Sjelden å se mer enn 1-2 ind.

Småspøve *Numenius phaeopus* (? – 1) hekking R

2009 NORE OG UVDAL: 2 varslende par
Bakketjønnyran 16.07. (H.Husebø).

Arten hekker spredt i fjellregionen i øvre deler av fylket. LRSK ønsker flere rapporter om hekkefunn.

Storspøve *Numenius arquata* (? – 1) hekking R

2009 HOL: 1 par m/2+ unger Nymoen, Hovet 01.07.
(P.Furuseth).

Arten har gått mye tilbake som hekkefugl på kulturmark i lavlandet og hekker nå bare spredt i øvre deler av fylket. I tillegg til nevnte hekkefunn på Hovet, ble det observert storspøver på passende hekkebiotoper på Golsfjellet (Gol) og ved Hovsfjorden (Hol). LRSK ønsker flere rapporter om konkrete hekkefunn.

Sotsnipe *Tringa erythropus* (54 – 3/3) R

2009 HOLE: 1 ind Svendsrudvika 16.05. (K.Myrmo).
LIER: 1 ind Linnestranda 11.08. (J.Å.Ruud).
ÅL: 1 ind Vassfjorden 30.05. (C.Mikalsen).

Sotsniper observeres nesten årlig i Buskerud i lite antall på vårtrekket (mai) og høsttrekket (august-september). Observasjoner i nordfylket er sjeldne.

Svømmesnipe *Phalaropus lobatus* (? – 7/24) R

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
21.05.	4	Nybu, Hol	S.Gauteplass
29.05.	2	Vassfjorden, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød
05.06.	2 par	Syningstøltjørni, Hol	J.Myre
06.06.	2	Nystølen, Gol	K.Knudsen, F.A.Gulbrandsen
07.06.	4	Vassfjorden, Ål	S.Sannes
13.06.	2	Vassfjorden, Ål	A.W.Clarke, E.Wallumrød, A.Målsnes
20.06.	1F	Vassfjorden, Ål	T.Breiehagen
01.07.	4F	Klypestjørne, Ål	K-I.Fuglesten
13.07.	3	Syningstøltjørni, Hol	B.Sloan
16.10.	3(?)	Nesbyen, Nes	E.Wallumrød

Arten hekker flere steder i øvre deler av Buskerud, men sees sjelden på trekket i lavlandet. Observasjonen ved Nesbyen 16.10. er litt usikker (sett fra bil), men er i tilfelle det seineste funn i fylket. Tidligere siste observasjon var 3 ind Nordfjorden (Ringerike) 12.09.81 (T.Anker-Nilsen, mfl.). Det foreligger flere oktoberfunn fra Vestfold og Rogaland i seinere år.

Dvergmåke *Larus minutus* (26/54 – 1/2)

2009 LIER: 3K + 2K Linnestranda 16.05.* (F)
(J.E.Nygård, R.E.Andersen, B.Ellingsen, mfl.).

Arten er observert nesten årlig i Buskerud de siste årene. De fleste funnene blir gjort om høsten (august-oktober), mer sporadisk i mai som de 2 ind på Linnestranda.

Dvergmåke 3K Linnestranda 16.05.09.
Foto: J.E.Nygård

Polarmåke *Larus hyperboreus* (6/6 – 2/2)

2009 MODUM: 2K Bergsjø 17.01.* (F) (J.L. Hals).
NEDRE EIKER: 1 ad Miletjern 24.09.
(C.Mikalsen).

Sjelden gjest i vinterhalvåret. Som regel er det bare ungfugler (2K-3K) som blir sett. Forrige funn i fylket ble gjort så langt tilbake som i 2001 da et 2K ind oppholdt seg i nedre deler av Drammenselva fra februar til april.

Krykkje *Rissa tridactyla* (? – 1/1) **R**

2009 HURUM: Minst 1 1K Ekrebukta, Filtvet 26.11.
(E.Gates).

Arten forekommer relativt hyppig langs kysten av Hurumlandet i vinterhalvåret fra oktober til februar, spesielt i uværsperioder. Få observasjoner i 2009 sammenlignet med foregående år. Den 26.11. ble det sett 1 juv ptN kl.10:50 og så 1 juv ptS kl.11:15, som kan ha vært samme fugl.

Rovterne *Sterna caspia* (4/8 – 1/1) **NSKF**

2009 RØYKEN: 1 ad trakk mot N forbi Gråøya 30.06.
(O.M.Bjurstedt).

(Flekkvis utbredelse i Nord-Amerika, Europa, Asia, Afrika og Australia. Nærmeste hekkeområde fins i Østersjøen). Arten observeres jevnlig langs kysten av Sør-Norge og er tidligere også funnet hekkende i Østfold. Dette er det 5. godkjente funnet i Buskerud, og det første som er gjort utenom Fiskumvannet, der arten sist ble sett i mai 2000. Det skal også ha blitt sett en rovtterne ved Ilene (Ve) samme dag (30.06.09).

Rødnebbterne *Sterna paradisaea* sørfylket/hekking

(? – 2/3)

2009 HOL: 1 ind m/mat til unger Skurdalsfjorden 02.07. (H.Meyer, A.G.Meyer).
ØVRE EIKER: 1 ad + 1 juv Fiskumvannet 12.09.
(S.Stueflotten, mfl.)

Rødnebbterner Ustedalsfjorden 22.05.09. Foto: J.Myre

De fleste observasjoner av rødnebbterne i sørfylket blir gjort i trekketidene i mai og august-oktober. Arten hekker

fåtallig i fjellet i nordfylket, men få hekkefunn blir rapportert til LRSK. Arten ble sett på flere passende hekkebiotoper i nordfylket sommeren 2009.

Svarterne *Chlidonias niger* (11/13 – 1/1)

2009 LIER: 1 ad Gilhusodden, Linnestranda NR 15.05.* (F) (J.E.Nygård).
ØVRE EIKER: 1 ad Fiskumvannet 15.05.
(B.Ellingsen, T.Andersen).

De fleste funn av svarterne er gjort på Fiskumvannet og i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem, fra slutten av mai og ut juni. Siste godkjente funn er fra mai 2006. Svarterna ble sett ved Gilhusodden i 7-tida om morgenen og vel en time seinere ble trolig det samme individet sett på Fiskumvannet. Dette var for øvrig første gang denne arten ble observert på Linnestranda!

Lomvi *Uria aalge* (? – 1/2) innlandsfunn **R**

2009 HOLE: 2 ind utenfor Gomnes, Nordfjorden 07.04. (V.Ree).
RINGERIKE: 2 ind i råka utenfor Storelvas utløp i Nordfjorden 11.03. (V.Ree), og samme sted 15.03. og 20.03. (K.Myrmo), 2 ind utenfor Averøya 14.03. (J.L.Hals).

De siste lomviene som havnet i Tyrifjorden under den store invasjonen høsten 1997, og som fikk litt påfyll under høststormen i september 2005, har fortsatt tilhold i Tyrifjorden. Antallet har avtatt noe for hvert år, og i de siste par vintrene har det bare blitt observert 1-3 ind. Det blir spennende å se om de overlever én kald vinter til.

Alke *Alca torda* (? – 2/2) innlandsfunn **R**

2009 HOLE: 1 ind Gomnes 07.04. (V.Ree), 1 ind Sælabonn 01.05. (J.T.Fossum, K.Myrmo).
RINGERIKE: 1 ind i Storelvas utløp i Nordfjorden 14.-29.03. (J.L.Hals, K.Myrmo), 1 ind Røsshalmstranda 04.08. (E.Kristoffersen) og 1 ind forskjellige steder i Nordfjorden 05.-13.09. (E.Kristoffersen, J.L.Hals, K.Myrmo, J.T.Fossum).

Alke er en utpreget sjøfugl som til forskjell fra lomvi, meget sjeldent blir observert i innlandet. I slutten av september 2007, under en stor invasjon i Oslofjorden, havnet mange alker i innsjøer på Østlandet, bl.a. mange i Tyrifjorden (23.09.07). De fleste av disse alkene forsvant etter hvert (de døde sannsynligvis), men i alle fall 1 ind ser ut til å ha klart seg gjennom de to siste vintrene i Tyrifjorden.

Turteldue/mongolturteldue

Streptopelia turtur/orientalis (1/1 – 0/0)

2008 ÅL: Turrhaug 19.09. (T.Breihagen).

Denne turteldua ble oppdaget på grusveien i et hyttefelt litt SV for Turrhaug i Ål. Fuglen ble bare sett en kort stund, og i oppflukt viste den noen karaktertrekk som i følge observatøren, minte om en mongolturteldue ua.

meena. Mongolturteldue er en nasjonalt meget sjelden art (NSKF) som ikke tidligere er observert i fylket. Funnet og beskrivelsen av fuglen er blitt forelagt NSKF som påpeker at identifikasjon av mongolturteldue er meget krevende og at en artsbestemmelse krever god observasjon av fuglen over lengre tid. Normalt krever NSKF også fotodokumentasjon for å godkjenne slike funn. NSKF har derfor ikke godkjent dette funnet som en sikker mongolturteldue. LRSK har i etterkant godkjent funnet som en turteldue med kjennetegn som kunne minne om en mongolturteldue ua. meena. Turtelduer blir kun observert en sjelden gang i trekk-tidene vår og høst (sept – okt) i Buskerud.

Hubro *Bubo bubo* (? – 1/1)

2008 NEDRE EIKER: Vinnes 14.12, (B.Temtemoen).

2009 ØVRE EIKER: Sundhaugen, Fiskumvannet
29.10. (C.Mikalsen).

Hubro observeres bare sporadisk i Buskerud, særlig i vinterhalvåret. Det antas at 5-10 par fortsatt kan hekke i fylket. Hubroen ved Sundhaugen ble sett i flukt lavt over bakken med 20-30 kråker etter seg. Observasjonen på Vinnes var uteglemt i forrige årsrapport. LRSK er kjent med at det er observert hubro et par steder til i Buskerud i mars 2009, men ingen av disse er rapportert til LRSK.

Haukugle *Surnia ulula* (? – 30/33) R

2003 KONGSBERG: Raje desember (K.A.Dokka).

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
03.01.	1	Gunnulfsbu, Blefjell Flesberg	P.E.Fjeld
28.01.	1	Enderud, Dagali, Hol	P.Furuseth
20.- 22.02.	1+	Hemsedal, Hemsedal	S.Snartdal
26.02.	1	Ramsvann, Kongsb	K.A.Dokka
26.02.	1	Bjørkehovda, Hol	P.Furuseth
28.02.	1	Øv. Skurdalsstølane, Hol	J.Myre
28.03.	1	Åros, Røyken	J.Bærø Engdal
02.04.	1	Finset, Hemsedal	V.Finset Fjeldheim
11.04.	1	Dokki, Fetjastølsdalen, Ål	J.I.Paulsen
09.- 14.04.	1 par H	Torsetvatnet, Nore og Uvdal	G.B.Gade
23.04.- 24.05.	1 par H	Ustedalsfjorden, Geilo, Hol	B.Sloan, P.Furuseth, A.W.Clarke, mfl.
30.05.	1	Skurdalen, Hol	J.Myre
29.06.	1	Fløtagutu, Ustedalsfj., Hol	C.Bramham
02.07.	1	Vasstulan, Nore og Uvdal	H.Meyer, A.G.Meyer
29.08.	1	Dokki, Fetjastølsdalen, Ål	T.Breichagen, A.M.Monclair
Sep.	1	Golsfjellet, Gol	N.B.Vistad
03.09.	1	Høgåsen, Hol	P.Furuseth
06.09.	1	Åsbøseterdalen, Nore og Uvdal	H.H.Bruusgaard
19.09.	1	Øv. Skurdalsstølane, Hol	J.Myre
23.09.+ 01.10.	1	Høgåsen, Hol	P.Furuseth
14.10.	1	Smettbak, Ustaoset, Hol	S.Gauteplass, M.O.Furuseth

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
16.10.	1	Fylkesgr./Golsfjellet, Gol	T.V.Jansson
23.10.	1	Høgåsen, Hol	P.Furuseth
25.10.	1	Gudbrandsgård, Sudndalen, Hol	M.O.Furuseth
26.10.	1 rm	Søre Finset, Hemsedal	B.Fjeldheim
31.10.	1	Sjugurdshøgda, Dagalifjellet, Nore og Uvdal	G.B.Gade
09.11.	1	Skøro, Sudndalen, Hol	M.O.Furuseth
09.11.	2	Einsset, Myrland, Hol	M.O.Furuseth
19.11.+ 07.12.	1	Geilo, Hol	A.Gauteplass
06.12.	1	Slåtteli, Smådølaldalen, Nore og Uvdal	M.O.Furuseth, B.Furuseth
06.12.	1	Smette, Dagali, Hol	P.Braaten
09.12.	1	Høgåsen, Hol	P.Furuseth
11.12.	1	Smettbak, Ustaoset, Hol	M.O.Furuseth
23.12.	1	Øyestølen, Såballie, Hol	P.Furuseth

Arten hekker spredt i øvre deler av fylket i gode smågnagerår. Antall observasjoner av haukugle begynte å øke høsten 2008, og 2009 ble et rekordår for arten med svært mange funn, særlig i de nordlige delene av fylket. Det ble også gjort et par reirfunn der haukugler hekket i kvistreir oppe i gamle kråkereir i fjellbjørkeskogen. I Ustedalen på Geilo vokste det opp tre unger (B.Sloan).

Haukugle øvre Skurdalsstølane 19.09.09. Foto: J.Myre

Lappugle *Strix nebulosa* (4 - 2)

2008 MODUM: Finnerud, Drolsum 05.-12.03. * (F)
(S.Lilja).

2009 RINGERIKE: Hvervenmoen 27.11.-01.12.* (F)
(*S.Kozak, J.L.Hals, K.Myrmo, V.Ree,
S.Stueflotten, mfl.).
ØVRE EIKER: fjærfunn v/Grønntjern ca. 05.05.
(S.Bjerve).

Meget sjelden art i Buskerud med bare tre tidligere kjente funn, det siste i 2002. Tre funn de to siste årene er derfor overraskende bra. Mars og november ser ut til å være de beste månedene for lappugle i Buskerud.

Opplysning om observasjonen ved Drolsum i 2008 ble funnet i boka til Arnt Berget 2009: Holleia – Tiurens rike. Fjærfunnet i Øvre Eiker ble bekreftet å stamme fra en lappugle av Roar Solheim, mens lappugla på Hvervenmoen ved Hønefoss ble gjort kjent via et mobiltelefonbilde lagt ut på Artsobservasjoner.no (en lappugle ble muligens sett her også primo april 2010 i følge Siste Nytt i Vår Fuglefauna 33 (2010), nr.2).

Lappugle ved Drolsum 05.03.08. Foto: S.Lilja

Lappugle Hvervenmoen 29.11.09. Foto: K.Myrmo

Hornugle *Asio otus* (? - 4) vinterfunn, hekking **R**

2009 HOL: 2 1K nylig utfløyet Ustedalsfjorden, Geilo 02.-03.07. (B.Sloan, C.Bramham, mfl.), 2 nylig utfløyne unger Steinviki, Ustevatnet 15.07. (M.O.Furuseth).

HOLE: 2 1K hørt ved Svendsrudvika kl.01:15 02.07. (V.Bunes).

ØVRE EIKER: hørt tiggerop fra minst en 1K ved Hegstadmyra/Dørja, Fiskumvannet 27.06.-08.07. (S.Stueflotten, J.T.Bollerud, E.Kristoffersen).

Arten hekker stort sett bare i gode smånagerår.

Jordugle *Asio flammeo* (? - 4) vinterfunn, hekking **R**

2009 HOL: 1-2 varslende ind Geilo 10.-11.07.

(S.Gauteplass, B.Sloan).

ÅL: 1 par, reir m/6 egg Lauvdalen 23.05., rugende 30.05. og m/6 pull 14.-15.06.

(A.W.Clarke, E.Wallumrød), 1 par med avledningsmanøver Tvist 29.05. (A.W.Clarke, E.Wallumrød), 1 ind med avledningsmanøver Fetjastølmyrane 21.06. (T.Breiehagen).

Arten observeres årlig i fylket og hekker i gode smånagerår. Mange observasjoner i nordfylket denne sommeren.

Nattravn *Caprimulgus europaeus* (? – 6/10) **R**

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
27.04.	1	Langvann, Hurum	P.Furuholt
12.-21.05.	1+	Tørrbekk-Storekleiv, Eikeren, Ø.Eiker	S.Stueflotten
24.05.	1	Røtter, Klokkekarstua, Hurum	E.Gates
01.06.	3	Knivsfjellet, Hurum	T.Böhler
05.06.	1	Østerud, Eikeren, Øvre Eiker	T.Graversgaard, E.Mikalsen, mfl.
09.06.	1	Langvann, Hurum	L.Østbye Hemsing
19.06.	3	Skoklevanna, Hurum	T.H.Ugstad
15.08.	1	Ullebergåsen, Kongsberg	F.Gregersen

Alle funn er gjort på tidligere kjente lokaliteter. 27.04. er rekordtidlig ankomst til Buskerud, gjennomsnittlig ankomstdato er 17.05. (13 år).

Isfugl *Alcedo atthis* (56 – 6/6) **R**

2009 HURUM: Svelvikstrømmen, Verket 09.10.

(K.E.Ryen), Sandspollen 30.10. (O.M.Bjurstedt).

KONGSBERG: Øyen-Lågen 22.04.

(F.T.Brandbu).

RINGERIKE: Røsshholmstranda 03.05.

(J.T.Fossum), Hvalsmoen-Hovsenga, Randselva 11.06. (G.Fagervold).

RØYKEN: utløpet av Åroselva 09.01.

(T.Vaaland Burkey).

Arten observeres nå tilnærmet årlig i nedre Buskerud. De fleste funn er blitt gjort på Linnestranda (Lier), men ingen funn er rapportert herfra i 2009.

Dvergspett *Dendrocopos minor* (? - 3) hekking **R**

2009 LIER: 1 ad matet 1 juv ved Linnestranda 13.-20.06. (J.E.Nygård, mfl.).
 RINGERIKE: 3 juv Inngjerdinga, Haugsbygda 04.07. (K.Myrmo), brukt reirhull Domholtevja 01.09. (R.Solvang).

LRSK ønsker flere rapporter om hekkefunn for å få en bedre oversikt over denne rødlistartens utbredelse.

Fjellerke *Eremophila alpestris* (? - 3/4) **R**

2001 SIGDAL: Holmevatn, Haglebu 20.-22.07. (L.W.Hansson).
 2009 HOL: 1M Veslebotn 28.06. (K-I.Fuglesten, mfl.), 1 par Tuvestølen 01.07. (K-I.Fuglesten, mfl.), 1 ind Tuva-myrene 05.07. (J.Myre).

Arten hekker spredt i høyfjellet i nordfylket. Sees sjelden på trekket i lavlandet.

Skjærpiplerke *Anthus petrosus* (? - 5/8) **R**

2009 HURUM: 4+ ind Tofte 10.04. (T.Bøhler), 1 ind Haraldstangen 12.04. (T.Bøhler), 1 ind Mølen 13.10. (K.Johannessen), 1 ind Storsand 16.11. (E.Gates), 1 ind Storskjær 28.11. (S.Stueflotten).

Arten hekker sporadisk langs kysten av Hurumlandet, og sees heller sjeldent på trekket, spesielt i september-oktober, kan også overvintre på kysten av Hurum enkelte år.

Vintererle *Motacilla cinerea* (3/3 - 1/1) vinter **R**

2009 HURUM: Ulvekula 23.01-09.02. (P.Furuholt).

Vintererla ankommer ofte tidlig (ultimo mars) og drar igjen seint (oktober), men er sjelden å se om vinteren.

Jernspurv *Prunella modularis* (6/6 - 1/1) vinter **R**

2009 ØVRE EIKER: Langebru, Høksund 09.01. (B.H.Larsen).

Jernspurven er trekkfugl som sjelden observeres om vinteren i Norge.

Svartrødstjert *Phoenicurus ochruros* (>16 - 1/1)

2009 ØVRE EIKER: 1 hunnfarget ind (hunn eller 2K hann) Hals 16.05.* (F) (A.Hals).

De fleste observasjoner blir gjort på vårtrekket i april og mai.

Måltrost *Turdus philomelos* (2/2 - 1/2) vinterfunn **R**

2009 NEDRE EIKER: 2 ind Mjøndalen 05.12. (C.Mikalsen).

Meget sjelden vintergjest. De to måltrostene spiste bær sammen med gråtroster.

Gresshoppesanger *Locustella naevia* (27 - 1/1)

2009 HOLE: 1 sy Vik, Steinsfjorden 18.05. (J.T.Johnsen).

Få observasjoner i 2009 jamført 2008. Ikke hørt ved Fiskumvannet som er artens sikreste lokalitet i fylket. Gjennomsnittlig ankomstdato er: 29.05. (15 år).

Sivsanger *Acrocephalus schoenobaenus* (? - 3/3) **R**

2009 HOL: 1 rastende ind Veslefjorden, Geilo 12.05. (B.Sloan).
 NEDRE EIKER: Miletjern 19.06. (T.Engstrøm).
 ØVRE EIKER: Fiskumvannet 05.09. (J.L.Hals).

Arten er relativt sjelden, men observeres nesten årlig i lite antall i Buskerud. De fleste observasjonene blir gjort i trekketidene vår og høst. Gjennomsnittlig ankomstdato: 17.05. (19 år). Funntilfelle i nordfylket er meget sjeldne. LRSK kjenner bare til 1 ind som ble ringmerket på Kleivi i Ål høsten 1985 (L.O.Odden).

Myrsanger *Acrocephalus palustris* (144 - 15/23) **R**

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
24.05.-27.06.	1-5 sy (5 ind 19/6)	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten, J.T.Bollerud, J.Myre, mfl.
26.05.	1 sy	Sætrepollen, Hurum	E.Gates
27.05.-21.07.	1-4 sy (4 ind 13/6)	Linnestranda, Lier	E.Gates, J.E.Nygård, S.Stueflotten, B.Ellingsen, mfl.
01.06.	2 sy	Steinsvika, Hole	J.T.Fossum
01.06.	1	Lundebakken nedre, Ø. Eiker	J.T.Fossum
03.06.	1 sy	Lahellholmen, Røyken	E.Gates
08.06.	1 sy	Sætrepollen, Hurum	E.Gates
11.06.	1 sy	Nordre Østern, Klokkarstua, Hurum	E.Gates
25.06.	1 sy	Herstrøm, N. Eiker	B.Ellingsen
26.-27.06.	1 sy	Senning, Kongsberg	S.Stueflotten
27.06.	1 sy	Vestfosselva v/Sørby, Øvre Eiker	S.Stueflotten
27.06.	1 sy	Vakermoen, Ringerike	K.Myrmo
27.06.	1 sy	Steinsletta, Hole	K.Myrmo
01.07.	1 sy	Brønstad, Kongsberg	B.Engelstad
02.07.	1 sy	Hårum, Hole	V.Bunes
03.07.	1 sy	Nordre Flåtán, Skoger, Drammen	S.Stueflotten

Arten ankommer Buskerud i månedsskiftet mai/juni, gjennomsnittlig ankomstdato: 28.05. (22 år).

Munk *Sylvia atricapilla* (17 - 3/3) vinterfunn **R**

2009 DRAMMEN: Øren 28.12. (B.Ellingsen).
 LIER: 1M Reistad 04.01., 25.01. og 26.02. (H.P.Rømme), 1M Linnestia 08.02. (J.E.Nygård).

Enkelte individer kan overvintre i milde vintre, og arten opptrer da ofte på foringsplasser. Flere vinterfunn enn normalt de siste vintrene.

Munk hann, Linneslia 08.02.09. Foto: J.E.Nygård

Gulbrynsanger *Phylloscopus inornatus* (1/1 – 1/1)

2009 HEMSEDAL: 1K+ ringmerket søre Finset
17.09.* (F) (B.Fjeldheim).

Meget sjelden gjest på høsttrekket i Buskerud. Det er tidligere kun gjort ett funn til av arten i fylket - på Averøya (Ringerike) 04.10.75 (T.Anker-Nilsen, K.Jerstad). Også det individet ble fanget og ringmerket.

Gulbrynsanger Finset 17.09.09. Foto: B.Fjeldheim

Lappmeis *Parus cinctus* (2/2 – 1/1)

2009 ØVRE EIKER: Høbekkplassen ved Myrehogget,
Holtefjell 31.10. (A.Hals).

Meget sjelden art i Buskerud. Fra tidligere kjenner vi bare til to historiske funn av arten i fylket (Haftorn 1971): observert i Hallingdalsfjella en gang i 1827 og 1 ind sett ved Svarttjern i Drammen nordmark 7.3.+ 19.3.1942. Godkjenning av lappmeis-observasjoner i Buskerud krever en god og detaljert beskrivelse av fuglen, aller helst med fotodokumentasjon, for sikkert å kunne utelukke forveksling med granmeis.

Pirol *Oriolus oriolus* (8 – 1)

2009 ØVRE EIKER: 1 sy hann Klunderud 09.07.
(P.Ø.Klunderud, S.Stueflotten, J.T.Bollerud,
C.Mikalsen, mfl.).

I Norge blir pirol observert årvisst på Østlandet med Telemark og Vestfold som de beste fylkene. Trolig er

arten også en uregelmessig hekkefugl i disse områdene, men det fins svært få konstaterte hekkefunn i Norge. Alle pirol-observasjoner i Buskerud er gjort i tidsrommet ultimo mai til primo juli, og 09.07. er seineste dato så langt. Seks av de ni observasjonene i Buskerud er gjort i Øvre Eiker, sist ved Fiskumvannet 23.05.99.

Tornskate *Lanius collurio* (? – 2) hekking **R**

2009 HURUM: 1 hunn matet 2 unger ved Mørkvannet
19.07., 2 juv i området 30.07. (L.Mathiesen).
ØVRE EIKER: 1 par med 4 unger Hals 07.07.-
04.08. (A.Hals).

Vanlig, men heller fåtallig hekkefugl i Buskerud. LRSK ønsker flere rapporter om hekkefunn.

Varsler *Lanius excubitor* (? – 24/25) **R**

2006 KONGSBERG: Trytetjern mars (K.A.Dokka).
2007 KONGSBERG: Sotseter, Hvamsida 05.10.
(B.R.Skullestad), Sagvollkroken 12.10.
(O.Såtvedt).

Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
01.-02.01.	1	Hostvet, Kongsberg	B.R.Skullestad
07.01.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	T.Schandy
12.01.	1	Fjerdingsstad, Øvre Eiker	J.L.Hals
30.01.	1	Breiehagen, Strandafjorden, Ål	T.Breiehagen
30.01.	1	Efteløt, Kongsberg	F.T.Brandbu
22.02.	1	Klokkarstua, Hurum	O.Rygh
24.02.	1	Linnesstranda, Lier	R.E.Andersen
04.03.	1	Klommestein, Øvre Eiker	E.Kristoffersen
08.03.	1	Vesterhusveien, Gol, Gol	S.Sannes
16.03.	1	Danvik, Drammen, Drammen	T.E.Hverven
21.03.-16.04.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten, J.T.Fossum, mfl.
22.03.-04.04.	1	Horgen, Nedre Eiker	J.L.Hals
29.03.	1	Ask, Ringerike	J.L.Hals
09.04.	1	Øyen-Lågen, Kongsberg	O.Såtvedt
18.04.	2	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.L.Hals, M.Sjøblom, S.Stueflotten, mfl.
12.09.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	S.Stueflotten, B.T.Bollerud, mfl.
26.09.-04.10.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.T.Bollerud, C.Mikalsen, mfl.
28.09.	1	Juveren, Ringerike	J.Å.Ruud
05.10.	1	Randselva, Hvalsmoen, Ringerike	H.Gregersen
10.10.	1	Mørkvannet, Hurum	L.Mathiesen
21.10.-01.11.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	H.Hveding, R.Clausen, Ø.Svendsen, J.L.Hals, S.Stueflotten
17.11.	1	Norderhov, Ringerike	P.Å.Skålerud
22.11.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	E.Kristoffersen
24.11.	1	Hvam, Kongsberg	B.Engelstad
31.12.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	J.T.Bollerud

Fåtallig og spredt gjest i nedre deler av Buskerud i vinterhalvåret. Fåtallig hekkefugl spesielt i midtre og øvre deler av fylket.

Lavskrike *Perisoreus infaustus* (? – 1/2) nedre Bu **R**
2009 KONGSBERG: 2 ind Staverbukta, Store Stølevann 08.08. (D.A.Skjauff).

Lavskrika er en vanlig, men ikke særlig tallrik hekkefugl i øvre og midtre deler av fylket. Sjelden gjest i nedre deler av Buskerud. Forrige observasjon her var i Øvre Eiker i 2001.

Kornkråke *Corvus frugilegus* (? – 7/13) **R**
Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
11.01.	1 ad	Fagerheim, Skoger, Drammen	S.Stueflotten
11.03.	6 ad	Gomsrud, Kongsberg	B.R.Skullestad
14.03.	2K+	Vikersund, Modum	J.L.Hals
18.04.	1	Fiskumvannet, Øvre Eiker	M.Sjøblom, S.Stueflotten
12.05.	1 ad	Larsgard, Hovet, Hol	M.O.Furuseth
13.05.	1 ad	Grandane, Strandafjorden, Ål	T.Breiehagen
06.09.	2	Fiskumvannet, Øvre Eiker	E.Kristoffersen

Arten observeres årlig i Buskerud - de fleste i vinterhalvåret fra oktober til april. Normalt sees bare enkelt-individer eller noen få individer sammen, ofte sammen med vanlige kråker.

Stillits *Carduelis carduelis* hekking **R**
2009 LIER: 1 par matet 2 utfløyne unger Linnestranda 14.08. (J.E.Nygård), parring observert 22.04.

Stillits Linnestranda 13.05.09. Foto: J.E.Nygård

Hovedutbredelsen i Norge fins på Østlandet i lavlandet rundt Oslofjorden. Hekker sparsomt også i nedre deler av Buskerud, men konkrete hekkefunn er sjeldne.

Brunsisik *Carduelis cabaret* (? – 7/54) **R**
Observasjoner 2009:

Dato	Antall	Lokalitet	Observatør
04.04.	1	Nymoen, Hovet, Hol	P.Furuseth
11.05.	5	Fiskumvannet Øvre Eiker	T.Holtskog
08.06.	1	Onsakervika, Hole	R.Solvang
21.10.	2	Fiskumvannet Øvre Eiker	H.Hveding, R.Calusen, Ø.Svendsen
26.10.	4	Miletjern, Nedre Eiker	C.Mikalsen
31.10.	20	Fiskumvannet Øvre Eiker	J.L.Hals
16.12.	3	Mjøndalen, Nedre Eiker	C.Mikalsen
24.-25.12.	20	Tyrfjordsveien, Hole	J.T.Fossum

Arten blir observert til alle årstider, men relativt sjelden i hekketiden. Arten kan ofte være vanskelig å skille fra gråsisik i felt. Drammen Ringmerkingsgruppe ringmerket 10 ind i 2009.

Polarsisik *Carduelis hornemanni* (? – 1/1+) 2009 RINGERIKE: 1+ ind Synneren 24.10. (V.Bunes).

Sjelden vintergjest i Buskerud. Dette er første funn etter at arten opptrådte noe mer hyppig vinteren 2006/2007.

Konglebit *Pinicola enucleator* (? – 2/4) **R**
2009 DRAMMEN: Trosteveien, Konnerud 18.10. (C.Mikalsen, K.Figenschou).
HOL: 3 ind Fossgårdsfeltet, Geilo 23.01. (B.Sloan).

Konglebiten opptrer tidvis invasjonsartet i Sør-Norge, siste invasjon var høsten 2006.

Vierspurv *Emberiza rustica* (4/4 – 1/1)
2008 GOL: 1 hunnfarget v/Bergavollen, Golsfjellet 14.09.*(F) (A.Hals).
2009 HEMSEDAL: 1 ad hunn Strongeskaret, Hemsedal 17.06. (V.Finset Fjeldheim).

Meget sjelden gjest i Buskerud og en art som i visse drakter lett kan forveksles med sivspurv. Gode beskrivelser og helst fotodokumentasjon er derfor nødvendig for at funn skal kunne godkjennes. Disse to funnene er de første sikre funn etter at arten sist ble sett ved Kolbergjern (Øvre Eiker) 07.05.84.

Funn som inntil videre er plassert i kategorien "avventes"

Tundrasædgås *Anser fabalis rossicus* **NSKF**
2006 DRAMMEN: Drammenselva 27.-28.01.

Ikke godkjente funn

Mongolturteldue *Streptopelia orientalis* **NSKF**
2008 ÅL: Turrhaug 19.09.

Dobbeltbekkasin *Gallinago media*
2009 ØVRE EIKER: Fiskumvannet 10.04. (svært tidlig).

Fjelljo *Stercorarius longicaudus*
2009 HOL: Geilo 25.-28.06.

Henlagte funn

Ubest. hvit måke *Larus sp.*
2009 HEMSEDAL: Storeskar 09.10.

Rettelser til LRSK-rapport 2008

Havelle: observasjonen fra Ustedalsfjorden (Hol) 20.-22.05. manglet angivelse av måned (mai).

Vintererle: funnet i Tyrifjordsveien (Hole) er publisert med feil dato. Riktig dato skal være 03.01.

Brunsisik: til observasjonen av 6 ind Miletjern (Nedre Eiker) 07.10.08 skulle det ha vært tilføyd at det ble sett 1-3 ind i perioden 26.09.-12.10.08.

LRSKs sammensetning

I rapporteringsåret 2009 har LRSK bestått av Steinar Stueflotten (sekretær), Frode Nordang Bye, Jon Ludvig Hals og Kendt Myrmo. F.o.m. våren 2010: Steinar Stueflotten (sekretær), Frode Nordang Bye, Torgrim Breiehagen og Anders Hals.

Litteratur

Furuseth, L.E. og Furuseth, P. 2010. Jaktfalk i Buskerud 2009. Buskskvetten 26.
(<http://nofbuskerud.net/buskskvetten.htm>)

Gjershaug, J.O., mfl. (red) 1994. Norsk Fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.

Gunnarsen, T. 2010. Vandrefalk i Buskerud 2009 – Utbredelse og hekkstatus. Buskskvetten 26.
(<http://nofbuskerud.net/buskskvetten.htm>)

Jelstad, T.E., Furuseth, L.E., Furuseth, P. og Lindal, M. 2008. Kongeørn i Buskerud – Rapport fra kartleggingsarbeidet i 2008. Buskskvetten 24
(<http://nofbuskerud.net/buskskvetten.htm>)

Stueflotten, S. 2008. Sjeldne fugler i Buskerud 2007. Buskskvetten 24
(<http://nofbuskerud.net/buskskvetten.htm>).

Stueflotten, S. 2009. Sjeldne fugler i Buskerud 2008. Buskskvetten 25
(<http://nofbuskerud.net/buskskvetten.htm>).

Stueflotten, S. 2009. Årsrapport 2009. Fiskeørnprosjektet i Buskerud 2007-2011. Buskskvetten 25
(<http://nofbuskerud.net/buskskvetten.htm>).

LRSKs innrapporteringsliste

Koder:

Alltid med beskrivelse:

X	Observasjoner skal innrapporteres LRSK med utførlig beskrivelse. "NSKF" indikerer at LRSK videresender rapporten til behandling i NSKF, eller NSKF behandler saken direkte.
---	---

I tillegg kommer alle arter som ikke tidligere er registrert i Buskerud og/eller Norge, og fotodokumenterte hybrider.

Versjon 2010, gyldig fra 01.01.2010

X	Dvergsvane
SH	Sangsvane
X	Svartsvane
x	Sædgås
V	Kortnebbgås
x	Tundragås
x	Stripegås
x	Snøgås
x	Hvitkinngås
x	Ringgås
X NSKF	Niland
X NSKF	Rustand
V	Gravand
X	Knoppand
X	Brudeand
x	Mandarinand
H	Brunnakke
X NSKF	Amerikablesand
x	Snadderand
X NSKF	Amerikakrikkand
VH	Stjertand
x	Knekkand
x	Skjeand
X NSKF	Rødhodeand
x	Taffeland
VH	Bergand
I	Ærfugl
x	Havelle
VH	Svartand
x	Sjøorre
x	Lappfiskand
X NSKF	Stivhaleand
X	Rapphøne
z	Vaktel
X NSKF	Gullfasan
x	Smålom
V	Storlom
X	Islom
X	Gulnebbblom
x	Dvergdykker
H	Toppsykker
X	Gråstrupedykker
x	Horndykker
X NSKF	Svarthalsdykker
X NSKF	Svartbrynalbatross
X NSKF	Gråhodealbatross
x	Havhest
X NSKF	Storlire
X	Grålire
X	Havlire
x	Havsule
H	Storskarv
X	Toppskarv
X NSKF	Rørdrum
X NSKF	Egretthege
H	Gråhege
X NSKF	Stork
X NSKF	Bronseibis

X NSKF	Skjestork
H	Vepsevåk
X NSKF	Svartglente
X NSKF	Glente
X NSKF	Båndhavørn
x	Havørn
x	Sivhauk
x	Myrhauk
X NSKF	Steppehauk
V	Musvåk
V	Fjellvåk
X NSKF	Steppeørn
N	Kongeørn
H	Fiskeørn
V	Tårnfalk
X NSKF	Aftenfalk
V	Dvergfalk
x	Lerkefalk
x	Jaktfalk
V	Vandrefalk
z	Vannrikse
z	Myrrikse
z	Åkerrikse
H	Sivhøne
VH	Trane
V	Tjeld
X	Avosett
H	Dverglo
V	Sandlo
x	Boltit
V	Heilo
x	Tundralo
V	Vipe
x	Polarsnipe
x	Sandløper
x	Dvergsnipe
x	Temmincksnipe
X	Tundrasnipe
x	Fjæreplytt
V	Myrsnipe
X	Fjellmyrløper
V	Brushane
X	Kvartbekkasin
x	Dobbeltbekkasin
V	Rugde
X	Svarthalespove
X	Lappspove
H	Småspove
H	Storspove
x	Sotsnipe
x	Steinvender
x	Svømmesnipe
X	Polarsvømmesnipe
X	Polarjo
X	Tyvjo
X	Fjelljo
X	Storjo
X NSKF	Svartehavsmåke

Beskrivelse ikke nødvendig:

x	Observasjoner skal innrapporteres LRSK.
z	Observasjoner skal innrapporteres LRSK. Funn basert på lyd/sang trenger ikke beskrives, ellers som X.
H	Hekkefunn skal innrapporteres LRSK. Beskrivelse av hekkeomstendighetene ønskes.
S	Sommerfunn skal innrapporteres LRSK.
V	Vinterfunn skal innrapporteres LRSK.
I	Innlandsfunn skal innrapporteres LRSK.
N	Bare funn fra nedre deler av Buskerud skal innrapporteres LRSK.

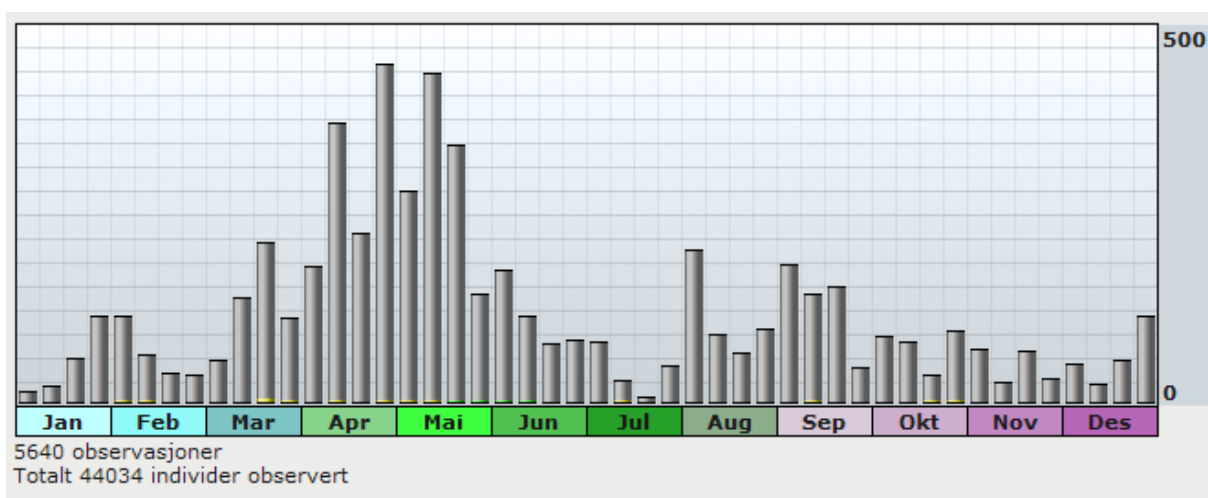
X	Dvergmåke
X	Sabinemåke
V	Sildemåke
X	Grønlandsmåke
X	Polarmåke
x	Krykkje
X NSKF	Rovterne
X	Splitterne
XN/H	Rødnebbterne
X NSKF	Dvergterne
X	Svartterne
I	Lomvi
X	Polarlomvi
I	Alke
x	Teist
I	Alkekonge
x	Lunde
X NSKF	Steppehøne
H	Skogdue
X	Turteldue
X	Hubro
X	Snøugle
x	Haukugle
X	Slagugle
X	Lappugle
VH	Hornugle
VH	Jordugle
x	Nattravn
x	Isfugl
X NSKF	Bieter
X NSKF	Blåråke
x	Hærfugl
H	Gråspett
X	Hvitryggspett
H	Dvergspett
X NSKF	Dverglerke
X NSKF	Topplerke
X	Trelerke
V	Sanglerke
x	Fjellerke
V	Heiplierke
X	Lappiplierke
x	Skjærpiplerke
X	Sørlig gulerle
X	Engelsk gulerle
V	Vintererle
X	Svartryggerle
V	Jernspurv
H	Nattergal
X NSKF	Sørmattergal
X NSKF	Blåstrupe cyanecula
X	Svartrødstjert
X	Svartstrupe
V	Ringtrost
V	Måltrost
V	Duetrost
x	Gresshoppesanger
X NSKF	Elvesanger

x	Sivsanger
z	Myrsanger
X NSKF	Busksanger
X NSKF	Trostesanger
V	Munk
X	Hauksanger
X NSKF	Østsanger
X NSKF	Fuglekongesanger
X	Gulbrynsanger
V	Gransanger
X NSKF	Sibirgransanger
X NSKF	Rødtoppfuglekonge
X	Dvergfluesnapper
X NSKF	Halsbåndfluesnapper
X	Skjeggmeis
X	Lappmeis
X	Pirol
X NSKF	Rødhalevarsler
H	Tornskate
x	Varsler
N	Lavskrike
H	Nøttekråke
X	Sibirnøttekråke
x	Kornkråke
X	Svartkråke
X NSKF	Rosenstær
X NSKF	Gulirisk
H	Stillits
V	Tornirisk
V	Bergirisk
x	Brunsisik
X	Polarsisik
X	Båndkorsnebb
H	Grankorsnebb
H	Furukorsnebb
H	Rosenfink
x	Konglebit
H	Kjernebiter
X	Hortulan
X	Vierspurv
X	Dvergspurv
V	Sivspurv
X NSKF	Svarthodespurv
X	Hybrider (foto)

Fugler i Øvre Eiker 2009

Feltutvalget i NOF, Øvre Eiker v/Anders Hals

Alt i alt omfatter datagrunnlaget **5 640 observasjoner** fordelt på **179** arter. Tallet i parentes bak vitenskaplig navn, er det antallet observasjoner som materialet for 2009 omfatter. I tillegg kommer alt ringmerkmingsmaterialet. Figuren nedenfor viser hvordan alle observasjonene fordeler seg over året.

Dataene er i all hovedsak hentet fra **Artsobservasjoner.no (AO)**, og den følgende oversikten baserer seg på disse registreringene, på observasjoner presentert på lokallagets møter gjennom året - om de ikke er tatt inn via AO, noen supplerende observasjoner fra LRSK og fra ringmerkningsaktivitet på Hals/Vestsida.

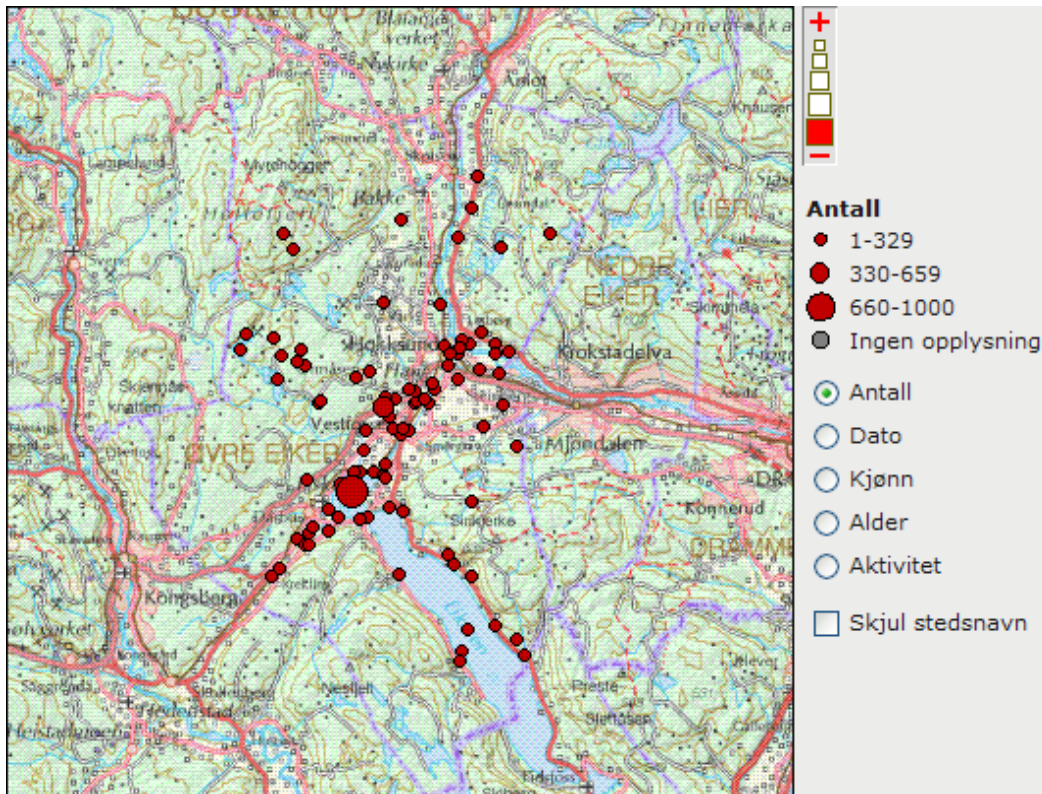
Nettstedet Artsobservasjoner.no fungerer slik at når en først er inne, er det lett å fylle ut med observasjoner av likt og ulikt – noe som betyr at det lett kan bli store mengder data. Derfor er det i rapporten blitt redigert en del i materialet (gjelder først og fremst observasjoner av et fåtall individer av vanlige helårsarter som gulspurv, blåmeis, skjære o.a.).

Videre er observasjoner av sommergjester behandlet på lignende vis om observasjonene er gjort på den tida arten normalt er å finne her. Uansett art er imidlertid tidlige funn, seine funn, store antall og andre "avvik" prioritert.

Datagrunnlaget omfatter materiale fra **61 observatører** for 2009. 41 av dem inne gjennom AO, mens andre som ikke er registrerte i AO-systemet, har rapportert via folk som er der.

Siden tårnboka ble borte i løpet av året, har en del observasjoner kanskje bare kommet så langt som til den enkelte observatørs notatbok, men om vi finner det mest spektakulære blant det som ikke er rapportert, er en annen sak.

Et +tegn markerer at flere observasjoner er slått sammen/redigert – enten fordi det er snakk om samme art på samme sted over flere dager eller uker i mer eller mindre samme antall, eller det dreier seg om helt vanlige arter "i helt vanlige antall på helt vanlige steder til helt vanlige tider". I datamengden som danner *grunnlaget* for rapporten, ligger imidlertid alle kjente observasjoner for året, og alt det "helt vanlige" lagret og kan derfor tas fram ved behov.

Kartet viser lokaliteter i Øvre Eiker med registrerte observasjoner i Artobservasjoner 2009.

Som lokalitet troner Fiskumvannet suverent på topp hva angår både observasjoner og observatører. Et gjennomgående og gledelig trekk ved årets observasjoner er imidlertid at en via AO - på en helt annen måte enn før, får rede på smått og stort som er sett over hele kommunen. En lang rekke av årets observatører er dessuten tilreisende ikke-medlemmer som hver på sin måte har bidratt til å komplettere oversiktene.

Feltutvalget under Norsk Ornitologisk Forening, Øvre Eiker lokallag oppfordrer alle til å ta kontakt med utvalget – adressene står nedenfor, dersom det er noe en lurer på, dersom en er i tvil om hvilke arter som skal rapporteres osv. Feltutvalget er til for å bli brukt.

Utgiver: Norsk Ornitologisk Forening, Øvre Eiker lokallag,
Postboks 31,
3301 Hokksund.
www.nof-eiker.org

Feltutvalget: Anders Hals
a-hals@online.no
Tlf. 32 75 81 54 / 97 06 23 42

Steinar Stueflotten
steinarstue@c2i.net
Tlf. 32 88 36 84 / 91 33 41 23

Jon Ludvig Hals
halsjonludvig@gmail.com
Tlf. 90 23 19 30

Artsomtaler

Forkortelser:

ptN, V, S, Ø	= På trekk/tur mot nord, vest, sør eller øst
Nf, Øf, Vf, Sf	= Nord, øst, vest eller sør for ...
Ad.	= Utfarvet/voksen fugl
Juv.	= Ungfugl (unge i ungfugldrakt/sitt første kalenderår)
Pullus/pulli	= Reirunge
♂	= Hann
♀	= Hunn

Knoppsvane *Cygnus olor* (78+)

Tilstede i Vestfosselva og Drammenselva gjennom hele året. Gjennomgående er det rapportert 10-20 fugler for hver observasjon – flest på vinteren og på det meste 20 individer ved Vestfossen og Foss hhv. **23.** og **24.03** (BEL og CMI). Forøvrig bl.a. 3 individer – 2 voksne og 1 ungfugl av året ved Fiskumvannet **08.07** (BEL).

Sangsvane *Cygnus cygnus* (58+)

Siste gang observert på våren 5 individer ved Fiskumvannet **22.04** (JTF), mens første notering for høsttrekkende fugler var 7 individer ved Fiskumvannet **31.10** (JLH). Et skadd individ oversomret også denne sommeren ved Fiskumvannet. Største antall var 20 ind. Vestfossen **29.03** (JTF). Av øvrige observasjoner kan nevnes 6 individer på Halshaugen **13.12** (AHA).

Svartsvane *Cygnus atratus* (6+) **Godkjent av NSKF.**

1 individ av arten – egentlig hjemmehørende på New Zealand, dukket opp ved Foss/Furua **07.03**. I perioden **21.03-29.03** ble fuglen som trolig var en rømt parkfugl, sett av bl.a. SST, JTB, CMI, JTF, AHA og DAS).

Kortnebbgås *Anser brachyrhynchus* (19+)

De årvisse trekkene gikk til "normale" tider – rundt 15.-20. april nordover og rundt 20.-25. september sørover. De første noteringene er 2 individer ved Fiskumvannet **10.04** (JTF) og 37 individer ved Bergsvingen **11.04** (JTF). For øvrig bl.a. 70 individer ved Sameia i Vestfossen **12.04** (EKR), ca. 300 individer over Hals ptN **15.04** (THA), 230 ind. ptN forbi Bergsvingen **18.04** (SST, JTB), 157 fugler ptN over Fiskumvannet **18.04** (TGR), ca. 600 individer (150 ind. kl. 10.45, 120 ind. kl. 10.50, 250 ind. kl. 11.20 og 80 ind. kl. 11.30) over Hals ptN **19.04** (AHA) og ca. 500 ind. i tre flokker (80 ind. kl. 18.55, 120 ind. kl. 19.00 og ca. 300 ind. kl. 19.15) ptS over Hals **17.09** (AHA), samt 180 individer ptS over Fiskumvannet **20.09** (SST). Dessuten 1 individ ved Fiskumvannet **24.10** (JLH).

Tundragås *Anser albifrons* (1)

Én kjent observasjon av arten på Øvre Eiker i 2009 - 1 individ ved Fiskumvannet **15.04** (CMI).

Grågås *Anser anser* (27+)

Ble registrert i kommunen fra tidlig vår (3 individer over Hokksund stasjon **12.03** (AHA)) til sein høst (70 individer på Fiskumvannet **24.10** (JLH)). Av store antall for årstida nevnes her 8 individer ved Bergsvingen **11.04** (JTF), 9 individer ved Fiskumvannet **15.04** (CMI), 7 individer sett fra Bergsvingen **18.04** (SST, JTB), 17 individer fra Bergsvingen **26.04** (SST), 104 individer ved Fiskumvannet **05.09** (JLH) og 40 individer samme sted **13.09** (JLH). Utenom store vannveier og mer kjente trekkruter bl.a. 6 individer på Hals **30.09** (AHA).

Kanadagås *Branta canadensis* (44+)

Første kjente observasjon av arten for 2009 var 4 individer som beitet på jordene på Hals **11.01** (KBR). Hva gjelder våren og vårtrekket kan bl.a. nevnes 27 individer ved Foss **31.03** (CMI) og 15 individer ved Fiskumvannet **15.04** (CMI). **08.06** fløy 2 individer i lav høyde over Ospåsen på Vestsida (AHA). Gjennom det meste av høsten fra **12.09** til **01.11** ble 30-38 fugler (trolig samme flokken) observert en rekke ganger ved Fiskumvannet og på Hals (AHA, HHV, JLH, RCL, SST og ØSV).

Hvitkinngås *Branta leucopsis* (2)

To kjente observasjoner fra fjoråret: 1 individ **19.05** (EKR) og 1 individ **22.05** (JTF) – begge fra Fiskumvannet.

Ringgås *Branta bernicla* (2)

To observasjoner fra 2009 av denne – for Øvre Eiker – sjeldne gåsearten: 1 individ ved Østerud **13.04** (ØHJ) og 15.04 (MSJ).

[Knoppand] *Cairina moschata* (1) Godkjent av LRSK

1 ♂ + 2 ♀♀ ved Fiskumvannet **29.10** (CMI). Første godkjente funn av denne E-arten i Øvre Eiker og Buskerud.

Gravand *Tadorna tadorna* (1)

Én observasjon kjent fra Øvre Eiker i 2009 - 1 individ ved Fiskumvannet **01.05** (JLH).

Brunnakke *Anas penelope* (26)

Trekkgjest ved Fiskumvannet vår og høst – første registrering på våren 3 individer (2 ♂♂, 1 ♀) **18.04** (SST) og siste om høsten 2 individer **01.11** (SST) - stort sett 2-3 individer hver gang. Unntak: 7-8 individer **26.04** (JTF og JLH), 15 individer **05.09** (JLH), 10 individer **21.10** (HHV, RCL, ØSV) og 20 individer **24.10** (JLH). I tillegg 17 fugler i flukt over Skjøel **25.08** (CMI).

Krikkand *Anas crecca* (48)

Første og siste registrering for året var 1 individ ved Vestfossen **22.03** (BEL) og 1 ♀ ved Fiskumvannet **01.11** (SST). En markant trekktopp omkring **12.-22.04** – bl.a. 36 individer **12.04** (JTF, EFO), 81 individer **15.04** (CMI), 101 individer **16.04** (JTF), 32 individer **18.04** (SST), 55 ind. Fv. **20.04** (CMI) og 35 individer **22.04** (JTF). Av seine vårobservasjoner ved Fiskumvannet kan nevnes 4 individer **21.05** (JTF, JLH, KMY), 2 individer (♂♀) **22.05** (JTF) og 3 individer **27.05** (RBI). På høsten dukket arten opp igjen første gang **01.08** (4 individer (EKR)). Siden bl.a. 16 individer **02.08** (JTF), 8-10 individer **19.09** (JLH, BKY), 15 individer **20.09** (SST), 21 individer **03.10** (SST) og 6 ind. Fv. **21.10** (HHV, RCL, ØSV) – alle observasjonene fra Fiskumvannet.

Amerikakrikkand *Anas carolinensis* (1) Godkjent av NSKF.

Én observasjon kjent fra Øvre Eiker i 2009 - 1 ♂ ved Fiskumvannet **15.04** (CMI).

Stokkand *Anas platyrhynchos* (77+).

Øvre Eikers vanligste andeart var til stede hele fjoråret – bl.a. 12 individer i Bomenga januar/februar **-09** (MSJ), og 12 individer ved Vestfossen og Hokksund (hhv. **22.12** (OSÅ), **28.12** (JTF og AHA) og **28.12** (AHA). Av andre observasjoner kan nevnes 30 individer **09.04** og **13.04** (JTF), 84 individer **15.04** (CMI), 50 individer **16.04** (JTF), 34 individer **18.04** (SST), 30 individer **22.04** (JTF), 50 individer **20.09** (SST) og 160 individer **24.10** (JLH) – alt ved Fiskumvannet/Råen. Utenom Fiskumvannet og Vestfosselva bl.a. 1 ♂ ved Spærensetertjern **17.05** (AHA), 1 par i gårdsdammen på Hals **30.05** (AHA) og 1 ♀ Kolbrekkvannet **08.08** (SST).

Stjertand *Anas acuta* (4)

Fire observasjoner kjent fra Øvre Eiker i fjor: 2 individer (♂♀) **08.05** (JTF). 1 ♂ **12.05** (EKR). 1 ♀-farvet individ **20.09** og **03.10** (begge SST) – alle observasjonene fra Fiskumvannet.

Knekkand *Anas querquedula* (1)

Én observasjon fra Øvre Eiker i 2009 - 2 individer (♂♀) ved Fiskumvannet **01.05** (JLH, SST og JTB).

Skjeand *Anas clypeata* (1)

Én observasjon kjent fra Øvre Eiker i 2009 - 1 ad. ♂ ved Fiskumvannet **14.05** (JTB).

Taffeland *Aythya ferina* (2)

To observasjoner kjent fra Øvre Eiker i 2009: 2 individer (♂♀) **23.04** (EKR) og 1 ♂ **03.05** (JLH) – begge gjort ved Fiskumvannet.

Toppand *Aythya fuligula* (55+)

Var til stede innen kommunen det meste av fjoråret. Første observasjon ble gjort av EKR med 7 individer ved Tangen, Eikern **02.02** og 2 individer ved Langebru **09.02** (MSJ). Flere observasjoner ved åpne vannveier fram til **15.04.09** (3 individer ved Fiskumvannet (CMI)). Med vårtrekket med en topp omkring **25.04** kom det inn større mengder – således bl.a. 25 individer **25.04** (JTF), 50 individer **26.04** (JLH), 20 individer **26.04** (JTF) og 40 individer **27.04** (EKR) – alt ved Fiskumvannet. Gjennom sommeren og fram til ut i oktober ble arten observert en rekke ganger i antall opp til 12-15 fugler (ALO, BEL, BKY, CMI, EKR, JLH, JTB, JTF, KFI, OBE, RBI, SST og TAN), før høsttrekketoppen kom med bl.a. 40 individer **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 34 individer **31.10** (JLH), 30 individer **01.11** (SST) og 50 individer **22.11** (EKR) – alt ved Fiskumvannet. Dessuten 3 individer ved Vestfossen **28.12** (JTF).

Bergand *Aythya marila* (2)

To observasjoner kjent fra Øvre Eiker i 2009: 4 individer (♂♀) **17.04** (TGR), og 2 ungfugler **24.10** (JLH) – begge observasjonene fra Fiskumvannet.

Svartand *Melanitta nigra* (8)

2 individer (♂♀) observert ved Fiskumvannet i perioden **27.04 – 19.05** (EKR, JLH og THO). Fra høsttrekket er det kjent bl.a. 14 individer **24.10** (JLH) og 12 ♀-farvede individer **22.11** (EKR) – også disse fra Fiskumvannet.

Kvinand *Bucephala clangula* (75+)

Ble sett gjennom hele året innen kommunen – fra de første 4 individene ved Tangen, Eikern **13.01** (EKR) til de siste 2-4 individene ved Hellefoss **28.12** (AHA). Observasjonene avspeiler hvor det til en hver tid var åpent vann. En markant trekktopp ved Fiskumvannet omkring **20.04-01.05** – bl.a. 30 individer **23.04** (EKR), 78 individer **26.04** (JLH), 35 individer **01.05** (JLH) og 28 individer **02.05** (JLH). I tillegg 40 individer ved Fiskumvannet **22.11** (EKR). Kun tre kjente observasjoner fra utenom Fiskumvannet, Vestfosselva og Drammenselva - 2 individer (♂♀) ved Kolbergstjern **13.04** (TGR), 1 ♂ på Spærensetertjern **17.05** (AHA) og 1 par på Svartskuren **22.05** (AHA).

Siland *Mergus serratus* (24+)

Første og siste observasjon for året var hhv. 1 ♂ ved Fiskumvannet **25.04** (JTF) og 6 individer samme sted **25.09** (BEL). Arten ble kun observert ved Fiskumvannet og Eikern og i løpet av vår og sommer gjennomgående bare et fåtall individer i slengen. I løpet av september økte antallet fugler pr. observasjon noe – bl.a. 1 voksen ♀ og 9 ungfugler **05.09** (JLH), 5 ♀-farvede individer **06.09** (ERK), 7 individer **12.09** (SST) og 10 individer **13.09** (JLH).

Laksand *Mergus merganser* (30+)

En rekke observasjoner av arten i 2009. I praksis observert gjennom hele året, men stort sett bare ett til to individer hver gang. Unntak: 4-5 individer ved Fiskumvannet/Råen **09.-10.05** (JTF) og hele 28 ♂♂ samme sted **22.11** (EKR).

Jerpe *Bonasa bonasia* (5)

Utenom en observasjon fra Krambudalen (1 individ 02.08 (SST)) på Røkebergsida, stammer alle noterte observasjoner fra Vestsida. Her nevnes 1 ♀ med 6-7 unger på Ospåsen **08.06**. (AHA). I tillegg 1 individ helt nedi i Leirdalen **15.11** (AHA).

Orrfugl *Tetrao tetrix* (13+)

Observert til skogs gjennom hele året. Av mer spesielle observasjoner trekkes her fram 3 individer i havnehagene ved Kolberg **10.01** (AHA) og 14 ♂♂ ved Drammenstjern på Østsida **22.03** (JLH).

Storfugl *Tetrao urogallus* (13+)

Ble sett til skogs gjennom hele året – bl.a. 5 individer på Kolbergåsen **24.02** (EKR). Ca. 20 ♂♂ på tre kjente leiker på Vestsida i april (TSC, TSO og AHA). 1 spilllegal ♀ ringmerket på Ormåsen **27.04** og kontrollert samme sted én måned seinere (TSC og AHA). 2 kull på Vestsida **21.06** (HFB), og 1 ♀ m/1 unge nedi havnehagen på Hals **25.06** (AHA).

Vaktel *Coturnix coturnix* (1)

Én observasjon fra Øvre Eiker i 2009 - 1 individ ved Skinnnes **19.08** (ØSA).

Storlom *Gavia arctica* (8)

Status for 2009 var stort sett kun observasjoner av enkeltindivider ved Fiskumvannet med unntak av 3 individer **26.-27.04** (JLH og EKR). I tillegg 1 ungfugl samme sted **06.09** (JTB). Utenom Fiskumvannet 2 voksne individer ved Kolbrekkvannet **08.08** (SST).

Islom *Gavia immer* (1) Godkjent av LRSK.

Én observasjon fra Øvre Eiker i 2009 - 1 voksent individ **08.05** (JTF, EFO). Dette er første notering av arten for Øvre Eiker.

Dvergdykker *Tachybaptus ruficollis* (10)

Ble tre ganger observert i Vestfosselva i løpet av vinteren – alle gangene 1 individ (EKR og MSJ). Dessuten 1 individ ved Fiskumvannet - **07.09** og **04.10** (CMI, KFI), 1 individ i Drammenselva ved Hokksund **06.02** (HGR), 1 individ ved Langebru **09.02** (MSJ) og **17.02** (EKR) og 1 individ ved Vestfossen **20.12** (JTF, SST) og **28.12** (AHA).

Toppdykker *Podiceps cristatus* (61+)

En av Fiskumvannets karakterarter uteble heller ikke i 2009. Første observasjon - 2 individer - fant sted **10.04** (JTF, EFO). Siste observasjon var av 1 individ **22.11** (EKR). Tallrik gjennom hele sommeren med en topp rundt **01.05** – bl.a. 24 individer **01.05** (JLH), 20 individer **02.05** (JLH) og 22 individer **03.05** (JLH). Utover i juni/juli/august en rekke observasjoner og gjerne inntil 10-12 individer hver gang (JTF, SST, EFO, THO, EKR, BEL, TAN, RBI, JTB, OBE, ALO, CMI, KFI). Dessuten 10 voksne og 5 ungfugler **15.08** (SST), 6 voksne og 2 ungfugler **29.08** (SST) og 10 voksne og 7 ungfugler **05.09** (JLH).

Horndykker *Podiceps auritus* (2)

Én observasjon fra Øvre Eiker i 2009 - 1 individ ved Fiskumvannet **01.-02.05** (JLH, JTB, SST, BTB, MWD).

Storskarv *Phalacrocorax carbo* (35+)

Arten ble observert stort sett enkeltvis eller i lite antall gjennom hele året i tilknytning til de store

vannveiene i kommunen – første gang i 2009 var 1 individ ved Tangen, Eikern **13.01** (EKR), mens siste notering er 1 individ ved Hokksund **04.-05.12** (TGR) . Eikern og Drammenselva er sentrale områder for denne arten hos oss. Flere observasjoner av større flokker som for eksempel 80 individer i flukt over Fiskumvannet ptN **10.04** (BEL), 30 individer over Vestfossen ptN Vestfossen **18.04** (SST, JTB, THO) og 48 ind. i flukt over Fiskumvannet **06.09** (JTB). For øvrig bl.a. 6 individer ved Fiskumvannet så seint som **22.11** (EKR).

Gråhegre *Ardea cinerea* (33+)

Det første hekkefunnet av arten ble gjort i 2009. Det var ved Klunderud og funnet stod JTJ og PØK for. For øvrig ble arten observert en del ganger ved Fiskumvannet i perioden **09.04** til **04.10** (BEL, CMI, EFO, EKR, EMI, JLH, JTF, KFI, SST og TGR). Utenom Fiskumvannet 6 individer over Hals ptN **05.07** (AHA) og 5 individer samme sted ptS **10.07** (AHA).

Vepsevåk *Pernis apivorus* (4)

Fire funn fra fjoråret, alle fra Fiskumvannet og kun 1 individ hver gang - **20.05** (JTF, JLH, KMY), **17.08** og **06.09** (JTB) og **07.09** (CMI). Fuglen 07.09 er rapportert å være en hann.

Havørn *Haliaeetus albicilla* (1)

Én observasjon fra Øvre Eiker i 2009 - 1 voksent individ ved Langebru **25.03** (CMI).

Sivhauk *Circus aeruginosus* (17)

Første og siste funn i fjor var hhv. **26.04** og **24.09**. Alle ble gjort ved Fiskumvannet. Den første fuglen var en ♀ (JLH), mens den siste ikke ble kjønns-/aldersbestemt (TBA) og 1 ♀ **01.05** (JLH, JTB), Videre 1 utfarvet ♂ og 1 ♂ **09.05** (SST, JTB), 1 ♀-farvet ind./utfarvet ♀ seks ganger i perioden **10.05-07.06** (EFO, EKR, JTF, JLH, KMY, SST og TFJ), 1 ettårig ♂ **15.06** (BEL), 1 ♀-farvet individ **08.07** (BEL), 1 ♂ **26.07** (PØK), 1 utfarvet ♀ **15.08** (SST), 1 ungfugl **05.09** (JLH), 1 ♀-farvet individ **06.09** (JTB) og 1 ungfugl **12.-13.09** (SST, JLH).

Myrhauk *Circus cyaneus* (6)

Første og siste funn var hhv. 1 utfarvet ♂ ved Fiskumvannet **14.04** (EKR) og 1 ♀-farvet individ samme sted **04.10** (CMI, KFI). Videre 1 utfarvet ♂ ved Røren og Bergsvingen **20.04** (hhv. MSJ og BVN), 1 utfarvet ♀ ved Fiskumvannet **21.05** (JTF, JLH, KMY), 1 hunnfarget (muligens 2K ♂) Flesaker **07.06** (SST, TCH) og 2 ♀♀/ungfugler forbi Hals ptS **06.08** (AHA).

Hønehauk *Accipiter gentilis* (17)

Byduene i distriktet synes å være et viktig jaktobjekt for denne arten – i det minste vinterstid, jf. flere observasjoner av hønehauk nær områder med byduer (Hokksund eller Vestfossen). Ble observert gjennom hele året – første gang ved 1 utfarvet ♀ ved Langebru **09.01** (BHL). 1 individ tok ei kråke på Darbu i **februar** (GSY), 1 utfarvet ♀ ved Bergsvingen **07.-09.04** (JTB). 1 individ ved Fiskumvannet **18.04** (SST, JTB, THO) og **29.08** (SST) og 1 utfarvet ♀ samme sted **05.09** (JLH). Til slutt 2 individer ved Fiskumvannet **12.09** (SST), 1 ♀ (ungfugl) Hals/Halshaugen **27.09** (AHA), 2 ungfugler ved Fiskumvannet **13.09** (JLH) og 1 utfarvet ♂ på Hals **24.12** (AHA).

Spurvehauk *Accipiter nisus* (28+)

Ble registrert gjennom hele året – første gang ved 1 individ ved Sameia **31.01** (EKR) og siste gang ved 1 ♀ på Hals **12.12** (AHA). 1 individ tok ei nøtteskrike på Darbu **februar 2009** (GSY), 1 individ drepte en svarttrost som hang i et mistnett på Halshaugen **22.03** (AHA). 1 utfarvet ♂ og en utfarvet ♀ ble sett ved Bergsvingen hhv. **07.04** og **09.04** (JTB), 2 individer ved Fiskumvannet **11.05** (THO), 1 ♀ på Ospåsen **14.08** (AHA). 1 ung ♂ ringmerket på Hals **16.08** og funnet død på Skotsmoen **08.09** (AHA). Videre 3 individer i Hals-/Kolbergområdet **31.08** (TGR) og 2 ungfugler **05.09** (JLH), 2 individer **12.09** (SST), 2 individer – 1 utfarvet ♂ og 1 ♀, **19.09** (JLH), og 2 individer **25.09** (BEL) – alle disse ved Fiskumvannet.

Musvåk *Buteo buteo* (59+)

Første gang sett i 2009: 2 individer ved Fiskumvannet **31.03** (EKR), mens siste notering var 1 individ samme sted **03.10** (SST). Observert en rekke ganger i denne perioden. Eksempelvis 3 individer på Rudsåsen vest for Fiskumvannet **01.04** og **09.04** (begge ganger JTF), 4 individer fra Bergsvingen **09.04** (JTB), 4 individer ved Fiskumvannet **18.04** (SST, JTB, THO), 2 individer fra Bergsvingen **18.04** (SST, JTB) og 2 individer ved Fiskumvannet **26.04**, **28.04** og **01.05** (hhv. JLH, CMI og JLH). Videre 5 individer **03.05** (JLH), 3 individer **11.05** (THO), 3 individer **21.05** (JTF, JLH, KMY) og 2 individer **25.05** (JTB) – alt ved Fiskumvannet. Seinere bl.a. 3 individer ved Fiskumvannet **08.07** (BEL), daglig på Hals i perioden **29.07-03.08** (LEH, TKH og AHA), 1 individ på Ospåsen **05.08** (AHA), 5 individer på Hals **08.08** (AHA), 1 individ ved Kolbrekkvannet **08.08** (SST), 1 individ ved Skjøøl **25.08** (CMI), 3 individer ved Fiskumvannet **29.** og **30.08** (SST og JTF), 1 individ på Ospåsen **30.08** (AHA), 2 individer på Hals **02.09** (AHA), 5 individer ved Fiskumvannet **06.09** og **12.09** (JTB og SST), 2 individer ved Hals-Skjøøl **09.09** (TGR) og hele 7 individer ved Fiskumvannet **13.09** (JLH).

Fjellvåk *Buteo lagopus* (2)

Én fugl – trolig samme individet ved Hals og ved Bergsvingen **05.12** (hhv. AHA og TBA).

Kongeørn *Aquila chrysaetos* (4)

1 individ ved Junger på Vestsida **08.02** (DKO). 1 subadultt individ ved Bergsvingen **09.04** (JTB, BEL, m.fl.), 1 utfarvet individ på Loesmoen **19.05** (JTB, RUG). Dessuten 1 ungfugl Hals ptS **04.10** (AHA).

Fiskeørn *Pandion haliaetus* (13+)

1 individ ved Bergsvingen **09.04** (JTB). Dessuten 2 individer ved Fiskumvannet **26.04** (JLH). Utenom dette kun enkeltobservasjoner og alle ved Fiskumvannet (ALO, EKR, JLH, JTF, JTB, KMY, KTB, OBE, SST og THO). Siste observasjon i 2009: 1 individ ved Fiskumvannet **17.08** (JTB). Tre vellykkede hekkinger i 2009 (Fiskeørnprosjektet).

Tårnfalk *Falco tinnunculus* (6)

Første og siste observasjon fra 2009: 1 individ ved Bergsvingen **10.04** (JTF) og 1 utfarvet ♂ ved Fiskumvannet **13.09** (JLH). Ellers et fåtall enkeltobservasjoner i trekketidene vår og høst fra Rudsåsen, Bergsvingen, Hals og Fiskumvannet (AHA, BEL, EKR, JTF og MJL)

Dvergfalk *Falco columbarius* (9)

Første og siste observasjon fra 2009: 1 utfarvet ♂ ved Bergsvingen **07.04** (JTB) og 1 ♀-farvet individ ved Fiskumvannet **25.09** (BEL). Videre et fåtall observasjoner av enkeltindivider ved Fiskumvannet på trekket vår og høst (JTF, EFO, SST, JTB, THO, JLH, KMY), samt 1 individ i stup på Ospåsen **29.10** (AHA).

Lerkefalk *Falco subbuteo* (11+)

Første og siste observasjon fra 2009: 1 ♂ ved Fiskumvannet **12.05** (EKR) og 1 individ på Hals (satt på bakken på nytresket jorde) **04.09** (AHA). Videre bl.a. 1 individ **25.05** (ANÆ, MSJ), 2 individer **27.05** og **15.08** (hhv. RBI og SST) og 1 individ **09.06** (JMY) og **17.08** (JTB, MSJ) – alt ved Fiskumvannet, 2 individer på Hals **07.06** (AHA), 3 individer ved Fiskumvannet **30.08** (JTF) og 1 individ ved Hokksund **12.07** (TEH) og **15.08** (SST).

Vandrefalk *Falco peregrinus* (7+)

1 individ ved Fiskumvannet **18.04** og **30.08** (MSJ, SST og JTF) og 2 voksne individer samme sted **06.09** (JTB). Dessuten 1 utfarvet ♀ i området Sem-Bergsvingen i **oktober-desember** (DKO, ITS, JTB, MSJ).

Vannrikse *Rallus aquaticus* (8+)

Første og siste observasjon fra 2009: 1 individ ved Fiskumvannet **01.05** (JLH), 2 individer samme sted **24.10** (JLH) og 1 individ **01.11** (SST). Ut over dette en del observasjoner av enkeltfugler – alle ved Fiskumvannet (HHV, RCL, SST, ØSV).

Åkerrikse *Crex crex* (9+)

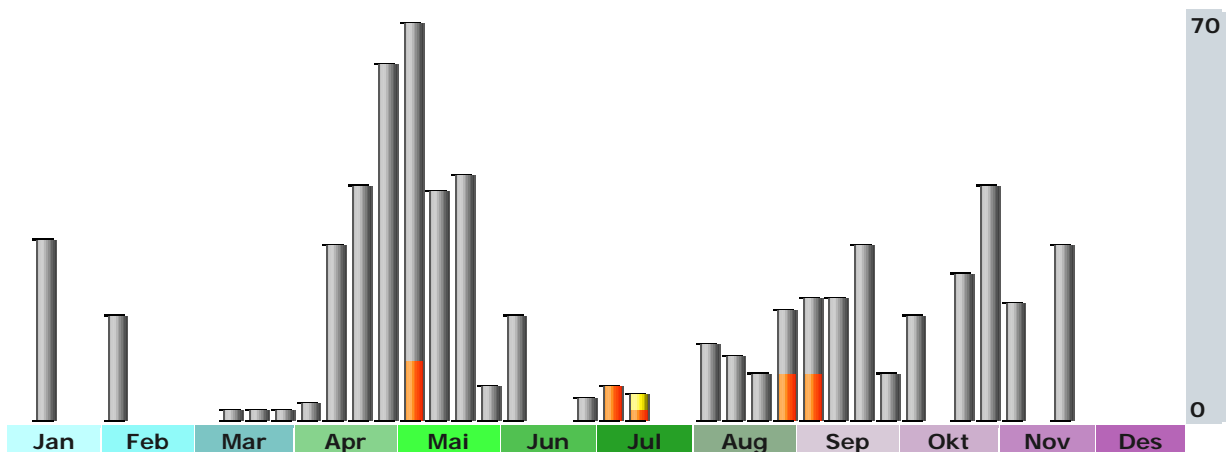
Flere rapporter på denne arten i år enn på lang tid, selv om det neppe er mer enn 1-2 fugler det er snakk om. 1 individ ved Kårtvedt **23.-27.05** (OTE, ÅKL, SST), 1 ♂ Rud **31.05-13.06** (MBA, MLI), 1 ♂ Klunderud **07.06** (OTE) og 1 ♂ Rustand **08.-13.06** (SST, PØK, TSC, m.fl.).

Sivhøne *Gallinula chloropus* (1)

Én observasjon fra 2009 - 1 ungfugl ved Fiskumvannet **15.08** (SST).

Sothøne *Fulica atra* (64+)

En karakterart ved Fiskumvannet og observert gjennom omtrent hele året. Første notering fra 2009 gjelder 31 individer ved Tangen, Eikern **13.01** (EKR). Siden 18 individer samme sted **02.02** (EKR). Videre bl.a. 8 individer **10.04** (JTF), 6 individer **12.04** (JTF, EFO), 14 individer **14.04** (EKR), 9 individer **17.04** (TGR), 12 individer **23.04** (EKR), 10 individer **25.04** (JTF), 20 individer **26.04** (JLH), 10 individer **26.04** (JTF), 15 individer **01.05** (JLH), 16-17 individer **02.-03.05** (JLH og OSÅ), 10 individer **08.-10.05** (JTF, EFO), 14 individer **11.05** (THO), 6 individer **17.05** og **18.05** (hhv. SST og JTF), 8 individer **19.05** (EKR), 10 individer **21.-22.05** (JTF), 10 individer (voksne + unger) **07.06** (SST), 5 individer (2 voksne og 3 unger) **14.07** (OBE, ALO), 10 individer **02.08** (JTF), 11 individer **15.08** (JTB), 8 voksne og 1 ungfugl **29.08** (SST), 10 individer **30.08** (JTF), 8 voksne og 2 ungfugler **05.09** (JLH), 11 individer **06.09** og **12.09** (hhv. EKR og SST), 10 individer **13.09** (JLH), 25 individer **20.09** (SST), 15 individer **03.10** (SST), 25 individer **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 20 individer **24.10** og **31.10** (JLH), 20 individer **01.11** (SST) og 30 individer **22.11** (EKR) – alt ved Fiskumvannet.

Totalt 641 individer av sothøne observert i 2009. Alder og antall er vist på en loddrett akse som går fra 0 til 70 ut fra farvekoden ■ - Ikke aldersbestemt, ■ – Årsunger og ■ – voksne fugler.

Trane *Grus grus* (18)

Første gang notert i 2009 ved 7 individer på Hals **09.04** (EMI). Siste observasjon i fjor var av 3 individer ved Fiskumvannet **17.08** (JTB). Innimellom disse bl.a. 3 individer fra Bergsvingen **11.04** (JTF), 3 individer ved Langebru **13.04** (JTF), hele 11 individer ved Fiskumvannet **14.04** (EKR), 3 individer ved Kolbergtjern **25.04** (BKR), 7 individer ved Fiskumvannet **26.04** (JLH) 3 og 4 individer samme sted hhv. **09.05** og **10.05** (SST og JLH), 3 individer ved Råen **10.05** (JTF, EFO) og 2 individer på Hals hhv. **15.06** og **03.08** (AHA).

Tjeld *Haematopus ostralegus* (1)

1 individ ved Fiskumvannet **01.05** (JLH).

Dverglo *Charadrius dubius* (1)

1 individ ved Fiskumvannet **27.04** (EKR).

Sandlo *Charadrius hiaticula* (6)

Kun observasjoner av enslige fugler i fjor - første og siste gang ved Fiskumvannet **26.04** (JLH og JTF) og **05.09** (JLH). Videre 1 individ ved Fiskumvannet hhv. **09.05** (SST), **10.05** og **11.05** (THO). Dessuten 1 individ på Hals ptS **01.09** (AHA).

Heilo *Pluvialis apricaria* (25+)

Ble observert "som normalt" i trekketidene vår og høst – første gang i form av 1 individ ved Bergsvingen **11.04** (JTF) og siste gang 3-4 individer på Hals **19.09** (AHA). Ble sjelden sett i flokker på mer enn 3-5 fugler, men 13 individer **18.04** (SST, JTB, THO), 30 individer **25.-26.04** (JLH, JTF), 30 individer **26.04** (JLH) og 10 individer **27.04** (EKR) – alt ved Fiskumvannet. Dessuten bl.a. 9 fugler på Hals **08.05** (AHA), 4 individer ved Fiskumvannet **08.05** (JTF), 4 individer over Hals ptN **10.05** (AHA), 6 individer ved Fiskumvannet **01.08** (EKR) og 11 individer samme sted **06.09** (EKR).

Vipe *Vanellus vanellus* (42+)

Første observasjon fra 2009 er 15 individer ved Furua **21.03** (TGR), men siste registrering var så tidlig som **08.07** (BEL, JTB) med hhv. 2 og 4 individer ved Fiskumvannet. For øvrig tas her med 12 individer ved Foss **31.03** (CMI), 10 individer ved Foss **01.04** (CMI) og 26 individer samme sted **04.04** (SST), 14 individer **09.04** (JTF), 13 individer **14.04** (EKR), 7 individer **23.04** (EKR), 15 individer **26.04** (JLH), 10 individer **27.04** (CMI, EKR), 30 individer **01.05** (JLH), 25 individer **02.05** (JLH), 15 individer **03.05** (JLH), 10 individer **08.05** (JTF), 12 individer **09.-10.05** (SST og JLH), samt 8 individer **19.05** (EKR) – alt fra Fiskumvannet.

Myrsnipe *Calidris alpina* (3)

Tre observasjoner fra 2009: 1 voksent individ **08.07** (BEL), 1 individ **02.08** (JTF) og 1 individ **20.09** (SST) – alle ved Fiskumvannet.

Brushane *Philomachus pugnax* (6)

Første observasjon for året var av 2 ♂♂ **25.04** (JTF). Seinere kun registrering av enslige fugler - 1 ♂ **26.04** (JLH, SST), 1 ♂ **27.04** (EKR, CMI), 1 individ (Hegstadmyra) **29.04** (EKR), 1 ♂ **01.05** (JLH) og 1 individ **04.10** (CMI, KFI) - alt ved Fiskumvannet.

Enkeltbekkasin *Gallinago gallinago* (52+)

Første og siste observasjon for året var 1 individ ved Råen og 1 individ ved Fiskumvannet **10.04** (JTF) og 1 individ samme sted **24.10** (JLH). En markert trekktopp midt i april med 15 individer **12.04** (JTF, EFO), 20 individer **14.04** (EKR) og 8 individer **18.04** (SST) – alt ved Fiskumvannet. Dessuten 1 individ ved Bergsvingen **18.04** (SST, JTB) og 1 og 5 individ ved Fiskumvannet **22.04** og **25.04** (JTF). Videre bl.a. 15 individer **26.04** (JLH), 5 individer **26.04** (JTF), 8 individer **27.04** (EKR), 10 individer **01.05** (JLH), 8 individer **02.05** (JLH), 10 individer **10.05** (JLH) og 6 individer **11.05** (THO), samt 7 individer **05.09** (JTF), 7-8 individer **19.09** (BKY, JLH), 2 individer **25.09** (BEL), 6 individer **03.10** (SST) og 5 individer **04.10** (CMI, KFI) – alt ved Fiskumvannet. Utenom Fiskumvannet 1 individ ved Bergsvingen **18.04** (SST og JTB) og 1 individ på Hals **19.09** (AHA).

Rugde *Scolopax rusticola* (10+)

Første og siste observasjon for året var 1 individ **12.-13.05** (SST) og 1 individ **08.07** (SST, JTB) – begge ved Fiskumvannet. 2 individer ved Fiskumvannet **21.-22.05.09** (SST) – for øvrig bare registreringer av enkeltfugler ved Fiskumvannet. Dessuten 1 individ ved Tjuvøya **21.05** (JTF) og 1 individ ved Tørbekk **21.05** (SST).

Lappspove *Limosa lapponica* (2) Godkjent av LRSK.

To observasjoner fra 2009 - 1 individ ved Råen **13.04** (JTF) og 1 individ ved Hegstad, Fiskumvannet **26.04** (SST).

Småspove *Numenius phaeopus* (5)

Fem observasjoner fra 2009 – alle fra mai og alle fra Fiskumvannet: 1 individ **01.05** (JLH), 2 individer **02.05** (JLH), 1 individ **09.05** (SST), 1 individ **10.05** (JLH) og 1 individ **21.05** (JTF, JLH, KMY).

Storspove *Numenius arquata* (13+)

Første og siste observasjon for året var 1 individ ved Fiskumvannet **12.04** (JTF, EFO) og 2 individer over Hals ptS **02.09** (AHA). Stort sett kun et fåtall fugler hver gang. Unntaket var 12 individer ved Råen **13.04** (JTF).

Rødstilk *Tringa tetanus* (6)

Seks observasjoner fra 2009 - 1 individ **22.04** (JTF), 1 individ **28.04** (CMI), 1 individ **29.04** (EKR), 1 individ **01.-02.05** (JLH) og 5 individer **18.05** (JTF) – alt ved Fiskumvannet.

Gluttsnipe *Tringa nebularia* (21+)

Første og siste observasjon for året var 1 individ **25.04** (JTF) og 1 individ **06.09** (JTB). Fra materialet kan nevnes 5 individer **26.04** (JLH, JTF), 4 individer **27.04** (EKR), 5 individer **29.04** (EKR), 7 individer **01.05** (JLH) og 4 individer **02.05** (JLH). Fra høsttrekket bl.a. 7 individer **02.08** (JTF). Alle observasjoner fra Fiskumvannet.

Skogsnipe *Tringa ochropus* (24+)

Den vanligste vaderarten ut fra registreringene fra 2009 - 17 individer **12.04** (JTF, EFO), 8 individer **13.04** (JTF), 7 individer **14.04** (EKR), 9 individer **16.04** (JTF), 4 individer **18.04** (SST), 6 individer **22.04** (JTF) og 5 individer **23.04** (EKR) – alt fra Fiskumvannet. Videre bl.a. 1 individ ved Bergsvingen **07.04** (JTB), 1 individ ved Høystakkmyr (Vestsida) **16.05** (AHA), 1 individ på Kolbergåsen **08.06** (AHA), 1 individ ved Kverk **01.07.09** (EWE) og 2 individer ved Igletjern **05.07** (SST).

Grønnstilk *Tringa glareola* (26+)

Kun observasjoner fra Fiskumvannet i 2009. Første og siste observasjon var 3 individer **26.04** (JLH) og 2 individer **02.08** (JTF). Fra materialet som foreligger, nevnes bl.a. 18 individer **01.05** (JLH), 11 individer **02.05** (JLH), 8 individer **09.05** (SST), 15 individer **10.05** (JLH), 5 individer **10.** og **11.05** ((JTF, EFO og THO). Dessuten bl.a. 4 individer **26.06** (EKR) og **08.07** (JTB).

Strandsnipe *Actitis hypoleucos* (24+)

Første og siste observasjon for året var 8 individer ved Fiskumvannet **09.04** (JTF) og 1 individ samme sted **02.08** (JTF). Sett flere ganger i løpet av sommeren ved Fiskumvannet. Videre bl.a. 1 individ ved Junger **10.05** (AHA), 1 individ ved Tjuvøya **21.05** (JTF) og 1 individ ved Bånepina, Eikern **01.06** (SST).

Hettemåke *Larus ridibundus* (12)

Første og siste observasjon for året var 1 individ ved Fiskumvannet **12.04** (JTF, EFO) og 1 individ samme sted **02.08** (JTF). Fra registreringene nevnes her 6 individer **18.04** (THO), 8 individer **20.04** (CMI), 15 individer **26.04** (JTF) og 6 individer **26.04** (JLH) – alt ved Fiskumvannet. Dessuten bl.a. 2 individer ved Bånepina, Eikern **01.06.09** (SST).

Fiskemåke *Larus canus* (42+)

Første og siste observasjon for året var hhv. 4 individer **12.04** (JTF, EFO) og 5 individer samme sted **31.10** (JLH). Fra registreringene nevnes bl.a. 40 individer **18.04** (SST), 34 individer **20.04** (CMI), 50 individer **22.04** (JTF), 60 individer **26.04** (JLH), 25 individer **26.04** (JTF), 123 individer **27.04** (CMI), 50 individer **08.05** (JTF), 40 individer **09.05** (SST), 50-75 individer **10.05** (JLH, JTF, EFO), 50 individer **11.05** (THO) og 22 individer **12.05** (EKR) – alt ved Fiskumvannet. Videre bl.a. 18 individer (rugende) ved Bånepina, Eikern og 1 individ (rugende) ved Gunhildrud **01.06** (SST). Seinere på året ble arten kun observert i mindre antall.

Sildemåke *Larus fuscus* (12+)

Ble første gang for året sett ved Fiskumvannet av JTF **22.04** (5 individer). Siste observasjon i 2009 var 1 individ **04.10** (CMI, KFI) samme sted. Videre 1 individ **01.-02.05** (JLH), **08.05** (JTF), **10.05** (JLH, JTF, EFO) og **01.08** (EKR). 2 individer **17.05** (SST) og 1 individ (av underarten *intermedius*) **24.05** (RBI) – alt ved Fiskumvannet, 3 individer ved Bånepina, Eikern **01.06** (SST) og 4 voksne individer ved Fiskumvannet **08.07** (JTB).

Gråmåke *Larus argentatus* (34+)

Ble sett regelmessig i kommunen fra mars til november - 3 individer ved Hokksund **14.03** (JEN) og 3 individer ved Fiskumvannet **22.11** (EKR). Videre bl.a. 50 individer **22.04** (JTF), 35 individer **23.04** (EKR), 20 individer **26.04** (JTF) og 10 individer **02.05** (JLH) – alt ved Fiskumvannet. Videre bl.a. 2 individer (m/reir og egg/unger) Bånepina, Eikern **01.06** (SST), 20 individer **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 10 individer. **31.10** (JLH) og 35 individer **01.11** (SST) – de tre siste observasjonene ved Fiskumvannet.

Svartbak *Larus marinus* (5)

Fem observasjoner i perioden **26.04** (SST, JLH) til **10.05** (JTF, EFO) – alle ganger ved Fiskumvannet og kun 1 individ hver gang (1 ungfugl **10.05** (JLH)).

Makrellterne *Sterna hirundo* (3)

Kun tre observasjoner fra fjoråret - 1 individ **15.05** (JTB), 1 individ **25.05** (JTB) og 1 individ. **08.07** (JTB) – alt ved Fiskumvannet.

Rødnebbterne *Sterna paradisaea* (1) Godkjent av LRSK.

2 individer (1 voksen + 1 ungfugl) ved Fiskumvannet **12.09** (SST, mfl.).

Svartterne *Chlidonias niger* (1) Godkjent av LRSK.

1 individ ved Fiskumvannet **15.05** (BEL, TAN).

Bydue *Columba livida* var. *domestica* (13+)

Observert gjennom hele året i Vestfossen m/nærområder og (til dels) Hokksund i småflokker på inntil rundt 20 fugler. Fra registreringene kan nevnes 21 individer ved Sameia, Vestfossen **02.01** (EKR), 12-15 individer ved fôringsplass på Halshaugen **11.01** (AHA). 20 individer jagd av hønsehauk i Vestfossen sentrum **10.02** (AHA), 32 individer i Sundmoen v/Hokksund **10.05** (AHA). Ca. 40 individer i Vestfossen sentrum **03.09** (AHA) og 20 individer i Vestfossen **28.12** (JTF).

Skogdue *Columba oenas* (4)

Fire observasjoner fra fjoråret - 1 individ ved Bergsvingen **07.04** (EKR), 1 individ ved Fiskumvannet **14.04** (EKR), 2 individer på Hals **18.04** (AHA) og 4 individer ved Fiskumvannet **27.05** (RBI).

Ringdue *Columba palumbus* (81+)

Første og siste observasjon for året var 2 individer på Halshaugen **14.03** (AHA) og 10 individer ved Fiskumvannet **03.10** (SST). Fra materialet nevnes 1 individ ringmerket på Hals hhv. **21.03** (AHA) og **29.03** (EMI). Videre bl.a. 26 individer ved Fiskumvannet **31.03** (CMI), 50 individer ved Bergsvingen **11.04** (JTF), 20 individer ved Fiskumvannet **12.04** (JTF, EFO), 6 individer ved Ormåsen **13.04** (TGR), 1 individ i Krambudalen **01.05** (SST), 30 individer ved Fiskumvannet **03.05** (JLH), 3 individer ved Brekke **14.05** (EKR), 1 kurtiserende par på Ospåsen **14.05** (AHA), 15 individer ved Fiskumvannet **17.05** (SST), 23 individer på Hals **06.04** (EMI), 8 individer i Hoensmarka **07.06** (SST), 60-100 individer sittende på en høyspentledning ved Hals **30.07-01.08** (AHA), 60 individer ved Fiskumvannet **01.08** (EKR), 3 individer ved Kolbrekkvannet **08.08** (SST), 25 individer ved Klunderud **09.08** (SST), 50 individer ved Fiskumvannet **15.08** (SST), 13 individer ved Skjøøl **25.08** (CMI), 90 individer ved Fiskumvannet **29.08** (SST), 50 individer samme sted **05.-06.09** (JLH og EKR), 40 individer ved Fiskumvannet **13.09** (JLH), 30

individer samme sted **19.09** (BKY), 150 individer ved Fiskumvannet **19.09** (JLH), 55 individer ved Bergsvingen **20.09** (SST) og 45 individer ved Fiskumvannet **20.09** (SST).

Tyrkerdue *Streptopelia decaocto* (5)

Fem observasjoner fra fjoråret - 2 individer ved Fiskumvannet **01.05** (JLH), 1 individ i Hokksund **03.06** og **03.09** (EKR), 1 individ i Vestfossen **30.06** (SAL, JSY) og **13.09** (FWC), samt 2 individer på Loesmoen **24.11** (EMI).

Gjøk *Cuculus canorus* (10)

Observert spredt gjennom sommersesongen - 1 ♂ Øf Ospåsen **14.05** (AHA), 1 individ ved Fiskumvannet **21.05** (JTF, JLH, KMY), 1 ♂ på Hals og 1 ♂ ved Svartskuren **22.05** (AHA), 1 ♂ ved Ospåsen **23.05** (AHA), 1 individ ved Fiskumvannet **24.05** (RBI) og **25.05** (JTB), 1 individ ved Kårtvedt **28.05** (SST) og 2 ♂♂ ved Fiskumvannet **05.06** (TGR, EMI).

Hubro *Bubo bubo* (1) Godkjent av LRSK.

1 individ ved Sundhaugen **29.10** (CMI).

Spurveugle *Glaucidium passerinum* (3)

Kun tre observasjoner fra 2009 - 1 individ ved Sem **27.02** (EKR), 1 individ ved Ormåsen **08.03** (TGR) og 1 ♂ ved Drammenstjern **21.11** (JLH).

Kattugle *Strix aluco* (9+)

Hørt og sett spredt gjennom hele året - 1 individ på Hals **06.01**, **30.04** og **26.11** (AHA), 1 individ ved Skjøel **28.01** (CMI) og **31.07** (AHA), 1 par ved Fiskumvannet **14.03** (JTF) og 1 individ på Krekling **26.-27.06** (EKR og SST).

Lappugle *Strix nebulosa* (1)

Fjærfunn ved Grønntjern, Vestsida ca. **05.05**. (SBJ). Art bekreftet av Roar Solheim og godkjent av LRSK. Første funn av arten i Øvre Eiker.

Hornugle *Asio otus* (4)

Tre observasjoner fra 2009 - 1 individ ved Bomenga **30.04** (SST, JTB) og 1 ungfugl ved Fiskumvannet **27.06** (SST, EKR) og **08.07** (SST, JTB). Dessuten 1 individ funnet dødt ved Flesaker **17.05** (SST).

Jordugle *Asio flammeus* (6)

Seks observasjoner fra fjoråret, alle fra Fiskumvannet og alltid kun 1 fugl - **14.04** (EKR), **01.05** (JLH), **15.05** (JTB), **17.05** (SST), **25.05** (JTB) og **19.06** (JMY).

Horn-/Jordugle *Asio sp.* (1)

1 fugl kun bestemt til Horn-/Jordugle ved Bomenga **20.02** (MSJ).

Nattravn *Caprimulgus europaeus* (3)

Tre observasjoner fra 2009 - 1 individ ved Tørrbekk **12.05** og ved Storekleiv **21.05** (SST), samt 1 individ ved Østerud **05.06** (TGR, EMI).

Tårnseiler *Apus apus* (37+)

Første og siste observasjon for året: 1 individ ved Fiskumvannet **14.05** (JTB) og 70 individer samme sted **17.08** (JTB). Videre bl.a. 5 individer **18.05** (JTF), 30 individer **19.05** (EKR), 30 individer **24.05** (RBI) og 40 individer **27.05** (RBI), 20 individer **07.06** (SST), 40 individer **30.06** (AKO, TGI, PWB), 60 individer **08.07** (JTB) og 40 individer **02.08** (JTF) – alt ved Fiskumvannet. I tillegg bl.a. 6 individer på Ormåsen **01.06** (TGR), 9 individer ved Vestfossen **30.06.09** (SAL, JSY), 1 individ på Klunderud **09.07** (SST), 40-50

individer over Hals **30.07.09** (AHA), 4 individer Bergsvingen **01.08** (EKR), og 1 individ i Krambudalen **02.08** (SST).

Vendehals *Jynx torquilla* (6)

Enkeltindivider observert i perioden **01.05** til **02.08** - Krambudalen **01.05** (SST), Hals **01.-02.05** (AHA), Vestfossen **11.05** (EKR), Ospåsen (1 ♂) **23.05** (AHA) og Fiskumvannet **02.08** (JTF).

Gråspett *Picus canus* (11)

Med ett unntak – Drammenstjern (1♀-farvet individ) **21.11** (JLH), ble arten bare påtruffet på Vestsida i 2009 - 1 individ på Hals **31.01**, 1 ♂ samme sted **19.-25.02**, 1 ♀ ringmerket på Halshaugen **11.03**, samme fugl i nettet på Halshaugen **21.03**, 1 ♂ i Nyseterlia **26.04**, 1 individ på Ospåsen **10.05**, 1 ♂ ved Bjønnemyr **17.05**, 1 ♂ Sf Mellomtjern **22.05** og 1 ♂ ved Ospåsen **10.06** – alle observasjoner AHA.

Grønnspekk *Picus viridis* (9)

Arten er kun notert i perioden **11.03** til **23.05** - hhv.1 individ ved Tangen, Eikern (EKR) og 1 ♂ ved Ospåsen (AHA). Dessuten bl.a. 1 individ ved Fiskumvannet **09.04** (JTF), 2 individer ved Sameia **12.04** (EKR), 1 ♂ ringmerket på Hals **18.04** (AHA, TGR), 1 individ på Ormåsen **29.04** (TGR) og 1 individ ved Fiskumvannet **02.05** og **10.05** (JLH).

Svartspett *Dryocopus martius* (14+)

1 individ ved Drammenstjern **22.03** (JLH), 1 individ ved Fiskumvannet **18.04** (THO), 1 individ i Krambudalen **01.05** (SST), 1 individ ved Fiskumvannet **01.05** (JLH), 1 individ i Ormåsen **06.05** (TGR), 1 individ ved Fiskumvannet **10.05** (JLH) og 1 individ ved Vindsvoll **22.05** (SST). 1 ♂ ringmerket på Ospåsen **08.07** (AHA), 1 individ i Krambudalen **02.08** (SST), 1 individ på Ospåsen **05.08** (AHA) og 1 individ ved Fiskumvannet hhv. **15.08** (SST), **20.09** (SST) og **04.10** (CMI, KFI).

Flaggspett *Dendrocopos major* (63+)

Observert gjennom **hele året** – stort sett 1-2 individer av begge kjønn: Ved Sameia i Vestfossen (EKR), på Ospåsen (AHA) og Ormåsen (TGR), ved Hokksund (SST), på Kolbergåsen (EKR), ved Drammenstjern (JLH), ved Fiskumvannet (BEL, EKR, SST, JTB, JTF, THO, JLH,), i Krambudalen (SST) og Svartskuren (AHA), i området Ormåsen-Junger (TGR) og på Hals (AHA). 1 ♀ ringmerket på Hals **11.03** (AHA), samt 3 individer i samme nett samtidig på Halshaugen **15.03** (AHA).

Tretåspett *Picoides tridactylus* (1)

1 individ på Ormåsen **02.02** (TGR).

Sanglerke *Alauda arvensis* (51+)

Første og siste observasjon for året - 1 individ på Hals **09.03** (AHA) og 13 individer ved Fiskumvannet **04.10** (CMI, KFI). Videre bl.a. 2 individer ved Bergsvingen **15.03** (EKR), 10 individer ved Fiskumvannet **09.04** (JTF), 6-8 individer på Hals **19.04** (AHA), og 5 individer **25.04** (JTF), 10 individer **26.04** (JLH), 15 individer **01.05** (JLH) og 20 individer **02.05** (JLH) - alt ved Fiskumvannet. Deretter bl.a. 10 individer samme sted **10.05** (JLH) og 4-5 individer på Hals i **juni/juli** (AHA). Fra høsttrekket nevnes her 12 individer **12.09** (SST), 25 individer **13.09** (JLH), 40 individer **19.09** (JLH), 20 individer **20.09** (SST) og 3 individer **25.09** (BEL) - alt ved Fiskumvannet, samt 5 individer ved Bergsvingen ptS **20.09** (SST).

Sandsvale *Riparia riparia* (21+)

Første og siste observasjon fra 2009: 1 individ ved Råen **25.04** (JTF) og 2 individer ved Fiskumvannet **17.08** (JTB). Fra registreringene nevnes bl.a. 4 individer **10.05** (JTF, EFO), 5 individer **11.05** (THO), 12 individer **17.05** (TFJ), 8 individer **19.05** (EKR) og 30 individer **22.05** (JTF) – alt fra Fiskumvannet. Dessuten bl.a. 20 individer i Hoensmarka **07.06** (SST) og 6 individer v/bebode reir i Stryken **07.06** (SST).

Låvesvale *Hirundo rustica* (55+)

Første og siste observasjon fra 2009: 1 individ ved Bergsvingen **09.04** (JTB, HJN, MSJ) og 1 individ ved Fiskumvannet **19.09** (JLH). Fra vårtrekket ved Fiskumvannet nevnes bl.a. 20 individer **26.04** (JLH), 40 individer **27.04** (EKR), 30 individer **02.05** (JLH), 20 individer **09.05** (SST), 50 individer **10.05** (JLH), 30 individer **10.05** (JTF, EFO), 40 individer **11.05** (THO), 18 individer **17.05** (TFJ), 30 individer **18.05** (JTF) og 25 individer **21.-22.05** (SST). Videre bl.a. 1-2 par på Hals **28.05.-07.06** (AHA), 3 individer på Ormåsen **30.-31.05** (TGR), 20 individer ved Fiskumvannet **08.07** (JTB), 2 individer på Klunderud **09.07** (SST), 15-20 individer på Hals **26.07-03.08** (AHA, LEH), 4 individer på Ormåsen **03.08** (TGR), 50 individer ved Fiskumvannet **15.08** (SST) og 20 individer **17.08** (JTB), 30 individer **29.08** (SST), 10 individer **30.08** (JTF), 15 individer hhv. **05.09** (JLH) og **12.09** (SST), samt 25 individer **13.09** (JLH) samme sted.

Taksvale *Delichon urbica* (21)

Første og siste observasjon fra 2009: 2 individer ved Fiskumvannet **26.04** (JTF) og 3 individer ved Skistad **17.09** (EMI). En liten trekktopp omkring **10.05** med 20 individer ved Fiskumvannet (JLH). Siden bl.a. 10 individer **18.05** (JTF), **27.05** (RBI), **08.07** (BEL, JTB) og **29.08** (SST) – alt ved Fiskumvannet. For øvrig flere observasjoner av 3-5 individer fra Fiskumvannet o.a. steder i løpet av sommeren inkl. 1 individ i Krambudalen **02.08** (SST).

Trepiplerke *Anthus trivialis* (9+)

Første og siste observasjon: 1 individ i Krambudalen **01.05** (SST) og 4 individer ved Fiskumvannet **04.10** (CMI, KFI). For øvrig bl.a. 1-2 individer ved Ospåsen **10.05** (AHA), 2-3 individer ved Svartskuren **22.05** (AHA), 1 individ ringmerket på Ospåsen **20.06** (AHA) og 1 individ ved Fiskumvannet **13.09** (JLH).

Heipiplerke *Anthus pratensis* (38+)

Første og siste observasjon: 1 individ **10.04** (JTF) og 2 individer **24.10** (JLH) – begge v/Fiskumvannet. Fra registreringene nevnes bl.a. 5 individer ved Fiskumvannet **12.04** (JTF, EFO), 40 individer fra samme sted **14.04** (EKR) og 8-10 individer på Hals **18.04** (AHA, SST, TGR). Videre bl.a. 67 individer **27.04** (CMI), 50 individer **02.05** (JLH), 30 individer **03.05** (JLH) og 40 individer **10.05** (JLH) – alt ved Fiskumvannet. Dessuten 1 individ ved Bergsvingen **09.05** (SST). Fra høsttrekket bl.a. 60 individer **05.09** (JLH), 50 individer **06.09** (EKR), 50 individer **13.09** (JLH), 30 individer **19.** og **20.09** (hhv. JLH og SST) og 10 individer **03.10** (SST) – alt ved Fiskumvannet.

Gulerle *Motacilla flava* (14)

Fra Fiskumvannet nevnes her bl.a. 2 individer **01.05** (SST, JTB), 20 individer **10.05** (JLH, JTF og EFO), 6 individer **11.05** (THO), 11 individer **14.05** (JTB), 2 individer av underarten *thunbergii* **17.05** (SST), 5 individer **19.05** (EKR), 10 individer **21.05** (JTF) og 1 individ **06.09** (EKR). For øvrig 2 individer ved Lerberg (på golfbanen) **05.05** (CMI) og 2 individer – en årsunge og en voksen ♀, ringmerket på Hals **02.08** (AHA).

Vintererle *Motacilla cinerea* (4)

Fire rapporterte funn i fjor - og alle ved Fiskumvannet: 1 individ **21.03** (TGR) og **10.04** (JTF), 2 individer **25.05** (RBI) og 1 individ **13.09** (JLH).

Linerle *Motacilla alba* (91+)

Første og siste observasjon: 2 individer ved Fiskumvannet **09.04** (JTF) og 1 individ ved Eikersenteret **30.10** (MSJ). Videre bl.a. 7 individer ved Fiskumvannet **10.04** (JTF), 1 individ ved Ormåsen **11.-12.04** (TGR), 12 individer ved Fiskumvannet **12.04** (JTF, EFO) og 4-5 ind. på Hals/Halshaugen **17.-19.04** (AHA). Fra Fiskumvannet kan det noteres en trekktopp ved 10 individer **25.04** (JTF) og **26.04** (JLH), 13 individer **27.04** (CMI), 10 individer **27.04** (EKR), 20 individer **01.-02.05** (JLH) og 20 individer **10.05** (JLH). Videre bl.a. 1 par på Ospåsen **14.05** (AHA), 2 kull på Hals i løpet av juni/juli – det siste kullet på vingene **12.07** (AHA), 1 hekkende par ved Fiskumvannet **07.06** (SST), 2 individer i Hoensmarka **07.06**

(SST), 5 individer ved Fiskumvannet **01.08** (EKR), 6 individer ringmerket på Hals **01.-02.08** (AHA) og 10 individer ved Fiskumvannet **02.08** (JTF). Fra høsttrekket bl.a. 20 individer ved Fiskumvannet **30.08** (JTF), 1-3 individer på Ormåsen **31.08-04.09** (TGR) og 20 individer **05.09** (JLH), 10 individer **06.09** (EKR), 8 individer **13.09** (JLH) og 5 individer **25.09** (BEL) – alle de siste ved Fiskumvannet.

Sidensvans *Bombycilla garrulus* (12+)

Vintergjest – som på våren ble sett siste gang av EKR **26.04** (1 individ ved Sameia). Dukket på høsten første gang opp igjen på Ormåsen (8 individer der **31.10** (TGR)). Videre bl.a. 12-15 individer på Darbu **01.11** (MSJ), 20 individer på Burud **27.11** (EMI), 40 individer ved Kantum **27.11** (EMI), 30 individer på Halshaugen **13.12** (AHA), 50 individer i Vestfossen **22.12** (OSÅ), 200 individer i Hokksund **26.12** (TGR) og 20 individer i Sundmoen, Hokksund **28.12** (AHA).

Fossefall *Cinclus cinclus* (7)

Få observasjoner fra 2009 – men bl.a. 1 individ ved Tangen, Eikern **13.01** (EKR), 1 individ i Hokksund **14.02** (SST), 2 individer samme sted **14.03** (JEN), samt 1 individ **30.11.09** (TGR), foruten 1 individ ved Langebru **20.12** (SST).

Jernspurv *Prunella modularis* (16+)

En del observasjoner innen normal sommerperiode – første gang 1 individ ved Sameia **07.04** (EKR) og siste gang 2 individer ved Fiskumvannet **04.10** (CMI, KFI). For øvrig bl.a. 1 individ ved Fiskumvannet **10.04** (JTF), 2 individer på Ormåsen **09.04** (TGR), 1 individ ringmerket på Hals **19.04**, 1 ♂ ringmerket på Ospåsen **23.05** (AHA) og 1-3 individer ved Fiskumvannet **19.09.09** (BKY, JLH). I tillegg 1 overvintrende individ ved Langebru **09.01** (BHL).

Gjerdsmett *Troglodytes troglodytes* (22+)

Registrert gjennom hele året – første gang ved 1 individ på Hals **02.-06.01** (AHA) og sist 1 individ på Halshaugen **13.12** (AHA). Videre bl.a. 1 individ ved Langebru **09.01** (BHL), 1 individ ved Sameia **01.02** (EKR) og 1 individ på Hals **26.02** (AHA). Videre 1 individ ringmerket på Ospåsen hhv. **23.05**, **27.06** og **08.07** (AHA), 1 individ ved Fiskum gml. kirke **22.05** (JTF), 3 individer ved Fiskumvannet **05.09** (JLH), **04.10** (CMI, KFI) og **24.10** (JLH), samt 4 og 2 individer samme sted hhv. **31.10** (JLH) og **01.11** (SST).

Rødstrupe *Erithacus rubecula* (82+)

1 individ overvintret på Ormåsen (observert av TGR ti ganger i perioden **19.01-13.03**). For øvrig var første og siste observasjon 1 individ på Hals **21.03** (AHA) og 1 ungfugl ved Fiskumvannet **24.10** (JLH). Videre bl.a. 5 individer ved Fiskumvannet **12.04** (JTF, EFO), 8 individer samme sted **14.04** (EKR), 3 individer ringmerket på Hals **18.04** (AHA), 5 individer ved Fiskumvannet **26.04** (JLH), 4 individer i Krambudalen **01.05** og **02.08** (SST), 3 ♂♂ ved Fiskumvannet **01.05** (JLH), 1 individer i Hoensmarka **07.06** (SST), 1 individ på Klunderud **09.07** (SST), 3 individer på Ormåsen **10.08** (TGR), 10 og 8 individer ved Fiskumvannet hhv. **05.09** (JLH) og **13.09** (JLH), 2 individer på Ormåsen **17.09** (TGR) og 4 individer ved Fiskumvannet **04.10** (CMI, KFI).

Nattergal *Luscinia luscinia* (23)

Hørt første gang **12.-13.05** - 1 individ ved folkehøgskolen på Darbu (MLI) og ved Fiskumvannet (SST). Videre ved Fiskumvannet bl.a. 2 individer **21.05** (JTF, JLH, KMY) og 6 individer **21.-22.05** og **24.05** (SST). Dessuten 2 individer ved Bomenga **24.05** (SST), 1 individ ved Berg/Sørby **24.05** (SST), 3 individer ved Fiskumvannet **25.05** (JTB), **28.05** og **01.06.09** (JTF) og 5 ♂♂ samme sted **05.06** (TGR, EMI), samt 2 og 3 ♂♂ hhv. **07.06** og **09.06.09** (SST). Hørt siste gang for året langs Vestfosselva v/Berg-Sørby og Bomenga **09.06.09** (SST).

Blåstrupe *Luscinia svecica* (4)

Fire observasjoner i 2009 – alle ved Fiskumvannet og alltid kun 1 individ - 1 voksen ♂ **10.05** (JLH), 1

individ **29.08** (SST), 1 ungfugl **06.09** (EKR) og 1 ungfugl **19.09** (JLH).

Svartrødstjert *Phoenicurus ochruros* (1) Godkjent av LRSK.

Én observasjon i 2009 - 1 ♀/ung ♂ på Hals **16.05** (AHA).

Rødstjert *Phoenicurus phoenicurus* (7)

Fåtallig i 2009. 1 ungfugl på Ormåsen **23.-26.07, 03-04.08** og **17.08** (TGR), samt 1 ♂ ringmerket på Hals **04.09** (AHA).

Buskskvett *Saxicola rubetra* (31+)

Første og siste observasjon i 2009 var 1 ♂ ved Fiskumvannet **26.04** (SST) og 5 individer samme sted **06.09** (EKR). Videre ved Fiskumvannet bl.a. 5 ♂♂ **01.05** (JLH), 8 ♂♂ **02.05** (JLH) og 6 individer **03.05** (JLH). For øvrig bl.a. 1 ♂ på Hals **08.05** (AHA), 1 individ ved Bergsvingen **09.05** (SST), 6-8 individer ved Fiskumvannet **10.05** (JTF og JLH), 5 individer samme sted **11.05** (THO) og **15.05** (BEL, TAN), 6 individer ved Fiskumvannet **17.05** (SST), 4-5 individer samme sted **21.05** og **22.05** (JTF) og **15.** og **19.06** (BEL, JMY), 5 individer ved Bergsvingen **26.06** (SST), 7 individer ved Fiskumvannet **26.06** (EKR) og 1 individ ved Flesaker **29.08** (SST).

Steinskvett *Oenanthe oenanthe* (25+)

Første og siste observasjon i 2009 var 2 individer (♀♂) ved Fiskumvannet **14.04** (EKR) og 6 individer samme sted **13.09** (JLH). Gjennom sommeren bl.a. på Hals 1 individ **17.04** (CMI), 2 individer **26.04** (AHA) og 5-6 individer **27.04** (AHA). Videre bl.a. 2 individer ved Fiskumvannet **03.05** (JLH), 6-7 individer på Hals **04.05** (AHA) og 3-4 individer samme sted **08.05.09** (AHA), 2 individer ved Flesaker **09.05** (SST), 5 individer på Hals **10.05** (AHA), 2-3 individer ved Fiskumvannet **11.05** (THO) og **12.05** (EKR), 1 ♀ på Flesaker **17.05** (SST), 1 individ ved Bergsvingen **02.08** (JTF) og Ormåsen **30.08** (JTF). Til slutt 1 individ ringmerket på Hals **04.09** (AHA) og 5 individer ved Fiskumvannet **06.09** (EKR).

Ringtrost *Turdus torquatus* (5)

Kun vårobservasjoner i 2009. 2 individer ved Bergsvingen **09.04** (BVN, MSJ, JTB og alle trosteartene ble observert her den dagen) og **11.04** (JTF), 2 individer ved Vestfossen **21.04** (EKR), 1 voksen ♂ ved Bergsvingen **09.04** (JTB) og 1 individ ved Fiskumvannet **25.05** (RBI).

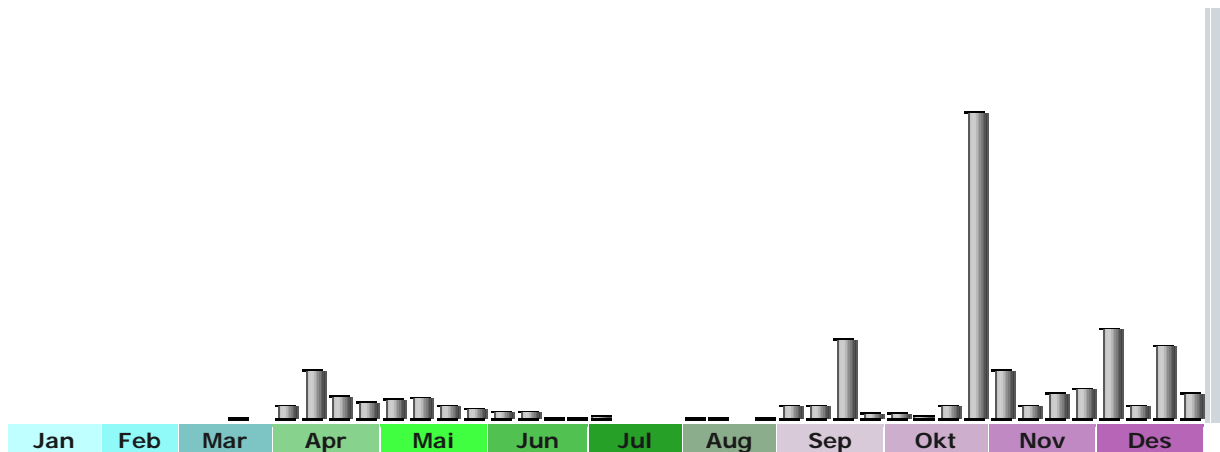
Svarttrost *Turdus merula* (61+)

Første og siste observasjon i 2009 var 1 individ på Hals **07.-09.03** (AHA) og 1-2 individer på Ormåsen **26.-27.12** (TGR). Videre bl.a. 4 ♂♂ ved Sameia i Vestfossen **14.03** (EKR), 3 ♂♂ - alle utfarvede, ringmerket på Hals **15.03** (AHA), ca. 10 individer (hvorav 8 ♂♂ (av disse 6 utfarvede)) ringmerket på Hals **20.03** (AHA), 8 ♂♂ ringmerket samme sted **21.03** (AHA) og 16 individer (15 ♂♂ og 1 ♀) ringmerket på Halshaugen foruten minst 5 individer nede ved gården på Hals **22.03** (AHA). Av andre observasjoner nevnes her 4 individer på Hals **06.04** (EMI), 5 ♂♂ ved Fiskumvannet **26.04** (JTF), 2 individer ved Brekke **14.05** (EKR), 3 individer ved Fiskumvannet **15.05** (BEL, TAN) og **15.06** (BEL), 6 individer ved Fiskumvannet **19.09** (JLH), 8 individer ved Fiskum gamle kirke **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 2 individer på strekningen Ormåsen-Junger **30.11.09** (TGR) og 1 individ ved Ormåsen **03.12** (TGR).

Gråtrost *Turdus pilaris* (110+)

Observert det meste av året – utover seinhøsten til dels i store mengder pga. mye rognebær. Fra registreringene nevnes 1 individ ved Bergsplassen **02.02** (AHA), 4 individer på Hals **06.04** (EMI), 20 individer ved Fiskumvannet **10.** og **12.04** (JTF, EFO), 14 individer på Ormåsen **15.04** og 28 individer samme sted **16.04** (TGR), 11 individer ringmerket og 1 individ med belgisk ring kontrollert på Halshaugen **18.04** (AHA), 20 individer ved Fiskumvannet **18.04** (SST), 20 individer samme sted **26.04** (JTF) og **01.05** (JLH), 1 individ i Krambudalen **01.05** (SST), 30 individer ved Fiskumvannet **02.05** (JLH) og **25.05** (RBI), samt 20 individer samme sted **10.05** (JLH) og **11.05** (THO). 1 par med reir "innomhus" på Hals i **mai/juni** (AHA). 6 nytfløyne unger ved Fiskumvannet **01.06** (SST), 40 individer samme sted

05.09 (JLH) og **13.09** (JLH). Videre fra høsttrekket tas bl.a. med 200 individer **19.09** (JLH), 60 individer **20.09** (SST), 50 individer (ved Fiskum gamle kirke) **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 50 individer **24.10** (JLH) - alt fra Fiskumvannet, 3-400 individer ved Dalasetra-Engetjern **31.10** (AHA), 1000 individer ved Fiskumvannet **31.10** (JLH), 76 individer på Ormåsen **31.10** (TGR), 300 individer ved Spærensetra **08.11** (AHA), 40 individer ved Ormåsen **18.11** (TGR), 25 individer ved Fiskumvannet **22.11** (EKR), 200 individer i området Ormåsen-Junger **05.12** (TGR), 200 individer på Halshaugen **12.12** (AHA), 150 individer i Vestfossen **22.12** (OSÅ), 50 individer på Sundmoen, Hokksund og 1 individ i Vestfossen **28.12** (AHA) og endelig 40 individer i Vestfossen **28.12** (JTF).

Selv om slike figurer antyder observatøraktivitet, viser figuren også hvordan gråtrostene var "over alt" seinhøstes 2009 pga. store mengder rognebær og dermed markerte seg i observasjonslistene. Alt i alt ble det notert 3 466 gråtroster fordelt på 132 observasjoner i løpet av fjoråret.

Måltrost *Turdus philomelos* (30+)

Første og siste observasjon i 2009 var 1 individ ved Bergsvingen **07.04** (EKR) og 20 individer ved Fiskumvannet **04.10** (CMI, KFI). Videre bl.a. 4 individer ved Fiskumvannet **26.04** (JTF) og **01.05** (JLH), 2 individer i Krambudalen **01.05** (SST), 4 individer ved Fiskumvannet **10.05** (JLH), 1 individ ved Brekke og Tjuvøya hhv. **14.05** (EKR) og **21.05** (JTF), 5 individer ved Fiskumvannet **25.05** (RBI) og 2 individer ved hhv. Klunderud **09.07** (SST) og Fiskumvannet **19.09** (JLH).

Rødvingetrost *Turdus iliacus* (37+)

Første og siste observasjon var 2 individer ved Sameia **02.04** (EKR) og 1 individ ved Fiskumvannet **31.10** (JLH). Fra registreringene nevnes bl.a. 10 individer ved Fiskumvannet **10.** og **12.04** (JTF, EFO) og 3 individer i Krambudalen **01.05** (SST). Fra Fiskumvannet tar vi også med 8 individer **15.05** (BEL, TAN), 5 individer **19.05** (EKR), **15.06** (BEL), **08.09** (BEL) og **12.09** (SST), samt 10 individer **05.09** (JLH) og **19.09** (JLH) og 13 individer **04.10** (CMI, KFI).

Duetrost *Turdus viscivorus* (9)

Relativt få registreringer i 2009 - 1 individ ved Bergsvingen **07.04** (JTB), 7 individer ved Fiskumvannet **09.04** (JTF), 6 individer samme sted **14.04** (EKR), 1 kull på Kolbergåsen **08.06** (AHA), 12-15 individer på Ospåsen (i én flokk) **28.07** (AHA) og 2-3 individer ved Fiskumvannet **19.09** (BKY, JLH).

Sivsanger *Acrocephalus schoenobaenus* (1)

1 ungfugl ved Fiskumvannet **05.09** (JLH).

Myrsanger *Acrocephalus palustris* (9)

Kun observasjoner i mai og juni. 1 individ ved Fiskum gml. kirke **24.05** (SST), 1 individ samme sted **25.05** (JTB og RBI), 1 ♂ ved Skjelbred **01.06** (JTF) og ved Fiskumvannet **06.06** (BEL), 3 ♂♂ ved

Fiskumvannet **07.06** (SST), 1 ♂ ved Hegstadmyra **09.06** (SST), 2-5 individer ved Fiskumvannet **19.06** (BEL og JMY), 1 ♂ ved Fiskum gml. kirke **27.06** (SST) og 1 ♂ langs Vestfosselva ved Berg **27.06** (SST).

Rørsanger *Acrocephalus scirpaceus* (17+)

Første og siste observasjon i 2009 var 1 ♂ **14.-15.05** (JTB) og 2 individer **19.09** (JLH). Videre bl.a. 2 individer **24.05** (RBI), 2 ♂♂ **07.06** (SST) og **15.06** (BEL), 2-3 individer **26.06** (SST, EKR), 1 voksen ♂ **30.06** (AKO, TGI, PWB), 2 ♂♂ **08.07** (JTB) og 3 individer **13.09** (JLH) – alt ved Fiskumvannet

Gulsanger *Hippolais icterina* (19)

Første og siste observasjon i 2009 var 1 individ ved Fiskumvannet **11.05** (THO) og 2 individer samme sted **08.07** (BEL). Videre ved Fiskumvannet bl.a. 1 ♂ **14.-15.05** (JTB), 2 individer **15.05** (BEL, TAN) og **17.05** (SST), 4 individer **21.05** (JTF, JLH, KMY), 2 individer **22.05** (JTF), 2 ♂♂ **25.05** (JTB) og 3 ♂♂ **01.06** (SST) og **07.06** (SST). Dessuten bl.a. 1 ♂ på Hals **06.06** og 1 ♂ på Halshaugen **11.06** (AHA).

Munk *Sylvia atricapilla* (34+)

Første og siste observasjon i 2009 var 3 individer ved Hokksund **01.04** (KKR) og 1 individ ringmerket på Hals **19.09** (AHA). Fra registreringene bl.a. 2 ♂♂ ved Fiskumvannet og 1 ♂ på Ormåsen **26.04** (JLH og TGR), 2 ♂♂ ringmerket på Hals **29.04** (AHA), 8 ♂♂ ved Fiskumvannet og 1 individ i Krambudalen **01.05** (hhv. JLH og SST), 7 individer ved Fiskumvannet **02.05** (JLH), 1 ♂ ringmerket på Ospåsen **23.05** (AHA), 2 individer ved Fiskumvannet **25.05** (RBI), 2 ♂♂ samme sted **07.06** (SST), 2 ♀♀ ringmerket på Ospåsen **08.06** (AHA), 5 individer ved Fiskumvannet **09.06** (JMY), 1 individ på Klunderud **09.07** (SST), 2 individer ved Fiskumvannet **02.08** (JTF) og 15 individer samme sted **05.09** (JLH).

Hagesanger *Sylvia borin* (15+)

1 individ ved Fiskumvannet **10.05** (JLH) og 1 individ ringmerket på Hals **02.09** (AHA). Fra registreringene bl.a. 2 individer ved Fiskumvannet **19.05** (EKR) og 3 individer samme sted **22.05** (JTF). Dessuten bl.a. 1 individ ved folkehøgskolen på Darbu **30.05-14.06** (MLI), 1 ♂ ringmerket på Hals **07.06** (AHA), 5 ♂♂ ved Fiskumvannet **07.06** (SST), 1 individ ringmerket på Ospåsen **08.06** (AHA), 3 individer ved Fiskumvannet **26.06** (EKR), 4 individer ringmerket på Hals **07.07** (AHA) og 1 individ ringmerket samme sted **28.08** (AHA).

Møller *Sylvia curruca* (4)

Kun fire funn fra fjoråret - 1 individ ved Vestfossen **17.05** (EKR), 1 individ ved Sundhaugen **22.05** (JTF), 1 individ ved Fiskumvannet **30.06** (AKO, TGI, PWB) og 1 individ samme sted **02.08** (JTF).

Tornsanger *Sylvia communis* (19+)

Første og siste observasjon i 2009 var 1 ♂ ved Fiskumvannet **01.05** (JLH) og 1 individ samme sted **06.09** (EKR). Videre bl.a. 1 ♂ **11.05** (THO) og **14.05** (JTB), 2 individer **19.05** (EKR) og **21.05** (JTF) og 3 individer **24.05** (RBI) – alt ved Fiskumvannet. Dessuten bl.a. 2 individer ved Bergsvingen **01.06** (SST), samt 2 individer **07.06** (SST), 2 ♂♂ **08.07** (JTB), 3 individer **01.08** (EKR) og 1 ungfugl **05.09** (JLH) – alt det siste ved Fiskumvannet.

Bøksanger *Phylloscopus sibilatrix* (1)

Kun én registrering i fjor - 2 individer ved Brekke **14.05** (EKR).

Gransanger *Phylloscopus collybita* (27+)

Første og siste observasjon i 2009 var 2 individer ved Fiskumvannet **10.04** (JTF) og 1 individ av underarten *tristis/abietinus* ved Hegstad **21.10** (HHV, ØSV). Fra registreringene bl.a. 1 individ ved Brekke **11.04** (EKR), 1 individ ringmerket på Hals **18.04** (AHA), 2 ♂♂ ved Fiskumvannet **03.05** (JLH), 3 individer samme sted **15.05** (BEL, TAN), 1 individ på Tjuvøya **21.05** (JTF), 1-2 ♂♂ på Ospåsen **23.05** (AHA), 1 ♂ i Hoensmarka **07.06** (SST), 3 individer ved Fiskumvannet **05.09** (JLH), 5 individer samme

sted **19.09** (JLH, BKY), 3 individer på Ormåsen **27.09** (TGR), 2 individer ved Fiskumvannet **04.10** (CMI, KFI) og 1 individ ringmerket på Hals **11.10** (AHA).

Løvsanger *Phylloscopus trochilus* (53+)

Første og siste observasjon i 2009 var 1 individ ved Fiskumvannet **20.04** (EKR) og 1-2 individer på Ormåsen **16.-17.09** (TGR). Fra registreringene bl.a. 10 ♂♂ ved Fiskumvannet **26.04** (JLH), 1 individ på Halshaugen **27.04** (AHA), 9 ♂♂ ved Fiskumvannet **01.05** (JLH) og 6 individer i Krambudalen **01.05.09** (SST). Fra Fiskumvannet bl.a. 6 individer **03.05** (JLH), 15 individer **11.05** (THO), 8 individer **12.05** (EKR), 10 individer **15.05** (BEL, TAN), **17.05** (SST) og **22.05** (JTF) og 4 ♂♂ **07.06** (SST). Dessuten bl.a. 6 individer ved Brekke **14.05** (EKR), 2 ♂♂ i Hoensmarka **07.06** (SST), 5 individer ved Fiskumvannet **15.06** (BEL), 12 individer ringmerket på Hals **31.07** (AHA), 10 individer ved Fiskumvannet **01.08** (EKR), 24 individer ringmerket på Hals **02.08** (AHA), 30 individer ved Fiskumvannet **02.08** (JTF) og **05.09** (JLH) og 8 og 9 individer samme sted hhv. **06.09** (EKR) og **13.09** (JLH).

Fuglekonge *Regulus regulus* (8)

Kun åtte noteringer fra fjoråret - 5 individer ringmerket på Hals i perioden **10.09-24.10** (AHA), 1 individ på Hegstadmyra **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 2 individer på Ormåsen **04.12** (TGR) og 1 individ på Hals **27.12** (AHA).

Gråfluesnapper *Muscicapa striata* (11+)

Første og siste observasjon i 2009 var 1 ♂ ved Fiskumvannet **14.05** (JTB) og 1 individ ringmerket på Hals **27.06** (AHA). Utenom ringmerking på Hals og ved 1 individ på Tjuvøya **21.05** (JTF) ble arten i fjor kun registrert ved Fiskumvannet - 1 individ **15.05** (BEL, TAN), 1 individ **17.05** (SST), 1 individ **18.05** (JTF), 1 individ **20.-22.05** (JTF), 1 individ **24.05** (RBI), 3 individer **25.05** (RBI) og 1 individ **01.06** (SST).

Svarthvit fluesnapper *Ficedula hypoleuca* (20+)

Kun registrert fra **01.05** til **15.06**. Fra registreringene bl.a. 2 ♂♂ ringmerket på Hals **29.04** (AHA), 1 ♂ ved Fiskumvannet **01.05** (JLH), 2 individer ved Fiskumvannet **11.05** (THO), 2 ♂♂ ved Fiskumvannet **07.06** (SST) og 1 individ samme sted **15.06** (BEL). I alt 61 reiringer ringmerket på Vestsida fordelt på 11 kull. Siste kullet ringmerket **27.06** (AHA).

Stjertmeis *Aegithalos caudatus* (2)

To registreringer fra fjoråret - 4 individer på Loesmoen **13.01** (CMI) og 7 individer ved Fiskumvannet **31.10** (JLH).

Løvmeis *Poecile palustris* (4)

Fire registreringer fra fjoråret - 1 individ på Ormåsen **21.01** (TGR), 1 individ ved Fiskumvannet **27.04** (EKR) og 4 individer samme sted **25.05** (RBI), samt 1 individ ringmerket på Hals **06.04** (EMI).

Granmeis *Poecile montanus* (29+)

Registrert gjennom hele året og gjerne i forbindelse med fôring. Stort sett et fåtall fugler hver gang. Fra registreringene bl.a. 2-3 individer på Ospåsen **30.01** (AHA), 3 individer på Kolbergåsen **24.02** (EKR) og på Ormåsen **05.-06.03** (TGR), 1 individ ved Fiskumvannet **14.04** (EKR), 1 individ i Krambudalen **01.05** og **02.08** (SST), 8 individer ved Fiskumvannet **24.10** (JLH), 9 individer ved Kolbergtjern **09.11** (TGR) og 8 individer ved Drammenstjern **21.11** (JLH).

Lappmeis *Poecile cinctus* (1) Godkjent av LRSK.

1 individ ved Hølbekkplassen Sf Holtefjell **31.10** (AHA). Første godkjente funn av arten i Øvre Eiker og det tredje i Buskerud.

Toppmeis *Lophophanes cristatus* (16+)

Registrert hele året – bl.a. 1 individ på Ospåsen **30.01** (AHA), 1 individ på Ormåsen **20.-23.01** (TGR), 2

individer ved Junger **18.03** (EKR), 3 individer på Ormåsen **27.03** (TGR), 6 individer ved Drammenstjern **22.03** (JLH), 1-2 individer på Ospåsen **23.05** (AHA) og 4 individer ved Drammenstjern **21.11** (JLH).

Svartmeis *Periparus ater* (21+)

Registrert gjennom hele året - bl.a. 1 individ ved Hølbekktjern **11.01** (TEJ), 1 individ på Ormåsen **19.01** (TGR). 2-3 individer på Ospåsen **30.01** (AHA), 2 individer på Ormåsen **08.-21.03** (TGR), 4 individer ved Drammenstjern **22.03** (JLH), 1 individ i Krambudalen **01.05** (SST), 2 individer ringmerket på Hals **26.09** (AHA) og 5 individer ved Drammenstjern **21.11** (JLH). Dessuten ble det ringmerket 31 reirunger fordelt på fire kull på Hals – de to siste kullene ringmerket **27.07** (AHA).

Blåmeis *Cyanistes caeruleus* (137+)

Registrert gjennom hele året. Fra registreringene bl.a. 10-13 individer på Ormåsen **31.01.-05.02** (TRG). 20-23 og 30 individer samme sted hhv. **06.-10.02** og **15.- 24.02** (TGR). Videre bl.a. 3 individer på Kolbergåsen **24.02** (EKR), 12 individer på Ormåsen **22.03** (TGR), 5 individer ved Drammenstjern **22.03** (JLH), 10 individer på Ormåsen **27.03** (TGR), 7 individer på Hals **29.03** (EMI), 6 individer ved Fiskumvannet **26.04** (JLH), 25 individer samme sted **05.09** og **13.09** (JLH), 7 individer ved Hølbekkplassen Sf Holtefjell **31.10** (AHA), 12 individer ringmerket på Hals **10.11** (AHA), 10 individer på Ormåsen **16.-19.11** (TGR), 3 individer ved Drammenstjern **21.11** (JLH), 22 individer ringmerket på Hals **28.11** (AHA), 10 individer på Ormåsen **04.-06.12** (TGR) og 5 individer samme sted **27.12** (TGR). Det ble ringmerket 117 reirunger (12 kull) på Hals/Vestsida (AHA). Siste kull ble merket **07.06**.

Kjøttmeis *Parus major* (151+)

Registrert gjennom hele året. Fra registreringene bl.a. 8 individer ved Sameia, Vestfossen **02.01** (EKR), 10-15 individer på Ormåsen i perioden **januar-mars** (TGR). Videre bl.a. 4 individer ved Fiskumvannet **04.04** (SST), 9 individer samme sted **26.04** (JLH), 8 individer på Ormåsen **02.-04.09** (TGR), 40 individer ved Fiskumvannet **05.09** (JLH), 18 individer samme sted **13.09** (JLH), 14 og 16 individer ringmerket på Hals hhv. **07.10** og **08.10** (AHA), 17 individer på Ormåsen **09.10** og **12.10** (TGR), 31 individer ringmerket på Hals **10.10** (AHA), 14 individer ved Fiskum gamle kirke **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 14 og 26 individer ringmerket på Hals hhv. **23.10** og **24.10** (AHA), 15-20 individer ved Fiskumvannet hhv. **24.10** (JLH) og **31.10** (JLH). 10-21 individer på Ormåsen **31.10.- 19.11** (TGR), 6 individer ved Drammenstjern **21.11** (JLH), 16 og 11 individer ringmerket på Hals/Halshaugen hhv. **28.11** og **12.12** (AHA), 10 individer ved Vestfossen **22.12** (OSÅ) og 6 individer på Ormåsen **26.-27.12** (TGR). Det ble ringmerket 119 reirunger (15 kull) på Hals/Vestsida. Siste kull ringmerket **21.06** (AHA).

Spettmeis *Sitta europaea* (58+)

Registrert ved fôringsplasser og andre steder gjennom hele året – som regel aldri mer enn 1-2 fugler hver gang. Unntak: 4 individer på Ormåsen **31.08-04.09** og **05.-06.09** (TGR), 5 individer samme sted **10.09** (TGR) og 3 individer ringmerket på Hals **18.09** (AHA), samt 4 og 3 individer på Ormåsen hhv. **15.09** og **16.-27.09** (TGR). Dessuten 1 ♀ med ring (ringmerket **02.08.2008** på Ospåsen) kontrollert samme sted **30.08** (AHA).

Trekryper *Certhia familiaris* (8)

Et fåtall registreringer fra fjoråret – og aldri mer enn 1 individ hver gang. 1 ringmerket på Hals hhv. **17.01** og **25.02** (AHA). 1 individ på Kolbergåsen **24.02** (EKR), 1 individ ved Junger **18.03** (EKR) og 1 individ ved Fiskumvannet **29.10** (CMI).

Pirol *Oriolus oriolus* (1) Godkjent av LRSK.

Ett funn - 1 ♂ Klunderud **09.07.09** (PØK, SST, CMI, JTB).

Tornskate *Lanius collurio* (9+)

Første og siste registrering i 2009 - 1 par ringmerket på Ospåsen **23.05** (AHA) og 1 individ ved Fiskumvannet **06.09** (EKR). Videre bl.a. 2 individer (♂♀) ved Fiskumvannet **25.05** (EKR), 1 individ

samme sted **15.06** (BEL), 1 ♂ ringmerket på Hals **07.07** (AHA) og 1 familie bestående av foreldrene og 4 unger på Hals daglig i perioden **14.07-04.08** hvorav den voksne hunnen og fire ungfugler ble ringmerket (AHA). Dessuten 1 individ ved Fiskumvannet hhv. **02.08** (JTF) og **05.09** (JLH).

Varsler *Lanius excubitor* (15+)

Registrert gjennom nesten hele året, og med ett unntak kun enkeltvis. Således ved Fiskumvannet **07.01** (TSC), ved Fjerdingstad **12.01** (JLH) og ved Klommestein **04.03** (EKR). Videre ved Fiskumvannet **21.03** og **04.04** (SST), **09.-10.04** (JTF), **16.04** (EKR), 2 individer **18.04** (JLH, MSJ, SST), 1 individ **12.09** (SST, m.fl.), **26.09** (JTB), **04.10** (CMI, KFI), **21.10** (HHV, RCL, ØSV), **24.10** (JLH), **01.11** (SST) og **22.11** (EKR), samt 1 individ ved Rudstua **31.12** (JTB).

Nøtteskrike *Garrulus glandarius* (51+)

Ble registrert gjennom hele året – således bl.a. 1-6 individer på Ormåsen **19.01.-10.02** (TGR), 3 individer ringmerket på Hals **25.02** og **11.03** (AHA), 3 individer på Ormåsen **16.03** (TGR), på Hals **21.03** (SST, CMI, AHA) og ved Fiskumvannet **12.04** (JTF, EFO). Videre bl.a. 2 individer på Halshaugen **18.04** (SST, TGR, AHA), 1 individ ringmerket på Ospåsen **20.06.09** (AHA, EMI), 5, 4 og 4 individer ved Fiskumvannet hhv. **05.09** (JLH), **13.09** (JLH) og **19.09** (JLH), 3 individer ved Flesaker **20.09** (SST), 2 individer ved Sundhaugen **29.10** (CMI), 3 individer på strekningen Ormåsen-Junger **18.10** (TGR), 2 individer ringmerket Halshaugen **13.12** (AHA) og 2 individer på Hals **27.12** (AHA).

Skjære *Pica pica* (153+)

Registrert gjennom hele året. 26 individer på Halshaugen **08.02** (AHA) og 10 individer samme sted **29.03** (EMI), 8 individer ved Fiskumvannet **15.04** (CMI), 12 individer Ormåsen **13.02** og **04.08** (TGR). 9, 11 og 11 individer samme sted hhv. **13.08**, **24.08** og **31.10** (TGR), 4 individer ved Fiskumvannet **01.11** (SST), 6-15 individer på Ormåsen **16.11-27.12** (TGR), 3 individer ringmerket på Hals **22.11** (AHA), 8 individer samme sted **13.12** (AHA) og 10 individer ved Vestfossen **22.12** (OSÅ) og på Hals **28.12** (AHA).

Nøttekråke *Nucifraga caryocatactes* (5)

Fem registreringer av arten i 2009 og alltid bare én fugl - Krambudalen **02.08** (SST), Hals **28.08** og **02.09** (AHA), Råen **10.10** (SST) og Halshaugen **28.11** (AHA).

Kaie *Corvus monedula* (44+)

Ble registrert fra mars og ut året - 20 individer ved Tangen, Eikern **11.03** (EKR), 4 individer forbi Hals ptS **21.03** (AHA), 20 individer ved Fiskumvannet **06.04** (JTF), 14 individer samme sted **18.04** (SST), 4 individer ved Bergsvingen **25.04** (JTF) og **01.05** (SST), 12 individer ved Råen **09.05** (SST), 20 individer ved Fiskumvannet **12.09** (SST), 10 individer samme sted hhv. **13.09** (JLH) og **19.09** (JLH), 15 individer over Hals **12.12** (AHA) og 6 individer ved Bergsvingen **20.12** (SST).

Kornkråke *Corvus frugillegus* (2)

Kun to observasjoner ved Fiskumvannet fra fjoråret - 1 individ **18.04** (SST, MSJ) og 2 individer **06.09** (EKR).

Kråke *Corvus cornix* (109+)

Registrert gjennom hele året. 6 individer ved Langebru **14.03** (JEN), 16 individer i Hokksund **15.03** (SST), 23 individer på Ormåsen **20.03** (TGR), 21 individer ved Foss **23.03** (CMI), 5 individer ved Bergsvingen **23.03** (SST) og 30 og 24 individer ved Fiskumvannet hhv. **14.04** (EKR) og **18.04** (SST). Videre ved Fiskumvannet bl.a. 15 individer **23.04** (EKR) og 20 individer **26.04** og **27.04** (JTF og EKR), 12 individer ved Bergsvingen **01.05** (SST), 8-10 individer ved Fiskumvannet **02.-10.05** (JLH), 10-15 individer samme sted i perioden **01.08-06.09** (EKR, JLH, JTB, JTF og SST), 40 individer ved Bergsvingen **12.09** (BEL), 50 individer ved Fiskumvannet **21.09** (OSÅ), 40 individer ved Sem **03.10** (SST), 30

individer ved Fiskum gml. kirke **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 16 individer ved Bergsvingen **01.11** (SST) og 25 individer samme sted **20.12** (SST).

Ravn *Corvus corax* (30+)

Registrert gjennom hele året. 1 individ over Hals ptN **17.01** (AHA), 2 individer ved Sameia **31.01** (EKR), 1 individ på Ospåsen og Øf Storemyr **14.02** (AHA), 2 individer ved Tangen, Eikern **11.03** (EKR). 1 individ ved Bergsvingen **19.03** (EKR), 2 individer på Hals **21.03** (SST, CMI, AHA) og ved Fiskumvannet **18.04** (SST, JTB, THO). Videre 1 individ ved Mellomtjern **22.05** (AHA), 2 individer Kolbrekkvannet **08.08** (SST), 3 individer ved Fiskumvannet og på Hals hhv. **05.09** (JLH) og **06.12** (AHA), samt på Halshaugen **13.12** (AHA).

Stær *Sturnus vulgaris* (52+)

Første observasjon av arten i fjor 1 individ på Halshaugen **11.03** (AHA). Videre bl.a. 3 individer samme sted **18.03** (AHA), 25 individer ved Bergsvingen **04.04** (SST), 10 individer ved Fiskumvannet **04.04** (SST) og **06.04**. (JTF) og 50 individer samme sted **09.04** (JTF), 4 individer ringmerket på Hals **18.04** (AHA, TGR), 10 individer ved Fiskumvannet **26.04** (JTF), 2 kull ringmerket på Halshaugen **25.05** (AHA), 1 kull på Hals (havnehagen) **31.05** (AHA), 100 individer ved Fiskumvannet **26.06** (EKR), 50-60 individer på Hals **17.07** (AHA) og 20-30 individer samme sted **20.-25.07** (AHA), 20 individer på Skjøøl **29.07** (AHA) og ved Fiskumvannet **01.08** (EKR). Dessuten 50 individer samme sted **02.08** og **30.08** (JTF). Fra september og oktober bl.a. 2-300 individer ved Fiskumvannet **06.09** (EKR), **19.09** (BKY, JLH) og **20.09** (SST), 20 individer i Hokksund **21.09** (OSÅ), 900 individer ved Fiskumvannet **28.09** (TGR) og 25 individer ved Sem **03.10** (SST). Generelt mye stær i distriktet først i **oktober** i fjor (flere).

Gråspurv *Passer domesticus* (12+)

Registrert gjennom hele året, men få noteringer. 2 ♂♂ ved Sameia **31.01** (EKR), 4-6 individer ved Fiskumvannet **26.04-10.05** (JLH), 5 individer i Vestfossen **30.06** (SAL, JSY), 40 individer ved Fiskumlia **02.08** (JTF), 4 individer ved Fiskumvannet **13.09** (JLH) og 2 og 3 individer på Ormåsen hhv. **27.09** og **27.12** (TGR).

Pilfink *Passer montanus* (142+)

Registrert gjennom hele året. Fra registreringene bl.a. opptil 70-80 individer på Ormåsen i perioden **19.01-17.03** (TGR), 6 individer ved Bergsvingen **23.03** (CMI), 20-30 individer på Ormåsen **28.03-30.03** (TGR), 20 individer ved Bergsvingen **04.04** (SST), 40 individer ved Fiskumvannet **01.08** (EKR), 10-22 individer på Ormåsen **03.08-07.08** (TGR), 22-34 individer samme sted **10.08-14.08** (TGR), 15 individer ved Flesaker **15.08** (SST), 17-22 individer på Ormåsen **17.08-04.09** (TGR), 100 individer ved Fiskumvannet **05.09** (JLH) og 50 individer samme sted **06.09** (EKR), 80 individer ved Bergsvingen **12.09** (BEL), 70 individer ved Fiskumvannet **13.09** og **19.09** (JLH), ca. 30 individer på Hals **10.-30.11** (AHA) og 43-73 individer på Ormåsen **16.11.-27.12** (TGR), samt 18 individer på Hals **12.12** (AHA).

Bokfink *Fringilla coelebs* (133+)

Registrert i hovedsak i perioden mars-september, men overvintring eller forsøk på dette skjer stadig oftere. Fra registreringene 1 individ ved Sameia, Vestfossen **02.01** (EKR), fra Ormåsen bl.a. 1 ♂ **10.03**, 4 individer **17.03**, 22 ♂♂ **21.03** og **27.03** (TGR). Videre 15 individer ved Vestfossen **22.03** (BEL), 1 ♂ ved Drammenstjern **22.03** (JLH), 20 individer på Hals **29.03** (EMI), 48 ♂♂ på Ormåsen **30.03** og 38 individer (37 ♂♂, 1 ♀) samme sted **04.04** (TGR), 30 individer ved Bergsvingen **04.04** (SST), 9, 10 og 17 individer ringmerket på Hals hhv. **06.**, **07.** og **09.04** (EMI), 25 individer ved Bergsvingen **06.04** (EKR), 25 individer på Hals og ved Sameia **07.04** (EMI og EKR), 50 individer ved Fiskumvannet **09.04** (JTF), 12 individer ringmerket på Hals **18.04** (AHA, SST, TGR), 45 individer ved Fiskumvannet **26.04** (JTF), 22 individer (16 ♂♂, 6 ♀♀) på Ormåsen **29.04** (TGR), 15 individer ved Fiskumvannet **01.05** (JLH). 5 individer i Krambudalen **01.05** (SST), 20 individer ved Fiskumvannet **10.05** (JLH) og **11.05** (THO), 1 hekkende par på Hals i **mai/juni** (store unger **03.06**), 30 individer på Klunderud **09.07** (SST) og ved

Fiskumvannet **05.09**, **13.09** og **19.09** (JLH). Til slutt 10 individer ved Fiskumvannet **20.09** (SST), 3-5 individer på Ormåsen **09.-12.10** (TGR) og 1-2 individer samme sted **31.10** og **05.-07.12** (TGR).

Bjørkefink *Fringilla montifringilla* (38+)

Relativt lite rapportert i 2009 - 1 ind. Ormåsen **24.02.** og **07.03** (TGR), 4 ♂♂ ved Bergsvingen **07.04** (JTB), 8 individer ringmerket på Hals **09.04** (EMI), 25 individer ringmerket samme sted **18.04** (AHA), 10 individer ved Fiskumvannet **18.04** (THO), 12 individer ringmerket på Hals **25.04** (AHA), 12 individer på Ormåsen **24.-25.04** (TGR), 10 individer ved Fiskumvannet **05.09** (JLH) og 15 individer samme sted **13.09** (JLH). Fra ringmerkingen på Hals og Halshaugen v/AHA 12 individer **03.10**, 24 individer **04.10**, 25 individer **22.11**, 7 individer **28.11** og 3 ♂♂ **12.12** (AHA). Til slutt 1 individ på Ormåsen **27.12** (TGR).

Grønnfink *Carduelis chloris* (159+)

Registrert i til dels store antall hele året – for eksempel inntil 120 individer på Ormåsen i perioden **20.01-01.02** (TGR). Seinere 30-80 individer samme sted **04.02-17.04** (TGR), 16 individer ved Sameia **14.02** (EKR) og 46 individer på Hals **21.03** (CMI, AHA, EMI). Fra ringmerkingen på Hals og Halshaugen 23 individer **18.04** (AHA), 14 og 17 individer hhv. **25.** og **26.04** (AHA) og 48 individer fra **01.-03.05** (AHA). 22-23 individer på Ormåsen **08.05** og **06.-07.08** (TGR), 40 individer ved Fiskumvannet **15.08** (SST), **05.09** (JLH) og **13.09** (JLH), 20 individer på Ormåsen **17.09** (TGR) og på Fiskumvannet **19.09** (JLH), 30 individer på Ormåsen **18.11** (TGR), 43 og 10 individer ringmerket på Hals og Halshaugen hhv. **28.11** og **12.-13.12** (AHA). Til slutt 20 individer ved Bergsvingen **28.12** (AHA).

Stillits *Carduelis carduelis* (42+)

Registrert hele året – bl.a. 1 individ ved Sameia, Vestfossen **02.01** (EKR), 1-3 individer på Ormåsen **17.01-06.02** (TGR), 2 individer ved Tangen, Eikern **11.03** (EKR), 1 individ ved Bergsvingen **19.03** (EKR), 3 individer ved Foss **21.03** (CMI, EMI, AHA), 7 individer på Ormåsen **21.04** (TGR), 4 individer ved Fiskumvannet **26.04** (JLH), 2 individer ved Fiskumvannet **15.06** (BEL) og 6 individer samme sted **12.09** (SST). Hele 100 individer ved Fiskumvannet **13.09** (JLH), 20-30 ind. – hvorav 4 ungfugler ringmerket, på Hals **19.09** (AHA), 10 individer ved Fiskumvannet **19.09** (JLH), 10-12 individer – hvorav 3 ungfugler ringmerket, på Hals **20.09** (AHA), 14 individer ved Fiskumvannet **31.10.09** (JLH). Opptil 25 individer i Bomenga i **november** (MSJ). Til slutt 3 voksne (2 ♂♂ og 1 ♀) ringmerket på Halshaugen **12.12** (AHA) og 3 individer i nettet på Halshaugen **13.12** – av disse 1 ♂ ringmerket og 2 ind. (♂♀) med fremmede ringer kontrollert (AHA). Fuglene var ringmerket i Mjøndalen, Nedre Eiker og Ås i Akershus hhv. 22.03.09 og 18.07.09 – den første i sitt andre kalenderår og den andre i sitt første kalenderår.

Grønnsisik *Carduelis spinus* (85+)

Registrert det meste av året således bl.a. 1 individ på Ormåsen **30.01-01.02** (TGR), 3 individer ved Sameia **06.02** (EKR), 6-12 individer på Ormåsen **10.-14.04** (TGR), 26 individer samme sted **17.04** (TGR), 13 individer ringmerket på Hals **26.04** (AHA), 47-53 individer på Ormåsen **27.-28.04** (TGR), 60 individer ringmerket på Hals **29.04** (AHA), 29 individer på Ormåsen **29.04** (TGR) og 15 individer ringmerket på Hals **01.05** (AHA). Videre bl.a. 1 individ i Krambudalen **01.05** (SST), 46 individer på Ormåsen **08.05** (TGR), 10-20 individer **18.05** (JTF), **30.08** (JTF) og **05.09** (JLH) og 30-60 individer **06.09** (EKR) til **19.09** (BKY, JLH) – alt ved Fiskumvannet. Seinere bl.a. 100 individer ved Fiskumvannet **03.10** (SST), 150 individer på Hegstadmyra **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 100 individer ved Fiskum gml. kirke **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 300 individer ved Fiskumvannet **31.10** (JLH), 25 individer samme sted **01.11** (SST), 30 individer på Ormåsen **18.11** (TGR), og 40 individer ved Fiskumvannet **22.11** (EKR).

Tornirisk *Carduelis cannabina* (22+)

Første og siste observasjon var 1 ♂ Sem **04.04** (SST) og 3 individer ved Fiskumvannet **20.09** (SST). Fra registreringene kan nevnes 10 individer ved Fiskumlia **06.04** og **10.04** (JTF) og 1 ♂ ved Bergsvingen **07.04** (JTB). Fra Fiskumvannet bl.a. 30 individer **23.04** (EKR), 2 individer **26.04** og **01.05** (JLH), 3 individer **03.05** og **10.05** (JLH) og 10 individer **27.05** (RBI). Dessuten 2 individer på Hals **01.-07.06**

(AHA), 1 ♂ ved Fiskumvannet **01.06** (SST), samt 2 individer på Hals **11.06** (AHA) og ved Fiskumvannet **02.08** (JTF).

Bergirisk *Carduelis flavirostris* (7)

Kun registrert på vårtrekket. 100 individer ved Bergsvingen **07.-09.04** (JTB, EMI), 20 individer samme sted **09.04** (JTB), 10 individer ved Fiskumvannet **10.04** (JTF), 50 individer ved Råen **13.04** (JTF), 17 individer ved Fiskumvannet **14.04** (EKR) og 3 individer samme sted **18.04** (THO).

Brunsisik *Carduelis cabaret* (3)

Tre registreringer i fjor - 5 individer ved Fiskumvannet **11.05** (THO), 2 individer ved Fiskum gml. kirke **21.10** (HHV, RCL, ØSV) og 20 individer ved Fiskumvannet **31.10** (JLH).

Gråsisik *Carduelis flammea* (76+)

Registrert gjennom det meste av året. 12 individer ved Sameia, Vestfossen **11.01** (EKR) og 34 individer samme sted **31.01** (EKR), 30-50 individer ved Ormåsen **19.01-08.02** (TGR), 15 individer på Kolbergåsen **14.02** (AHA), 60 individer på Ormåsen **24.02** og **04.03** (TGR), 30 individer ved Sameia **15.03** (EKR), 50 individer ved Drammenstjern **22.03** (JLH), 70-80 individer ved Rørtjern **23.02** (TSO), 20 individer ved Bergsvingen **06.04** (EKR), 1 individ i Krambudalen **01.05** (SST), 10 individer ved Fiskumvannet **10.05** (JTF, EFO), 6 og 15 individer samme sted hhv. **08.07** (JTB) og **13.09** (JLH), 40 individer ved Hegstadmyra og ved Fiskum gml. kirke **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 300 individer på Halshaugen **12.12** (AHA) og 50 individer samme sted **13.12** (AHA).

Grankorsnebb *Loxia curvirostra* (16+)

Ble registrert spredt gjennom året - 3-4 individer på Ormåsen **01.-03.02** (TGR), 3 individer ved Sameia **20.02** (EKR), 2 individer ved Kolbergstjern **18.03** (EKR), småflokker hørt/sett på Hals hele **juni** (AHA), ca. 20 individer på Ospåsen **28.06** (AHA), 3 individer i Krambudalen **02.08** (SST) og ved Fiskumvannet **10.08** (JTF), 5 individer – 2 ♂♂ og 3 ♀♀ (hvorav én voksen), ringmerket på Hals **05.09** (AHA), 4 individer Fiskumvannet **24.10** (JLH), 20 individer Halshaugen **29.11** (AHA) og 3 individer i området Ormåsen-Junger **03.12** (TGR). Ellers ble flere flokker i **oktober/november** kun bestemt til *korsnebb*.

Rosenfink *Carpodacus erythrinus* (14)

Registrert i perioden **18.05-02.08**. 1 ♂ ved Fiskumvannet **18.05** (JTF), 4 individer ved Fiskumvannet **21.05** (JTF), 1 ♂ ved Skjelbred **21.05** (JTF), 2 individer ved Fiskumvannet **22.05** og **24.05** (JTF og RBI), 2 og 3 ♂♂ samme sted hhv. **25.05** (JTB) og **27.05** og **01.06** (RBI og SST), 1 ♂ ved Gunhildrud **01.06** (SST), 4 ♂♂ ved Fiskumvannet **07.06** (SST), 8 individer samme sted **09.06** (JMY), 1 ♂ på Hals **07.06** (AHA) og 2 ungfugler ved Fiskumvannet **02.08** (JTF).

Dompap *Pyrrhula pyrrhula* (63+)

Registrert gjennom hele året. 10-11 individer Ormåsen **24.-25.01** (TGR), 4 individer Kolbergåsen **24.02** (EKR), 6-8 individer (♂♀) på Ormåsen **12.-14.03** (TGR), 3 individer ved Junger **18.03** (EKR) og 3 individer på Hals **21.03** (CMI, EMI, AHA). Videre 15 individer Drammenstjern **22.03** (JLH), 6 individer (3 ♂♂, 3 ♀♀) Ormåsen **08.04** (TGR), 4 individer ringmerket på Hals **18.04** (AHA), 7 individer (4 ♂♂, 3 ♀♀) på Ormåsen **25.-26.04** (TGR), 1 ♂ ved Mellomtjern **22.05** (AHA) og 1 ♂ på Ospåsen **23.05** (AHA). Fra ettersommeren og høsten bl.a. 1 ♂ ringmerket på Ospåsen **08.07** (AHA), 14 individer ved Fiskum gml. kirke **21.10** (HHV, RCL, ØSV), 5 individer ved Fiskumvannet **24.10** (JLH) og 3 individer på Halshaugen – hvorav 2 individer (♂♀) ble ringmerket, **13.12** (AHA).

Kjernebiter *Coccothraustes coccothraustes* (24+)

Registrert gjennom hele året. 4 ♂♂ på Ormåsen **21.01** (TGR), 8 individer samme sted **23.01** (TGR) og ytterligere 3 ♂♂ der **01.02** og **08.-16.02** (TGR), 2 individer ved Sameia **02.04** (EKR), 3 individer ved Fiskumvannet **10.04** (JTF), 17 individer ringmerket på Halshaugen i perioden **18.-26.04** (AHA), 1 par

ved Skarrud **02.05** (AHA), 1 ♂ på Ormåsen **08.05** og **13.05** (TGR). 3 individer ringmerket på Hals **12.11** (AHA) og 2 ♂♂ (nr. 34 og 35 for året) ringmerket på Halshaugen **13.12** (AHA).

Snøspurv *Plectrophenax nivalis* (2)

To registreringer - 4 individer (3 ♂♂, 1 ♀) Bomenga **04.03** (MSJ) og 1 individ Akersborg **22.03** (BEL).

Gulspurv *Emberiza citrinella* (112+)

Registrert gjennom hele året - 16 individer på Hals **17.01** (AHA), 20-40 individer Ormåsen **19.01-06.03** (TGR), 40-70 individer samme sted **07.-14.03** (TGR), 15 individer ved Skarraenga **15.03** (EKR), 6-10 individer ved Fiskumvannet **26.04-10.05** (JLH) og 2 par på Hals i **mai/juni** (AHA). Ved Fiskumvannet 10 individer **02.08** (JTF), 20 individer **30.08** (JTF), 6 individer **05.09** (JLH) og 9 individer **06.09** (EKR). 12 individer ringmerket Hals **10.09**, 20 individer ved Fiskumvannet **13.09** (JLH), 10 individer ringmerket på Hals **19.09** (AHA) 20 og 10 individer ved Fiskumvannet hhv. **19.09** (JLH) og **25.09** (BEL), 15 individer ved Fiskum gml. kirke **21.10** (HHV, RCL, ØSV) og 9 individer Hals **08.12** (AHA), mens det på Ormåsen ble registrert 12 individer **30.11**, 30-51 individer **04.-07.12** og 10-18 individer **26.-27.12** (alle av TGR).

Sivspurv *Emberiza schoeniclus* (48+)

Første og siste registrering i 2009 var 2 voksne ♂♂ ved Bergsvingen **07.04** (JTB) og 2 individer ved Fiskumvannet **24.10** (JLH). Fra materialet fra Fiskumvannet bl.a. 10 individer **10.** og **12.04** (JTF), 15 individer **26.04** (JLH), 5 individer **27.04** (EKR), 25 og 15 individer hhv. **01.** og **02.05** (JLH), 18 individer **10.05** (JLH), 10 individer **10.05** (JTF, EFO), 25 individer **11.05** (THO), 8-10 individer **18.-19.05** (JTF), 6-7 individer **19.05** (EKR) og **01.** og **07.06** (SST), 5 individer **15.** og **19.06** (BEL, JMY) og **29.08** (SST), 10 individer **02.08** (JTF), 28 individer **05.09** (JLH), 10 individer **06.09** (EKR), 7 individer **12.09** (SST), 20 individer **13.09** (JLH), 30-40 individer **19.09** (BKY, JLH), 10 individer **20.09** (SST) og 1 individ **04.10** (CMI, KFI). Dessuten 2 individer (♂♀) ringmerket på Hals **27.09** (AHA).

Følgende har bidratt:

AHA = Anders Hals, **AKO** = Anne Kolstad, **ALO** = Annhild Lorentzen, **BEL** = Bent Ellingsen, **BHL** = Bjørn Harald Larsen, **BKY** = Bård Kyrkjedelen, **BTB** = Bjørn Tore Bollerud, **BVN** = Bjørn Vidar Nyhus, **CMI** = Christoffer Mikalsen, **DAS** = Daniel A. Skjauff, **DKO** = Dagfinn Kolberg, **EFO** = Erik Fossum, **EKR** = Eirik Kristoffersen, **EMI** = Egil Mikalsen, **EWE** = Egil Ween, **FWC** = Fred William Christoffersen, **GSY** = Gorm Syversen, **HFB** = Håkon Fredrik Borgen, **HGR** = Håkon Gregersen, **HJN** = Hans Jørgen Nilsen, **HMI** = Hilmar Røthing, **ITS** = Inger T. Steen, **JEN** = Jens Erik Nygård, **JLH** = Jon Ludvig Hals, **JMY** = Jostein Myre, **JSY** = Jan Syvertsen, **JTB** = Jan Trygve Bollerud, **JTF** = Jens Tøndel Fossum, **JTJ** = Jon Trygve Johnsen, **KBJ** = Kristin Bjartnes, **KBR** = Kjell Brenden, **KFI** = Karoline Figenschou, **KKR** = Kari Kristiansen, **KMY** = Kendt Myrmo, **MBA** = Mona Bakke, **MJL** = Michelle Jasmin Lundström, **MLI** = Marte Lilleeng, **MSJ** = Magne Sjøblom, **MWD** = Merete Wiken Dees, **OBE** = Ola Betten, **OSÅ** = Olav Såtvedt, **OTE** = Ole Temtemoen, **PWB** = Per Willy Bøe, **PØK** = Per Øystein Klunderud, **RBI** = Raymond Birkelund, **RUG** = Runar Ugland, **SAL** = Svein Almedal, **SBJ** = Sigrun Bjerve, **SST** = Steinar Stueflotten, **TAN** = Tonny Andersen, **TBA** = Terje Bakken, **TEH** = Tor Egil Høggås, **TEJ** = Tor Erik Jelstad, **TFJ** = Tor Fjesme, **TGI** = Terje Gimnes, **TGR** = Torhild Graversgaard, **THO** = Thorstein Holtskog, **TSC** = Tom Schandy, **ØHJ** = Øystein Haarklau Johansen, **ØSA** = Øystein Sand, **ÅKL** = Åse Klunderud.

Totalt 179 arter og 61 observatører.

Ringmerking i regi av Eiker Ringmerkingsgruppe

i Øvre Eiker 2009

Ringmerkingen i 2009 foregikk utelukkende i tilknytning til Hals og i skogen i tilknytning til gården. Merkeantallet stoppet på 2 438 fugler - hvorav 341 reirunger – totalt fordelt på 52 arter. Etter 27 års sammenhengende drift er vi oppe i 55 823 ringmerkede fugler totalt med et snitt pr. år på ca. 2 067 fugler.

Tabell for 2009:

ART	1983 - 2008	Pull. 2009	Ad. 2009	Sum 2009	1983 - 2009
Storfugl <i>T. urogallus</i>	2	-	1	1	3
Spurvehauk <i>A. nisus</i>	11	-	1	1	12
Ringdue <i>C. palumbus</i>	7	-	2	2	9
Gråspett <i>P. canus</i>	-	-	1	1	1
Grønnspekk <i>P. viridis</i>	2	-	1	1	3
Svartspett <i>D. martius</i>	1	-	1	1	2
Flaggspett <i>D. major</i>	96	-	6	6	104
Låvesvale <i>H. rustica</i>	199	-	1	1	200
Trepiplerke <i>A. trivialis</i>	53	-	8	8	61
Gulerle <i>M. flava</i>	-	-	2	2	2
Linerle <i>M. alba</i>	241	-	11	11	252
Gjerdesmett <i>T. troglodytes</i>	73	-	4	4	77
Jernspurv <i>P. modularis</i>	378	-	23	23	401
Rødstrupe <i>E. rubecula</i>	1 414	-	127	127	1 541
Rødstjert <i>P. phoenicurus</i>	51	-	1	1	52
Steinskvett <i>O. oenanthe</i>	10	-	1	1	11
Svarttrost <i>T. merula</i>	567	-	71	71	638
Gråtrost <i>T. pilaris</i>	816	5	40	45	861
Måltrost <i>T. philomelos</i>	281	-	20	20	301
Rødvingetrost <i>T. iliacus</i>	402	-	8	8	410
Munk <i>S. atricapilla</i>	816	-	39	39	855
Hagesanger <i>S. borin</i>	560	-	17	17	577
Tornsanger <i>S. communis</i>	87	-	9	9	96
Gransanger <i>P. collybita</i>	208	-	23	23	231
Løvsanger <i>P. trochilus</i>	1 532	-	108	108	1 640
Fuglekonge <i>R. regulus</i>	72	-	5	5	77
Gråfluesnapper <i>M. striata</i>	162	-	4	4	166
Svarthvit fl.snp. <i>F. hypoleuca</i>	5 095	61	13	74	5 169
Løvmeis <i>P. palustris</i>	54	-	2	2	56
Granmeis <i>P. montanus</i>	234	-	10	10	244
Toppmeis <i>P. cristatus</i>	23	-	3	3	26
Svartmeis <i>P. ater</i>	485	31	9	40	525

ART	1983 - 2008	Pull. 2009	Ad. 2009	Sum 2009	1983 - 2009
Blåmeis <i>C. caeruleus</i>	4 927	117	148	265	5 192
Kjøttmeis <i>P. major</i>	7 619	119	282	401	8 020
Spettmeis <i>S. europaea</i>	135	-	13	13	148
Trekryper <i>C. familiaris</i>	66	-	5	5	71
Tornskate <i>L. collurio</i>	49	-	8	8	57
Nøtteskrike <i>G. glandarius</i>	76	-	17	17	93
Skjære <i>P. pica</i>	196	-	5	5	201
Stær <i>S. vulgaris</i>	1 254	8	5	13	1 267
Pilfink <i>P. montanus</i>	717	-	4	4	721
Bokfink <i>F. coelebs</i>	3 063	-	247	247	3 310
Bjørkefink <i>F. montifringilla</i>	1 741	-	166	166	1 907
Grønnfink <i>C. chloris</i>	10 612	-	333	333	10 945
Stillits <i>C. carduelis</i>	32	-	12	12	44
Grønnsisik <i>C. spinus</i>	3 767	-	140	140	3 907
Gråsisik <i>C. flammea</i>	802	-	3	3	805
Grankorsnebb <i>L. curvirostra</i>	1	-	5	5	6
Dompap <i>P. pyrrhula</i>	1 948	-	21	21	1 969
Kjernebiter <i>C. coccothraustes</i>	43	-	35	35	78
Gulspurv <i>E. citrinella</i>	885	-	74	74	959
Sivspurv <i>E. schoeniclus</i>	203	-	2	2	205
Andre	1 314				1 314
Årstotal/Sum	53 385	341	2 097	2 438	55 823

Tabellen viser hva som ble merket. Det mest bemerkelsesverdige er trolig det høye antallet kjernebitere – denne relativt anonyme arten som likevel åpenbart er så pass vanlig. For øvrig bl.a. relativt mange nøtteskriker, spettmeiser, stillits, gulspurver og gransangere – alt fanget uten å bruke lyd for å lokke fuglene til nettene.

Det ble kun gjort et fåtall fremmedkontroller. Blant de mer uvanlige kontrollene tar vi her med en gråtrost merket med belgisk ring og fanget under NOF-Øvre Eikers ringmerkingsdag 18. april på Halshaugen. Samme sted ble det 13. desember med en times mellomrom fanget to stillits med fremmede ringer. Begge var ringmerket i løpet av første halvår 2009 – den ene i Mjøndalen, Nedre Eiker, og den andre i Ås i Akershus.

På gjenfunnssektoren fikk vi relativt få tilbakemeldinger. De to mest spesielle var en kjernebiter ♀ og en spurvehauk ♂ født i 2009 – begge merket i fjor. Kjernebiteren døde i møtet med et vindu i Krokstadelva ei drøy uke etter at den ble merket på Halshaugen 22.11, mens spurvehauken ble funnet død på Skotsmoen tre uker etter merking 16.08.

Det er litt tilfeldig når og hvordan tilbakereporteringen foregår – det kan ta flere år fra en fugl meldes kontrollert og til kontrollør/merker får beskjed, men Eiker Ringmerkingsgruppe hadde pr. 31.12.2009 bekreftede gjenfunn av 261 fugler fra 13 land (inkl. Norge), mens det er kontrollert 242 fugler merket av andre fordelt på 8 land (inkl. Norge).

----- o o o -----

ÅRSRAPPORT 2010

Fiskeørnprosjektet i Buskerud 2007-2011

Steinar Stueflotten,
T. Andersen, F. N. Bye, T. E. Jelstad og P. Ø. Klunderud

Fiskeørn hann, Linnestranda, Lier 29.5.2010. Foto: Børre Eirik Helgerud

ÅRSRAPPORT 2010

Fiskeørnprosjektet i Buskerud 2007-2011

Prosjektet drives av Norsk Ornitologisk Forening, avdeling Buskerud i samarbeid med Naturvernforbundet i Buskerud. Prosjektets virksomhetsområde dekker hele Buskerud fylke, samt Sande og Svelvik kommuner i Vestfold.

Norsk Ornitologisk Forening avd. Buskerud
Leder Egil Mikalsen
Nedre Torggate 18, 3050 Mjøndalen
Tlf. 924 38 955, e-post: emikals@online.no

Naturvernforbundet i Buskerud (NiB)
Åssideveien, 3322 Darbu
Fylkessekretær Per Ø. Klunderud
Tlf. 32 75 05 04, e-post: pedroklu@online.no

Prosjektet har følgende styringsgruppe:

Per Øystein Klunderud (prosjektleder)
Åssideveien, 3322 Darbu
pedroklu@online.no
32 75 05 04

Frode Nordang Bye
Nesveien, 3060 Svelvik
f-bye@online.no
911 41 776

Steinar Stueflotten (registrator)
Damenga 19, 3032 Drammen
steinarstue@c2i.net
913 34 123

Tonny Andersen
Gamle Kongsbergv. 190, 3322 Darbu
tonny.andersen@c2i.net
419 23 843

Koordinatorer:

Frode N. Bye	Sande og Svelvik
Torger Ugstad	Røyken og Hurum
Steinar Stueflotten	Lier, Drammen, Nedre Eiker, Finnemarka, Krokskogen-Ringkollen
Tonny Andersen	Øvre Eiker, Kongsberg, Holtefjell
Thor Erik Jelstad	Flesberg, Rollag, Sigdal, Krødsherad, Modum, Ringerike og Flå
Per Furuset	Nes, Gol, Hemsedal, Hol, Ål og Nore og Uvdal

Per oktober 2010 var det registrert 31 deltagere i prosjektet, det samme som i 2009, ca. 70 % av disse har deltatt aktivt i feltarbeidet i 2010. Alle takkes herved for innsatsen. Flere personer utenfor prosjektgruppa har også bidratt med tips og opplysninger til prosjektet, bl.a. stimulert av opprop i flere avviser sist sommer.

Prosjektet har i 2010 gjennomført en samling - årsmøtet på Tyrifjord Hotell, Vikersund lørdag 30. oktober. Årsmøtet ble som tidligere, gjennomført i samarbeid med rovfuglgruppa i Naturvernforbundet i Buskerud. Programmet omfattet denne gangen to interessante gjesteforedrag fra Rune Aae fra NOF avd. Østfold og Mikael Hake fra Grimsö forskningsstation SLU, Sverige. Det var 35 deltagere til stede på møtet.

Takksigelser

Fylkesmannen i Buskerud og Bess Jahres Stiftelse takkes for økonomisk støtte til prosjektet i 2010.

Innhold

Sammendrag	1
Mål og hensikt	2
Bakgrunn	2
Økonomi	2
Definisjoner	2
Oppdaterte lokalitetsdata - endringer	3
Gjennomførte kontroller i 2010	5
Hekkeresultat i 2010	5
Leting etter nye lokaliteter	8
Bestandsanslag	9
Utbredelse	9
Vernetiltak	10
Utfordringer i 2011	10
Litteratur	10
VEDLEGG 1: Detaljert lokalitetsstatus	11

Sammendrag

2010 var fjerde året i fiskeørnprosjektet i Buskerud og Sande & Svelvik kommuner i Vestfold. Bakgrunn for prosjektet, metodikk og kunnskapsstatus er nærmere beskrevet i årsrapporten for 2007.

Det ble utført 152 kontroller av i alt 57 reir/lokaliteter. Av disse var 36 lokaliteter i bruk i 2010, derav 31 i Buskerud, 4 i Sande og 1 i Svelvik. Dette er tre færre reir i bruk enn i 2009. Minst 33 av de 36 reirene (92 %) var i bruk begge år. Fire reir gikk ut av bruk, dvs. de har falt ned i løpet av det siste året, men ingen av disse var i bruk i 2009. Det ble funnet fem nye reir i 2010, alle etter mottatte tips, to av disse som direkte følge av opprop i flere aviser sommeren 2010. Ingen intakte gamle reir ble tatt i bruk igjen i 2010.

Det ble påvist vellykket hekking i 21 reir i Buskerud, 4 i Sande og 1 i Svelvik. Minst 51 unger vokste opp eller antas å ha vokst opp til flygedyktig alder, derav minst 42 i Buskerud. Dette er noen færre enn i 2009, men antall unger per vellykket hekking er det høyeste vi har hatt i prosjektet så langt. For første gang nådde vi et gjennomsnitt på 2,0 unger per vellykket hekking. Antall par (3) som mislyktes med hekkingen var det laveste i prosjektet til nå, mens antallet par (7) som ikke gikk til hekking, var betydelig høyere enn tidligere år. I så måte framstår 2010 som et litt spesielt år.

Etter årets sesong er bestandsanslaget for Buskerud økt til 48 par og for Sande & Svelvik til 7 par.

Mål og hensikt

Prosjekt Fiskeørn 2007-2011 er et kartleggings- og overvåkingsprosjektet med formål å framskaffe oppdatert status om fiskeørnas forekomst og utbredelse i Buskerud, samt Sande og Svelvik kommuner i Vestfold. Prosjektet vil søke å samle inn detaljerte opplysninger om flest mulig hekkelokaliteter, overvåke bestandsutviklingen i prosjektperioden og studere endringer i levevilkår og mulige trusler mot arten. Ringmerking og bygging av kunstige reir er ikke prioriterte aktiviteter i dette prosjektet. Den kunnskapsbasen som prosjektet bygger opp, skal bl.a. brukes til tiltak som beskytter artens hekkeområder og til å utvikle gode forvaltningstiltak. Prosjektet vil derfor etterstrebe et godt samarbeid både med fylke, kommuner, skogeierforeninger og grunneiere.

Bakgrunn

For en nærmere omtale av prosjektets bakgrunn, organisering og metodikk, henvises det til årsrapporten for 2007 (Stueflotten mfl. 2007). Det samme gjelder også generell kunnskapsstatus om fiskeørnas forekomst i prosjektområdet.

Økonomi

Prosjektet har hatt en inntektsside på kr 55 000 i 2010, derav kr 40 000 fra Fylkesmannen i Buskerud med "Tilskudd til viltformål" og kr 15 000 fra Bess Jahres Stiftelse i Vestfold. I tillegg er prosjektoverskuddet fra 2009, kr 1 039, overført til årets drift.

Det er utbetalt kjøregodtgjørelse for totalt 59 turer på til sammen 4 737 km. I tillegg er det dekket utlegg for bompenger med kr 1 270.

Endelig årsregnskap vedlegges årsrapporten når det er ferdig. Naturvernforbundet i Buskerud har ansvaret for regnskapsføringen.

Definisjoner

Følgende fem kategorier er brukt for reirstatus:

Statuskategori	Forklaring
I bruk	Reiret er påvist i bruk det siste rapporteringsåret.
Brukt siste 5 år	Reiret er påvist i bruk en eller flere ganger i de foregående 5 årene. Reiret er intakt.
Ikke i bruk	Reiret er intakt, men har ikke vært i bruk de siste 5 årene.
Utgått	Reiret er borte fordi reiret er falt ned eller reirtreet er knekt, blåst ned eller hogd.
Usikker, må sjekkes	Mangelfulle opplysninger, lokaliteten er ikke kontrollert.

"I bruk" omfatter lokaliteter der det enten er gjort et mulig hekkforsøk (aktivitet observert på/ved reiret en eller flere ganger i sesongen), der igangsatt hekking er påvist ved observasjon av rugende fugl eller små unger i reiret, eller vellykket hekking er påvist ved observasjon av flygedyktige/store unger i/ved reiret.

Forklaring til begreper brukt om lokaliteter "I bruk":

Hekke-kategori	Forklaring
Mulig hekkforsøk	Det er observert aktivitet på lokaliteten som kan indikere et mulig hekkforsøk, men uten at hekking er konstatert. Slik aktivitet kan omfatte kurtise og reirbygging.
Konstatert hekking	Det er observert ruging og/eller mating av små unger i reiret en eller flere ganger.
Avbrutt/mislykket hekking	Konstatert hekking er avbrutt. Ingen flygedyktige unger vokser opp. Aktivitet kan noen ganger observeres seinere i sesongen.
Vellykket hekking	Minst en flygedyktig unge vokser opp, eller minst en stor reirunge er observert som kan antas å nå flygedyktig alder.

Oppdaterte lokalitetsdata - endringer

Tab. 1 viser oppdaterte data for alle kjente lokaliteter i kommunene. Nærmere detaljer er gitt i Vedlegg 1.

Tabell 1: Oppdatert lokalitetsoversikt per 2010.

Kommune	Utgått	Usikker status	Ikke i bruk	Brukt siste 5 år	I bruk 2010	Mulig hekkforsøk	Mislykket hekking	Vellykket hekking	Minimum antall unger
Drammen	1				0				
Flesberg	1			1	1			1	2
Flå	2		2		2			2	6
Hole	2				0				
Hurum	3	1			1			1	2
Kongsberg	5			2	3	3		0	0
Krødsherad	1			2	2	1		1	2
Lier	3				0				
Modum	15	1		2	2			2	3
Nedre Eiker	2				1			1	3
Nes	1		1		1		1	0	0
Ringerike	10	4		1	10	1	1	8	14
Rollag					1			1	2
Røyken			1		1			1	2
Sigdal	5	1	1	1	3	1		2	4
Øvre Eiker	11				3	1	1	1	2
Ål	2				0				
Buskerud	64	7	5	9	31	7	3	21	42
Sande	3		4	2	4			4	8
Svelvik	4	2	2	1	1			1	1
Vestfold NØ	7	2	6	3	5	0	0	5	9

Det var 31 reir i bruk i Buskerud, 4 i Sande og 1 i Svelvik. Dette er totalt sett tre færre reir i bruk enn i 2009 (antall reir i 2009 er her oppdatert med historiske data fra nye reir påvist i 2010). Minst 33 av de 36 reirene (92 %) var i bruk begge år.

Hvert år skjer det endringer på flere lokaliteter. Noen reir går ut av bruk fordi hekkingen opphører eller reiret faller ned om vinteren. Noen gamle lokaliteter tas i bruk på nytt og nye reir bygges. Tidligere har vi påvist at ca. hvert femte reir endret status fra ett år til det neste (Stueflotten 2008).

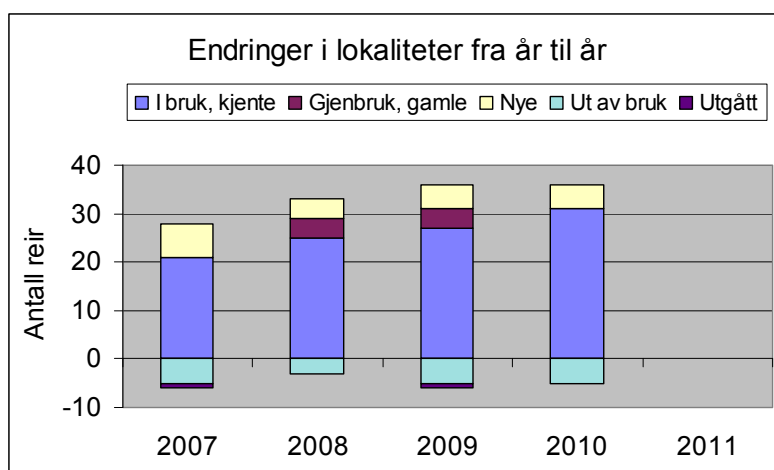

Fig.2: Endringer i brukte lokaliteter fra år til år.

Denne dynamikken er illustrert i Fig.2. Her er totalt antall reir i bruk angitt over null-streken. Dette består av reir som er brukt både siste sesong og foregående år (i bruk, kjente), nyetableringer i gamle reir (gjenbruk, gamle) og nyoppdagete reir (nye). Antall reir under nullstreken viser: intakte reir som er gått ut av bruk siden fjoråret og reir i bruk som har falt ned eller forsvunnet av andre årsaker siden fjoråret (utgått). Tidligere år er her ikke oppdatert med historiske data fra nye reir.

Det ble funnet tre nye reir/lokalteter i Buskerud (1 i Flesberg, 1 i Ringerike og 1 i Sigdal) og 2 i Sande. Alle de nye reirene ble funnet etter tips fra personer utenfor prosjektet. 2010 karakteriseres av større stabilitet og gjenbruk av lokaliteter, enn hva tilfellet har vært i foregående år. Hele 31 av reirene i bruk var også i bruk i 2009. I tillegg har minst to av de fem nye reirene vært i bruk i flere år. Vi kjenner ikke til at det dette året ble tatt i bruk noen gamle reir, som ikke var i bruk i 2009. Derimot gikk 5 reir (3 i Buskerud, 1 i Sande og 1 i Svelvik), som var i bruk i 2009, ut av bruk dette året (jf. "Ut av bruk" i Fig.2). Ingen reir som var i bruk i 2009, hadde falt ned/var forsvant (utgått) i 2010. Derimot hadde fire gamle reir i Buskerud, som ikke var i bruk i 2009, falt ned i løpet av vinteren. Med tanke på de store snømengdene som vi også hadde sist vinter, hadde vi fryktet at flere reir ville rase ned.

Fig.3: Store snømengder kan bety stor belastning på reir og reirtre. Her fra SI04a i Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat, 24.2.2010. Foto: Thor Erik Jelstad

På lokaliteten SV04 ble det i 2009 bygd et frustrasjonsreir nær det gamle reiret. Men dette ble ikke benyttet i 2010. Paret hekket på nytt i det gamle reiret (SV04a).

Sju gamle reir med usikker status i fjor er i løpet av 2010 sjekket ut av prosjektet som utgåtte lokaliteter (reiret er ikke gjenfunnet tross grundig leting). Fordi vi mangler ferske opplysninger fra HU04a, har vi endret status for dette reiret fra "Ikke i bruk" til "Usikker, må sjekkes". Etter dette er antall lokaliteter med status "Usikker, må sjekkes" nå redusert til 7 i Buskerud og 2 i Svelvik. Vi har også gjort et par endringer til i tidligere angitt status for noen reir.

Per 2010 kjenner vi til 12 intakte reir som har vært i bruk de siste fem årene, men ikke i 2010, og 11 eldre reir som fortsatt er intakte. Fem av disse er for øvrig kunstig bygde reir i Sande & Svelvik.

Av 63 kontrollerte og intakte reir i fjor, endret 9 reir status i 2010, dvs. at hvert sjuende reir endret status på ett år, jamført hvert fjerde til femte reir i tidligere år.

Første observasjon av fiskeørn i 2010 ble for øvrig gjort på Linnestranda i Lier 02.04.10 (B.Ellingsen).

Gjennomførte kontroller i 2010

Tabell 2 viser antall registrerte kontroller av kjente reir/lokalteter i Buskerud og Sande & Svelvik i 2010. Totalt ble det utført 152 kontroller mot 154 i 2009 og 172 i 2008. Kontroller av alternative reir på en tur teller her som separate kontroller.

Tabell 2: Oversikt over utførte kontroller i 2010.

Kommune	Antall kontroller	Ant. kontroller per (reir/lok.)
Flesberg	4	2,0 (2)
Flå	9	2,3 (4)
Hole	3	3,0 (1)
Hurum	6	3,0 (2)
Kongsberg	13	2,2 (6)
Krødsherad	5	1,7 (3)
Modum	9	2,3 (4)
Nedre Eiker	5	5,0 (1)
Nes	5	2,5 (2)
Ringerike	33	3,0 (11)
Rollag	2	2,0 (1)
Røyken	7	3,5 (2)
Sigdal	11	2,8 (4)
Øvre Eiker	14	4,7 (3)
Ål	1	1(1)
Buskerud	127	2,7 (47)
Sande	17	2,4 (7)
Svelvik	8	2,7 (3)
Sande & Svelvik	25	2,5 (10)

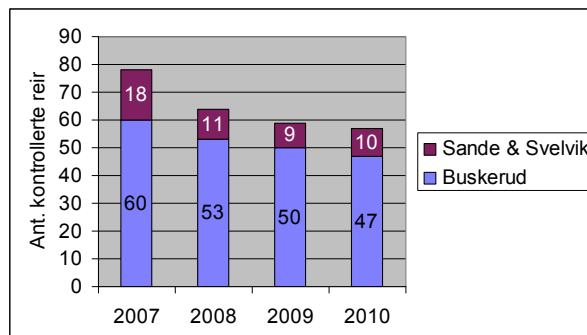

Fig.4: Antall kontrollerte reir per år.

Figur 4 viser antall kontrollerte reir de fire siste årene. Antallet har avtatt noe etter hvert som stadig flere usikre lokaliteter er sjekket ut, og feltarbeidet blir mer og mer konsentrert om å følge opp kjente lokaliteter med intakte reir.

Det ble utført typisk 2-3 kontroller per reir. I Buskerud var kontrollomfanget omtrent det samme som tidligere år (2,7-2,8 kontroller per reir). I Sande og Svelvik økte kontrollomfanget markert. Dette skyldes en mer jevn og god innsats i år enn i 2009 da et par uheldige omstendigheter ødela for feltinnsatsen (Stueflotten og Dokka 2009). Antall aktive deltagere som har deltatt i feltarbeidet, var omtrent det samme som i fjor. Flest kontroller (6) ble i år utført på R112a, RØ02a og SV04a. Flere andre reir ble kontrollert fem ganger. Kjell A. Dokka hadde ikke anledning til å følge opp lokalitet KO05a i samme omfang som i 2008 og 2009, så dette reiret ble ikke det mest besøkte slik tilfellet har vært de to foregående årene.

Totalt 152 gjennomførte kontroller innebærer at deltagerne har brukt ca. 700 timer i felt. I tillegg har registrator brukt ca. 60 timer til dataregistrering og rapportering i prosjektet. Flest reirkontroller er utført av Thor Erik Jelstad (54 stk) og Jan Gylder (20 stk). Av antall innrapporterte turer med kjøregodtgjørelse (totalt 59 turer) er flest registrert på Thor Erik Jelstad (29 turer / 3 125 km) og Steinar Stueflotten (18 turer / 1 072 km). Disse turene inkluderer også oppfølging av tips og leting etter nye reir.

Hekkeresultat i 2010

Tabell 3 viser hekkeresultat i de 42 reirene i Buskerud og 9 i Sande og Svelvik som har vært i bruk de fire siste årene. Av disse har minst 21 reir i Buskerud og 2 reir i Sande vært i bruk i alle fire årene, men bare 13 og 1 reir har hatt vellykket hekking i alle 4 årene. Følgende koder er benyttet i Tabell 3:

- n antall flygedyktige/antatt flygedyktige unger
- (n) antall klekte unger i reir med tap av unger
- 0 mislykket hekking = ingen flygedyktige unger
- a aktivitet observert, men uten påvist hekking
- ? ukjent / ikke kontrollert hekkeresultat
- ingen aktivitet ved kontroll i hekkesesongen
- u reir utgått (falt ned / borte)
- (blankt) reir ukjent/ikke kontrollert dette året

- Grønt** – vellykket hekking,
- Gult** – mislykket hekking, eller bare aktivitet/mulig hekkforsøk,
- Rødt** – ingen aktivitet ved kontroll,
- Blått** – reir konstatert utgått.

Tabell 3: Hekkeresultat per lokalitet 2007-2010.

Lok.nr.	Kommune	Ant. unger 2007	Ant. unger 2008	Ant. unger 2009	Ant. unger 2010
FL01a	Flesberg	2	0	a	-
FL03a	Flesberg	1+	1+	2	2
FÅ03a	Flå	2	2	3	4
FÅ04a	Flå	0	-	u	
FÅ05a	Flå	2	1	2	2
HO01b	Hole		0	-	u
HU01b	Hurum	-	0	-	u
HU02a	Hurum	3	(4)3	(2)1	(3)2
HU03a	Hurum	2	0	u	
KO05a	Kongsberg	0	(3)2	(2)1	a
KO07a	Kongsberg	0	0	0	-
KO09a	Kongsberg			1	a
KO10a	Kongsberg			1+	a
KR02b	Krødsherad	0	1+	2	a
KR03b	Krødsherad			(1+)?	2
MO14a	Modum	-	-	0	1
MO15a	Modum	a	-	-	-
MO16a	Modum	-	1+	-	-
MO17a	Modum	1-2	-	3	2
NE02a	Nedre Eiker	1-2	2	2+	3
NS02a	Nes			?	0
RI01b	Ringerike		?	2+	2
RI06a	Ringerike	0	a	1	-
RI07a	Ringerike		1+	2	3
RI12a	Ringerike	1	2	1	2
RI13a	Ringerike	2	1	2	2
RI14a	Ringerike	1	1	1	1+
RI15a	Ringerike	0	2	(1)0	a
RI16a	Ringerike	0	0	1	0
RI17a	Ringerike	1	3	2	1
RI21a	Ringerike	2	0	2+	1+
RI24a	Ringerike	1+	1+	2	2
RO01a	Rollag	2	1	2	2
RØ01a	Røyken		u	?	-
RØ02a	Røyken		1	(2)1	2
MO14d	Sigdal		0	-	-
SI04a	Sigdal	2	2	2	2
SI05a	Sigdal	1	2	2	a
SI08a	Sigdal				2
ØE02a	Øvre Eiker	1-2	2	2	2
ØE06a	Øvre Eiker	0	2	2	0
ØE13a	Øvre Eiker	1-2	0	1	a
42 reir	Buskerud	29-35	34-40	46-52	42-44
SA04a	Sande	1-2	0	-	-
SA05a	Sande	1-2	2	?	2
SA08a	Sande	1-2	3	2	3
SA11a	Sande			?	-
SA11b	Sande				2
SA12a	Sande				1
SV03a	Svelvik	-	-	?	-
SV04a	Svelvik	-	0	0	(2)1
SV04b	Svelvik			a	-
9 reir	Vestfold NØ	3-6	5	2+	9

Tabell 4: Hekkesuksess 2007-2010.

Buskerud	2007	2008	2009	2010
Reir i bruk	28	32	34	31
Avbrutt/ikke påvist hekking	9	11	7	10
Vellykket hekking	19	21	27	21
Andel vellykket hekking	68 %	66 %	79 %	68 %
Flygedyktige unger	29-35	34-40	46-52	42-44
Unger per reir i bruk	1,0-1,3	1,1-1,3	1,4-1,5	1,4
Unger per vellykket hekking	1,5-1,8	1,6-1,9	1,7-1,9	2,0-2,1

Sande & Svelvik	2007	2008	2009	2010
Reir i bruk	3	4	5	5
Avbrutt/ikke påvist hekking	0	2	1+	0
Vellykket hekking	3	2	1+	5
Andel vellykket hekking	100 %	50 %	?	100 %
Flygedyktige unger	3-6	5	2+	9
Unger per reir i bruk	1,0-2,0	1,3	?	1,8
Unger per vellykket hekking	1,0-2,0	2,5	?	1,8

Totalt	2007	2008	2009	2010
Reir i bruk	31	36	39	36
Avbrutt/ikke påvist hekking	9	13	?	10
Vellykket hekking	22	23	?	26
Andel vellykket hekking	71 %	64 %	?	72 %
Flygedyktige unger	32-41	39-45	?	51-53
Unger per reir i bruk	1,0-1,3	1,1-1,3	?	1,4-1,5
Unger per vellykket hekking	1,5-1,9	1,7-2,0	?	2,0

Antall reir i bruk i tidligere år er her oppdatert med historiske data for de nye reirene i 2010, så langt dette har vært kjent. Det er også korrigert for et par feildefinerte statuskategorier i tidligere rapporter. Reir RØ01a ble ikke kontrollert i 2009 da det ble antatt å være utgått i 2008 (bare rester igjen av det gamle reiret). Ved ny kontroll i 2010 viste det seg at reiret var påbygd og det lå en del fjorårgamle mytefjær under reiret. Dette kan tyde på at reiret var i bruk i 2009. Men siden et eventuelt resultat er ukjent, er ikke denne mulige hekkingen tatt med i Tabell 4.

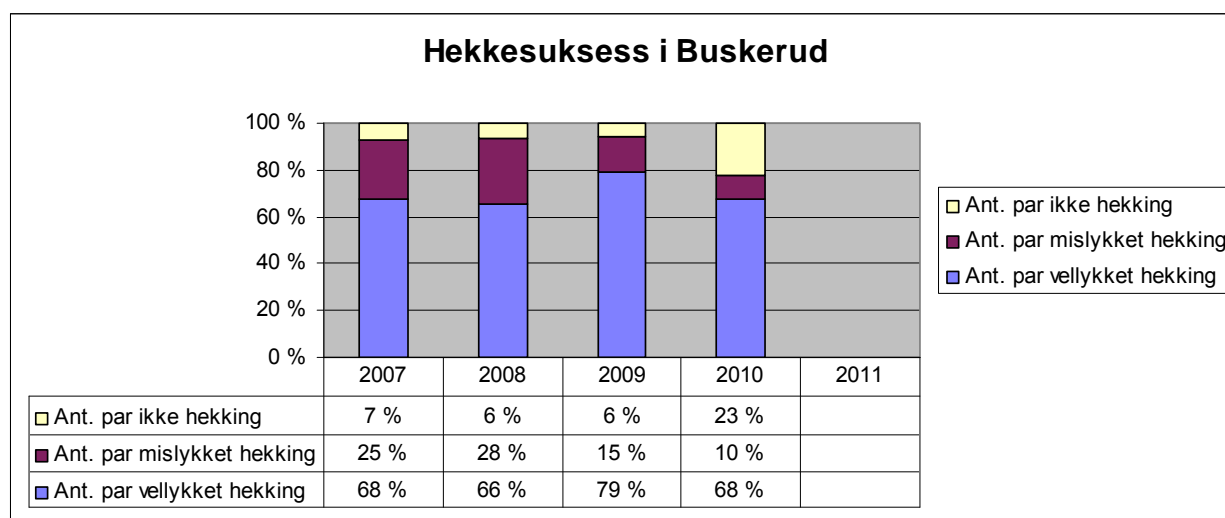

Fig.5: Prosentfordeling av hekkestatus til reir i bruk.

I Buskerud var det overraskende mange par som ikke gjennomførte hekkingen i år. Det ble observert aktivitet en eller flere ganger i løpet av sesongen på 7 lokaliteter (23 %), men uten at hekking ble konstatert. Dette gjaldt bl.a. alle tre reirene i Kongsberg med vellykket hekking i 2009. Årsaken til dette er

ikke kjent, men det kan kanskje ha noe med en sein vår og ugunstige værforhold i begynnelsen av hekkesesongen å gjøre, eller at det har vært nyetablerte par på lokalitetene, eventuelt at den ene maken har omkommet i løpet av vinteren. Antall reir med påvist, men mislykket hekking var derimot bare 3 (10 %), det laveste så langt i prosjektet. Totalt sett gikk andelen vellykkede hekkinger ned igjen i Buskerud etter rekordåret 2009, men de parene som gjennomførte hekkingen fikk fram flere unger i gjennomsnitt enn tidligere år. For første gang i prosjektet ble det produsert 2,0 unger i gjennomsnitt per vellykket hekking. I tre reir ble det produsert 3 flygedyktige unger og i ett reir (FÅ03a) hele fire unger. Det ble bare påvist tap av unger i to reir (HU02a og SV04a) i løpet av hekkesesongen. I Skottland lå andelen par som ikke gikk til hekking, på gjennomsnittlig 14 % i perioden 1954-2004, og andelen varierte typisk mellom 7 % og 20 % (Dennis 2008). Dette kan tyde på at en andel på 23 % i Buskerud i 2010, er i grenseområdet for hva som kan anses som normalt for arten.

Det kan nevnes at det på Falsterbo i Skåne ble talt bare litt over halvparten så mange fiskeørner på høsttrekket i år som i 2009, eller omtrent like mange som i 2007. Dette tyder på et generelt dårlig hekkeresultat i Norden i 2010 (http://skof.se/fbo/index_s.html).

Leting etter nye lokaliteter

Å lete opp nye reir har vært en prioritert oppgave også i 2010. For å stimulere allmennheten til å tipse oss om fiskeørnreir, ble det besluttet å gå ut i flere aviser med et opprop om fiskeørnprosjektet. NOF i Østfold hadde tidligere hatt suksess med et slikt opprop. Vi søkte derfor råd hos Rune Aae om opplegget de hadde brukt, før vi gikk til avisene med vårt opprop. Fra slutten av juni til midten av juli fikk vi inn flere fine innslag om prosjektet vårt i følgende aviser: Drammens Tidende, Ringerikes Blad, Hallingdølen, Laagendalsposten, Røyken og Hurum Avis, Svelvikposten og Sande Avis. Dette resulterte i mange tips, men få gjaldt konkrete reirfunn. To nye reir ble likevel funnet som direkte følge av disse avisoppslagene – FL03a og RI24a. De tre andre nye reirene ble funnet som følge av andre tips, uavhengig av avisoppslagene. Også i år fikk vi inn flere tips om "fiskeørn" som viste seg å være andre rovfuglarter (musvåk, fjellvåk, hønsehauk og vandrefalk). Av 14 nye reir som er funnet de tre siste årene, er ni funnet etter tips fra personer utenfor prosjektet, og fem som følge av prosjektdeltagernes egen leting. Dette viser at det å stimulere lokale informanter til å tipse om fiskeørnreir, er en effektiv metode for å spore opp nye reir. Alt som kan gjøre prosjektet allment kjent, bidrar til økt tilgangen på tips.

Prosjektdeltagerne har i 2010 resultatløst lett etter nye reir i følgende områder:

- Bufjellsområdet (Sande)
- Området mellom Sande og Eikeren (Sande)
- Øf Eikeren (Øvre Eiker)
- Sandungen (Hurum)
- Kjekstadmarka (Lier, Røyken)
- Finnemarka Øst (Lier)
- Finnemarka Nord (Modum)
- Krokskogen V – Toverud/Sollihøgda (Hole, Lier)
- Vf Gubberudveien, Holleia (Modum)
- Øf og SØf Solevannet (Sigdal)
- Vf Bergsjø (Krødsherad, Ringerike)
- Øf Sognevannet (Ringerike)
- Buttingrud-Grøtterudberget (Ringerike)
- Ramberget (Ringerike)
- Bjonevika-Gråfleintjern, Sperillen (Ringerike)
- Fjøsvikfjellet, Samsjøen, Ådalen (Ringerike)
- Vf Lauvskardtjern (Flå)

Som i de foregående årene, har det blitt mange bomturer og lite utbytte av disse letingene. Se for øvrig tidligere årsrapport for diskusjon om hvordan leting etter nye reir kan effektiviseres (Stueflotten 2008).

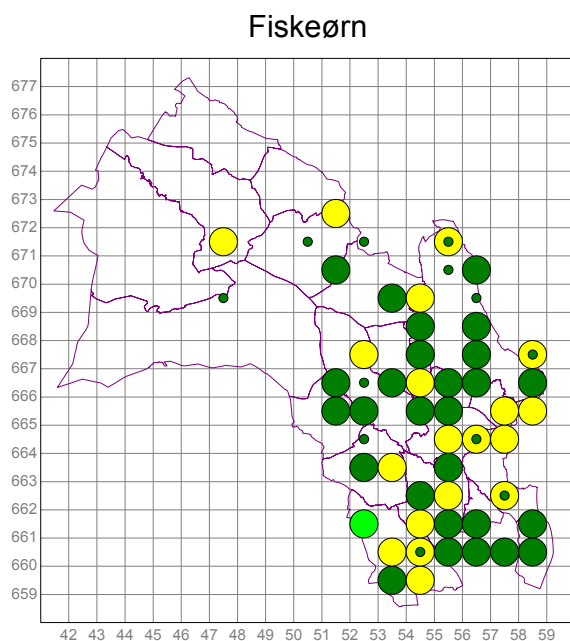
Bestandsanslag

Tabell 5: Oppdatert bestandsanslag for 2010.

Kommune	Areal [km²]	Reir i bruk 2010	Sannsynlige lok.	Min ant par 2010
Drammen	138	0		0
Flesberg	562	1	1	2
Flå	705	2	1	3
Hole	198	0		0
Hurum	163	1	1	2
Kongsberg	792	3	1	4
Krødsherad	375	2	2	4
Lier	301	0		0
Modum	515	2	1	3
Nedre Eiker	122	1		1
Nes	810	1	1	2
Nore & Uvdal	2502	0	1	1
Ringerike	1552	10	4	14
Rollag	449	1	1	2
Røyken	113	1	1	2
Sigdal	842	3	1	4
Øvre Eiker	457	3	1	4
Ål	1171	0		0
Buskerud	14910	31	17	48
Sande	178	4	1	5
Svelvik	58	1	1	2

Sannsynlige lokaliteter omfatter lokaliteter der vi har observasjoner eller andre opplysninger som tilsier at det må være en lokalitet i et området, men uten at vi kjenner til plasseringen av reiret. I sum antyder kjente og sannsynlige lokaliteter en hekkebestand på minimum 48 par i Buskerud, 5 par i Sande og 2 i Svelvik i 2010. Dette er tre flere par enn i revidert anslag for 2009. Antagelsen om at det hekker minst 40-50 par i Buskerud, kan derfor opprettholdes.

Utbredelse

Kartet viser oppdatert utbredelse for fiskeørn i Buskerud, Svelvik & Sande per 2010. Forekomsten er angitt i form av 10x10 km UTM atlasruter.

27 slike ruter hadde lokaliteter som var i bruk i 2010. I sju av disse (NL39, NM25, NM39, NM48, NM53, NM67 og NM68) var det to reir i bruk og i en rute (NM70) tre reir i bruk.

Følgende symboler er brukt i kartet: mørkegrønne prikker = ruter med lokaliteter i bruk, lysegrønne prikker = ruter med intakte reir som har vært i bruk siste 5 år, gule prikker = ruter med kun utgåtte lokaliteter eller med intakte reir som ikke har vært i bruk siste 5 år (dvs. gule prikker angir tidligere hekkeområder). Små mørkegrønne prikker viser ruter med sannsynlige lokaliteter.

Fig.5: Oppdatert utbredelseskart per 2010.

Vernetiltak

Det er gjort lite med hensyn til nye innspill til vernetiltak i 2010. Bare følgende aktivitet kan nevnes:

Vern av en hekkeplass i Skrimfjella

I tidligere rapporter har vi omtalt tiltak for å begrense forstyrrelser ved et fiskeørnreir i Trillemarka naturreservat. Her har SNO satt opp en informasjonsplakat ved den mest benyttede innfallsporten til vannet der reiret ligger. I 2010 ble det besluttet å sette opp en tilsvarende informasjonsplakat ved et vann med et nytt fiskeørnreir i Skrimfjella (Kongsberg). Prosjektgruppa har bistått med opplysninger i denne forbindelsen. Erfaringer fra disse informasjonstiltakene er foreløpig vanskelig å anslå. Reiret i Trillemarka (SI04a) hadde vellykket hekking med 2 unger også i år, mens i reiret i Skrimfjella (KO09a) ble det ikke påvist hekking i år. Det bør vurderes å sette opp informasjonsplakater også på selve reirholmene.

Utfordringer i 2011

2011 er det siste året i prosjektet. Det blir derfor svært viktig å sikre en god avslutning på prosjektet. Viktige oppgaver vil være:

- Kontrollere alle kjente reir som har vært i bruk de siste årene,
- Lete opp nye reir,
- Samle mest mulig informasjon om hvorfor hekkeforsøk/hekkinger mislykkes.
- GPS-måle gjenværende reir som er i bruk.
- Helst også fotodokumentere reir/reirtrær som vi mangler bilder av.

Litteratur

Dennis, R. 2008. A life of ospreys. Whittles Publishing. 211 p.

Stueflotten, S. 2008. Årsrapport 2008 – Fiskeørnprosjektet i Buskerud 2007-2011, 12s.
http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2008/Aarsrapport_fiskeorn_2008.pdf

Stueflotten, S. og Dokka, K.A.. 2009. Årsrapport 2009 – Fiskeørnprosjektet i Buskerud 2007-2011, 16s.
http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2009/Aarsrapport_fiskeorn_2009.pdf

VEDLEGG 1: Detaljert lokalitetsstatus

Lokalitetsnavn og UTM posisjon er utelatt i denne åpne rapporten av vernehensyn. Lokaliteter som hadde status utgått i 2007 og 2008, er ikke med i denne oversikten.

Loknr	Reir	Kommune	Status 2007	Status 2008	Status 2009	Status 2010	Info status
DR01	a	Drammen	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Utgått	Utgått	Gammel reirplass ikke kjent, sjekket ut 2009.
FL01	a	Flesberg	I bruk	I bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Hekkeplass siden 1990-tallet. Avbrutt hekking 2008. Aktivitet, men ikke hekking 2009, ingen aktivitet i 2010.
FL02	a	Flesberg	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Utgått	Utgått	Hekking omkring 1990. Sjekket ut 2009.
FL03	a	Flesberg	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir i 2010. Det har vært hekking her i flere år i følge informant.
FÅ01	b	Flå	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Siste rapporterte hekking i 1998. Reiret fortsatt intakt, men med store grastuster.
FÅ02	a	Flå	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Gammelt reir, har neppe vært i bruk på mange år. Reiret fortsatt i god forfatning.
FÅ03	a	Flå	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2005. Reiret revet av Netcom vinteren 2008, gjenoppbygget.
FÅ04	a	Flå	I bruk	Brukt siste 5 år	Utgått	Utgått	Nyoppdaget reir i 2007, gammel kilde (FM). Avbrutt hekking 2007. Reiret falt ned 2009.
FÅ05	a	Flå	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2007.
HO01	b	Hole		I bruk	Brukt siste 5 år	Utgått	Gammelt reir, nyoppdaget i 2008, avbrutt hekking. Ikke hekking 2009. Reiret falt ned vinteren i 2010.
HU01	a	Hurum	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Utgått	Utgått	Aktivitet observert ved reiret i 1995-1997, ikke i 1999 (reir delvis nedrast). Reiret borte i 2009.
HU01	b	Hurum	Ikke i bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Utgått	Nyoppdaget reir i 2007 (ikke i bruk). Mislykket hekking 2008. Ikke hekking 2009. Reiret borte 2010
HU02	a	Hurum	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Reirplass i bruk siden 1990-tallet, reiret falt ned vinteren 1995/96, men ble bygd opp igjen.
HU03	a	Hurum	I bruk	I bruk	Utgått	Utgått	Første rapporterte hekking i 1991. Mislykket hekking 2008. Reiret falt ned vinteren 2008/2009.
HU04	a	Hurum	Usikker, må sjekkes	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Usikker, må sjekkes	Det er bygget et reir på lokaliteten, men ikke tatt i bruk (2007). Alternativt reir til HU03a?
KO02	b	Kongsberg	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Alt. reir bygd i seinere år etter at KO02a falt ned. Trolig sist brukt i 2006.
KO05	a	Kongsberg	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Mangeårig hekkeplass siden 1980-tallet. Avbrutt hekking 2007. Kun aktivitet i 2010.
KO06	a	Kongsberg	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Ikke i bruk	Utgått	Flere hekkinger etter 2000. Ingen aktivitet i 2007-2009. Reiret nesten helt borte i 2010.
KO07	a	Kongsberg	I bruk	I bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Nyregistrert reir i 2007, men har vært i bruk noen år. Mislykket hekking 2007-2009, ikke aktivitet i 2010.
KO09	a	Kongsberg			I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir 2009. Bare aktivitet i 2010.
KO10	a	Kongsberg			I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir 2009. Bare aktivitet i 2010.
KR02	a	Krødsherad	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Nyoppdaget reir i 2002, siste hekking 2006. Nytt alternativt reir KR02b bygd i 2007.
KR02	b	Krødsherad	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nytt alternativt reir til KR02a bygd i 2007. Bare aktivitet i 2010.
KR03	a	Krødsherad	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Nyoppdaget reir i 2006. Ingen hekking i 2007-2010.
KR03	b	Krødsherad			I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir 2009. Trolig mislykket hekking i 2009, vellykket i 2010.

Loknr	Reir	Kommune	Status 2007	Status 2008	Status 2009	Status 2010	Info status
MO04	a	Modum	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Aktivitet rapportert i 1993, men reiret ikke funnet. Søkt forgjeves etter reiret i 2008.
MO14	a	Modum	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir i 2005, hekking i 2006, alternativt reir brukt i 2007-2008. Tatt i bruk igjen i 2009.
MO14	b	Sigdal	Usikker, må sjekkes	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Alternativt reir, trolig påbygd i 2004, men ikke brukt i seinere år.
MO14	d	Sigdal		I bruk	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Nyoppdaget alternativt reir til MO14a i 2008, trolig brukt et par år. Mislykket hekking i 2008.
MO15	a	Modum	I bruk	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Reir/hekking påvist i 1998. Hekking i 2004-2006, aktivitet 2007, men ikke i påfølgende år.
MO16	a	Modum	Ikke i bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Hekking fra 1970-tallet, sist rapportert i 1998. Tatt i bruk igjen i 2008, men ikke i 2009-2010.
MO17	a	Modum	I bruk	Brukt siste 5 år	I bruk	I bruk	Oppdaget i 1998. Hekking i 2007 og 2009-2010, men ingen aktivitet i 2008.
NE02	a	Nedre Eiker	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2007, hekking hvert år siden.
NS01	b	Nes	Usikker, må sjekkes	Brukt siste 5 år	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Gammelt alternativt reir til NS01a. Hekket i 2004.
NS02	a	Nes			I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir 2009. Sannsynligvis nybygd dette året, usikkert mht unger. Bare aktivitet i 2010.
RI01	b	Ringerike		I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget alternativt reir på gammel lokalitet i 2008, hekking siden.
RI02	a	Ringerike	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Reir ikke gjenfunnet i 1996.
RI06	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Gammel lokalitet. Avbrutt hekking i 2007. Bare aktivitet i 2008. Hekking i 2009, ikke i 2010.
RI07	a	Ringerike	Usikker, må sjekkes	I bruk	I bruk	I bruk	Hekket i 1993-1995, men ikke i 1996-1997. Hekking i 2008-2010.
RI09	a	Ringerike	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Aktivitet sist rapportert i 1983. Reir ikke gjenfunnet i 1996. Muligens fortsatt intakt?
RI11	a	Ringerike	Ikke i bruk	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Reir delvis falt ned i 1997, oppgitt flere år tidligere.
RI12	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2004. Hekking siden.
RI13	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2004. Hekking siden.
RI14	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2004. Hekking siden.
RI15	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2006. Avbrutt hekking i 2007, vellykket 2008, mislykket 2009, bare aktivitet i 2010.
RI16	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Reir trolig etablert på begynnelsen av 1990-tallet. Mislykket hekking 2007/2008/2010, vellykket i 2009.
RI17	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2006, i bruk siden.
RI21	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2007. Mislykket hekking 2008.
RI22	a	Ringerike	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Ny opplysning 2007. Tidligere hekkeplass i mange år.
RI24	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyregistrert reir i 2010, skal ha hekket her siden 2007 i følge informant.
RO01	a	Rollag	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir i 2001. Trolig hekket årlig siden.
RØ01	a	Røyken	Usikker, må sjekkes	Utgått	I bruk?	Ikke i bruk	Reir funnet i 1997, men ikke i bruk da. Gjenfunnet i 2008, reir delvis nedrast, trolig påbygd/brukt i 2009.
RØ02	a	Røyken		I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir i 2008, har trolig vært brukt et par år før dette. Hekking siden.
SI03	b	Sigdal	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Reiret funnet i 1996 etter at SI03a var falt ned, siste rapporterte hekking i 2001.
SI04	a	Sigdal	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir i 2004. Har hekket hvert år siden tross mye forstyrrelser.
SI05	a	Sigdal	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir i 2005. Bare aktivitet i 2010.
SI08	a	Sigdal				I bruk	Nyoppdaget reir etter tips i 2010.

Loknr	Reir	Kommune	Status 2007	Status 2008	Status 2009	Status 2010	Info status
ØE02	a	Øvre Eiker	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Gammel hekkeplass siden 1950-tallet. Reiret falt ned/bygd opp/flyttet litt noen ganger.
ØE06	a	Øvre Eiker	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Gammel mangeårig hekkeplass siden 1980-tallet. Mislykket hekking i 2007 og trolig mislykket hekking i 2010.
ØE13	a	Øvre Eiker	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Trolig nyetablert på slutten av 1990-tallet. Avbrutt hekking 2008, Bare aktivitet i 2010, vellykket ellers.
ÅL01	b	Ål	Usikker, må sjekkes	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Utgått	Kunstig reir bygd i 1993, delvis rast ut i 1995. Seinere i dårlig forfatning. Reir borte 2010.
SA01	a	Sande	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir bygd på 1990-tallet? Hekking i 1996 og 1997.
SA02	a	Sande	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Siste kjente hekking i 2003. Aktivitet i 2005 og i nærheten av reiret i 2007, men reiret da delvis sklidd ut.
SA04	a	Sande	I bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Kunstig reir, vellykkede hekking i 2002 og 2007, mislykket i 2008. Ikke i bruk siden.
SA05	a	Sande	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Kunstig reir, 1. hekking i 1997, mislykket i 2003, i bruk 2007-2010.
SA06	a	Sande	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir, hekkforsøk på slutten av 1990-tallet.
SA08	a	Sande	I bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Fast hekkeplass i flere år.
SA09	a	Sande	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir, har ikke vært i bruk på 2000-tallet.
SA10	a	Sande	Brukt siste 5 år	Utgått	Utgått	Utgått	Sannsynligvis fast hekkeplass tidligere. Rugging observert i 2005, trolig aktivitet i 2007. Reir borte i 2008.
SA11	a	Sande			I bruk	Brukt siste 5 år	Nyoppdaget reir 2009, sannsynligvis hekking. Ingen aktivitet i 2010.
SA11	b	Sande				I bruk	Alternativt reir til SA11a funnet i 2010 etter tips.
SA12	a	Sande				I bruk	Nyoppdaget reir etter tips i 2010.
SV01	a	Svelvik	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir, ble trolig brukt på 1990-tallet, men ikke på 2000-tallet.
SV03	a	Svelvik	Ikke i bruk	Ikke i bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Kunstig reir, hekking påvist i 1996 og 1997, men ikke i påfølgende år før i 2009. Ingen aktivitet i 2010.
SV04	a	Svelvik	Ikke i bruk	I bruk	I bruk	I bruk	Skal ha hekket her tidligere, men ikke på 2000-tallet før i 2008. Mislykket i 2008 og 2009, vellykket i 2010.
SV04	b	Svelvik			I bruk	Ikke i bruk	Nybygd frustrasjonsreir 2009, ikke hekking.
SV04	c	Svelvik	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir, har hekket her tidligere, men ikke på 2000-tallet. Tidligere angitt som SV07a.
SV08	a	Svelvik	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Hekking påvist i 1997, ikke benyttet seinere.
SV09	a	Svelvik	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Usikker, må sjekkes	Hekking påvist i 1996, ikke benyttet seinere.

Kråkefugler i Buskerud

Steinar Stueflotten, Damenga 19, 3032 Drammen, e-post: steinarstue@c2i.net

Kråkefuglene omfatter ni arter både i Buskerud og Norge. Blant disse et par av våre vanligste og mest utbredte arter som skjære og kråke, men også mer fåtallige og sjeldne arter som nøttekråke, kornkråke og svartkråke. De fleste artene i kråkefamilien er stasjonære arter som oppholder seg i de samme områdene hele året, mens andre forekommer hyppigst på trekket vår og høst slik som kornkråka og til dels kaia. Kråkefuglene, spesielt ravn, kråke og skjære, er ansett for å være blant våre mest intelligente fuglearter. Denne beskrivelsen er basert på kunnskapen som LRSK for tiden har om disse artenes forekomst i Buskerud.

Nøtteskrike *Garrulus glandarius*

Nøtteskrika har en vid trans-palearktisk og orientalsk utbredelse med mange underarter innen hekkeområdet som strekker seg fra Europa i vest, gjennom Russland og Sibir til Japan og Kina i øst. I Norge er nøtteskrika en relativt vanlig art i skogtraktene på Sørlandet, Østlandet, Nordvestlandet og i Trøndelag. Nøtteskrika regnes som en stasjonær standfugl, men enkelte år kan det forekomme invasjoner.

Nøtteskrike i Øvre Eiker. Vår mest fargerike kråkefugl. Foto: Tommy Solberg.

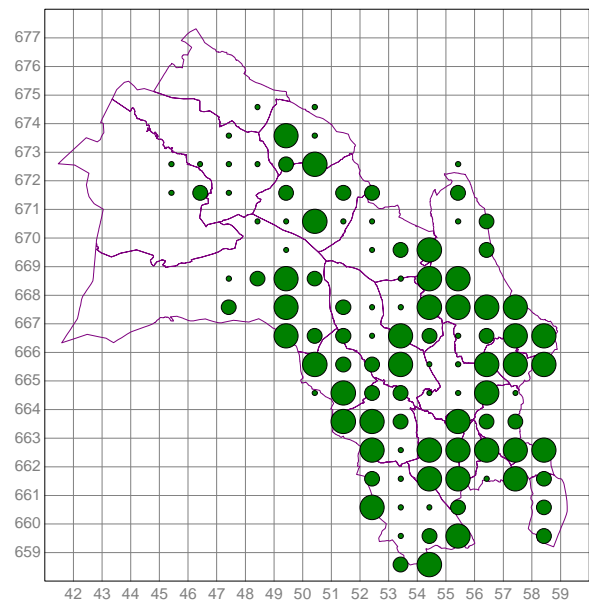
Forekomst i Buskerud

Status: Vanlig, men spredt og ikke særlig tallrik hekkefugl i skogtraktene over hele fylket. Nøtteskrika hekker fortrinnsvis i barskog og blandingskog, og går sjelden høyere opp mot fjellet enn grana. I hekketida er nøtteskrika ganske sky og forsiktig og dermed lett å overse. Ellers i året er den mer eksponert og lettere å observere. Nøtteskrika er kjent for å hamstre eikenøtter, men i Buskerud forekommer dette bare i begrenset grad i de sørlige delene av fylket. Arten kan ellers hamstre både korn, frø og bær for vinteren.

Bestand: Nøtteskrika har hatt en positiv bestandsutvikling og økt sin utbredelse i Norge de siste 50 årene. Dette gjelder trolig også for Buskerud. Basert på en antatt bestandstetthet på 0,5-1 par/km², kan vi anslå en hekkebestand på 2 000 – 6 000 par i fylket.

Reiret plasseres normalt på en grein inntil stammen på ei gran, mer sjelden i andre treslag, og er derfor vanskelig å finne. Eggleggingen skjer normalt ikke før i slutten av april – begynnelsen av mai.

Nøtteskrike

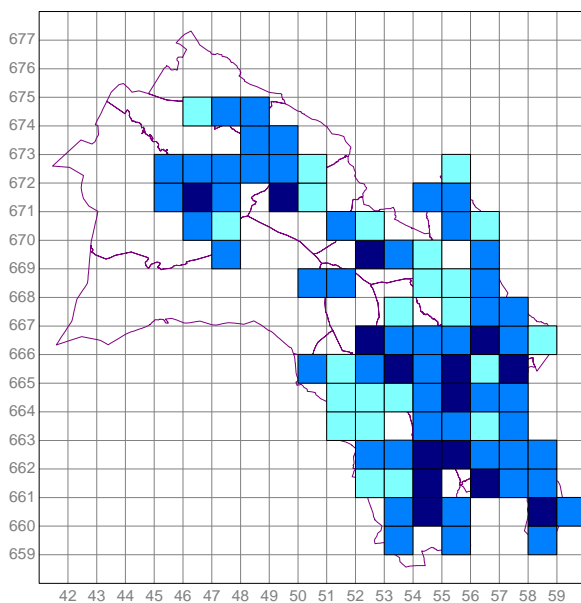

Oppdatert utbredelseskart for nøtteskrike. Prikkstørrelse iht. hekkekoder i Atlas-prosjektet.

Streif/invasjoner: Nøtteskrika er normalt en ganske stasjonær art som bare streifer litt omkring mellom faste territorier. Hvert år i september/oktober kan en se flokker på opptil 30-50 individer på lokalt næringstrekk (hamstringstrekk) mellom skogen og flere store eiketrær i kulturlandskapet i Øvre Eiker (Stueflotten 2009). Fuglene kan i noen tilfeller fly opptil 4-5 km for å hamstre eikenøttene (Haftorn 1971). Nøtteskrika er også kjent for år om annet å kunne forta store masseforflytninger eller invasjoner. Slike invasjoner blir trolig utløst av høy bestandstetthet eller store endringer i miljøet i artens hekkeområder lenger øst i Nord-Europa. Slike høstinvasjoner er ikke kjent fra Buskerud i seinere år. I Norge fant den siste store høstinvasjonen sted så langt tilbake som i 1977 (Gjershaug m.fl. 1994). I april 1986 ble det

derimot observert et stort returtrekk mot nord av nøtteskriker gjennom Øvre Eiker. I dagene 16.-27.4.1986 trakk det i følge Anders Hals, daglig mellom 100-150 nøtteskriker mot nord forbi Fiskumvannet. Trekket fortsatt et stykke inn i mai, men da i langt mindre omfang. Vi har ellers få konkrete beviser på at nøtteskriker har streifet over lange avstander i Buskerud, men en nøtteskrike som var ringmerket på Hals i Øvre Eiker, ble året etter skutt i Trysil (A.Hals).

Nøtteskrike (vinter)

Oppdatert vinterutbredelse for nøtteskrike. Mørkeblå ruter ≥6 ind, mellomblå ruter 2-5 ind, lyseblå ruter 1 ind som i VinterAtlas.

Vinter. Siden nøtteskrika er en stasjonær standfugl, er det liten forskjell på artens utbredelse i hekketiden og om vinteren. At kartet tilsynelatende viser en tynnere bestand i midt fylket om vinteren, skyldes primært dårligere dekning i disse områdene vintertid. Nøtteskrika blir ofte sett på åtsler om vinteren, og er forholdsvis regelmessig å se på foringsplasser.

Lavskrike *Perisoreus infaustus*

Lavskrika har en nordlig palearktisk utbredelse som strekker seg fra Fennoskandia i vest gjennom Russland og Sibir til Sakhalin og Mongolia i øst. Lavskrika er en fullstendig stasjonær barskogsart som i Norge hekker i barskogsområdene øst for Langfjella i Sør-Norge, fra indre Telemark nord til Trøndelag og videre mer spredt nordover til det andre hovedutbredelsesområdet for arten i barskogsområdene i Øst-Finnmark. Den norske hekkebestanden er grovt anslått til 10 000 - 50 000 par.

Lavskrike i Hol 8.8.2009. Foto: Jostein Myre

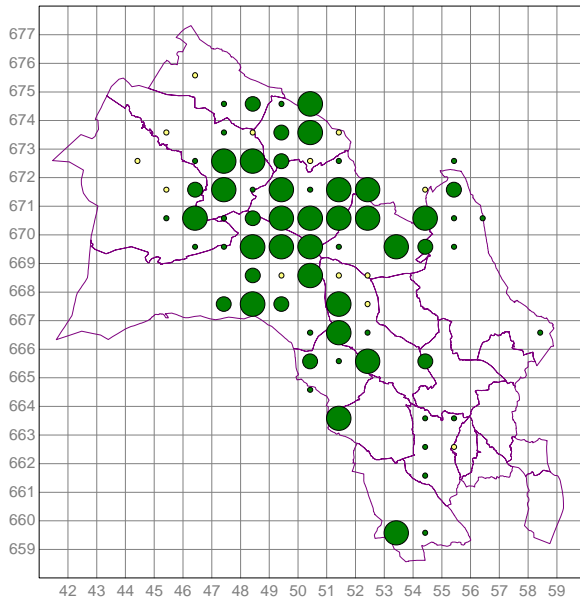
Forekomst i Buskerud

Status: Lavskrika hekker spredt i barskogsområdene i midtre og nordlige deler av fylket. Arten hekker både i furu- og granskog, noen steder også i blandingskog. Lavskrika er fjellskogens fugl som foretrekker høyereliggende barskoger, der den kan hekke helt opp mot tregrensa. Artens fullstendig stasjonære forekomst i disse områdene er betinget av at den hamstrer næring over snønivået for å klare seg gjennom vinteren. Områder med relativt kaldt og tørt klima synes i den forbindelse å være en fordel for konservering av mange ulike næringsemner som f.eks. bær, sopp, insekter og snegler. Som andre kråkefugler sier den heller ikke nei til fugleegg og fugleunger. Lavskrika er alltid en stillfarende fugl, men er også kjent for å være ganske tillitsfull og nyssgjerrig. Den oppsøker ofte foringsplasser ved koier og hytter i territoriet sitt.

Lavskrike i Ål 8.3.2010. Foto: Per Furuseth.

Lavskrike

Oppdatert utbredelseskart for lavskrike. Prikkstørrelse iht. hekketider i Atlas-prosjektet. Små gule prikker viser ruter med funn utenfor hekketida.

I kartet ovenfor har vi lagt til observasjoner som er gjort i noen supplerende ruter utenfor hekketida. Dette for bedre å vise denne stasjonære artens totale utbredelse i fylket. Selv om lavskrika er svært stasjonær, kan spesielt ungfugler streife noe rundt. Dette er trolig årsaken til at lavskriker en sjelden gang er blitt observert enkelte steder i lavlandet i nedre deler av fylket (Kongsberg og Øvre Eiker):

- 1 skinn fra Eiker datert 4.5.1878 (Naturhistorisk museum Oslo).
- Skinn av 1 juv fra 'Grubene' i Kongsberg datert 23.9.1879 (Naturhistorisk museum Oslo).
- 1 ind Stølesetra, Kongsberg i 1963 (I.Stensrud).
- 2 ind Stølesetra, Kongsberg 11.10.1975 (J.Ranke).
- 2 ind Vestbysetra, Holtefjell, Øvre Eiker april 1982 (D.Kolberg, J.T.Bollerud).
- 1 ind Kølabbonn, Øvre Eiker 23.4.1989 (K.Værnes).
- 1 ind Myrehogget, Holtefjell, Øvre Eiker 28.7.1992 (T.Bakken).
- 1 ind på Snaukollen, Øvre Eiker på begynnelsen av 1990-tallet (J.L.Hals).
- 1 ind ringmerket Ospåsen, Øvre Eiker 9.7.2000 (A.Hals).
- 1 ind på foringsplass Horne, Øvre Eiker 21.1.2001 (I.T.Steen).
- 2 ind Store Stølevann, Skrimfjella, Kongsberg 8.8.2009 (D.Skjauff).

I tillegg foreligger det et hekkefunn fra Skrimfjella i Norsk Fugleatlas (Gjershaug mfl. 1994).

Bestand: I likhet med flere andre kråkefugler hekker lavskrika tidlig. Eggleggingen skjer allerede i slutten av mars og i april. Reiret legges tett inntil stammen på ei gran eller furu, og den rugende fuglen trykker hard og er derfor svært vanskelig å oppdage. Det er vanskelig å anslå hvor mange par som hekker i Buskerud, men det dreier seg trolig om 500 - 2 000 par. I hekketida er lavskrika svært sky og forsiktig. Ellers i året opptrer arten gjerne i små familiegrupper og er da lettere å observere pga sin tillitsfulle og nysgjerrige opptreden. Det er likevel sjelden å se mer enn 5-6 ind sammen, maks 10 ind Raubrekk, Ål 3.8.2010 (K.Bøhn).

Skjære *Pica pica*

Skjæra har en vid utbredelse over store deler av den nordlige halvkule. Den fins i hele Europa med unntak av Island. Skjæras utbredelse er nær knyttet til mennesket, og arten er vanlig i hele Norge fra kysten og helt opp i de øvre fjellbygdene. Den norske bestanden er anslått til 200 000 – 500 000 par. Skjæra er en utpreget standfugl som streifer svært lite omkring. Skjæras nære naboskap til mennesker gjør at den er en art som stort sett alle kjenner, og som det også knytter seg mange historier, overtro og anekdoter til.

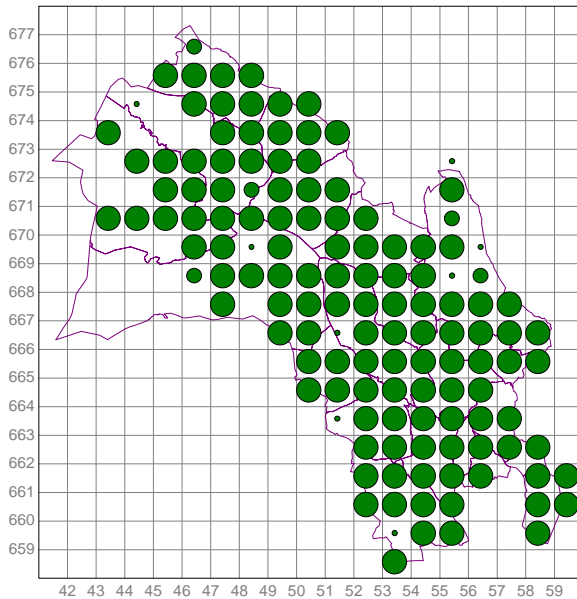
Skjære i Lier 27.9.2008. Foto: Jens Erik Nygård.

Forekomst i Buskerud

Status: Vanlig hekkefugl i tilknytning til bosetning over hele fylket. Standfugl som holder seg i de samme områdene hele året. Arten er observert minst opp til 1020 moh ved Osestølen i Ål 12.7.1979 (P.Maurig).

Skjære

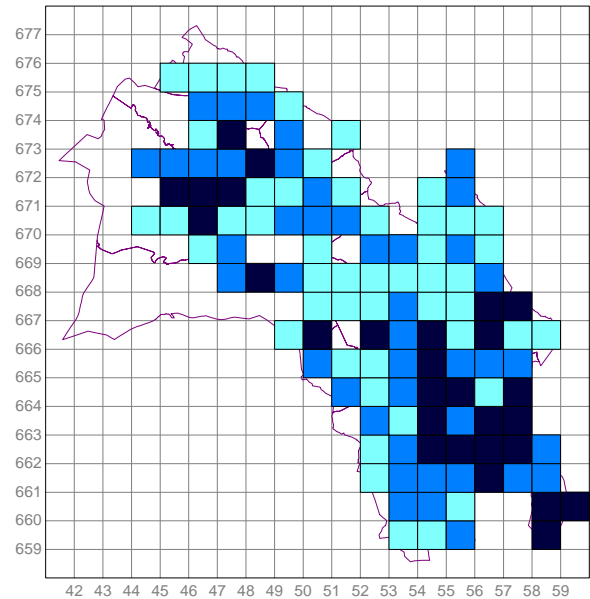

Oppdatert utbredelseskart for skjære. Prikkstørrelse iht. hekkedekker i Atlas-prosjektet.

Bestand: Skjærebstanden både i Norge og Sverige hadde en positiv utvikling på slutten av 1900-tallet. I seinere år synes bestanden å ha vært nokså stabil i Sør-Norge og trolig også i Buskerud (Husby & Stueflotten 2009). Typisk bestandstetthet i kulturlandskapet i nedre deler av fylket antas å ligge på 3-10 par/km². Dette skulle tilsi en hekkebestand på 10 000 – 20 000 par i fylket. Skjærepåret kan begynne å bygge på reiret sitt allerede tidlig på ettervinteren, selv om eggleggingen ikke skjer før ut i april en gang. Skjæra bygger iøynefallende og ofte imponerende reir med flere etasjer hvis den får være i fred. Arten er den eneste kråkefuglen som har overbygget reir med inngang på siden. Anders Hals fant en gang et skjærereir i bruk i Øvre Eiker som ikke var overbygget (pers. med. A.Hals).

Vinter. Siden skjæra er en stasjonær standfugl, er vinterutbredelsen nokså lik artens hekkeutbredelse, slik det framgår av kartene øverst på siden. Skjæra er en av de vanligste artene i vinterlandskapet, og en fast gjest på foringsplasser over hele fylket. I vinterhalvåret kan skjærer av og til samle seg i flokker på opptil 20-30 ind, maks ca.40 ind Råen, Øvre Eiker 18.-19.9.1985 (A.Hals), 40+ ind Miletjern, Nedre Eiker 16.10.1999 og 2.12.2006 (S.Stueflotten) og 40 ind Konnerud, Drammen 22.10.2001 (S.Stueflotten).

Skjære (vinter)

Oppdatert vinterutbredelse for skjære. Mørkeblå ruter ≥ 21 ind, mellomblå ruter 8-20 ind, lyseblå ruter 1-7 ind som i VinterAtlas.

Annet. På gården Søndre Solum i Komnes (Kongsberg) dukket det sommeren 1999 opp en avvikende skjæreunge som var beigebrun og hvit til forskjell fra de andre svarthvite ungene i kullet (Såtvedt 2009). Det samme gjentok seg året etter, og i 2001 kom det to slike flavistiske unger på vingene i det samme reiret. Disse brune skjærene ble snart lokale "kjendiser", og de ble seinere også vist på NRK TV i programmet "Ut i naturen".

Nøttekråke *Nucifraga caryocatactes*

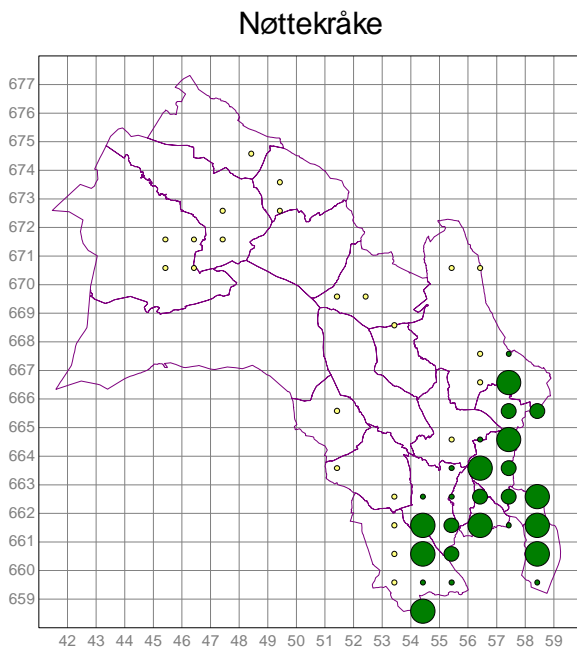
Nøttekråka hekker i den nordlige barskogsregionen, fra Skandinavia i vest gjennom Russland og Sibir til Kina og Japan i øst, samt i alpine barskogsområder lenger sør i Asia. I Norge hekker nominatunderarten *caryocatactes* (tykknebbet nøttekråke) i lavreliggende deler av Østlandet og i enkelte fjordstrøk på Vestlandet. I tillegg kan den østlige underarten sibirnøttekråke *macrorhynchus* (smalnebbet nøttekråke) enkelte år forekomme i Norge under invasjoner. Den siste store invasjonen av sibirnøttekråker i Norge fant sted høsten 1995. Den norske hekkebestanden til nominatunderarten er anslått til 100 til 1 000 par.

Forekomst i Buskerud

Status: Nøttekråka har en svært begrenset utbredelse i Buskerud. Arten hekker kun spredt i lavlandet i de nedre delen av fylket fra Kongsberg og Hurum i sør opp til Steinsfjorden i nord. Utbredelsesområdet samsvarer med Oslofeltets geologisk utstrekning i Buskerud. Dette har trolig sammenheng med at berggrunnen i dette området gir opphav til et rikt og variert skoglandskap der barskog forekommer i veksling med hasselskog. Nøttekråka er en næringsspesialist som har spesialisert seg på hasselnøtter. Underarten sibirnøttekråke derimot, har spesialisert seg på kongler fra sembrafuru.

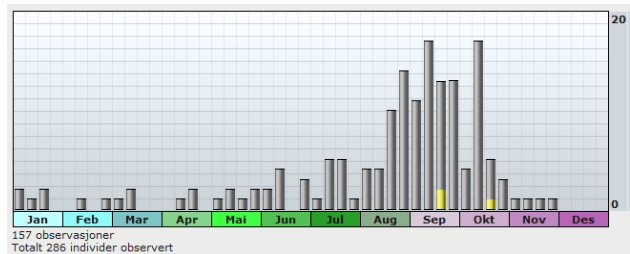

Hamstrende nøttekråke, Øvre Eiker. Foto: T.Solberg.

Oppdatert utbredelseskart for nøttekråke. Prikkstørrelse iht. hekketider i Atlas-prosjektet. Små gule prikker viser ruter med observasjoner utenfor hekketida. De fleste av disse gjelder underarten sibirnøttekråke.

Nøttekråka regnes som en stasjonær standfugl. Når arten har etablert seg i et revir, forblir den der så lenge den lever. Arten er meget sky og forsiktig og vanskelig å påvise i hekketida. Seinsommer og høst eksponerer arten seg noe mer, bl.a. når den hamstrer hasselnøtter for vinteren, og når de etter hvert selvstendige ungene sprer seg i området. Når vinteren kommer, trekker nøttekråka seg tilbake til et mer stillfarent liv i skogen igjen, og kan da på ny være vanskelig å få øye på. Denne sesongmessige opptredenen framgår tydelig av figuren nedenfor. Den viser sesongfordelingen av antall observasjoner av nøttekråke i Buskerud registrert på Artsobservasjoner per oktober 2010.

Sesongfordeling av nøttekråke-observasjoner på AO.

Bestand: Det hekker trolig bare 20-50 par i Buskerud. Reiret legges høyt i et bartre, og i likhet med flere andre kråkefugler, starter hekkingen tidlig allerede i mars-april. Kullstørrelse og hekkesuksess avhenger av frøsettingen og en god hamstringshøst i forkant. Det er sjelden å se mer enn 5-6 ind sammen. Men noen ganger om høsten kan det observeres antydninger til trekkbevegelser, bl.a. 10-15 ind som hamstret hasselnøtter ved Lierbyen (Lier) høsten 1975 (T.Gunnarsen), ca. 10 ind i Grøstadmarka (Lier) 10.9.2006 (R.E.Andersen) og 15+ ind som trakk forbi Fiskumvannet (Øvre Eiker) 13.9.2007 (T.Holtskog). Den desidert største flokken noensinne på hele 43 ind, ble observert på Gomnes (Hole) 27.6.1996 (V.Bunes).

Nøttekråke i Øvre Eiker. Foto: Tommy Solberg.

Sibirnøttekråke: Den østlige underarten sibirnøttekråke forekommer enkelte år under invasjonjer om høsten. Slike invasjonjer er trolig utløst av næringsmangel i hekkeområdene. Følgende funn av denne underarten er registrert og godkjent av LRSK:

- Flere ind i Ål 2.10.-17.11.1971 (J.Dalseide m.fl.)
- Stor invasjon høsten 1995. De første individene dukket opp i Hokksund medio august. Enkeltindivider og småflokker på opptil 10-20 ind ble sett mange steder i fylket utover i september-oktober (inkludert i gule prikker på kartet). Maks ca. 30 ind Øyno, Strandafjorden (Ål) 15.9.1995 (B.Breiehagen). Enkeltindivider ble også sett videre utover vinteren, minst til ut i januar 1996.
- 1 ind Sjøstad, Lier 17.1.1998 (S.Stueflotten).

Kaie *Corvus monedula*

Kaia har en vid paleraktisk utbredelse. Arten hekker i hele Europa fra det sørlige Fennoskandia i nord til Nord-Afrika i sør, og videre østover helt til Himalaya og Vest-Sibir. De skandinaviske kaiene tilhører i hovedsak nominatunderarten *monedula*. Fra Finland og videre østover hekker den noe bleikere russekaia *soemmerringii*, og i Vest-Europa og Nord-Afrika den mørkere *spermologus*. I Norge har kaia sin hovedutbredelse i jordbruksområdene på Østlandet, i Rogaland og de indre delene av Trondheimsfjorden. Den norske bestanden er anslått til 1 000 – 10 000 par.

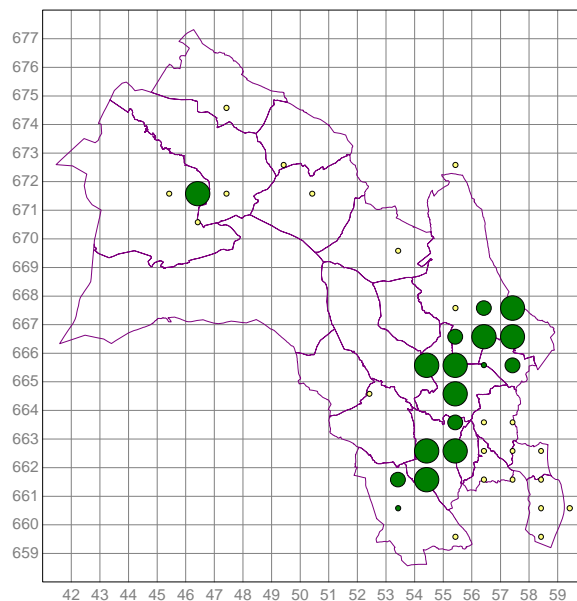
Forekomst i Buskerud

Status: Spredt hekkefugl i et begrenset område i de store kornbygdene i nedre deler av fylket. Kaia i Norge oppholder seg i stor grad i de samme områdene både sommer og vinter, så også i Buskerud, men det er stor forskjell på antall individer sommer og vinter i vårt fylke. Dette skyldes at det foregår regionale forflytninger med konsentrasjoner i større flokker vinterstid.

Kaie. Foto: Kendt Myrmo.

Kaie

Oppdatert utbredelseskart for kaie. Prikkestørrelse iht. hekketekoder i Atlas-prosjektet. Små gule prikker viser ruter med observasjoner utenfor hekketida.

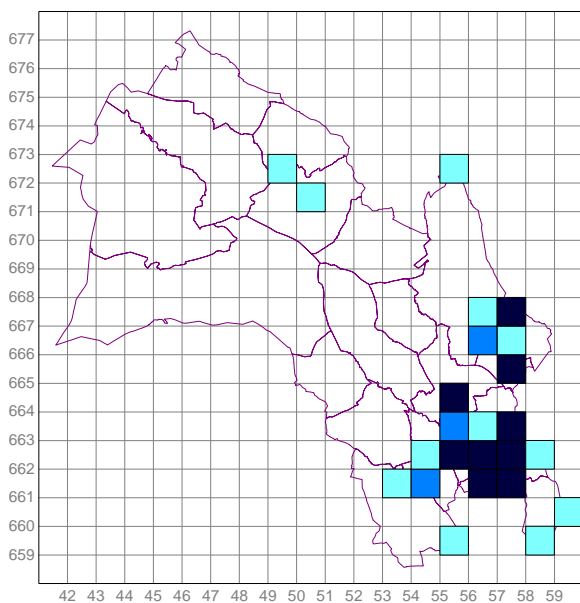
Bestand: Kaia er en utpreget sosial fugl som ofte hekker i kolonier der den finner egnede reirplasser i kulturlandskapet. Sammenlignet med skjære og kråke, krever kaia relativt store arealer med åpen mark for å trives. Kaia er dessuten den eneste av kråkefuglene som er huleruger. Reiret plasseres i hule trær, i fuglekasser, skorsteinspiper og andre hulrom i bygninger eller i bergvegger. Det hekker trolig 50 – 100 par i Buskerud.

Et avvikende hekkefunn ble gjort sommeren 1983. Da hekket et kaiepar i ei pipe ved Hol sentrum (P.A.Knudsen). Dette er det eneste kjente hekkefunnet som er gjort utenom det sentrale hekkeområdet i de store jordbruksbygdene i de nedre delene av fylket. Arten synes for øvrig å ha utvidet hekkeområdet sitt og blitt vanligere flere steder i fylket på 1980- og 1990-tallet.

Vinter: Vinterutbredelsen til kaia er nokså lik artens hekkeutbredelse, men antall individer er høyere i fylket om vinteren. Utover høsten begynner kaiene å samle seg i småflokker som streifer rundt på næringsjakt i kulturlandskapet. I vinterhalvåret er det ikke uvanlig å se flokker på 100-200 ind i nedre deler av fylket, ofte i flokker sammen med kråker. Spesielt i Drammens-området samler det seg hver vinter, fra oktober til månedsskiftet mars-april, et stort antall kråker og kaier til felles overnatting sammen med kråker på to utvalgte overnatningsplasser (Gilhusodden i Lier og Gulsbogen i Drammen). Tellingene som er utført, viser at det kan være opptil 1 000-

1 500 kaier i disse flokkene. Dette er langt flere kaier enn hva som fins i den lokale hekkebestanden. Disse flokkene må derfor bestå av kaier som også kommer fra andre regioner enn Buskerud. Om dagen er kaiene og kråkene spredt over et stort område på matleting i kulturlandskapet. Hver kveld ved solnedgang flyr de inn mot den felles overnattingsplassen som ligger i et utvalgt skogholt. I grålysninga neste morgen flyr de ut igjen på ny matleting i kulturlandskapet (Stueflotten 2000).

Kaie (vinter)

Oppdatert vinterutbredelse for kaie. Mørkeblå ruter ≥ 101 ind, mellomblå ruter 20-100 ind, lyseblå ruter 1-19 ind som i VinterAtlas.

Trekk: Selv om svært mange kaier overvintrer i Drammens-området, er det også en del kaier som om vinteren trekker sørover til Danmark, Kontinentet og De britiske øyer. Derfor kan vi også i Buskerud observere et tydelig vår- og høsttrekk av kaier gjennom fylket (de fleste observasjoner blir gjort vår og høst i følge Artsobservasjoner). Om våren ankommer som regel de første kaiene i slutten av mars, og vårtrekket pågår utover i april til begynnelsen av mai. Gjennomsnittlig ankomst til Øvre Eiker er 29.3. (18 år) og til Lier 24.3. (17 år), men noen av de tidligste vårobservasjonene kan være kaier som har overvintret i området. Kaier blir også observert i Hallingdalen (Gol og Ål) hvert år i april til medio mai, men da sjelden med mer enn 20 ind i flokkene. Dette tyder på et gjennomgående vårtrekk til hekkeområder lenger nord i landet. Høsttrekket foregår primært fra medio september til ultimo oktober. 28.11.2005 ble det observert en nesten svart kaie, trolig av underarten *spermologus*, på Hals, Øvre Eiker (A.Hals).

Kornkråke *Corvus frugilegus*

Kornkråka hekker i store deler av Europa og Asia. Hovedutbredelsen i Europa strekker seg nord til Danmark og Skåne. Ellers i Fennoskandia har arten bare en flekkvis utbredelse med flere spredte lokale bestander. Kornkråka er en sosial fugl som hekker i kolonier i små, isolerte skogholt i kulturlandskapet, gjerne nær bebyggelse. I Norge hekker kornkråka bare fast ved Trondheim, i Mjøstraktene og i Rogaland. Den norske bestanden er anslått til 500 – 700 par. Et mildt vinterklima forklarer trolig hvorfor deler av bestandene i Trøndelag og Rogaland er standfugler, mens Mjøs-bestanden i hovedsak er trekkfugler som drar til Mellom-Europa om høsten og returnerer til hekkeplassene igjen i slutten av mars.

Adult kornkråke. Foto: Jens Erik Nygård.

Forekomst i Buskerud

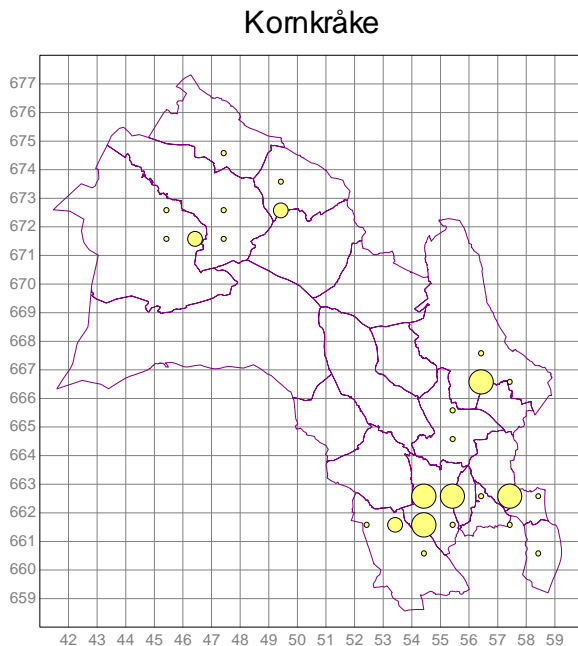
Status: I Buskerud opptre kornkråka fåtallig i kulturlandskapet under trekket vår og høst, mer sjeldent om vinteren. Det er sjelden å se mer enn 1-6 ind sammen. De største flokkene som er observert i Buskerud, ligger på rundt 40 ind. Slike flokker blir som regel sett på høsttrekket i oktober, noe følgende oversikt viser:

- 34 ind Hokksund, Øvre Eiker 17.3.1977 (A.Hals).
- 37 ind Råen, Øvre Eiker 22.11.1977 (A.Hals).
- Ca.20 ind Fiskumvannet, Øvre Eiker 12.11.1978 (M.Sjøblom).
- 38 ind Fiskumvannet, Øvre Eiker 14.10.1995 (P.Ø.Klunderud mfl.).
- 45 ind Fiskumvannet, Øvre Eiker 11.10.1998 (J.L.Hals, M.Sjøblom, S.Stueflotten).
- 36 ind Fiskumvannet, Øvre Eiker 13.10.2003 (J.Steinsvåg).

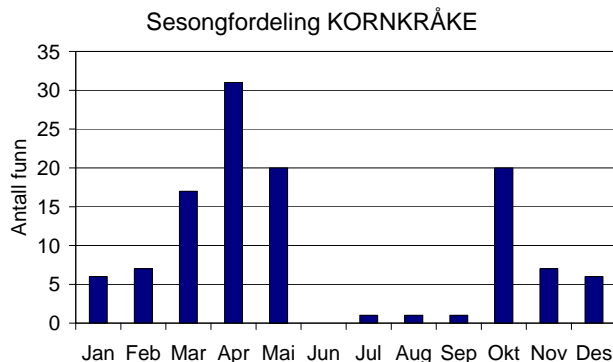
Av ca. 50 aldersbestemte kornkråker var 2/3 adulte og 1/3 juvenile (1K/2K) fugler. I sommerhalvåret, dvs. i perioden fra ultimo mai til ultimo september, er kornkråka meget sjelden å se i Buskerud. Kun følgende observasjoner er kjent fra dette tidsrommet:

- 3+ ind Jondalen, Kongsberg august 1970 (T.O.Aamodt).
- 6 ind ved Gol, Gol 21.5.1978 (I.Johnsen, G.E.Roe).
- 1 ind Fiskumvannet, Øvre Eiker 2.7.1996 (J.T.Bollerud, M.Sjøblom, B.T.Bollerud).
- 2 ind Fiskumvannet, Øvre Eiker 6.9.2009 (E.Kristoffersen).

Som utbredelseskartet viser, forekommer kornkråka hyppigst i nedre deler av fylket, mer sporadisk i øvre Hallingdal.

Forekomst av kornkråke i Buskerud. Små prikker 1-3 observasjoner, mellomstore prikker 4-10 observasjoner og store prikker >10 observasjoner.

Trekk: Kornkråka blir hyppigst observert på vårtrekket fra medio mars til primo mai. Gjennomsnittlig ankomstdato er: 31.03. (27 år). Også i øvre deler av fylket blir kornkråker hyppigst observert på vårtrekket, men da mer sporadisk og normalt bare som enkeltindivider, maks 6 ind Gol 21.5.1978 (I.Johnsen, G.E.Roe). Sesongfordelingen av funn viser også at det foregår et visst høsttrekk gjennom fylket i oktober, og de første kornkråkene dukker da som regel opp i begynnelsen av måneden. Det er også på denne tiden at de største flokkene er blitt sett (se ovenfor).

Vinter: Noen kornkråker kan overvintre i kulturlandskapet i nedre deler av fylket, men som regel dreier det seg da bare om enkeltindivider. Det er sjelden å se >3 ind sammen om vinteren, maks 5-6 ind på Horne, Øvre Eiker 5.1.2002 (O.Temtemoen). Enkeltindivider skal også ha overvintret i øvre Hallingdal noen ganger i perioden 1968-1973 (L.O.Odden, T.Breiehagen, A.Grønndalen).

Svartkråke *Corvus corone*

Svartkråke og kråke ("gråkråke") ble tidligere regnet som to underarter av samme art, men blir nå regnet som to ulike arter. Svartkråka hekker i Sørvest-Europa nord til Sør-Jylland i Danmark, og arten er den vanlige kråka bl.a. i England. Arten observeres årlig i lite antall i Norge, oftest som enkeltindivider langs kysten. Hybrider med vanlig kråke kan forekomme en sjelden gang.

Forekomst i Buskerud

Status: Meget sjelden gjest i Buskerud. Det foreligger mange ubestemte observasjoner av "svarte kråker" i fylket, men mange av disse dreier seg nok om forvekslinger med unge kornkråker, som for uøvde observatører kan ligne mye på svartkråke. Bare observasjoner som er godkjent av LRSK er referert nedenfor. Alle godkjente og andre mulige funn av svartkråke i Buskerud er gjort om våren i perioden ultimo mars til medio mai. Ellers i Norge blir arten sett spredt gjennom det meste av året, men hyppigst vår og høst.

Godkjente funn (5/5):

1975	1 ind Fiskumvannet, Øvre Eiker, 31.3.-3.4. (M.Sjøblom, K.Ø.Solum).
1994	1 ind Miletjern, Nedre Eiker, 2.4. (O.E.Bakken).
1995	1 ind St. Hallvard vgs. Lier, 3.5. (L.T.Poppe).
2008	1 ind Sudndalen, Hol, 12.5. (M.Fredriksen, I.Fredriksen, T.Hansen).
2010	1 ind Kongsberg sentrum, Kongsberg, 5.4. (O.Såtvedt).

Kråke *Corvus cornix*

Kråka (den vanlige "gråkråka") har en vid utbredelse over store deler av Eurasia, fra Skottland i vest, gjennom hele Nord-Europa og Middelhavsområdet, Russland og Sibir helt øst til Stillehavskysten. Kråka hekker fra de ytterste kyststrøk til langt opp i fjellbjørkeskogen, og er en av artene med størst utbredelse i Norge. Hovedforekomsten er knyttet til kulturlandskapet og områder med menneskelig virksomhet. Den norske bestanden er anslått til 200 000 – 600 000 par, og den synes å ha vært relativt stabil til svakt økende i de siste tiårene. Selv om kråka mange steder, spesielt på Vestlandet, er nokså stasjonær, forflytter store deler av innlandsbestanden seg om høsten mot områder med et gunstigere vinterklima. En stor andel trekker også ut av landet om vinteren.

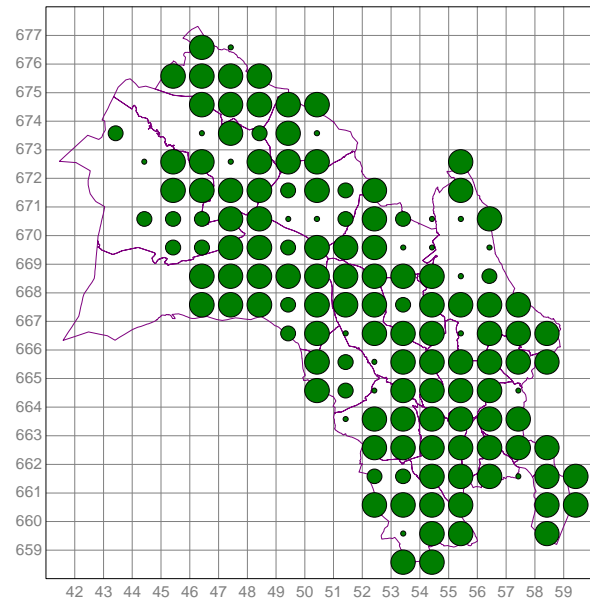
Kråke i Drammen 12.3.2005. Foto: Jens E. Nygård.

Forekomst i Buskerud

Status: Vanlig hekkefugl i hele fylket helt opp til tregrensa. Arten er blant de vanligste fuglene i fylket, og en art som de fleste kjenner og har et forhold til. Som mange andre kråkefugler, er den allsidig og tilpasningsdyktig. Kråka bygger kvistreir høyt oppe i trekronene. Slike kråkereir blir ofte tatt i bruk som reirplass av både hornugle, tårnfalk, dvergfalk og lercefalk. Parene er stedtro og holder seg til revirene sine i år etter år. I hekketida er parene solitære, men høst og vinter kan kråkene samle seg i store flokker som søker næring sammen og overnatter sammen.

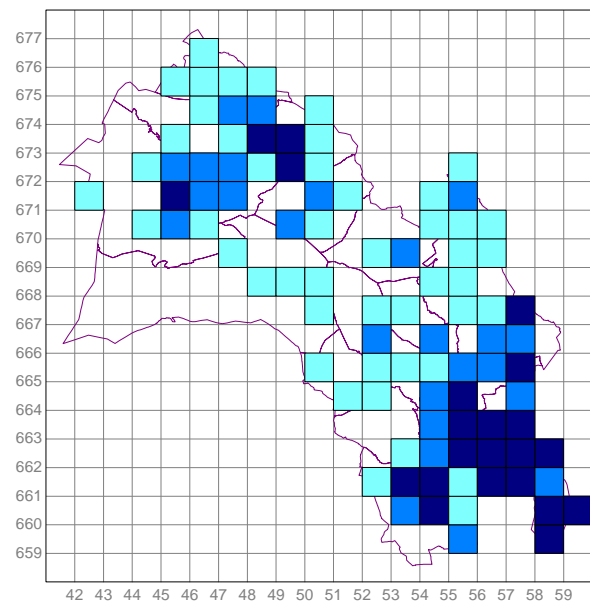
Bestand: Med en gjennomsnittlig bestandstetthet på 1-3 par/km² og et tilgjengelig areal under tregrensa på ca. 9 000 km² i Buskerud, tilsier dette en hekkebestand på 10 000-20 000 par. Som ellers i landet, antas kråkebestanden i fylket å ha vært stabil til svakt økende i seinere tiår.

Kråke

Oppdatert utbredelseskart for kråke. Prikkstørrelse iht. hekketider i Atlas-prosjektet.

Kråke (vinter)

Oppdatert vinterutbredelse for kråke. Mørkeblå ruter ≥ 51 ind, mellomblå ruter 10-50 ind, lyseblå ruter 1-9 ind som i VinterAtlas.

Vinter. Vinterutbredelsen til kråka samsvarer i stor grad med hekkeutbredelsen, men arten har en tynnere bestand i indre deler av fylket som følge av at mange fugler trekker ned i lavlandet for å overvintre i et gunstigere vinterklima.

Kråke i Drammen 27.2.2006. Foto: Jens E. Nygård.

Ravn i Hol 10.10.2010. Foto: Magne O. Furuseth.

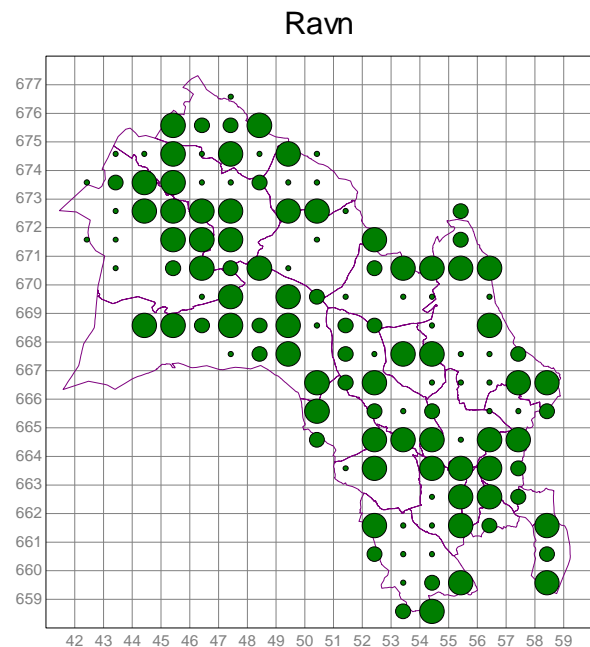
Kråka er kjent for å samle seg i store flokker til felles overnatting i vinterhalvåret. Kråkene begynner å samle seg til slike felles overnattinger i september og fortsetter med det til ut i månedsskiftet mars-april. De største ansamlingene har vi i Drammensområdet. Der samler det seg årlig ca. 2000 kråker og 1000-1500 kaier til felles overnatting i et par utvalgte skogholt på Gilhusodden i Lier alternativt på Gulskogen i Drammen. Hver kveld ved solnedgang, trekker det store flokker med kråker inn mot disse overnatningsplassene. Der overnatter de i tette flokker i trekronene før de flyr ut igjen i grålysninga neste morgen (Stueflotten 2000). Om dagen sprer kråkene seg ut over et stort område på leting etter mat i de omkringliggende jordbruksbygdene og på søppelplasser. De kan fly opptil 20-30 km to ganger i døgnet for å komme til og fra overnatningsplassen. Det er ulike teorier om hvorfor kråkene flyr så langt for å samle seg til slike felles overnattinger. En teori går ut på at fellesovernattingene tjener som et informasjonssenter om hvor det er gode næringsmuligheter i området, en annen at dette gir kråkene bedre beskyttelse mot predatorer, for eksempel hubro. Det fins også et par andre hypoteser (Smedshaug og Arestøl 1998).

Ravn *Corvus corax*

Ravnen har en vid utbredelse og hekker på store deler av den nordlige halvkule. I Norge hekker arten over hele landet, fra de ytterste øyene på kysten og helt opp i høyfjellet. Ravnen er en utpreget klippehekker som plasserer reiret på hyller i fjellsider og bratt heng. De etablerte parene regnes som relativt stasjonære og oppholder seg i territoriet sitt hele året. Yngre fugler streifer mer omkring i et større område. Den norske bestanden er anslått til 20 000 – 50 000 par, og den har vist en positiv økning i de siste tiåra (Husby & Stueflotten 2009).

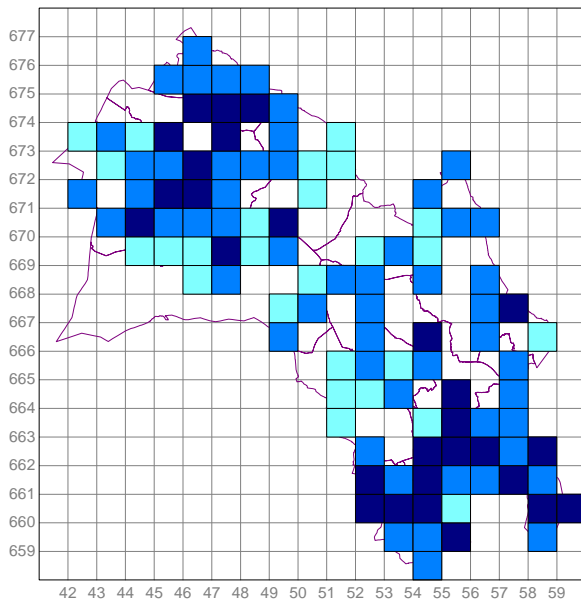
Forekomst i Buskerud

Status: Ravnen er en vanlig hekkefugl i hele fylket fra lavlandet langs kysten og helt opp i høyfjellet. Som hekkefugl er ravnen en mer utpreget villmarksfugl i større grad enn andre kråkefugler som skjære og kråke. Arten er dessuten blant våre tidligste hekkefugler med egglegging allerede i mars og med flygedyktige unger i juni. Utover sommeren er det vanlig å se ravn som streifer rundt i territoriet sitt i små familiegrupper. Ravnen er en viktig reirbygger for flere rovfugler, ikke minst er jaktfalken mer eller mindre avhengig av ravnereir for å kunne hekke. Typisk bestandstetthet i Norge ligger trolig på 5-10 par/100 km², noe som skulle tilsi 500 – 1000 hekkende par i Buskerud.

Oppdatert utbredelseskart for ravn. Prikkestørrelse iht. hekketkoder i Atlas-prosjektet.

Ravn (vinter)

Oppdatert vinterutbredelse for ravn. Mørkeblå ruter ≥ 7 ind, mellomblå ruter 2-6 ind, lyseblå ruter 1 ind som i VinterAtlas.

Vinter. Vinterutbredelsen til raven samsvarer i stor grad med hekkeutbredelsen, noe som bekrefter artens stasjonære opptreden. Høst og vinter kan åtsler og søppelplasser tiltrekke seg store flokker med ravn. Flokker på opptil 20-50 ind er ikke uvanlig i vinterhalvåret. På samme måte som hos kråker og kaier, kan også raven i noen områder samle seg i store flokker til felles overnatting i utvalgte skogholt. I Kongsberg kommune har det enkelte vintrer i perioden 1998-2006 blitt sett opptil 200-400 individer som samlet seg til en slik felles overnatting i en furuskog ved Lauar. Andre vintrer har det bare vært 40-50 ravner i disse flokkene (Såtvedt 2009). Dette er trolig ravn som om dagen søker næring på søppelfyllingen på Gomsrud og ved Notodden. Slike store fellesovernattinger hos ravn er lite kjent i Norge ellers. Vi har et par andre observasjoner fra Buskerud som kan indikere at lignende samlinger periodevis også kan forekomme andre steder i fylket, f.eks. ble det sett 200-250 ind ved Røskestadvatnet, Hurum 6.3.2007 (O.M.Bjurstedt). R.E.Andersen nevner også at han en kveld medio desember (år ikke angitt) observerte 200-250 ravn i en flokk ved innkjøringa til Oslofjordstunnelen på Hurum.

Andre store flokker (>50 ind) observert i vinterhalvåret:

- 70 ind Øvre Eiker i mars 1968 (A.Nævra).
- 120+ ind Krøderen S, Krødsherad 4.1.1998 (J.L.Hals, T.Jensen).
- 57+ ind Fiskumvannet, Øvre Eiker 10.11.2001 (J.T.Bollerud).
- ca. 65 ind Hals, Øvre Eiker 19.10.2002 (A.Hals).
- 100 ind Fiskumvannet, Øvre Eiker 16.2.2003 (E.Andersen).
- 80-90 ind Fiskumvannet, Øvre Eiker 4.10.2003 (E.Mikalsen).
- 50 ind på trekk Klokkarstua, Hurum 9.9.2007 (E.Gates).
- 60 ind Gulliksrud, Skoger, Drammen 18.8.2009 (G.Gundersen).

Referanser

- Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. og Byrkjeland, S. (red.) 1994. Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.
- Haftorn, S. 1971. Norges fugler. 862 sider.
- Nygård, J.E. 2006. Kaie & Kråke i: Svorkmo-Lundberg m.fl. (red.) Norsk VinterfuglAtlas. Norsk Ornitologisk Forening. Trondheim. s. 372-379.
- Smedshaug, Ch.A. og Arestøl, E. 1998. Fellesovernatting hos kråkefugler. I: Sandvik, J. (red.): Kråkefuglene – en del av naturens mangfold, NOF, Klæbu. s.23.
- Stueflotten, S. 2000. Kveldstrekk og felles overnatningsplass for kråker. Buskskvetten 16(2): s.28-36.
- Stueflotten, S. (red.) 2009. Fuglelivet i Øvre Eiker. NOF Øvre Eiker lokallag, Vestfossen, 232s.
- Svorkmo-Lundberg, T., Bakken, V., Helberg, M., Mork, K., Røer, J.E. & Sæbø, S. (red.) 2006. Norsk VinterfuglAtlas. NOF, Trondheim, 496s.
- Såtvedt, O. 2009. Fugler i Kongsberg. Langs Lågen, Kongsberg. 190s.

